142250

GVLIELMI BVDAEI, Conſiliarii Regii, libellorúmque magiſtri in prætorio, altera editio Annotationum in Pandectas.

BIBLIOTH DE LA VILLE DE LYON

PARISIIS

Imprimebat Michaël Vaſcoſanus ſibi, Roberto Stephano, ac Iohanni Roigni, affinibus ſuis.

M. D. XLII.

Cum Priuilegio Regio.

GVLIELMVS BVdæus Dauidi Bureſio Cõſiliario regio in curia Rothomagenſi, S.

QVum certo pridem meditatóque propoſito Dauid Bureſi, vitã ita inſtituiſſem, vt mihi nec vxore, nec liberis, nec curis vacãti domeſticis, nec cæteris ſtudiorum auocamentis, ſtudioſo tamen perinde eſſe vacaret: ipſe necopinato fato inde abreptus, diúque ac multum aulicis auris iiſdem euariantibus iactatus atque exagitatus, aliquot annos vitæ ſollicita quadam in inertia dicam an immunitate? tranſegi. in eius inquam operis immunitate, vitam egi aliquandiu, quo opere animus meus in ſeceſſus ocio, priuatæque vitæ tranquillitate paſci ac vegetari ſolebat, vt ambroſia quadam mentium abſtruſarum, ac ſibi viuentium. Nuper autem mihi conuerſo penè euentu, oblata vel reuiſendi domum vel remigrandi occaſione, cætera quidem ingemiſcens, id demum, vt in rebus tantùm non comploratis (quæ tunc erat hominum opinio) libens hilariſque accepi quod dabatur. feci etiam cupidiſſimè, vt etſi ad ordinem ampliorem interea tranſire mihi benignitate regia contigerat, eãdem haud ſecus voluntatem, idem vitæ exigendæ inſtitutum, animi deſtinatione retinerem. quanquam nunc foro operam danti quotidianam, non æquè animo indulgendi, libertas conſtat & prolixiras, atque mihi antè conſtitit in ſinu commentanti Philologiæ. Reddere igitur animum ſibi, méque literarum cultui, velle cœperam: quando tum primum id licere tanto interuallo cœperat. Id verò quo minus expeditè, atque ex ſententia facerem longioris vacationis licentia, diſſolutáque remiſſio animi non leuiter obſtabar. imperatas enim operas ipſe animus non eodem obſequio accipere obiréque poterat. Id quidem incommodum aliquãtiſper negocium mihi exhibuit, inſtauratiuam commentandi rationem inire cogitanti. quoad ſenſim acrius mecum acriúſque agendo, eò aliquando perductus ſum, vt commentariorum veluti ſyluas carie iam & ſitu ſquallidas percurrere inſtituerẽ, ſi quid inde fortè exire poſſet, quod priora noſtra eodẽ tenore ſubſequeretur, conſimilique fauore. Huic rei accincto, incumbentique foruliſque perſcrutandis, exeuntes inde in primis Annotationum reliquiæ, vtcunque olim collectæ ex animaduerſionibus in Pãdectas, argumentũ mihi ſuppeditare viſæ ſunt, animum ad vetera (quod aiunt) præſepia quoquo modo admoliẽdi. Fore enim arbitrabar, ſi priſtinum tandem pabulum agnouiſſet, tum denique vt peregrè nos rediiſſe hominibus noſtris oſtenderemus, ſtudioſis etiam quibuſdam vt iuuenibus deſideriũ noſtri minueremus. At verò vt ab hoc primum opere deſitum inſtitutum redauſpicarer, contraquam teſtatione conſignata non ſemel (vt opinor) facturũ

me dixeram, homines non pauci in cauſa mihi fuerunt: quorum in occurſu flagitationes præcidere, tanti vtique eſſe putaui,.& tãquam non præſtitæ pollicitationis exprobrationes tacitas, vt ab inconſtantia ſemel ego malè audire mallem, quàm ſemper eo nomine nequicquam interpellari. Simul rem pro derelicto habitam & expoſitam, repetere me debere tollereque aiebãt, quum nullus eam ſuſtuliſſe adhuc videri vellet: nempe vt ieiuni argumenti atque aridi materiam ad doctrinam commẽdandam, nomẽque illuſtrandum hominis paulo ingenioſioris. Neque enim aliud cauſæ fuiſſe reor, quòd res in medio poſita, à nullo non neglecta adhuc eſſe videatur. Proinde ſeu publicè ſeu priuatim ea de re appellatus, quaſi ſartorum iuris tectorúmque redemptor, tametſi ſæpius conductione renunciata: hoc quicquid eſt, defungendi gratia dependendum eſſe putaui: atque vt ſemel id nomen mihi expungeretur, quod iam diu pro inani irritóque haberi in tabulis publicatis mecum ipſe ratiocinabar, ob ea quæ ſuprà dixi. Id vero Bureſi ſuauiſſime, eum pro noſtra amicitia mutuis inter nos officiis, tuis longè commendabilioribus confirmata: tum verò doctrinæ tuæ merito in vtraque lingua non mediocris, vt parciſſimè loquar, tuis velut auſpiciis editum peruulgatúmque volui. Cæterum & à te, & ab optimo quoque doctrinæ elegantioris in iuriſdictione retinentium, aut ſi quis eſt vnus in primis, qui publicam vicem amplius te lætetur doleátve, ob lectionem iuris diſciplinámque rectè ſecúſve conſtitutam: ab eo quaſi ab actore publico, ſtudioſǽque nationis cognitore: hoc mihi nõ ineptè (vt opinor) cauero: neminem eo nomine à me quicquam amplius petiturum. etiam ſi in ære fortaſſè eſt adhuc noſtro nonnihil quod diſſoluere poſſimus, ſi ſummo iure nobiſcũ homines experiri pergerent. Nam quum ægrè debitum agnouerim, quod acceptum mihi eſſe latum nõ ab re exiſtimabam: vix eſt vt bonã aliquam operam in reliquum nauare queam, quod iam è manibus abieci. Et moribus ita comparatum eſſe noſti: vt qui tarda nomina ſæpius appellando eáque ancipitia, habere ſe experti fuerint & meminerint eorum, ſi partem fortè fortuna nõ minimam in præſens abſtulerint, in reliqua ne magnopere ſolliciti ferè ſint, eorum etiam rationem nullam vt propemodum habeant. Vale. Pariſiis, octauo Calend. Iunias, M.CCCCC.XXVI.

ANNOTATIONES reliquæ in Pandectas.

Ex libro quadrageſimoſeptimo Digeſt.

IN tractatu de priuatis delictis, capite, Nunquam: Si quis (inquit Vlpianus) alienam ancillam ſurripuerit & flagellauerit, vtraque actione tenebitur. nam & ſerui corrupti agi poterit & furti. Legēdum cēſeo flagitauerit, ex antiquo vno exemplari. vt ſit ſenſus: Si etiam ancillam ſurreptam ſtuprum flagitauerit: hoc eſt, de ſtupro vehemētius inſtantiúſque appellauerit. hoc enim ſignificat flagitare. Cicero in Philip. Serius populo Romano hūc veſti- Flagitare.
tum dedimus, quàm ab eo flagitati ſumus. Flagito ὀχλῶ ἀξιῶ, λιπαρῶ, καὶ προσλιπαρῶ ſignificat.

IN cap. vltimo eiuſdem tractatus, Nec cogendus erit in crimine ſubſcribere. Melius & emendatius legitur, in crimen ſubſcribere. Subſcriptio huiuſcemodi non tantùm in cauſis criminalibus, ſed etiam in ciuilibus fiebat. vt hodie, cum libelli iudici porriguntur ſubſcripti vel à reo, id eſt litigatore, vel ab eius procuratore. Plinius lib. v. epiſtol. Poſt hoc Curianus à matre exhæredatus cum cæteris cohæredibus ſubſcripſit centumuirale iudicium: mecum non Subſcribe-
ſubſcripſit. id eſt controuerſiam mouit hæreditatis, teſtamentum ſcilicet im- re.
pugnare vt inofficioſum volēs. Idem, Scis te non ſubſcripſiſſe mecum: & iam biennium tranſiſſe, omniáque me vſu cœpiſſe. id eſt, mecum querela non eſſe expertum. ἤδη γὰρ ὡς οὐκ ἔλαχες δίκην (μοι) τῆς κληρονομίας. Hoc recentiores Iuriſconſulti iudicium dictare interdum vocant: & dictare actionem: vt Paulus in cap. actione, titu. Pro ſocio. Dicitur & edere iudicium ab Vlpiano, titu. Rem ratam haberi. Subſcriptiones etiam olim in publicis iudiciis fiebant: ſed pœnales non erant. Cicero in Diuinatione, Veruntamen L. Apuleium eſſe video proximū ſubſcriptorem: hominem non ætate, ſed vſu forenſi atque exercitatione tyronem. Et paulo inferius, Quartum quem ſit habiturus nō video: niſi quem fortè ex illo grege oratorum, qui ſibi ſubſcriptionem poſtularunt, cuicunque vos delationē dediſſetis. id eſt, qui poſtularunt à vobis, vt ad quencunq; Verris accuſatio eſſet delata, ſibi liceret accuſationi ſubſcribere. Et rurſus, Reſpōdebo nō eſſe vos tales viros cōmiſſuros, vt ad cauſam tātā à me ſuſceptā, mihi creditā, quiſquā ſubſcriptor me inuito aſpirare poſſit. Quo in loco Pædianus ſubſcriptores ait eos eſſe appellatos cauſidicos, qui adiuuare ac- Subſcripto-
cuſatorē poterāt: quos oportebat ſummiſſius agere, quàm eū quē ſequebātur. res.
ἀντιβολόγοι καὶ ἀντιβαρυτονταὶ à Græcis appellabātur. Ii etiā cuſtodes appellabātur. Cuſtodes.
ob id enim etiā ipſi dabantur, ne accuſatori corrupto facilè liceret præuarica-

ri. Idem Cicero eodē in loco, Cuſtodem(inquit)Tullio me apponite. Quid? mihi quàm multis cuſtodibus opus erit, ſi te ſemel ad meas capſas admiſero? Idem ad Quintum fratrem, Gabinius abſolutus eſt. omnino nihil accuſatore Lentulo ſubſcriptoribúſque eius infantius, nihil illo cōſilio ſordidius. Huiuſmodi ſunt hodie cauſidici, qui in cauſis illuſtribus perorandis ſolent adeſſe ei qui cauſam ipſam agit, & cum circunſtare, geſtúque & tacita admonitione
Aduocatio. ſe ab eo ſtare profiteri. Qui & Aduocati & Aduocatio etiam Latinè dici poſ-
Subſcribere cauſæ. ſunt. Subſcribere cauſæ dici poteſt id, quod adiungere cauſæ nunc dicunt.
Deſcendere in cauſam. quod & in cauſam deſcendere dicebatur. Cicero ad Atticum libro octauo, Quominus mirere ſi inuitus in eam cauſam deſcendo, in qua neque pacis, neque victoriæ ratio quæſita ſit vnquam: ſed ſemper flagitioſæ & calamitoſæ fugæ. per tranſlationem de partibus Pompeianis loquens. Inde factum eſt vt ſubſcribere pro aſſentiri, & fauere ponatur. Celſus de Aſclepiade loquens, Vlterioribus autem diebus cubantis etiam luxuriæ ſubſcripſit. Traianus ad Plinium, Tuo tamen deſiderio ſubſcripſi: & dediſſe me ius trium liberorum Suetonio Tranquillo, referri in commentarios meos iuſſi. quo in loco ſubſcripſi, poteſt ſignificare conceſſi: ſubſcripto ſcilicet libello ea de
Subſcribere cauſam. re mihi porrecto. Subſcribere cauſam, eſt ſententiæ cauſam aſſignare: vt apud Ciceronem pro Cluentio, Video igitur iudices, animaduertiſſe cenſores in iudices quoſdam illius conſilii Iuniani, cum iſtam ipſam cauſam ſubſcriberent.

IN tractatu, De furtis, cap. tertio, Fur eſt manifeſtus, quem Græci appellāt.
Fur vnde. Reponēdū hoc verbū αὐτόφωρον. quem Græci αὐτόφωρον appellāt. Fur à Græco dicitur: vt in cap. primo Vlpianus dixit: & Gellius docet libro primo noctium Atti. Nam quod nūc à Græcis κλέπτης dicitur, antiquiore lingua φὼρ dicebatur. hinc per literarum affinitatem phor à phero verbo, Latine fur dictus
Græca verba Latina facta. eſt. Phero Latinum verbū factum eſt fero, vt alia non pauca: cuiuſmodi ſunt ago, ſto, ſiſto, lego, plecto, libo, edo, poto, eo, fari. Græcè enim pho dicitur. Ab
Autophoros. ea voce φὼρ, verbū φωρῶ factum: quod deprehendo ſignificat. Vnde κλέπτης αὐτόφωρος, fur manifeſtus dictus: hoc eſt ἁλισκόμενος ἐπαυτοφώρῳ, manifeſto conuictus. quod etiam transfertur ad alia. Nam quicunque reus conuictus, dicitur ἐπαυτοφώρῳ ἁλοὺς, & ἐπαυτοφώρῳ ἑαλωκὼς, & κατάφωρος: vt adulter deprehenſus.

IN cap. Quāuis, paulo inferius, eodem ſub titulo, De furtis: notandum eſt verbū conſtituere. Tamen in initio(inquit Paulus) id eſt furti faciendi tēpo-
Cōſtitutio iudicii. re, conſtituere viſum eſt, manifeſtus nec ne fur eſſet. Cōſtitutio iudicii eſt cōtrouerſia quædam iudicium præcedens: vulgo(vt opinor)finem non procedendi vocamus. Cicero in Partitionibus, Atque etiam ante iudicium de conſtituendo ipſo iudicio ſolet eſſe contentio: cum aut ſitne actio illi qui agit, aut iámne ſit, aut num iam eſſe deſierit, aut illáne lege, illíſne verbis ſit actio, quæritur. Idem in Verrem, actione tertia, Amici eius recuſare ne quod nouū iudicium, neque ipſius cognitio, illo abſente de exiſtimatione eius conſtitueretur. Conſtituēdum igitur ab initio, id eſt iudicis interlocutione pronūciandum aut definiendum eſt, vtra actione agere debeat qui furti acturus eſt. de quo verbo ſatis multa in priore editione dicta ſunt.

Quod autem paulo inferius ſequitur: Nec manifeſtum furtum quid ſit apparet. nam quod manifeſtum non eſt: id ſcilicet nec manifeſtum eſt. ex verbis legis duodecim tabularũ ſumptum eſt. olim enim nec pro non dicebant. Nec pro nõ quod etiam hodie in quibuſdam dictioibus vſu inualuit. Cicero libro tertio de Legibus, Senatori qui nec aderit, aut cauſa, aut culpa eſto. Verba ſunt legis antiquæ, quibus hoc ſignificatur. Senatori qui ad Senatum vocatus nõ conuenerit, aut culpam imputari oportere, aut iniungendam neceſſitatem cauſæ legitimæ excuſandæ. Sic Terentius in Heauton. Vt hanc lætitiã necopinanti primus obiicerẽ. pro nõ opinanti. Sic Cicero in Offi. bona necopinata, pro inopinatis dixit: & Liuius necopinato pro inopinato, id eſt ἀπροσδοκήτως. &, Necopinanteis aggredi ſtatuit, Tranquillus in Auguſto.

I N cap. Falſus, ſiue id legem potius (vt mos inualuit) appellare libet. §. Sic locus reſtituẽdus, Quid ergo ſi ea quæ dicunt Græci μήνυτρα perat? cuius vocis veſtigia exilia in antiquo exemplari extabant, quod vidimus: alioquin εὐαγγέλια ipſe legerem. Menytrum Græci tam indicium, quàm indicis præmiũ vocant. Vlpianus ipſe indicium appellauit alibi ſuprà, De cond. ob turpẽ cauſam. Sed plurali uumero ferè iſta enunciantur vocabula, nou ſingulari. Apud Lyſiam μήνυτρα pro impunitate accipitur, quæ eſt præmium ſeſe & cõſcios indicantis. Sic σωτήρια. ſic χαριστήρια, ἐπινίκια, & alia. Herodianus, σωτήριά τε τοῦ βασιλέως ὁ δῆμος μετὰ τῆς ἑορτῆς ἐπανηγύριζε. Idem, ὡμολόγει τε χαριστήρια, καὶ ἦγε σωτήρια. ludos & ſacrificia ſignificans dĳs facta, pro detecta & cõperta in Commodum Cæſarem coniuratione. Euãgelia, præmium ob iucundum nuncium. Cicero ad Atticum, O ſuaues duas epiſtolas, quibus euangelia deberi fateor. Iſocrares pro ſacrificio accepit in Areopag. εὐαγγέλια δὲ δὶς ἢ τρὶς τεθύκαμεν. Homerus ὀδυσσείας ξ, pro præmio nũcii ſiugulariter dixit, εὐαγγέλιον δέ μοι ἔστω. Apud nos ignes nocturni fiunt euãgeliorum nomine. Sic epinicia celebrantur apud nos, cum ſupplicationes decernũtur obſecrationéſque ſolennes: & cum canticum palmarium & laureatum canitur ob partam victoriam. Atque etiam euangelia decernuntur, aut ob filium Principi natum, aut ob alium quenuis nunciũ hilariorem. Lucianus epiuicia pro epulo poſuit victoriæ cauſa dato. Trãquillus in Nerone vſus eſt. Affirmauit lætum inter lætos cantaturum epiuicia.

Menytrum.

Indicium.

Euángelia.

Epinicia.

I N eodem tractatu, De furtis, cap. Si quis vxori. §. Si quis aſinum. Locus ſic ſarciri poteſt, Si quis aſinum meum coegiſſet, & in equas ſuas ἐπὶ τῷ ὀχεία duntaxat captum admiſiſſet: furti non tenetur. quanquam coegiſſet verbum parum hic cõuenire videtur, pro cõcluſiſſet vel abegiſſet. Admittere, eſt marem fœminæ, aut mari fœminam admouere ad initum. Columella lib. vii, Patruus meus arietes feros mercatus, quoſdam in agros tranſtulit, & manſuefactos tectis ouibus admiſit. Plinius lib. x, Equas autẽ poſt tertiũ diem, aut poſt vnũ ab enixu vtiliter admitti putãt: coguntq; inuitas. Et admiſſura Columella eodem libro, Nec admiſſuræ certa tẽpora ſeruentur. Sic Geneſis xxx. cap. Quando verò ſerotina admiſſura erat & cõceptus extremus: nõ ponebat eas. Iuuenalis poeticè dixit, Iam fas eſt, admitte viros: Satyra ſexta. Inde etiã admiſſarius equus, aſinus, vel taurus, ad initũ electus. Columella, Quidã præcipiunt codẽ ritu, quo mulas admiſſariũ ſaginare, vt hac ſagina hilaris plurimis

Admittere.

Admiſſura.

Admiſſarius.

fœminis ſufficiat. Græci admittere βιβάζειν dicunt. Ariſtoteles de ſuibus, ἂν δὲ ὀργῶσαι βιβάσῃ, μία ὀχεία ἀρκεῖ. Itidem Plutarchus in Lycurgo. Herodotus ἐπεῖναι, quaſi admittere ad verbum dixit. ſic enim in Thalia ſcribit, τέλος δὲ ἐπῆκε ὀχεῦσαι τὸν ἵππον. & in Melpomene, ἐπεὰν πελάῃ ἡ ὥρη κυΐσκεσθαι τὰς ἵππους, ἐπάγουσι τοὺς ὄνους. Cicero in Piſonem admiſſarium pro homine libidinis peruagatæ poſuit, ad omniúmque fœminarum libidinem expoſito, Itaque admiſſarius iſte ſimulatque audiuit voluptatem à philoſopho tantopere laudari, nihil expiſcatus: ſic ſenſus ſuos omnes voluptarios incitauit, vt non magiſtrum virtutis, ſed auctorem libidinis à ſe illum inuentum arbitraretur. Hoc Plinius venuſtè tranſtulit ad inſitionem: vt felix eſt ferè ſcriptor in huiuſcemodi genere tranſlationum. ſic enim inqnit libro decimoſeptimo, Neque enim animalium tantùm eſt ad coitum auiditas, ſed multo maior eſt terræ, ac ſatorum omnium libido: qua tempeſtiuè vti, plurimum intereſt conceptus. Peculiare vtique in inſitis: cum ſit mutua cupiditas vtrinque coeundi. Qui ver probant, ab æquinoctio ſtatim admittunt, prædicantes germina parturire.

Admittere equum. Admittunt, inquit, id eſt ſurculum trunco adiungunt. Admittere equum interdum pro conſcēdere accipitur: vt apud Ciceronem in ſecundo de Finibus, Num etiam P. Decius cum ſe deuoueret, & equo admiſſo in mediam aciem Latinorū irrueret, aliquid de voluptatibus ſuis cogitabat? Liuius lib. ii. ab Vrbe cond. Superbus in Poſthumium equum infeſtus admiſit. Hoc etiam verbum multis & aliis modis in vſu eſt apud peritos: qui nunc ad rem non pertinent. Admiſſarius equus à Græcis ἀναβάτης dicitur; quia ἀναβαίνειν pro inire di-

Locus Hieremiæ. cunt, hoc eſt venereo impetu aggredi. ſæpius tamen ὀχεῦειν dicunt. Apud Hieremiam prophetam emiſſarius pro admiſſario mendoſè legitur cap. quinto: niſi me fallit opinio: Equi amatores in fœminas, & emiſſarii facti ſunt: vnuſquiſque ad vxorem proximi ſui hinniebat. Eſt enim tranſlatio emphatica, ſumpta ad libidinem hominum deſignandam immodicam & portentoſam.

ἵππος. Apud Græcos etiam hæc vox ἵππος, id eſt equus, in compoſitione vehementiam denotat: vt ἱππόπορνος quaſi ἱππομανής, ἱππογνώμων, & alia. Emiſſarius autem lōgè aliud ſignificat. Poteſt autem & hic locus ex aliorum exemplarium obſeruatione hoc modo ſarciri, Si quis aſinum meū coegiſſet in equas ſuas, ἀναβαίνειν ὧδε τῇ ὀχείᾳ: ſi duntaxat, & reliqua.

S V B titu. Arborū furtim cæſarū, in. c. Cædere, ita legitur: Cingere eſt

Deglubere. deglabare. Vel deglabrare legendū vel deglubere: quod ipſum magis probo: id eſt corticem eximere. Cato de re ruſt. Salictum ſuo tempore cædito, glubito, arctéque alligato: librū conſeruato. Catul. de Leſbia metaphoricè, Nūc in quadriuiis & angiportis Glubit magnanimos Remi nepotes. pro denudat dixit, & ad ſingula veſtimenta redigit. Inde illud Tyberii Cæſaris, Boni eſſe paſtoris tondere pecus, non deglubere. quod Græcè ſic ferunt dicere ſolitum, κείρεσθαί μου τὰ πρόβατα, ἀλλ' οὐ ξυρᾶσθαι βούλομαι. id eſt Tonderi pecus meum non raſitari volo. Quod autem ſequitur, Subſecare eſt ſubſecuiſſe, corruptum eſſe facilè intelligimus. quem locum his verbis in compendio Græco legimus, ζωννύειν ἐστὶ τὸ περιελεῖν τὸν φλοιόν. κάτω τέμνειν, τὸ ἐκτεμεῖν, Cingere, inquir, eſt corticem exemiſſe, ſubter cædere, eſt ſuccidiſſe. Et hactenus ibi legimus.

IN cap. Prætor, ſub titu. Vi bonorum rapt. Græca verba reponenda ſunt hoc modo, Turbam autem appellatam Labeo ait ex genere tumultus. Idque verbum ex Græco tractum. τύρβη γὰρ παρὰ τὸ θορυβῶ ἄρχ. Tyrbe Græce tumultum ſignificat: vnde turba facta eſt, vt ex Sylla Sulla, ex Xyſtico Xuſticus: & vt alia permulta y in u noſtrum verterunt. Lucianus, ὁρῶ πολλὴν ἔνια τύρβην, καὶ μεστὸν ταραχῆς τὸν βίον. Turba vnde.

SVB titulo, De incendio, ruina, naufragio: cap. Quo naufragiũ §. Qui eiecta, reſtituenda dictio Græca, quæ exoleuit librariorum ignorãtia. Qui eiecta naue quid rapuit, hoc edicto tenetur. Eiecta, hoc eſt quod Græci aiunt ἐξοκελλομένος, vel ἐξοκείλας. Eſt enim ἐξοκεῖλαι, τὸ ὑπὸ βίας τῶν κυμάτων κατάγειν, vndarum vi in littus eiici. Iſocrates metaphorice in Areopag. vſus eſt, μὴ πλουτοῦντες εἰς βραχύπερ πράγματα ἐξοκείλωσιν. Herodotus actiue dixit ἐξώκειλαν τὴν νέα, impegerũt. In eodem tractat. cap. Si fortuito, Niſi tam lata culpa fuit, vt luxuriæ aut dolo ſit proxima: Accurſius luxuriam latam culpam interpretatur. Ego laſciuiæ lego. eſt autem laſciuia petulantia ludicra & ludus improbior, vt in priore editione planum fecimus. Laſciuia.

IN tractatu, De iniuriis, cap. Iniuriarum, Si quis me prohibeat in mari piſcari, vel in diuerticulum, quod Græce dicitur ducere, iniuriarum iudicio poſſim cum cõuenire. Lego vel euerriculũ quod Græce σαγήνη dicitur. Verriculum & euerriculum rete eſt piſcatoriũ, ſagena à Græcis dictum: à verrenda aqua ſic appellatum. Cicero in quinta in Verrem act. de Verre ipſo loquens, qui Centuripinos cõpulerat edicto omnia ad ſe argentea vaſa comportare: è quibus emblemata abſtulerat redditis puris vaſis, genere rapinæ improbiſſimo: Quod vnquã (inquit) iudices huiuſcemodi euerriculum in illa prouincia fuit? alludẽs ad Verris nomen, & ad ſignificationem verbi. Idem in tertio de Natura Deorũ, Cum iudicia bonæ fidei recenſuiſſet, addidit hæc verba. Inde verriculum malitiarum omnium, iudiciũ de dolo malo, quod C. Aquilius familiaris noſter protulit: quem dolum idem Aquilius tũ teneri putat, cũ aliud ſit ſimulatum, aliud actum. Actionem de dolo verriculum appellat, quo ſcilicet euerruntur fraudes hominum è vita ciuili. eſt enim hæc actio prodita ad terrorem hominum ſubdolorum: qui ignominiam eius iudicii formidant. & qui alio iudicio conueniri non poteſt, hoc velut ſubſidiario coercetur. Vlpianus, Verba autem edicti talia ſunt, Quæ dolo malo facta eſſe dicentur: ſi de iis rebus alia actio non erit, & iuſta cauſa eſſe videbitur: iudicium dabo. Idem in Verrem, act. tertia, O Verrea præclara: quoquam ſi acceſſiſti, quo non attuleris iſtum diem. etenim quam tu domum, quam vrbem adiiſti, quod fanũ denique, quod non euerſum atque exterſum reliqueris? Euerſum ab euerro dixit. σεσαρωμένον, κεκορημένον, quaſi ſcopis expurgatum. Omnia (inquit) ſacra iuxta ac prophana corraſiſti & compilaſti. Euerriculare Laurentius Vallen. Latinè dixit, quod Herodotus σαγηνεύειν appellat in Thalia & in Erato: & Plato in tertio de Legibus, his verbis, καὶ τινα λόγον εἰς τὴν ἡμετέραν πόλιν ἀφῆκεν, ὡς οὐδεὶς Ἐρετριέων αὐτὸν ἀποπεφευγὼς εἴη. συνάψαντες γὰρ ἄρα τὰς χεῖρας, σαγηνεύσαιεν πᾶσαν τὴν Ἐρετρικὴν οἱ στρατιῶται τοῦ Δάτιδος. id eſt, Rumorem etiam quẽdam horrendum in vrbem noſtrã emiſit: homini ſcilicet quòd nemini Eretrienſi eos effugere contigiſſet. ſiquidem

Euerriculũ.

Euerriculare.

ipſos Datidis milites per manus reſte ducta omnem Eretricam regionẽ euerriculauiſſe. Quo modo autẽ euerriculentur homines, licet ex Herodoro intelligere: Viro (inquit) virum manu tenente perpetua ſerie à mari Aquilonari ad Auſtrale peruadunt: tum deinde omnẽ per inſulam hominibus indagãdis captandíſque tranſeunt. σαγηνεύειν καὶ τὴν ἐν φόρει. Lucæ xv, Nónne accendit lucernam & euertit totã domum. corruptè legitur pro euerrit. σαροῖ. Quod ſequitur circa finem huius capitis, Vſurpatum tamen, vt quis prohiberi poſſit ante ædes meas vel prætorium meũ piſcari: de villa elegantiore intelligẽdum, quæ villa etiã vrbana dicitur in tractatu, Locati: vbi hoc verbum expoſuimus.

IN cap. Item apud Labeonẽ. §. Quæſtionem. Quæſtionis verbo etiã quam malam manſionem Græci dicunt, continebitur. Vinculi genus vel tormenti ſignificatur: vt apud eundem Vlpianum in lege, Si hominẽ (ſiue id caput magis appellari placet, vt diximus) ſub titulo, Depoſi. Hominẽ vinctum, vt de eo quæſtio habeatur, vel ad malam manſionẽ extenſum. Quo in loco Accurſius male interpretatus eſt carcerem: vt etiam hoc in loco. Ego his verbis puto ſignificari quam Græci tum ποδοστράβην, tum ποδοκάκην appellant. id eſt τὴν πόδα στρέφουσαν καὶ κακοῦσαν. Demoſthenes meminit ἐν τῷ κατὰ Τιμοκράτους.

IN cap. Quod reip. Quod reip. venerandæ cauſa ſecundum bonos mores fit: & reliqua. lego vindicandæ, id eſt aſſerendæ ab improbis & facinoroſis. Eſt

Vindico. etiam vindicare, animaduertere in malos. Cicero in Verrẽ, Si quid vindicatũ ſeuere eſt, non ex eo crudelitatis inuidiam colligam. Et vindicatur ille cui ob iniuriã illatam mulcta aut ſupplicium penditur ab eo qui rei perperam factæ auctor eſt. Plinius in Panegy. Licet nobis & in præteritum de malis imperatoribus vindicari: & futuros ſub exẽplo præmonere. Et vindicatur maieſtas publica, cum à ſontibus ſupplicium ſumitur. Et quod ſequitur, Secundũ bonos mores fit, intelligendum recte atque ordine & more maiorum.

IN cap. Veſtem, eodem ſub titulo, De iniuriis. Veſtem ſordidã rei nomine in publico habere, capillúmve ſummittere nulli licet. Pro clariori huius

Sordes. ſententiæ intellectu, ſciendum dictionem hanc ſordes reorum ſtatum conditionémque ſignificare interim, dum inter eos relati ſunt, antequam abſoluan

Reatus. tur aut damnẽtur: qui etiam ſtatus hominũ reatus appellabatur: vt infrà, Ad legem Iuliam maieſtatis cap. vlti. Is qui in reatu decedit, integro ſtatu decedit. Trãquillus in Auguſt. Diuturnorum reorũ, & ex quorum ſordibus nihil aliud, quàm voluptas inimicis quæreretur, nomina aboleuit: conditione propoſita, vt ſi quem quis repetere vellet, par periculũ pœnæ ſubiret. Ex quibus verbis intelligitur olim neceſſariam non fuiſſe accuſatorum ſubſcriptionem: duntaxat vt talione ſe obſtringerẽt: id quod ſuperius diximus. Et eximere ſordes reorum, idem in Vitel. Caſtra vero ingreſſus, nihil cuiquam poſcẽti negauit: atque vltro ignominioſis notas, reis ſordes, damnatis ſupplicia dempſit. Id hodie faciunt principes, quum diplomatibus obſignatis, ac ſerico lino traiectis, criminum veniam indulgẽt. Inde ſordidati dicti ſunt, qui rei delati ſunt. Cicero in Piſonem, Nec minus lætabor cũ te ſemper ſordidum, quàm ſi paulíſper ſordidatum viderem. Sordidum dixit, vilem & abiectum, ac ſine vllo vi

Sordidatus. tæ nitore ac lautitia vitam agentem. Sordidatum autẽ intellexit accuſatum &

reum, ἐσθῆτα μεταλλάξαντα καὶ κόμας ἀνάπλεω, καὶ ἱκετεύοντα τὸν δῆμον. Dicitur etiã ſquallor, idémque ſignificat. vt in oratione pro Cluentio, Aut ne fortè mater hoc ſibi optatiſſimum ſpectaculum huius ſordium & luctuum & tanti ſqualloris amitteret. de matre Cluentii loquens, quæ ſummopere gaudebat accuſatione filii ſui. Gellius libro tertio, Eúmque cum eſſet reus, neque barbam deſiſſe radere, neque candida veſte vti, neque fuiſſe cultu ſolito reorum. Plutarchus in Anto. de Philoſtrato reo, ὁ δὲ τὸν πώγωνα καθεὶς, καὶ φαιὸν ἱμάτιον περιβαλλόμενος. Solebant autem olim amici & neceſſarii ſordes cum reo delato accipere ad miſericordiam captandam, plebémque deprecabundi prehenſare aut circumire, vt cum dies iudicii adueniſſet, facilius abſoluerentur. neque vt nunc rei poſtulati ciues Romani in carcerem coniiciebantur: ſed ſuo arbitrio permittebantur, vt ſi pœnam legum vitare vellent, in exilium abirent, nec iudicii euentũ experirentur. Itaque Cicero in oratione, de reditu ſuo ita inquit, Noſtra memoria Senatores ne in ſuis quidẽ periculis mutare veſtem ſolebant: in meo periculo Senatus veſte mutata fuit. Periculum enim appellat more Græcorũ reatum. vt in oratione pro Plãcio, Quid de me dicam? qui in huius periculo reus eſſe videor. quid de his tot viris? quos videtis veſte mutata. à Græcis ἀγὼν καὶ κίνδυνος pro apologia & cauſæ dictione in re capitali dicitur. Plutarchus omnẽ prope equeſtrem ordinem, & iuuenes ad viginti milia ſordidatos cum Cicerone fuiſſe ait, cum eóq; ſupplices populo paſſim per vrbem Romam fuiſſe, ἀλλὰ τῷ Κικέρωνι πρῶτον μὲν, ὀλίγου δεῖν σύμπαν τὸ τῶν ἱππικῶν πλῆθος συμμετέβαλε τὴν ἐσθῆτα, καὶ δισμυρίων οὐκ ἐλάττους νέων παρηκολούθουν, κομῶντες καὶ συνικετεύοντες. Hoc idem Cicero ipſe de ſe teſtatur in oratione de reditu ſuo, Id quoniã immodice fieri cœptum erat, ideo vetitum fuit iis quidem qui propinquitate aut affinitate cum reo coniuncti non erant: vt Venuleius hic docuit. Fabius libro ſexto, de ciendis affectibus loquẽs, Non ſolum autem dicendo, ſed etiam faciendo quædam, lachrymas mouemus. vnde & producere ipſos qui periclitentur, ſquallidos atq; deformes, & liberos eorũ ac parentes inſtitutũ . Hoc Demoſthenes παρασείσασθαι τὰ παῖδας καὶ γονέας τοῦ κινδυνεύοντος appellat. Idẽ Quintilianus, At ſordes & ſqualſlores & propinquorum quoque ſimilem habitũ ſcio profuiſſe. Valerius de Rutilio libro ſexto, Ordinũ diſſenſione magis quàm culpa ſua reus factus, nec obſoletam veſtem induit, nec inſignia ſenatoria depoſuit, nec ſupplices ad genua iudicum manus tetendit. Huiuſmodi erant ſordes Hebræorũ ſub ſacco & cineribus miſericordiam diuinam exorantium, Danielis nono, & Ionæ tertio. Verum quoniã hæc lex ſub titulo, De iniuriis poſita eſt: ſciẽdum eſt huiuſcemodi ſordes non à reis tantum aſſumi ſolitas eſſe, ſed etiam ab iis quorum nomine rei poſtulabantur: quique iniurias rapináſq; perpeſſi, ad Senatum ſupplices veniebant, Prætorum Proconſulúmq; prouincias Romanas regentiũ expilationes expoſtulaturi, & interdum crudelitatẽ. Cuius inſtituti exemplum eſt apud Ciceronẽ acti. tertia in Verrẽ, his verbis, Nunc de miſeria Siculorum Iudices audite. & Heraclius Syracuſanus & hic Bidinus Epicrates expulſi bonis omnibus Romam venerunt: ſordidatíque maximè barba & capillo Romæ biennium propè fuerunt. Et rurſus acti. vlti. Aſpicite aſpicite Iudices ſqualſlorem ſordéſque ſociorum. eſt hic Sthenius Thermitanus cũ

Periculum.

hoc capillo atque veſte. domo ſua expilata furtorum tuorum mentionẽ non facit, ſeſe ipſum abs te repetit. Et rurſus, Si vos (inquit) Iudices eos deſeritis, ad Senatum deuenient, qui de Verre ſupplicium ſumet. non eſt vſitatum, nõ ſenatorium. Huc pertinet quod de Senatu dictum eſt qui veſtem in exilio Ciceronis mutauit. vt ipſe in oratione pro Plancio, & pro P. Sextio memoriæ prodidit. non enim deprecãdi rei cauſa hoc factum eſt: ſed inſigne fuit luctus publici ob ſingularem Conſulum improbitatẽ, qui Ciceronẽ euerſum capite & fortunis cupiebant. Quid enim (inquit ipſe) quiſquam poteſt ex omni memoria ſumere illuſtrius, quàm pro me vno ciue & bonos omnes priuato conſenſu, & vniuerſum ſenatum publico conſilio mutaſſe veſtem? Quæ quidem tum mutatio non deprecationis cauſa eſt facta, ſed luctus. Quẽ enim deprecarentur, cum omnes eſſent ſordidati, cúmque hoc ſatis eſſet ſigni eſſe improbum, qui mutata veſte non eſſet? Ex his Ciceronis verbis planum fit illas ſordes ſuſceptas à Senatu fuiſſe ad cõcitandam inuidiam in Conſules & Tribunum ple. P. Clodium, qui Ciceronem inſontem, & de re publica egregie meritum, præcipitem egerunt in exilium. Propter quod luctum illum Conſules poſtea inhibuerunt edicto, vt ipſe Cicero cõqueritur in oratione quam de reditu ſuo habuit. Cũ Senatus (inquit) equitéſque Romani flere pro me, ac mutata veſte vobis ſupplicare edictis atque imperiis vetarentur. ad populum ipſe verba faciens. Plutarchus in Camillo, Sed cum populus (inquit) in ſignũ mœroris veſtem mutaret (quod vſitatum erat in magnis publicíſque calamitatibus) Senatus pertimeſcens ne tumultus in ciuitate oriretur, iuſſit Manliũ dimitti. Eodem etiam pertinet id quod Liuius libro nono ab Vrbe cõdi. refert, de Flauio Scriba loquens, qui ob Faſtos publicatos honoribus à populo ornatus eſt, & nobilibus in comitiis prælatus. Tantúmq;, inquit ille, Flauii comitia indignitatis habuerunt, vt plerique nobiliũ aureos annulos & phaleras deponerẽt. Meminit eius hiſtoriæ Plinius lib. xxxiii. Ex his planior fit huius legis ſenſus: &. l. Item apud Labeonem §. Hæc autẽ fere ſunt, ſuprà hoc eodẽ ſub titulo, quod Accurſius perperã intellexiſſe mihi viſus eſt. Loquitur enim

Sordidatus. Venuleius περὶ τῶν ὑπὸ φθόνῳ ἔργων ποιούντων. Interdum ſordidatus dicitur qui ob inopiam aut auaritiã obſoleta veſte detritáque vtitur. vt idem Cicero in Antoniana ſecunda: Sordidata mancipia: argentea vaſa colliſa. Sordes autẽ Iudicum & ſordidi Iudices, non harum ſunt ſordium affines, ſed earum quarum fit mentio in tractatu legis Iuliæ repetundarum. Addemus & illud quod ad

Druſus Tribunus plæbis. iniuriarũ actionẽ pertinere potuit à Plinio in xxviii. cõmemoratum. Druſus (inquit) Tribunus plæbis traditur caprinũ ſanguinem bibiſſe, quum pallore & inuidia veneni ſibi dati inſimulari Q. Scipionem inimicum vellet.

DE extraordinariis criminibus, cap. Saccularii, In AEgypto qui commata

Chomata. rũpit. Legẽdum chomata, id eſt aggeres qui terra aggeſta facta ſunt: quibúſque Nili aqua coercetur. Plinius libro quinto, Nilus (inquit) certis diebus auctu magno per totam ſpatiatus AEgyptum fœcundus innatat terræ. Iuſtum incrementum eſt cubitorum ſedecim: minores aquæ non omnia rigant: am-

Commata. pliores detinent tardius recedendo. Quod autẽ ſequitur apud Vlpianũ, Cõmata etiam & diacopi qui in aggeribus fiunt, & reliqua: recte legitur. Comma

autem eſt inciſum: quæ pars eſt periodi, vt Cicero appellat in otatore perfecto. Hic cõmata ſunt aquarum emiſſaria & incilia ad hoc inuenta ſtructáq;, vt pro arbitratu AEgyptiorũ Nilus viciſſim admittatur in cãpos aruales, aut intra alueum contineatur. Plinius, Cum ſtetere(inquit)aquæ, apertis molibus admittuntur. vt quæque liberata eſt terra ſeritur. Chomata Plinius moles appellat: id eſt aggeres qui per commata & diacopos, id eſt per meatus quoſdã interciſos, ſiue per incilia hiantia Nilum tranſmittunt in arua remotiora ſegetibus deſtinata. Tranquillus in Auguſt. AEgyptum in prouinciæ formam redactã vt feraciorẽ habiliorémque annonæ vrbicæ redderet: foſſas omnes in quas Nilus æſtuat, oblimatas longa vetuſtate, militari opere deterſit. Herodotus διώρυχες appellat, quaſi effoſſa aquarum emiſſaria. Idem de AEthiopis regis tempore loquens, Vt enim quiſque(inquit)facinus quoddam admiſerat dignum animaduerſione, morte quidem afficere nullum ſibi perſuaſit: ſed eorũ vnumquenque pro modo admiſſi mulctare inſtituit: præfinito chomatũ modo quem aggerarent iuxra ſuam quiſque ciuitatem. Hæc autẽ chomata duorum generum fuiſſe dicit: Altera enim erãt circa amnẽ, & altera circa vrbes, ne fluminis inundatione obruerentur. Sycomorus ficus eſt AEgyptia prædulcis ſine granis. nomen eſt compoſitum è ficu & moro. Auctor Plinius & Dioſcorides. Verũ in principio huius capitis Saccularii qui ſint nũquam legi. Calcularios impoſtores fuiſſe cõiicio eiuſcemodi fortaſſe quos Græci ψηφολόγους appellãt & ψηφοπαίκτας. quibus ſimiles eſſe Dialecticos Ariſtoteles ideo dictitabat, quòd vt illi fallaci ratiocinatione ſcite atque lepide hominibus imponunt: ita Dialectici quoque falſa colligendo cauillabũde in errorem ſecum differentes adducant. Directarii autem hic Petrus Crinitus non dietarii legẽdum eſſe cenſebat ex antiquo exẽplari. ad quod id verbum quod ſequitur alludere videtur, Qui in aliena cœnacula ſe dirigũt. Dicebat etiam areolas illas quæ ſubditæ ſunt duobus verbis replendas, σκοπελισμὸν & σκοπελίζειν: hoc modo. Sunt quædam quæ more prouinciarum coercitionem ſolent admittere: vt in prouincia Arabiæ, σκοπελισμὸν crimen appellant. Sycomorus. Saccularii.

IN cap. Sepulchri, De ſepulchro violato. Melius corporibus nõ contrectatis vel contactis legitur, quam cõtractis: id eſt ita vt corpora nõ attingantur.

SVB titulo, De concuſſionibus: Pœna legis Corneliæ teneri iubentur qui in accuſationem innocentium coierint. Coire apud priſcos verbũ crimino- Coire. ſum erat. lege enim Cornelia conſtituta erat accuſatio aduerſus eos qui in accuſationes condemnationéſque coierant. quo capite legis Corneliæ à Cornelio Sylla ſic appellatæ, nec plebs nec equeſter ordo tenebatur: ſed Senatores tantùm & qui magiſtratus geſſerant. Verba legis in oratione Ciceronis pro Cluẽtio hæc extant, Qui Tribunus militum legionibus quatuor primis, quíve Quæſtor, Tribu. plebis(& deinceps magiſtratus omnes enumerantur) quíve in Senatu ſententiam dixit, dixerit: qui eorum coiit, coierit: conuenit, conuenerit: quo quis iudicio publ. condemnaretur. & cætera. Idem ad Pontifices, Collegia mediuſfidius Tribunorum pleb. tota reperientur hoc iure firmato, quæ coeant de hominũ locupletiſſimorum bonis: præda præſertim populari & ſpe largitionis oblata. id eſt qui in abdito conſilia agitent de euertendis lo-

cupletum fortunis. Interdum addito ſocietatem accuſatiuo vtitur eodē verbo.vt pro Roſcio Amerino, Auaritiā præfers,qui ſocietatē coieris de municipis cognatiq́ue fortunis cum alieniſſimo. Sic Martianus in princip. tracta.legis Cornelii de falſ.Qui ſocietatem coierit ad obligationem innocētium. Inde eſt illud Plinianū in epiſtolis libro quinto, Nigrius in Senatu queſtus eſt venire aduocationes,venire & præuaricationes:in lites coiri:& gloriæ loco poni magnos & ſtatutos reditus. Et coitio etiam verbum eſt eiuſdem cognationis.vt Cicero pro Plancio, Dubitatis(inquit)quin coitio facta ſit? cum tribus plæráſque cum Plotio tulerit Plancius. συγκροτεῖν Græci dicunt, & συνωμοσίας. licet in Pandectis συστῆναι εἰς κατηγορίαν τινὸς αἰτίας dicatur. Quæ locutio nō eſt ex more loquendi antiquorum,ſed ad verbū conuerſa. Sequitur eodem in loco, Quíve ob denunciandum vel non denunciandum teſtimonium pecuniā acceperint.quæ verba ab Accurſio intellecta non eſſe minus mirum eſt,cum etiam à paucis percipiantur. Cicero in Prætura vrbana, Non putaſti me tuis familiariſſimis teſtimonia denunciaturū, qui tuæ domi ſæpe fuiſſent: ex quibus quærerem, ſignáne ſcirent quæ non eſſent? Teſtimonium denunciare Ciceroni non eſt teſtificari,vt vulgo exiſtimatur:ſed eſt homini diem dicere ferendo teſtimonio.hoc eſt ad iudicium euocare ferendi gratia teſtimonii.Fab. lib.v,Duo ſunt(inquit)genera teſtium,aut voluntariorum,aut eorum quibus iudex in publicis iudiciis lege denunciare ſolet. quorum altero vtraque pars vtitur: alterum accuſatoribus tantū conceſſum eſt. Ex hoc intelligo in publicis tantummodo iudiciis licuiſſe denunciari teſtimoniū,hoc eſt inuitū euocari ad remotū longinquúmque tribunal.Quod quoniā concuſſionū materiam præbebat,negociúmque faciendi quietis hominibus domíque occupatis, ideo ad capita legum de publicis iudiciis rogatarū hoc additum eſt: vt hic,& inferius,Ad legem Corneliā de falſis:in princip.vbi Accurſius renunciandum legit pro denunciandum,errorem librariorum ſecutus,aut eorū fortaſſe emendatorum qui vim vocis ignorabant. Ab eodem errore eſt,quod denunciationes male interpretatus eſt in cap. Abſentē, in tractatu, De pœnis.quo in loco Vlpianus, Aduerſus contumaces vero(inquit)qui neque denūciationibus,neque edictis præſidum obtemperaſſent,ſententiā in abſentes pronūciari oportet,ſed ſecundum morē priuatorū iudiciorū. non enim denunciationes præconia Vlpianus appellat,vt Accurſius cēſuit:ſed præſidū vadimonia.id quod ſi non aliunde,at ex Venuleio ſatis planum ſit in cap. Eadem lege, Ad legem Iuliā repetund.& ex Cicerone pro Flacco,his verbis, Adiunxit ille,vt eos qui domo exire nolebant, teſtimonii denunciatione terreret: qui domi ſtare non poterant,largo & liberali viatico cōmoueret. Idem, Locupletes & graues homines teſtimonii denunciatione deterret ne ſibi aduerſarentur, egentes & leues ſpe largitionis & viatico publico,priuata etiam benignitate perlectat.Huiuſmodi autem teſtimonii denunciatio vel à iudicibus, vel ab accuſatore fiebat, vt ex ſupradictis planum ſit, & ex Plinio libro ſexto epiſtolarū, Licinius (inquit)petendum cenſuit à conſulibus,vt referrent ſub exemplo legis ambitus de lege repetundarum,an placeret in futurū ad eam legem adiici, vt ſicut accuſatoribus inquirendi teſtibúſque denūciandi poteſtas ex ea lege eſſet, ita

Denūciare teſtimoniū.

reis quoque fieret. Ex iis quę diximus, melius intelligi poteſt Pauli dictum in tractatu De teſtibus, cap. Lege Iulia. Lege Iulia & Papia publicorũ iudiciorũ cauetur, ne alicui inuito teſtimonium denũcietur, vt teſtimoniũ litis dicat aduerſus ſocerũ. & reliqua. Quo in loco nonnunquã coniectura adducor, vt ſpuria illic verba quædam eſſe cenſeam. Satis enim erat dicere ſecundum morem antiquũ, ne cui inuito teſtimoniũ denũcietur aduerſus ſocerum, ſi de criminali tantum controuerſia intelligamus: aut etiam ſi de ciuili, ne cui teſtimonium litis denuncietur. Hoc verbum à Græcis non eſt intellectũ qui Pandectas Græcè ſcripſerũt. ſic enim ſcriptum eſt, περὶ τῶν λαβόντων χρήματα ὥστε ἢ κατηγορῆσαι ἢ μὴ κατηγορῆσαι, ἢ ὥστε τὸ καταμαρτυρῆσαι ἢ μὴ καταμαρτυρῆσαι. Denunciare teſtimonium Græce κλητεύειν dicitur. Pollux libro octauo, τὸν δὲ οὐ βουλόμενον μαρτυρεῖν ἐκλήτευον, ἀνάγκην τοῦ μαρτυρῆσαι προσάγοντες. Cui verbo anteſtari reſpõdet, Anteſtari. quo Horatius in primo Sermonũ vſus eſt. quod verbũ Acrõ varie interpretatur. ſed Porphyrio verbũ id xii. tab. eſſe ſcribit. Demoſth. τίς σου ἐκλήτευσεν ἡμᾶς;

IN tractatu De abigeis, in principio, Conſuli Veticæ pro Betycæ legitur. pars eſt Hiſpaniæ. Legitur & berbicem pro veruecem.

Sub titulo De effractoribus, lego, Expilatores, qui ſunt atrociores fures. hoc Expilator. eſt enim συλαγωγεῖ vel συλητεῖ. Expilatores & cõpilatores huiuſcemodi ſunt fures, qui ne pilum quidem relinquũt in corpore ſpoliatorum, vt inquit Aſconius in ſecundam Verrinã Ciceronis: Quis eſt enim qui in te nõ expilatione Aſiæ, vexatione Pamphyliæ, ſquallore & lachrymis Siciliæ concitetur? Hoc furtũ vocatur improbius, in. l. Si te expilaſſe, Codice Ex quibus cauſſis inf. irrog. Cicero in Prætura vrbana improbiſſimũ appellauit. Compilare (inquit Feſtus) eſt cogere furta, & in vnum cõdere. Horatius, Ne me Criſpini ſcrinia lippi Compilaſſe putes. Hoc Terentius conuaſare vocauit in Phormione. ad Conuaſare. verbum tamen συσκευάζεσθαι dictum eſſe ab eo mihi videtur: quo Lucianus vſus eſt in dialogo qui Toxaris inſcriptus eſt, οἱ λοιποὶ δὲ τῶν οἰκετῶν ἅπαντα ἐκ τῆς οἰκίας συσκευασάμενοι, ᾤχοντο φεύγοντες. Expilare συλᾶν dicitur, & περισυλᾶν. Demoſthenes in oratione pro Cteſiphõte non ſemel propria eius verbi ſignificatione vſus eſt. Inde Suppilare verbum Plauto in Aſinaria, Ille ecaſtor ſuppilabat me, Suppilare. quod ecaſtor ancillas ſuſpicabar. Demoſthenes etiã id genus fures λωποδύτας appellat. vnde verbũ λωποδυτῶ in tertio κατὰ Φιλίππου: pro cõpilo & expilo, τί γὰρ δεῖ ἐξεῖναι ποιεῖν ὅτι βούλεται. καὶ καθ' ἕνα ἕκαστον ὑμῶν περικόπτειν καὶ λωποδυτεῖν τοὺς Ἕλληνας, καὶ καταδουλοῦσθαι τὰς πόλεις. Effractores autem τοιχωρύχοι dicuntur, & διορύκται.

SVB titulo De crimine ſtellionatus, Itẽ ſi quis impoſturã fecerit vel colluſionẽ in necem alterius.) Impoſturã malè ab Accurſio intellectã, ex iis quę de eius vocabuli ſignificatione diximus in priore editione, iis liquebit, quos adire eas annotationes nõ pigebit. In cuius dictionis expoſitione Accurſius impoſturam poſteritati fecit: nullúmque eſt crimen omnium quæ certo nomine nuncupata ſunt, cuius ſæpius ipſe reus ſit Accurſius, venia tamen dignus homo minimè malus, ob temporis eius literarum obſcuritatem. Impoſturæ nomen φενακισμόν, τέχνασμα, μαγγάνευμα, σόφισμα conplectitur, & παραλογισμόν. Colluſio eſt συγκακούργημα. Impoſtura.

IN tractatu De collegiis illicitis, Sodales ſunt qui eiuſdem collegii ſunt:

quos Græci carpiam vocant)lego, ἑταιρείας vocãt. Hetæreia à Græcis ſodalitiũ
dicitur: quã ſodalitatem Cicero vocare ſolet. Sed ſodalitiũ multitudinem ſo-
dalium ſignificare poteſt, vt ἑταιρεία Græcè, & θεραπεία, ἱππεία, στρατεία, εἱλωτεία, δου-
λεία, & alia nõnulla. Quæ tam multitudinem ſignificant hominũ, quàm actio-
nem aut rem. quanquam ἑταιρία ſit amicitia ſodalitia: ἑταιρεία cum diphthon-
go ſint ſodales, vt hoc in loco: quo modo loquẽdi apud nos famulitium, aui-
Seruitiũ & ſodalitiũ, & ſimilia. tium, equitium dicũtur, & ſeruitium, quo Cicero in Verrem act. vlti. vſus eſt,
Et tamen cœptum eſſe moueri aliquot locis ſeruitiũ ſuſpicor. Idem, Propter-
ea quòd tũ familiæ congregantur, & magnitudo ſeruitii perſpicitur, & labor
operis maximè oſtenditur. Sodales eadem menſa vtũtur: qua ratione à Græ-
Sodalitates. cis ſodalitates συσσίτια etiam dicta ſunt. Herodotus libro primo, μετὰ δὲ τὰ ἐς πό-
Phiditia. λεμον ἔχοντα ἐνωμοτίας καὶ συσσίτια ἔστησε Λυκοῦργος. Hæc etiã Phiditia Lacedæmone di-
cebantur à conuiuiorum frugalitate, quorum meminit Plutarchus in Lycur-
go. Cicero in quinto Tuſculanarũ, Quid? victum Lacedæmoniorũ in Phidi-
tiis nónne videmus? vbi cum tyrannus cœnauiſſet Dionyſius, negauit ſe iure
Andria. illo nigro quod cœnæ caput erat, delectatum. Andria apud Cretenſes dicebã-
tur auctore eodem Plutarcho. nam ſyſſitia propriè Athenienſium erant. Pla-
to lib. pri. de Legibus, καί μοι λέγε ἔτι τά τε συσσίτιά τε συντέταχεν ὁ νόμος καὶ τὰ γυμνά-
σια. Ariſtoteles in ſecũdo Politicôn, καὶ τό γε ἀρχαῖον ἐκάλουν οἱ Λάκωνες οὐ φιδίτια ἀλλ'
ἄνδρια καθάπερ οἱ κρῆτες. alibi συσσίτια eadẽ ipſa vocat. Cicero in libro de Senect.
ita inducit Catonem diſſerentem: Sodalitates autem me quæſtore conſtitutæ
ſunt ſacris Idæis magnæ matris acceptis. epulabar igitur cum ſodalibus. & re-
Sodales ſacerdotes. liqua. Sodales etiã ſacerdotes Imperatoribus Romanis inter diuos relatis in-
ſtitui ſolebãt, vt ſodales Auguſtales apud Trãquillum in Claudio, quales in-
ſtitutos fuiſſe Adriano auctor eſt Spartianus. Quorum ſimilitudine hodie ſo-
dales appellari debent, quos vulgò fratres vocant: vt ſodales Dominicales, ſo-
dales Franciſcani. & qui eorum ſodalitatis præcipuam curam habẽt, Hetæri-
Hetæriarcha archæ dici poſſunt. Sodales olim Hetæreium Iouem, id eſt ſodalitium cole-
Iupiter ſodalitius & philius, & aliis nominibus appellatus. bant, vt ſodalitii iuris diſceptatorẽ: vt apud Herodotũ in pri. ἐκάλει δὲ τὸν ἐφέστιόν
τε καὶ ἑταιρήϊον, τὸν αὐτὸν ὀνομάζων θεόν. Similiter & Philius Iupiter amicorũ neceſ-
ſitudinis præſes erat. Homognius, id eſt gẽtilitius, gẽtilitatis cuſtos & arbiter:
quem gentiles inuocabant. à quo nõ abſimilis erat patrous, id eſt auitus. His
nominibus aliiſque olim Iupiter inuocabatur ſi quid perperam atque iniuria
factũ erat inter eos quibus variæ neceſſitudines intercedebant. Hetæreia ver-
bum corruptè in epiſtola Plinii ad Traianũ legitur, in qua de religione Chri-
ſtianorum ad principem retulit, deq; eorum animaduerſione conſuluit. Qui-
bus peractis morem ſibi diſcedendi fuiſſe, ruſuſque coeundi ad capiendum
cibum, promiſcuum tamen, & innoxium. quod ipſum facere deſiiſſe poſt
edictum meum, quo ſecundum mandata tua hetæreias eſſe vetueram. ſic
enim legendum eſt & emendandum. Sodalitates enim edicto à ſe diſſolutas
eſſe ſignificat: quæ coniurationum metu à principibus Romanis vetaban-
tur. nec immerito. nam Plato de iis loquens ita inquit, Nam & hæc gymnaſia
& hæ ſodalitates cum alioqui in multis in rebus conducibiles ſint ciuitatibus:
ad ſeditiones tamen concitandas immodicè ſunt opportunæ. Apud Iſocratẽ
etiam

etiã Nicocles ad populares ita inquit, Videte ne ſodalitates aut coitiones niſi auctore me faciatis,ſiquidẽ huiuſcemodi conſociationes, vt in aliis rerũpub. ſtatibus præcipuas partes ferũt,ita in ſingulari principatu periclitantur. ἑταιρείας μὴ ποιεῖτε μήτε συνόδους ἄνευ τῆς ἐμῆς γνώμης. Quod Plato Syſſitium, hic hetæreiã dixit.Fuit & olim Romæ alioquin hoc nomen criminoſum,nam & lex Licinia lata eſt contra ſodalitia,id eſt coitiones quæ fiebant ad corrumpenda ſuffragia popularia. Lex de ſodalitiis. Cicero pro Plãcio,Sed aliquãdo veniamus ad cauſam,in qua tu nomine legis Liciniæ, quæ eſt de ſodalitiis, omnes ambitus leges cõplexus es.Idem,Ego Plancium & ipſum gratioſum eſſe dico:& habuiſſe in petitione multos cupidos ſui gratioſos: quos ſi tu ſodales vocas,officioſam amicitiã nomine inquinas criminoſo.Et pro Cælio,Haud ſcio an de ambitu & de criminibus ſodaliũ ac ſequeſtriũ ſimiliter reſpondendum putem.Et in Salluſtium, Abiit in ſodalitiũ ſacrilegii Nigidiani. Huiuſcemodi coitiones in perniciẽ legum,συστάσεις dicũtur à Græcis:& quos ſodales lex Licinia vocabat,ſunt συστάται vel συστάτης ϗ συγκροτητής.vulgò cõplices appellãt,In Iuſtiniani Codice,ſub titulo De epiſcopis & clericis, conuenticula genere neutro appellantur: & in cap.Cũ ex iniuncto,ſub titulo De hæreticis,in libro Decretalium.Nec genere fœminino enunciandum eſt vt plærunque fit. Conuenticula. Tacitus libro xiiii, Extructáque apud nemus quod nauali ſtagno circumpoſuit Auguſtus,conuenticula & cauponæ.pro loco poſuit.Tertullianus in Apolog.Philoſophi (inquit)à locis conuenticulorum & ſtationum ſuarum Stoici & Academici nuncupantur.Matthæi xxvi,Dominus noſter ad Iudam loquens dixit,ἑταῖρε ἐφ᾽ ᾧ πάρει; ſodalis qua de cauſa veniſti?nõ tam amicum quàm ſodalem appellans,quem ſacroſancta menſa & myſtica cœna dignatus erat,vt quidam opinati ſunt:videlicet perfidiam eius ſceleſtiſſimam taxans clementiſſime.

IN tractatu,De publicis iudiciis,cap.penul. Accuſatore defuncto res ab alio iudicante præſide prouinciæ peragi poteſt. Accurſius hinc explicare pedẽ non potuit. vt autẽ apertiſſimus ſenſus ſit,ita omnino legendum eſſe cenſeo, Accuſatore defuncto reus ab alio iudicãte præſide.hoc ſenſu,vt in rei accuſationẽ intelligamus ſuccedere poſſe aliũ accuſatorẽ, priore de medio ſublato, idq; fieri iudice præſide prouinciæ,& de hoc diſceptante,quis in locũ defuncti ſubſtituẽdus ſit.id quod eò pertinet,quod dicitur in cap. Aut priuatim, infrà Ad Senatuſconſ.Turpil.Vel de crimine cognoſcente in Prouincia.quoniam Romæ Decuriæ cũ Prætore iudicabãt. Peragi autẽ reus in criminibus, nõ res peragi dicitur.Eſt autẽ reum peragere,ita rei accuſationẽ perſequi,vt reus tandem damnetur. Vlpianus, Peregiſſe autẽ reum non aliâs quis videtur niſi & cõdemnauerit.Paulus,Deſtitiſſe autẽ is videtur,qui intra præfinitũ accuſationis à præſide tẽpus reum ſuũ non peregerit. Plinius in epiſtolis,Eſt lege cautum vt reus antè peragatur:tũc de præuaricatione quæratur. ἐπεξιέναι id Græcè dicitur. Demoſthenes in oratione quæ ad Leptinen inſcripta eſt,καίτοι ϗ τοῦτο ἀκούω σε λέγειν,ὡς ἄρα φασὶ οἱ ζῶντες γεγραμμένοι πρότερον οὐκ ἐπεξελθόντες.

IN tractatu,De accuſationibus cap.penult. Capitis reus ſuſpenſo crimine cauſam fiſco deferre non prohibetur.Hic ſuſpenſum crimen ſic dicitur,vt pẽdentes rei dicũtur. Pẽdẽtes rei. Trãquillus in Domiti,Reos qui ante quinquennium pro-

ximum apud ærarium pependiſſent vniuerſos diſcrimine liberauit,nec repeti niſi intra annũ eáque cõditione permiſit,vt accuſatori qui cauſam nõ teneret exilium pœna eſſet. Aliqui pendere reos exiſtimant,quandiu ambiguo cauſæ euentu in reatu ſunt.ego pendere reos inde dictum eſſe cenſeo, quòd eorum nomina in programate,id eſt tabella pendula,publicè propoſita atque ſuſpenſa erant. Idem,de Claudio Cæſare ante imperium loquens, Poſtremo etiam ſeſtertiũ octogies pro introitu noui ſacerdotii coactus impẽdere,ad eas rei familiaris anguſtias decidit: vt cũ obligatam ærario fidem liberare non poſſet, in vacuum lege prædiatoria venalis pependerit ſub edicto præfectorum.quibus verbis Tranquillus ſignificat Claudii bona prædia, id eſt publicè obnoxia edicto præfectorum ærarii diu venalia pependiſſe, cum emptorẽ non inuenirent. Lampridius in Alexandro,Itinerũ autẽ dies publice proponebãtur, ita vt edictum penderet ante menſes duos: in quo ſcriptum eſſet,illo die, illa hora ab vrbe ſum exiturus. Plinius in epiſtolis,de Iunio Baſſo loquens, Accuſatus eſt ſub Veſpaſiano à priuatis duobus: ad Senatum remiſſus diu pependit.tãdem abſolutus vindicatúſque eſt. Inde illud Ciceronis pro Cluẽtio, Hærebant in tabulis publicis reus & accuſator: nec ſine ignominia calumniæ relinquere poterat accuſationẽ Cluentius. Cæterũ morẽ illum proponẽdi programmatis Athenis etiã fuiſſe,his verbis Demoſthenis ſatis clarum eſt in oratione κατὰ Μειδίου, ὅτι μὲν δὴ λειποταξίου δίκην κατεσκεύασε κατ᾽ ἐμοῦ, καὶ τὸν τοῦτο ποιήσοντα ἐμισθώσατο τὸν μιαρὸν τοῦτον, ἐάσω. Et paulo pòſt, οὐδ᾽ ὅπως ἐκεῖνος ἕνεκα αὐτὸν ἐμισθώσατο, πλὴν ἵνα ἐκκέοιτο πρὸ τῶν ἐπωνύμων, καὶ πάντες ὁρῷεν, Εὐκτήμων Λουσιεὺς ἐγράψατο Δημοσθένην Παιανιέα λειποταξίου. ἐκκέοιτο enim ſignificat expoſitum eſſet & proſcriptum.

IN capite ſecundo, De cuſtodia & exhibitione reorum, Quod ſi nõ defendatur,in vincula publica duci iubetur,vt ex vinculis cauſam dicat. *Cauſam dicere.* Cauſam dicere interdũ eſt reũ eſſe,& criminis alicuius publici poſtulatũ. quod Græci tũ κρίνεσθαι dicunt,tũ φεύγειν,id eſt fugere:vt φεύγων φόνου.ex quo more Græcorũ inualuit mos loquendi apud imperitos vt fugientẽ pro reo dicant,id eſt pro eo vnde aliquid petitur:ignorantia vtique eorũ qui ſanctiones Iuſtiniani in Latinũ ſermonẽ vertere conati ſunt.ſic φεύγων δικάς,qui ſtatus controuerſiã patitur. Liuius lib.ix.ſecundi belli Punici, Sentẽtiam deniq; æque trucẽ orationi adiecit: *Ex vinculis cauſã dicere* Pleminiũ legatũ vinctũ Romam deportari placere,& ex vinculis cauſam dicere:ac ſi vera forent quæ Locrenſes quererẽtur in carcere necari oportere.id eſt,interim dũ quæſtio criminis peragitur,in carcere vinctum eſſe.Plinius lib.vii,Itaq; ſit propriũ Catonis quater & quadragies cauſam dixiſſe,nec quẽquam ſæpius poſtulatũ & ſemper abſolutũ. Cauſam dixiſſe vocauit inter reos receptũ eſſe,id quod ad verbũ Græci dicunt ἀπολογῆσαι.Quare Lucæ xxi. clarius verti ſic potuiſſet, Statuite igitur in cordibus veſtris non præmeditari *Reſpõdere.* cauſam vobis dicendã.μὴ προμελετᾶν ἀπολογηθῆναι.interpres reſpõdere dixit,quod defendere ſignificat,hoc eſt iudicio adeſſe.Cicero in Verrẽ,act.iii, Citatus accuſator Marcus Pacilius neſcio quo caſu non reſpondit: non affuit. id eſt οὐκ ἀπήντηκεν εἰς τὴν κυρίαν.hoc eſt,defeciſſe cum pronunciatũ eſt,vt nũc loquimur. Reſpondere etiã accuſationi dicuntur patroni cauſæ defenſores. Apud Thucydidem ἀπολογήσασθαι θανάτου δίκην eſt capitis cauſam dicere. Cicero in Verrem

actione vlti. Quod poſteaquam iſte cognouit, rationē hanc cœpit habere: cauſam ſibi dicendā eſſe ſtatuerat. Id eſt poſtquā teſtes in ſe paratos eſſe cognouit: cogitare cœpit ſe poſtulatū iri repetundarum, & ſe ad id comparare. Et in Vatiniū, Quæro ex te Vatini, num quis in hac ciuitate poſt Vrbem cōditam Tribunos pl. appellauit, ne cauſam diceret? Aliquādo cauſam dicere, eſt defendi vel per ſe vel per patronum, vt in Actis apoſto. cap. xxvi, τότε ὁ Παῦλος ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἀπελογεῖτο. tum Paulus porrecta manu defenſionem exorſus eſt, vel cauſam dicere cœpit. & cap. xxiiii, εὐθυμότερον τὰ περὶ ἐμαυτοῦ ἀπολογοῦμαι: alacrius pro me ipſo cauſam dico. Curtius lib. vi, Amyntas vinculis exemptus vt defenſionē ordiretur, ita inquit, Sine præiudicio cauſam dicimus: id eſt liberati tantiſper vinculis reſpondemus criminibus obiectis. Vnde cauſæ dictio Latinè, eſt apologia Græcè. Cæſar lib. pri. de bello Gallico, Moribus ſuis Argentorigen ex vinculis cauſam dicere coegerunt: damnatū pœnam ſequi oportebat, vt igni cremaretur. die conſtituta cauſæ dictionis, Argētorix omnē ſuam familiam hominū milia decem vndique coegit: per eos ne cauſam diceret ſe eripuit. τὸ μὴ δίκην ὑποσχεῖν ἑαυτὸν ἐξείλετο. Vtraq; ſignificatione Cæſar vſus eſt eodem in loco: altera enim alteri propinqua eſt. Apud Valerium lib. iiii. ad cauſam dicendam occurrere, eſt πρὸς τὸ ἀπολογεῖσθαι ἀπαντᾶν. Inde factū vt indicta cauſa damnari dicātur, qui ad iudiciū vocati nō affuerunt, abſentéſq; ſententiam paſſi ſunt: vt apud Curtium lib. viii, Itaq; nullius cædes maiorem Alexandro excitauit inuidiā, quàm quòd virū optimis moribus artibúſque præditū non tantū occiderit, ſed etiā torſerit indicta quidē cauſa. de Calliſthene loquēs. Cicero primo de Leg. Vt dictator qui eſſet, quē vellet ciuiū indicta cauſa impune poſſet occidere. Id eſt inauditum, vt loquimur nūc, ἀκρίτως & ἄκριτον ἀποκτείνειν. cum alioquin indicta cauſa damnari, ſit ἐρήμην καταδικασθῆναι, vel δίκας ἐρήμας ἁλῶναι. vnde eremodicium dictū. Interdum cauſam dicere, eſt renuere, recuſare, repugnare. Plautus in Milite, Si prehendero te poſthac, arcebo teſtibus. Pyrg. Cauſam haud dico. Dicitur & nihil cauſæ eſt. Sed ſi quid modo faxis, num quid cauſæ eſt illico quin te in piſtrinum dedam? id eſt recuſabíſne, aut renuéſne? Cicero de lege Agraria, Si doceo illa quæ dixi, num quid cauſæ eſt Quirites, quin illa criminatione qua in me abſentē vſus eſt, nō ſolum meam ſed etiam veſtram diligentiā prudentiámque deſpexerit? id eſt num inficiari ille poteſt? Dicitur etiā quippiam cauſari: vt idem pro Roſcio, Si planum facio te poſt hanc ſtypulationē Roſci ſeſt. ccc. abſtuliſſe: nū quid cauſare quin ab iudicio abeas turpiſſime victus? πῶς οὐκ ἄπει ἐκ τοῦ δικαστηρίου αἴσχιστα κατεγνωσμένος. Thucyd. πῶς οὐ δεινὰ ἐργάσῃ. vel ἐᾶθ' ὅπως οὐ σὺ ἰσχύσῃ ἀπιὼν αἴσχιστα ἁλισκόμενος. vel τίς ἐστι μηχανὴ μὴ οὐχὶ ἀπιέναι σε. vel οὐκ ἂν φθάνοις αἴσχιστα ἀπαλλαγεὶς ἐκ τοῦ δικαστηρίου. Dici & aliis modis poteſt vtraque lingua: niſi in iis quæ parerga dicuntur, pluſculi ipſi eſſe, quàm in opere ipſo ſuſcepto videri vereremur.

Indicta cauſa damnari.

Cauſā haud dico.

Num quid cauſæ eſt.

IN capite, Diuus: Et ideo cum quis faceret iuberi oportet venire Irenarcham. Lego ex obſeruatione antiqui exēplaris, & coniectura ductus, Et ideo cum quis ἀνάκρισιν faceret. Eſt autem anacriſis veritatis indagatio, exploratio, percunctatio. vnde factum vt etiam quæſtionem iudicialem, reorúmque interrogationem ſignificet, quæ in cauſis iudicii conſtitutionem præcedit vel

Ἀνάκρισις.

litis conteſtationem. At in cauſis capitalibus anacriſis erat cum delato nomine rei receptóque, accuſator interrogabatur à magiſtratu, an omnino conſtituiſſet accuſationem proſequi reúmque peragere: an teſtes aut teſtimonia exhiberi poſtularet, & alia eodem pertinentia. idque ἀνακρίνειν à percunctando dicebatur. Demoſthenes κατὰ Μειδίου, καὶ γὰρ οὔτ' ἀνεκρίνετο ταύτην τὴν γραφὴν ὁ συκοφάντης ἐκεῖνος, οὔθ' ὅπως αὐτὸς ἴσχυε αὐτὸν ἐμισθώσατο, ἀλλ' ἵνα ἐκκλείοιτο, πρὸ τῶν ἐπωνύμων, καὶ πάντες ὁρῶσιν, ἀντὶ τιμῶν λαβεῖν ἐγγέγραφε δημοσίων ταλάντων λιποταξίου. ἀνεκρίνετο ταύτην τὴν γραφὴν inquit: id eſt, Neque enim ille calumniator ad diem affuit percunctationis ſolennis, vt rogaretur à magiſtratu. quod perinde valet ac ſi diceret, accuſationẽ pro derelicto habuit: cuius rei mulcta erat ignominiæ nota. erat enim ſimile aliquid iuriſiurandi de calumnia. Et κατὰ Ὀλυμπιοδώρου, καὶ μὲν ταῦτα ὁ ἄρχων ἀνέκρινε πᾶσιν ἡμῖν τοῖς ἀμφισβητοῦσι, καὶ ἀνακρίνας εἰσήγαγεν εἰς τὸ δικαστήριον. καὶ ὅπως ἕκαστος ἠγωνίζετο πρώτως. Eſt etiam ἀνάκρισις interrogatio teſtium & quæſtio de aliquo facto habita. vt apud Athenæum, vbi de Cydoniis malis loquitur. ἀνθρωποθύσαι δὲ ἔοικε ὕστερον δὲ ἀνακρίσεως τοῦ τὸ φάρμακον πωλήσαντος, καὶ ἀνθρώπου τὸ γενόμενον ἐκ τοῦ τῶν μήλων συνδόσεως. Et quod Latini quærere dicunt & quæſtionem habere, quod etiam inquirere dicitur: id Græci vocant ἀνακρίνειν: & ἀνάκρισιν ipſam quæſtionem, reorúmque interrogationem, ſiue id per tormenta fiat, ſiue ſine tormentis. Plutarchus de Augusto, γράψας νόμον πῶς δεῖ ἀνακρίνεσθαι τοὺς ἐν αἰτίαις γενομένους, καὶ πῶς δεῖ κολάζεσθαι τοὺς ἁλόντας. cum lege ſanxiſſet quonam modo de reis habenda ſit quæſtio, qualíque animaduerſione in conuictos vindicandum eſſet. Id vulgò proceſſum rei delati aut comprehenſi facere vocant: & ex ore eius rei veritatem exquirere. ἀνάκρισις etiam aliud ſignificat non abſimile diuinationi de accuſatore conſtituendo. ſed nihil nunc ad rem pertinet. Quod autem hic ἀνάκρισιν legere debeamus, ex diui Lucæ loco intelligi poteſt actorũ viceſimoquinto. vbi Feſtus præſes ait ſe ἀνάκρισιν de Paulo facturum, eáque demum facta ad Cæſarem Paulum miſſurũ cum elogio. ὅπως τῆς ἀνακρίσεως γενομένης σχῶ τί γράψαι. abſurdum enim eſſet, inquit, hominem cauſam ex vinculis dicturum mittere, & crimina cõtra eum teſtata prætermittere. καὶ τὰς κατ' αὐτοῦ αἰτίας μὴ σημᾶναι. Ex cuius verbis ſatis patet quid ſint reorum elogia, cuius in hoc loco Iuriſconſ. meminit. Sequitur, διὸ προήγαγον αὐτὸν ἐφ' ὑμῶν. ideo in medium producendum coram vobis iuſſi, vt palam ſcilicet de eo quæſtio percunctatióque haberetur. In ſumma ἀνακρίνω verbum eſt Atticorum, & ſignificat τὸ ἀναπυνθάνομαι καὶ ἐρωτῶ, καὶ ἐξετάζω, καὶ βασανίζω, ὃ καὶ κρίνω λέγεται.

IN cap. Ne quis, ſub eodẽ titu. De cuſtodia reorũ, Et iis qui vinctos ſoluerint mulctã dices. Dicere mulctam verbũ eſt antiqui iuris. Gellius libro decimo, Quum autem vſus & mos ſermonũ is ſit, vt ita & nos loquamur vt plærique veterũ locuti ſunt: mulctam dixit & mulcta dicta eſt: non eſſe ab re putaui notare quod M. Cato aliter dixit, in quarto Originũ. Idem ex Varrone, Sed cum eiuſmodi mulcta pecoris armentíq; à magiſtratibus dicta erat: adigebantur oues bouéſque. Hoc priſco more locutus eſt Alexander Imperator: in principio De modo mulctarũ, Codice Iuſtiniani. Liuius lib. quinto ſecundi belli Punici, Tribunipl. cum rem infamem inuiſámq; cernerent: ducẽtûm M. æris mulctam Poſthumio dixerũt. προστιμήσαι τὸ δημοσίῳ. vel ἐτιμήσαντο χρημά-

Ἀνακρίνειν.

Dicere mulctam.

τῶν αὐτῷ ἢ γονέων. Quoniam autem libenter hactenus feci, vt cum ita tuliſſet occaſio, operam & ipſe virilem impenderem in interpolanda Latinæ linguæ elegantia: in hac quoque ipſa functione tametſi defunctoria, id ipſe facere inſtitui, cũ eo quoque vt additamenti liberalioris nomine Græcorũ nõnunquã locutiones ſubiungam. quãdoquidem memoriæ noſtræ inſtituto, & quod ad literarum quidem meliorum profectum pertinet, felicitate mira huius ætatis effectum eſt, vt lingua Latina Græcáque diu inter ſe peregrinæ & exteræ, nec inter ſe noſcitantes, veterem non modo affinitatem agnoſcerent, ſed etiam cognationem: teſſera vtiq; neceſſitudinis auitæ è monumẽtis eruta ſitu & carie ſquallentibus: ſocietatem etiam ſtudiorum mutuo vt coirent denuo, commercíjque iura paſſim atque contubernii vſurparẽt. Fremant frendeántque licet, vociferationéq; rũpantur homines aduerſis muſis nati, tumultuoſéque reclamitent: ſpero huius ſtudii cõmentationíſque paucis annis euaſuram eò contẽtionẽ, antiqua plenáque vt ratio colendæ philoſophiæ perpoliendorúmq; ingeniorũ velut rediuiua generi humano vitáque reſtituatur. [Cõmerciũ & cognatio linguæ Latinæ cum Græca.] Itaque quando in mentionẽ mulctæ dicendæ incidimus, hoc quoque congruenter iam dictis addere poterimus: hoc verbum dicere aliis etiã vocabulis olim peculiari quodam iure attributũ fuiſſe, quodámque coniugio deuinctũ. Dicere ſacramẽto, ſermo eſt antiquorum. [Dicere ſacramento.] Liuius libro quinto ſecundi belli Punici, Si qui roboris ſatis ad ferenda arma habere viderentur, etiam ſi nondum militari ætate eſſent, milites fierent: Tribuni plæbis, ſi eis videretur, ad populum ferrent, vt qui minores decem & ſeptẽ annis ſacramento dixiſſent: iis perinde ſtipendia procederent, ac ſi xx. annorũ aut maiores milites facti eſſent. Plinius ad Traianũ, de ſeruis inter tyrones inuentis, Ipſe enim dubito ob hæc maximè: quòd vt iã dixerant ſacramento, ita nondum diſtributi in numeros erant. qui locus corruptè legitur in peruulgatis exẽplaribus. Dicere hoc in loco pro deſtinare & dicare accipi poteſt: hoc enim etiã dicere ſignificat, teſte Nonio. Idẽ Liuius lib. iiii. ab Vrbe condita, Hoc decreto conſul armatus, cũ paucis appellantibus tribunũ, collum torſiſſet: metu cæteri ſacramento dixere. Dicere doti dicebant, pro in dotem promittere. [Dicere doti] Terentius in Heauton. Sed ita dictu opus eſt, ſi me vis ſaluũ eſſe, & rem & filium: me mea bona omnia doti dixiſſe illi. Cicero pro Flac. Doti (inquit) Valeria omnẽ ſuam pecuniã dixerat. Idem, Si ſit in tutela Flacci: quæcunq; ſine hoc authore eſt dicta dos, nulla eſt. Inde dicta puella. Nonius, Inter ſperatam (inquit) dictã, pactam & ſponſam hoc intereſt, quòd virgo poſtquam petitur, ſperata dicitur: dehinc promiſſa, dicta vel pacta. [Dicta ſponſa & pacta.] Virgilius, Et coniunx quondam tua dicta relinquor. Reliqua exempla ſunt apud Noniũ. Dicere diem eſt conſtituere, vt in illo Terentiano: Placuit: deſpondit: hic nuptiis dictus eſt dies. Inde fit vt dicere diẽ ſit vadimonio capitali obſtringere. [Dies dicta.] Liuius lib. iii. ab Vrbe cõdita, Verginius ex collegio vnus Cæſoni capitis diem dicit. Tranquillus in Cæſare, Subornauit etiã qui Caio Valerio perduellionis diẽ diceret. παρεσκεύασε τὸν χειροτονοῦντα τὸν οὐαλλέριον προδοσίας: vel ἐφῆκε τὸν ἐπιβαλόμενον ἐπιβουλεῦσαι οὐαλλέριον κατὰ τῆς πολιτείας. Dicere etiã dictatorẽ dicebant pro creare. Liuius, Nã neque id vitiũ noſti facile fuiſſe, cũ conſul oriẽte nocte ſilentio diceret dictatorem. Idem, Quod plæbeius dictator ſit dictus,

id vitium auguribus viſum. Et dicere magiſtrum equitum.

IN tractatu, Legis Iuliæ maieſtatis, in principio: Maieſtatis crimen eſt illud quod aduerſus populum Romanum, vel aduerſus ſecuritatem eius committitur. Secutitatis ſignificationem non intellexiſſe Accurſiũ hoc tempore riſu dignum eſſe cenſetur: illa tamen ætate venia dignum videri potuit. Sed in huiuſcemodi(quæ multa ſunt in libris huius ſtudii)loca, ignorantiæ noxa lõge latéque graſſari ſolet. nam chorus ille Iuriſperitorum, qui docturæ appellatione cenſentur, præiudicium ferè Accurſianæ authoritatis ſequuntur in interpretatione vocum. Quibus vero hodie iuridica tribunalia inſidere cõtigit, aut ſubſellia curiarũ liliata implere: ii ſi in eorum authoritate eſſe omnino ſibi perſuaſerunt(quæ multo maxima pars eſt hominũ iuris peritia præditorũ) Accurſianæ imperitiæ contagione vt inficiantur neceſſe eſt. At ſententiæ numero in iudiciis & conſiliis valent, vnde decreta conficiuntur: ſtomachante interdum paucorum intelligẽtia, quæ etiam riſu, ne quid dicam indignius, excipi ſolet. Ita quo tandem pertineat vis huius mali, animaduertentibus ſatis conſpicuum eſt. Mihi huiuſcemodi indignitatem oculis auribúſque arbitrari non ſemel contigit: ex quo in eos conſeſſus admiſſus ſum in vrbe atque in comitatu principis, quibus res cõtrouerſas ſemel iudicare moribus noſtris comparatũ eſt. Affui aliquando cum hic locus citaretur, in ſententiámq; Accurſii haud dubiè traheretur ad cõfirmandam cenſentiũ opinionem. Id quod ego rogatus ſententiam quaſi aliud agens perſtrinxi, nullius addictus iurare in verba magiſtri: ſic enim ab illis doctores appellantur. Sed & tũ & aliàs attentionem magis, quàm aſſenſionem merui: rametſi in familiariori conſeſſu paucorum æquis ſæpe hominibus vſus ſum, vi veritatis vt videbatur magis, quàm authoritate mea aut exiſtimatione valente. Securitas eſt quam Græci ἄδειαν vocant, & ἀμεριμνίαν atque etiã ἀσφάλειαν. Cicero euthymiã Democriti, ſecuritatẽ appellat in Finibus his verbis, Democriti autẽ ſecuritas, quæ eſt animi tanquã tranquillitas, quam appellat euthymiã, eò ſeparãda fuit ab hac diſpu-

Securitas. tatione, quia iſta animi tranquillitas eſt ea ipſa beata vita. Securitas curæ & anxietati opponitur. Securus ſeorſum à curis eſt, ἀμερίμνως ἔχων: qui ſcilicet vacat perturbationibus animi: hoc eſt εὐθύμως ἔχων καὶ ἀπαθῶς. qualis eſt illa Democriti. Sed ſecuritas reip. eſt ἀσφάλεια: cũ ſcilicet ſtatus reipub. ita cõpoſitus eſt, vt nulla ex parte periculũ imminere videatur, nec ſit metus belli externi aut inteſtini. & ita hoc loco ſecuritas ab Vlpiano Latinæ locutionis libenter obſeruante, vt tũ ferre tẽpus & profeſſio potuit, accepta eſt. Ab ſimili Latini ſermonis ignoratione, niſi fallor, corruptũ eſt pulcherrimũ apophthegma Sapiẽtis,

Locus in Prouerbiis. cap. xv. Prouerbiorũ, Omnes dies pauperis mali ſecura mẽs: quaſi iuge conuiuiũ. neque enim mali epithetum eſt pauperis, vt ſcholiaſtæ & gloſſularii intellexerũt: ſed eſt ſubſtantiuũ nomen, hoc ſenſu: Omnis vita pauperis animi eſt conſtitutio ſecuritate mali prædita. Sic Lucanus in v. Pharſ. O vitæ tuta facultas Pauperis, anguſtíq; lares: o munera nondũ Intellecta deũm. quibus hoc cõtingere tẽplis, Aut potuit muris nullo trepidare tumultu Cæſarea pulſante manu? Securus enim genitiuo iũgitur, vt apud Quintilianũ in viii, qui de Tautologia loquẽs, Hæc enim(inquit)quanquã non magnopere ſummis authori-

bus vitata, interim vitium videri poteſt: in quod ſæpe incidit etiam Cicero, ſecurus tam paruæ obſeruationis. Et apud Virgiliū, Securus amorū. Similis eſt inſcitia Accurſii in interpretatione vocabuli impoſtura, in tractatu, De crimine ſtellionatus: & in aliis permultis, quæ hodie notiora ſunt, quàm vt adnotari inter animaduerſa à nobis mereantur. Si quis autem Latine dicere cupit, quod Accurſius intellexit ſecuritatis vocabulo ſignificari: hoc modo dicendū erit, cōtra fidem publicam aliquid eſſe cōmiſſum. Liuius, Quos Philopœmen depopoſcerat, ipſi ſe ituros profeſſi ſunt fide accepta à legatis, vim abſuturam donec cauſam dixiſſent. Salluſtius, Poſtubi fide publica accepta dicere iuſſus eſt: omnia aperit. Idem, Comes eius qui Romam fide publica venerat. Cicero in Piſonem, Hunc Theſſalonicā fide tua venire iuſſiſti. Noſtri ſaluum conductum vocant. Securitas autē in hoc ſignificatu vernacula eſt locutio non Latina, tāetſi à Græcis ἀσφάλειαν διδόναι dicatur cauere alicui, hoc eſt ſatiſdato promittere: quod vicinam habet ſignificationē ſuperiori. ἄδειαν ψηφίσασθαι dixit Andocides orator: plæbiſcito poteſtatem facere impunitate promiſſa. Pauſanias ἄδειαν διδόναι. — *Fide publica venire.*

IN capite ſequenti, Quive è prouincia cū ei ſucceſſum eſſet, non diſceſſit. legendum deceſſit. Eſt autem decedere, ei qui ſucceſſor miſſus eſt cedere. Cicero ad Atticum, Non putet nos ſenatus antè oportere decedere, quàm nobis ſucceſſum ſit. Inde deceſſor Vlpiano, in lege, Obſeruare. in tract. De offic. procōſulis, Recte autem (inquit) & ordine faciet, ſi edictū deceſſori ſuo miſerit: ſignificétque quo die fines ſit ingreſſurus. Cum autē ſucceſſum eſſe alicui dicebant, abrogatum ei imperiū eſſe ſignificabant. Et ſucceſſorem dare vel mittere, eſt magiſtratum abrogare: quod nunc officiū auferre vulgò dicimus. Lampridius de Alexandro, Si vnquam alicui præſentiū ſucceſſorē dedit, ſemper illud addidit: gratias tibi agit reſp. cúmque ita muneratus eſt, vt priuatus poſſet honeſte viuere. Capitolinus in Anto. Succeſſorem viuenti iudici nulli dedit: niſi Orphito præfecto Vrbis, ſed petenti. αἰτῶν παρ' αὐτῶν διαδοχὴν τῆς ἀρχῆς. Cicero in Piſonem, Cū tu non ſolum quòd tibi ſuccederetur, ſed etiam quòd Gabinio non ſuccederetur, penè exanguis & mortuus concidiſti. Idem in eundem, Altera ratio, quòd ii quos in prouincia liberalitatis & virtutis ſuæ teſtes habuerat, nondum deceſſerant. A quo authore adnotandū eſt eos decedere dici, qui in Vrbem redierant. vt pro Murena, Multi obuiam prodierunt de prouincia decedenti. Inde deceſſio. Cicero ad Quintum Fratrem, Ego tibi ſpem maturæ deceſſionis afferebam. Eſt etiam decedere, idem quod cedere. Idem ad equites Rom. Quas ob res inimicorū amentiæ, cupiditatique paucorum, omnium ſalutis cauſa decedam. τῇ τῶν ἐχθρῶν μου ἀνοίᾳ ἐκχωρήσω. Decedere autem de officio & dignitate ſic dicitur, vt decedere de more ſuo: hoc eſt contrà quàm decet atq; officioſum eſt; aliquid agere. Cicero in Verrem, Quid faceres pro homine innocēte & propinquo, cum propter hominem perditiſſimū atque alieniſſimū de officio deceſſeris? Idem, Hi cū de tuis factis publicè conqueruntur: nónne indicant, tātas eſſe iniurias, vt multo maluerint de ſuo more decedere, quàm de tuis moribus nō dicere? Dicitur & officio decedere. Liuius, Eas quoque colonias quæ officio deceſſiſſent: & reliqua. id eſt inofficioſe egerant: quæ officio — *Decedere.* — *Succeſſorē mittere.* — *Decedere.* — *Decedere de officio & more.*

non erant in Rom.pop. functæ. αἱ τὰ καθήκοντα οὐκ ἀποπληρῶσαι. decedere etiam alicui, eſt homini occurrere nolle,& vitare hominem. Cæſar, Quibus ita interdictũ eſt,iis omnes decedunt:aditũ ſermonémq; defugiunt. τούτῳ πάντες ἐκχωροῦσι.interdũ tamen honoris cauſa de via decedimus,id eſt ὑπεξιστάμεθα.Plutarchus in Gracceho, καὶ γὰρ Βιτέλλιον θάνατον κατηγόρησεν, ὅτι δημάρχῳ παρερχομένῳ δι' ἀγορᾶς, οὐχ ὑπεξίστη μόνος . vbi ſubintelligendum τῆς ὁδοῦ. Decedere de iure ſuo quid ſit,nos alibi diximus. τῶν δικαίων ὑφίεσθαι τῶν ἑαυτοῦ. Quibus autẽ ſucceſſor mittitur,ii ἀνάπαυσιν dicuntur.Succeſſorem mittere, ἐπιπέμπειν τὸν διαδεξόμενον.

IN cap.ſequenti,Qualis eſt ille qui in bellis ceſſerit, aut arcẽ tenuerit, aut caſtra cõceſſerit. Exiſtimo legendũ vno verbo imbellis,& deeſſe hic negationẽ:vt ſit, Qui arcẽ nõ tenuerit,vel potius,aut hoſtem arcere renuerit, id eſt propulſare hoſtes cũ poſſet,noluerit. Liuius de Fuluio,qui exercitũ in Apulia amiſerat,Ergo effeciſſe vt & feroces & inquieti inter ſocios, ignaui & imbelles inter hoſtes eſſent: nec hercule mirũ eſſe,milites in acie nõ ſtetiſſe,cũ primus omniũ Imperator fugeret.Et paulum infrà,Bis(inquit)Fuluius eſt accuſatus,pecuniáq; anquiſitũ:tertio teſtibus datis,cũ iurati permulti dicerent fugæ pauoriſq; initiũ à prætore ortum: tanta ira acceſa eſt,vt id capite anquirẽdum concio ſucclamaret.tum Sẽpronius perduellionis ſe iudicare Gnæo Fuluio dixit:diémq; comitiis à Calphurnio prætore petit. Quo in loco, vt & in aliis,iudicare antiquo more dictũ eſt ex imitatione Græcorũ,qui κρίνειν dicunt pro diẽ dicere, vt ſuperius diximus. Apud Sudam etiã legimus capitalẽ fuiſſe noxam imbelliæ & ſtationis deſertæ. παρὰ γὰρ Ῥωμαίοις θάνατος πρόστιμον λιπόντι τὴν ἐφεδρείαν. Trãquillus de Auguſto,Cohortes ſiquæ ceſſiſſent loco,decimatas ordeo pauit:Centuriones ſtatione deſerra,itidem vt manipulares,capitali animaduerſione puniir.Poſſumus etiã intelligere quam Græci ἐθελοκακίαν vocãt: cũ milites Imperatori infenſi vincere nolunt.Pauſ. κατηγορήσας ἐθελοκακῆσαι σφᾶς ἐν τῷ πολέμῳ τῷ πρὸς Κάσσανδρον.eſt enim ἐθελοκακεῖν hoc in loco,conſulta & meditata ignauia hoſti cedere.Sic Herodotus, οἱ δὲ πλεῦνες ἐθελοκάκεόν τε καὶ ἔφυγον.eã ob cauſam decimatũ exercitũ ab Appio Claudio cõſule Romano apud Liuium legimus lib.ii.ab Vrbe cõdita circa finẽ. Aut imbellis igitur,aut imbellia legẽdũ eſt.alioquin nõ in bellis Iuriſcõſultus,ſed in præliis dixiſſet. At vero quæ ſequũtur in cap. Non cõtrahit,nugatoria videri poſſent,niſi veſtigia principũ crudelitatis in ipſis agnoſceremus ex ſcriptis hiſtoricorũ. Tranquillus in Tyberio,Sub idem tẽpus(inquit)cõſulente prætore an iudicia maieſtatis cogi iuberet:exercendas eſſe leges reſpondit,& atrociſſime exercuit. Statuæ quidam Auguſti caput dẽpſerat,vt alterius imponeret.acta res in Senatu:& quia ambigebatur, per tormenta quæſita eſt.damnato reo, paulatim eò calumniæ res proceſſit,vt hæc quoq; capitalia eſſent: circa Auguſti ſimulachrũ ſeruum cæcidiſſe, veſtem mutaſſe, nummo vel ánnulo effigiem impreſſam latrinæ aut lupanari intuliſſe.& reliqua quæ author ille proſequitur.Hoc enim crimen latiſſime olim patebat ſub tyrãnis Imperatoribus.Propterea Plinius in Panegy. ad Traianum, Locupletabant (inquit) & fiſcum & ærarium non tam Voconiæ & Iuliæ leges,quàm maieſtatis ſingulare & vnicum crimen eorũ qui crimine vacarent. Huius tu metum penitus ſuſtuliſti, contentus magnitudine:

Perduellionis iudicare

Iudicare.

qua nulli magis caruerũt,quàm qui ſibi maieſtatẽ vindicabant.Plinius auunculus lib.xxxiii, Fuit & alia Claudii principatu differentia inſolens iis quibus admiſſionem liberti eius dediſſent:imaginem principis in annulo ex auro gerendi: magna criminum occaſione. quæ omnia ſalutaris exortus Veſpaſiani principis aboleuit æqualiter publicãdo principẽ. Hoc idem ſe feciſſe Alexander Imperator Roma.teſtatur in ſanctione ſua, quæ primo loco ſita eſt ſub eodem titulo,in Codice Iuſtiniani. Ouidius libro quinto Faſtorum, ex Honoris & Reuerentiæ coniugio ortam eſſe Maieſtatem voluit.antea autem nec ætatis nec dignitatis habebatur ratio,ſummáque imis erant permixta:poſtea autem ordines rerum diuinarum humanarúmque diſtincti. Maieſtas.

Donec Honor placidóque decens Reuerentia vultu
 Corpora legitimis impoſuere toris.
Hinc ſata Maieſtas,quæ mundum temperat omnem:
 Quáque die partu eſt edita,magna fuit.

Et paulo inferius,

Protinus intrauit mentes ſuſpectus honorum.
 Fit precium dignis:nec ſibi quiſque placet.

Et rurſus,

Aſſidet ipſa Ioui,Iouis eſt fidiſſima cuſtos:
 Et præſtat ſine vi ſceptra tenere Ioui.
Venit & in terras:coluerunt Romulus illam
 Et Numa:mox alii tempore quiſque ſuo.

Maieſtas erat in populo, & authoritas in ſenatu : cuius definitio Ciceronis verbis mox explicabitur. Maieſtatis crimen duplex erat:vnũ læſæ,& alterum imminutæ:cuius nulla in iure mẽtio extat. Læſæ exemplum eſt memorabile apud Tranquillũ in Claudio,Notauit(inquit)& quendã quòd comes regis in prouincia fuiſſet : referẽs maiorũ tẽporibus, Rabyrio Poſthumo Ptolemæum Alexãdriã crediti ſeruãdi cauſa ſecuto, crimen maieſtatis apud iudices motũ. Ex quibus verbis apparet maieſtatẽ populi Romani læſam maiores ob id exiſtimaſſe, quòd ciuis Romanus aſſeclã ſe regi & comitẽ præbere non dubitaſſet contra morem maiorũ, vt creditã pecuniã reciperet. Imminutæ maieſtatis Cicero libro ſecundo de oratore meminit: Si res(inquit)tota quæritur:definitione vniuerſa vis explicanda eſt,ſic. Si maieſtas eſt amplitudo ac dignitas ciuitatis:is eam minuit qui exercitũ hoſtibus po. Romani tradidit. Idem alibi,Mihi ipſi cum Sulpitio fuit in Norbani cauſa contentio.Pleraque enim de iis quæ ab ipſo obiiciebãtur cum cõfiterer, tamen ab illo maieſtatẽ imminutam negabã:ex quo verbo lege Apuleia tota illa cauſa pẽdebat. Et in Partitionibus orato.Maieſtas(inquit)eſt in imperii atque po. Romani dignitate, quam minuit is qui per vim multitudinẽ ad ſeditionẽ vocauit.Hinc exiſtit il la diſceptatio,minueritne maieſtatẽ, qui volũtate po.Ro. rem gratã & æquã per vim egit.Quod Cicero minuere maieſtatẽ vocat,ætas ſequens lædere appellauit. Dicebant & ſoluere maieſtatẽ: vt Liuius libro ſecundo ſecundi bel. Pu.Horũ opportunus aduentus conſules imperii potentes fecit,cum ambitio alterius ſuam primũ apud eos praua indulgẽtia maieſtatẽ ſoluiſſet. Cui con-

Maieſtas in populo. Maieſtas imminuta. Maieſtas læſa. Soluere maieſtatem.

Retinere maieſtatē. trarium eſt retinere maieſtatem: Quod nunc vulgus ſeruare authoritatē vocat. Vt idem lib.iiii.bel.Maced. Si in ſua quiſque noſtrum matreſa.Quirites ius & maieſtatem viri retinere inſtituiſſet: minus cum vniuerſis fœminis negotii haberemus. Cicero in Orat.perfecto, Ius omne retinēdæ maieſtatis Rabyrii cauſa continebat: ergo in omni genere contentionis exarſimus. Dicitur

Cōſtituere maieſtatē. & eleganter cōſtituere maieſtatem: quod ſignificat lapſam aut labantem cōfirmare dignitatis venerationem, atque amplitudinis exiſtimationem. vt in illo loco concionis Salluſtianæ, Maiores noſtri parādi iuris & maieſtatis cōſtituendæ gratia per ſeceſſionē armati bis Auentinum montem occupauere. Ab antiqua etiam loquendi conſuetudine dixit Proculeius inferius, in tract. De captiuis, cap. Non dubito, Siue is populus fœderatus eſt: ſiue fœdere comprehenſum eſt, vt is populus alterius populi maieſtatem comiter cōſeruaret. Hoc enim adiicitur vt intelligatur alterum populum ſuperiorem eſſe: nō vt intelligatur alterū non eſſe liberum. Hæc verba Cicero in orat. pro Cornel. Balbo interpretatur his verbis, de Gaditanorum fœdere loquens, Adiūctum

Maieſtatē popu.Ro. comiter cōſeruent. etiam illud eſt, quod non eſt in omnibus fœderibus: Maieſtatem po.Ro. comiter conſeruent. Id habet hanc vim, vt ſit ille populus in fœdere inferior. Primum verbi genus huius cōſeruent: quo magis in legibus quàm in fœderibus vti ſolemus: imperantis eſt, non precantis. Deinde cum alterius populi maieſtas conſeruari iubetur, de altero ſiletur: certè ille populus in ſuperiore cōditione cauſáque ponitur, cuius maieſtas fœderis ſanctione defenditur. In quo erat interpretatio accuſatoris indigna reſponſione: qui ita dicebat comiter eſſe communiter. Comes benigni, faciles, ſuaues homines eſſe dicūtur, qui erranti monſtrant viam. communiter quidem certè non conuenit. His verbis Ciceronis apparet nō cōmuniter legēdum in eo loco, vt Accurſius ſuſpicatus eſt. Dicebant etiam conſeruare maieſtatē: quod Liuius & Valerius poſt Ciceronem retinere dixerunt. vt idem pro Rabyrio perduellionis, Fit ſenatuſconſ. vt conſules adhiberent Trib.pl.& Prætores quos eis videretur: ope-

Vt imperiū populi Ro. maieſtáſque cōſeruetur. rámque darent vt imperium populi Romani, maieſtáſque conſeruaretur. Id nunc vulgò dicunt, Ita agant vt rex ſit potentior vel fortior: vel ita faciant, vt iuſtitiæ obediatur. Maieſtas τὸ ἀξίωμα dicitur, & τὸ ἀξιωματικόν. dicitur & τὸ μεγαλεῖον.

Minuere maieſtatē. Minuere autem & imminuere verba vſitatoria antiquis fuerunt, quàm lædere. vt Cicero in Philip.pri. Quid enim turpius, quàm qui maieſtatem populi Romani per vim minuerit: cum damnatū iudicio ad eam ipſam reuerti propter quam ſit iure damnatus? Per vim minuiſſe maieſtatem publicam di-

Imminuere imperium. cit eum, qui vim publicam commiſerat. Sic imminuere imperium dicebant: vt Liuius libro octauo ab vrbe condita, Religio inceſſit, ab iis quorum imminutum imperium eſſet comitia haberi. Imminutum imperium dicit eorum qui iuſſi erant magiſtratu ſe abdicare. Id ſic Græcè dici poteſt, ἐνθύμιον καὶ ἐμποδὼν τούτους τὰς ἀρχαιρεσίας βραβεύειν ὧν τὸ κράτος ἠλάττωτο. Cæſar libro tertio de bello ciuili, Concurſum ad ſe fieri videt, quòd faſces anteferrentur, in hoc omnis multitudo maieſtatem regiam minui prædicabat. τὸ ἀξίωμα τὸ βασιλικὸν κολούεσθαι ἔφασκον. de Alexandrinis loquens. Sic imminuere ius imperii. Cicero in Verrē actione quinta, Tritici modia lx.M.empta populo Romano dare debebāt &

ſolebant : abs te ſolo remiſſum eſt: reſpublica detrimentum fecit,quòd per te
imperii ius vna in ciuitate imminutum eſt. Idem in eadem, In hoc facinore
dii immortales violati:exiſtimatio atque auctoritas Romani nominis immi-
nuta. Et pro lege Manilia, Patres noſtri libertatem ciuium Ro. imminutam
non tulerunt : vos vitam ereptam negligetis? Inde imminuere magiſtratum Imminuere magiſtratũ.
dicebant:quod nunc derogare iuribus,& prærogatiuis officii dicunt. Idem in
Ver. Cur imminuiſti ius legationis? quo in loco Aſconius, Qui poteſtatem
(inquit)ſuam in adminiſtrando non defenderit: imminuti magiſtratus velu-
ti maieſtatis læſæ reus eſt. Liuius libro quarto de AEmylio Mamerco loquẽs,
qui cenſuram antea quinquennalẽ lege dictatoria annuam ac ſemeſtrem fe-
cerat:Cenſores(inquit)ægrè paſſi,Mamercum quòd magiſtratum populi Ro-
mani minuiſſet,tribu mouerunt. Plinius in Panegy. Nullius ab eo magiſtra-
tus ius,nullius poteſtas imminuta eſt:aucta etiam:ſiquidem plæraque ad præ-
tores remittebat. Hic loquendi modus à Græcis tractus videtur. Ariſtoteles in
ſecundo Politicôn, καὶ τὴν μὲν ἐν Ἀρείῳ πάγῳ βουλὴν Ἐφιάλτης ἐκόλουσε καὶ Περικλῆς. Plu-
tarchus itidem ſæpe. Adnotauimus autem apud priſcos hoc crimen maieſta- Maieſtatis crimen.
tis eſſe vocatum , non læſæ maieſtatis , vt ex locis à nobis citatis liquet, nul-
lúmque Iuriſconſultorum in hoc tractatu , præter Papinianum læſam maie-
ſtatem dixiſſe. Laudatur etiam Paulus auctor huius vocabuli, in lege,Memi-
niſſe, Codice ſub eodẽ titulo. Priſci perduellionem vocabãt, quam coniura- Perduellio.
tionem hiſtorici appellant,& quicquid ita committebatur, vt in euerſionem
libertatis Romanæ cederet. Valerius libro ſexto, Cum Tyberius Gracchus
& C. Claudius ob nimis ſeuerè geſtam cenſuram maiorem partem ciuitatis
exaſperaſſent:iis Marcus Popilius trib.pleb.perduellionis ad populũ diẽ dixit.
hoc iudiciũ obſoleuiſſe tandem ex Ciceronis verbis coniicio in oratione pro
Rabyrio,Nam perduellionis(inquit)iudicio,quod à me ſublatũ eſſe criminari
ſoles: meum crimen eſt non Rabyrii.Quod vtinam Quirites ego,aut id pri-
mus, aut ſolus ex hac republica ſuſtuliſſem.Quid enim optari poteſt , quod
ego mallem,quàm me in conſulatu meo carnificem de foro, crucem de cam
po ſuſtuliſſe? Et paulò inferius, Quamobrem vter noſtrum tandem Labiene
popularis eſt? túne qui ciuibus Roma. in concione ipſa carnificem,qui vin-
cula adhiberi putas oportere: qui in campo Martio comitiis cẽturiatis,auſpi-
cato in loco, crucem ad ciuium Ro. ſupplicium defigi & cõſtitui iubes?& re-
liqua quæ ille porrò dixit: vnde intelligimus vetuſtiſſimam illam fuiſſe legẽ
ſæuiſſima ſanctione horrendam. Perduellionis autem crimen Rabyrio inten
derat Labienus trib.pl.ob Saturnini mortem, qui ſenatus auctoritate contra
fidem publicã interfectus fuerat:ſenatuſconſ. ſcilicet facto in hæc verba,ope-
ram darent conſules,vt imperium populi Romani, maieſtáſque conſeruare-
tur. Propterea in Oratore perfecto Cicero gloriatur ſe apud populũ ſenatus
authoritatẽ defendiſſe in cauſa Rabyrii. Vlpianus hic perduellionis crimen
diſtinxit ab eo quod maieſtatis appellatur,& latiſſimè patet. Hic addam vnũ
quod ad maieſtatis crimen pertinet,ex Plutarcho in Gracchis: Gaium Butu-
rium vltimo ſupplicio affectum à Romanis,quòd Tribuno plæbis de via non
deceſſiſſet in foro ambulanti , cum inſtituto antiquo omnes ei cedere moris

Maieſtatis crimen,& coniurationis.

eſſet. Tacitus maieſtatis crimen & cõiurationis diſtinguere mihi videtur his
verbis lib.xiiii, Antiſtius(inquit) qui carmina probroſa in principẽ factitaue-
rat,maieſtatis delatus eſt. Et libro decimoſexto,Criſpinus nuper crimine cõ-
iurationis in Sardiniam exactus, accepto iuſſæ mortis nuncio ſemet interfe-
cit. Quintius Curtius libro quinto author eſt huius criminis horrendã fuiſſe
legẽ olim apud Macedonas: è qua,vt opinor, oriũda lex fuit illa cantatiſſima
Honorii & Arcadii,quæ ſub eodem titulo extat in Codice Iuſtiniani. Quam
Alexander libro ſeptimo eiuſdẽ Curtii his verbis gloriatur ſe ſuſtuliſſe & an-
tiquaſſe.ad conuictos enim coniurationis loquẽs,Non oportebat(inquit)vos
ſcire quid de veſtris parentibus ſtatuiſſem, quo triſtiores perireris,ſiqua vobis
parentũ memoria & cura eſt.Sed olim iſtũ morẽ occidendi,cum ſceleſtis in-
ſontes propinquos parentéſque ſolui.Hoc exẽplũ Alexandri ſecuti iidem ipſi

Animaduertendi locus.

Arcadius & Honorius ſanctionẽ illã promulgarunt,quæ eſt in tract. De pœ-
nis,Cod.cuius initiũ, Sancimus.Qua lege ego legem Quiſquis,abrogatã eſſe
aliquando cenſui in ampliſſimo conſeſſu : tametſi religione iudicandi magis
adductus id fecerim,quàm perſuadendi fiducia,apud eos quidẽ qui tẽpora cu-
iuſque legũ authoris animaduertere negligunt, quandoquidẽ interpretes iu-
ris rationẽ tẽporũ non habuerunt,quorũ hodie reſponſis ſtat huius doctrinæ
æſtimatio & authoritas.Mihi vero in eo falli interdũ videntur homines alio-
quin iuris peritiſſimi, quòd aut verbis legũ vim afferunt, aut Iuriſconſultorũ
reſponſis : cum locos iuris diſcrepantes interpretationibus inter ſe diſſidenti-
bus ad concentũ reducere ſe credunt.Id adeò mihi æſtimate in mentẽ venit,
cum legẽ ſecundã tituli,De prædiis minorũ, quæ lex eſt Gordiani lib.quinto
Codicis: cũ lege Iuſtiniani cõponerẽ,quæ eſt ſub titulo,Si maior factus alie-
nationẽ ratã habuerit. cum enim longè prõptius,tum etiã verò propius mihi
videtur,antiquiorẽ legẽ poſteriore abrogari,quàm ſcholiis aliis atque aliis di-
cta diſſidentia conari conglutinare. Similis niſi fallor eſt hallucinario , cum
legẽ Alexandri,quæ quarta eſt in tractatu,De furtis, cũ lege Græca Iuſtinia-
ni,quæ tertia eſt à fine,non diſſonã eſſe contendunt.Quarũ tamen diſcrepã-
tiam ciere contentionẽ non modicam vidimus in iudicando reo vno,qui ad
furtũ nequicquam famulũ probũ adhortatus fuerat, patrefamiliâs rei cõſcio,
& cum famulo colludẽte vt hortatorẽ deprehẽderet:cum ego conſentaneum
magis eſſe ducerẽ Alexãdreæ ſanctionis authoritatẽ poſteriore lege antiqua-
tam fuiſſe,quæ non euentũ attendẽdũ,ſed conſiliũ voluit. Quid legẽ vltimã,
quæ eſt Cõſtantini,ſub titulo,Si pend.appel.mors interuenerit: nónne abro-
gatam eſſe,& expeditius & longè congruentius eſt dicere & defendere,quàm
nugas cõminiſci ac planè ariolari,ne antinomia eſſe videatur cum lege Græ-
ca cõparata,cuius initium eſt Cum antiquioribus,ſub tract. De iure deliberã-
di?Noſtræ verò opinioni nõ magnopere reclamare id mihi videtur,quòd lex
altera ſub titulo, Qui & aduerſus quos in integrũ reſtitutionẽ poſtulent,quæ
lex eſt Iuſtiniani,non modò legi,Si ſuperſtite,in tractatu,De dolo,quæ lon-
gè antiquior eſt:ſed etiam legi eiuſdẽ Iuſtiniani refragatur, ſub titulo,De bo-
nis quæ liberis. Facilè enim eſt obiectum diſſoluere,vel Accurſio ipſo iudice:
ne mihi eò confugiendum ſit, quod in priore editione de Iuſtiniano Tribo-

nianóque diximus. Horum autem & ſimilium iudicium penes homines erit in iis controuerſiis dirimendis, quarum iudicium æquo & bono magis temperandum eſt: quibus in ipſis vberior eſt licentia contra receptas auctoritates nonnihil audendi dum ſententiæ rogatur. Sed tamen ne id piaculare eſſe videatur inter eos qui eodem iureiurando adacti ſunt, ecquis eſt eorum qui aureis habent æquas audiendæ veritati, vel longiſſimo interuallo poſtliminium poſtulanti: qui negare audeat legum interdum ſenſum fugiſſe homines iuris conſultiſſimos, etiam vt verba intellexerint? Hic locum vnum exempli cauſa citabo. Extat lex Antonini, ſub titulo, De vſuris, in hæc verba, Vſuræ per tempora ſolutæ non proficiunt reo ad dupli compēſationem. tunc enim vltra ſortis ſummam vſuræ exiguntur, quoties tempore ſolutionis ſumma vſurarum excedit eam computationem. Ego hunc ſenſum horum verborum eſſe dico: quod de vſuris Romani principes ſanxerant, vt earum cumulus vltra ſortem geminatam exigi nulla actione poſſet: ita intelligendum eſſe, ſi modò eo tempore quo creditor experitur, ea ſumma in quam actionem ſuam concipit, duplum ſortis excedit. id enim quod vltra duplum ſortis excurrit, efficaciter peti non poteſt: non etiam ſi eo tēpore quo agit ex ſtipulatu, vſuræ antè ab eo perceptæ, cum iis quas ſibi deberi contendit cumulatæ, duplū ſortis excedunt: tunc enim ſummoueri creditor exceptione non poteſt.. vt verbi gratia: eſto ſemiſſis vſura in ſtipulatum deducta: ducenteſimo illa quidem mēſe, id eſt anno ſextodecimo & octauo menſe ſortē æquabit, vt poſt Hermolaum Barbarum nos copioſè in libro de Aſſe docuimus. Ita fit vt tertio & triceſimo anno, & quatuor menſibus duplum ſorti fœnore acceſſerit: id eſt vt ſors centenaria ducenarium fœnus pepererit. Age fac vt creditum iam ſit adeò vetuſtum, vt quadruplicato fœnus creuerit, cum interim debitor nō acriter appellatus nihil ſoluerit vſurarum: vtrum quadruplum peti poterit? Nego lege agi poſſe vltra duplū: Nam eius quod plus debetur, petitiò vi legis perimitur. Sin cum actio inſtruitur, non vltra duplum ſortis debetur: etiam ſi id quod multis antè annis perceptum eſt à creditore, vel duplum vel quātumuis excedit: id tamen debitori nihil prodeſt ad creditorem ſummouēdum legis interpretatione, quæ in futurum ipſa calculum non admittit. Ita fit vt vſuræ non modò duplicato aut triplicato creſcere legitimè, ſed etiam octuplicato, & eo amplius poſſint, ſi creditor debitorē ſemper appellauerit, nomináque exegerit antequam fœnus vltra duplum ſortis excurreret: Quod in vſura cēteſima demum fit mēſe nono ſupra decimūſextū annū. Accurſius autē & qui eū ſecuti ſunt, longè (niſi fallor) abfuerunt ab intelligentia huius ſenſus, quando & ipſi alioquin vſurarum rationem priſcam abſurdè intellexerant. Nec me fallebat cum hæc ſcriberē, nō minoris ipſa confidentiæ viſum iri, quàm pridem antinomias adnotaſſe. ſed tanti vtrobique fuit conſcientiæ indulſiſſe.

Lex de vſuris.

IN cap. In quæſtionibus. Coniurationē denique Lucii Catilinæ Iulia mulier detexit: & M. Tullium conſulem in iudicium eius inſtruxit. Legendum Fuluia, ex Salluſtio. & indicium nō iudicium. Fuit enim Tullius index, id eſt delator ad ſenatum, nō autem iudicium eius rei, quæſtionémque exercuit. vel potius in indicium eius M. Tullius ideò inſtructus dicitur: quia indicium fa-

ciẽdum ipſe curauit, perfecítque quod curauerat opera eius mulieris. quoniã

Indicium.

indiciũ propriè eius eſt qui vnà peccauerit, vt inquit Donatus in Eunuchũ: ídque ex verbis Ciceronis in Diuinatione ſatis liquet: Quapropter (inquit) ſi tibi indicium poſtulas dari quod tecum vnà fecerit: cõcedo ſi id lege permittitur. vbi tamen corruptè etiam iudicium legebatur. ſed Aſconius adnotauit: & indicium eius eſſe dicit, qui facinoris cuius ipſe conſcius eſt latebras indicat impunitate propoſita. Hoc autem in Catilinæ coniuratione contigiſſe, ex Salluſtio conſtat his verbis, Tarquinius ad ſenatum adductus erat: quem ad Catilinam proficiſcentem ex itinere retractum aiebant. Is cum diceret ſe indicaturũ de coniuratione, ſi fides publica data eſſet: iuſſus à Cõſule quæ ſciret edicere, eadem ferè quæ Volturcius de incendiis, de cæde bonorum, itinere hoſtium, ſenatum docet. Idem alibi, Volturcius primo fingere alia omnia: diſſimulare de cõiuratione. Poſtubi fide publica dicere iuſſus eſt, omnia aperit. Indicare μηνύειν Græcè dicitur. Inde τὰ μήνυτρα non tantùm mercedem indiciis, ſed etiam peculiari ſignificatione impunitatem conſcio propoſitam, apud Græcos oratores ſignificant.

A D legem Iuliam de adulteriis, circa principium. Marito iure mariti accuſanti illa præſcriptio obiicitur, ſi legẽ prodidiſſe dicatur ob hoc, & reliqua. Puto hic deeſſe negationem: vt ſit, ſi non legem prodidiſſe dicatur. Eſt enim hoc verbũ ſolenne in exceptionibus. Vlpianus, De pignoribus, in cap. Si debitor,

Formula exceptionũ

Dabitur enim poſſidenti hæc exceptio, ſi non conuenit, vt eadem res mihi quoque pignori eſſet. Martianus, Tali enim exceptione prætor creditorem tuebitur, ſi non inter creditorem & eum ad quem vſuſfructus pertinet, conuenerit vt vſuſfructus pignori ſit. Marcel. in cap. Creditor, Qui potiores in pignore habeãtur, Exceptio enim prioris vtilis eſt, ſi non mihi antè hypothecæ pignoríſve nomine ſit res obligata. Idem, Quòd ſi ille excipiat, ſi non conuenit vt ſibi res ſit obligata, hic in modum ſuprà relatum replicabit. Hoc autem in loco fortaſſe non, negatiua particula, ſed extraquam reſtituenda,

Extraquam in exceptionibus.

hoc modo, Extraquam ſi legem prodidiſſe dicatur. Accommodata eſt enim hæc particula in conceptionibus exceptionũ, vt apud Vlpianum, De fluminibus, Labeo ſcribit, nõ eſſe dandam exceptionem ei qui interdicto conuenitur, aut niſi ripæ tuendæ cauſa id factum ſit: ſed ita excipiendũ ait, extraquam ſiquid ita factum ſit, vt lege fieri licuit. Cicero libro ſecundo Rhetoricorum, Agit is cuius manus præciſa eſt, iniuriarum: poſtulat is quicum agitur à Prætore exceptionem, extraquam ſi in reum capitis præiudicium fiat. Hic is qui agit, iudicium purum poſtulat: ille quicum agitur, exceptionẽ ait addi oportere. In his & huiuſcemodi aliis priſcis conceptionibus multa erat ſermonis Latini gratia atque elegantia: ſed à pauciſſimis hodie animaduerſa, cum quilibet ſibi Tullianæ dictionis iudicium arroget, faſtidio iniquiſſimo, & interdum putidiſſimo. Quod autem ſequitur, Lenocinii quidem crimen lege Iulia præſcriptum eſt, cum ſit in eundem maritum pœna ſtatuta, qui de adulterio, & reliqua. Lego, Lenocinii quidem crimini lege Iulia præſcriptum eſt: cum ſit eadem in maritum.

Præſcribere.

Præſcribere pro excipere cum datiuo iungitur. Quintilianus libro ſeptimo, Cũ ex præſcriptione lis pẽdeat, de ipſa re quæri

non eſt neceſſe. ignominioſo patri filius præſcribit: de eo ſolo iudicatio eſt, an liceat. Marcel.lege tertia, De præuaricatoribus, Nã ſi reus accuſatori ideò præſcribit, quòd dicat ſe ab alio accuſatum & abſolutum. εἰ γὰρ ὁ φθάνων τὴν γραφὴν παραγράφεται, ὡς πρότερον ἀποφυγὼν αὐτὸν ὑπ' ἄλλου κατηγορηθέντα.

I N cap. Inter liberas, ſub eodem titulo, legẽdum ſic cẽſeo eo loco vbi areola relicta eſt, Lex Iulia ſtuprum & adulterium promiſcuè καὶ συμμιγῶς appellat. & paulo pòſt, Stuprum verò in virginẽ viduámve cõmittitur. Quod Græci διαφθορὰν appellant. Salluſtius, Erat ei cum Fuluia muliere nobili ſtupri vetus conſuetudo. Cicero in Antoniana ſecunda, Frequẽtiſſimo ſenatu, Calend. Ianuariis, ſedente patruo, hanc tibi eſſe cum Dolobella odii cauſam auſus es dicere, quòd ab eo ſorori & vxori tuæ ſtuprum oblatum eſſe cõperiſſes. Idem in Ver. act. vlti. Noctu ſtupri cauſa lectica in vrbẽ introferri ſolitus eſt ad mulierem nuptam vni, propoſitam omnibus. In his exemplis Ciceronis ſtuprũ pro adulterio ponitur. quod parũ Papinianus animaduertiſſe videtur. Tranquillus, Ne prouincialibus quidem matrimoniis abſtinuiſſe, vel hoc diſticho apparet. Vrbani ſeruate vxores, mœchũ caluum adducimus. Auro in Gallia ſtuprum emiſti: hic ſumpſiſti mutuũ. Plautus in Amphitr. Ita me probri, ſtupri, dedecoris à viro argutam meo? Idem Tranquillus, ſtuprare pro adulterare dixit in Nerone. Latinè etiam probrum appellatur. Cicero in eadẽ Philip. Probri inſimulaſti pudiciſſimam fœminam. Liuius, Matronæ probri accuſatæ. Vtitur & Trãquillus in Cæſ. Græci adulteriũ μοιχείαν, διαφθορὰν, φθορὰν, αἰσχύνην dicunt: quod vltimum Latinè probrum eſſe videtur. Plautus ad verbum dedecus dixit. De virgineo amplius dicunt διακόρευσιν. Nõ magnopere autem de huiuſcemodi verbis Græcis reſtituendis laborandum eſt, duntaxat cum ſine iis ſenſus legum reſponſorúmve planus eſt. ſiue enim hic διαφθορὰν legamus, ſiue φθορὰν, non magnopere refert. Legi enim in fragmentis Pãdectarũ Græcarum φθορεῖς pro corruptoribus virginum: qui & vitiatores dicti ſunt: & φθορὰ Græcis etiam pro ſtupro in vſu eſt. Et ὕβρις, Cicero flagitium appellat.

I N cap. Si vxor, Planè ſiue iuſta vxor fuerit, ſiue iniuſta, accuſationẽ inſtituere vir poteſt. Nam & Sextus Cæcilius ait, Hæc lex ad omnia matrimonia pertinet: & illud Homericũ affert. Accurſius velut Mercuriali numine inſtinctus, vxorẽ iuſtã iniuſtámque tripliciter enarrauit: & in omnibus aſtipulatorẽ habet Bartolũ: me verò in nulla aſſenſorẽ. nam iuſta mulier ſic vt filius iuſtus dicitur: de quo vocabulo ſatis multa in priore editione diximus. Vt ergo iuſtus eſt filius, qui omneis numeros iuris familiaris filialíſque obtinet: ita iuſta vxor omni iure coniugii prædita erat. πάντας ἀριθμοὺς τῆς συνοικήσεως περιλαβοῦσα καὶ κεκτημένη. Aliã autẽ olim fuiſſe matrẽfamiliâs, & aliã matronã vxorémq; alibi planũ fecimus. Hodie iuſtæ vxoris appellatio aut nulla eſt, aut eius eſt vxoris quæ iuſtis ſponſalibus & palàm in viri manum coiit, non occulto conſenſu. Locus autem Homeri hic citatus ab Vlpiano, Iliados libro nono ita legitur,

ἦ μοῦνοι φιλέουσ' ἀλόχους μερόπων ἀνθρώπων
Ἀτρεΐδαι. ἐπεὶ ὅστις ἀγαθὸς καὶ ἐχέφρων
τὴν αὐτοῦ φιλέει καὶ κήδεται, ὡς καὶ ἐγὼ τὴν
ἐκ θυμοῦ φίλεον δουρικτήτην περ ἐοῦσαν.

Stuprum.

Probrum.

Iuſta vxor.

Ecquid amare ſuas ſolis fas cenſet Atridis?
Quidni igitur prudens vxorem diligat imo
Pectore quiſquis erit? ſiquidem Briſcida partam
Marte meo dudum, dilexi haud ſecius ipſe.

Verba ſunt Achillis ad legatos ab Agamemnone, & Græcis ad eum miſſos, Quanam igitur (inquit) de cauſa Agamemnon Græcorum populos congregandos curauit, ad Troiámque tranſportandos? Nunquid aliam ob cauſam, quàm propter Helenam illam formoſam? An tãdem Atridæ ſoli hominum vxores ſuas amãt? Briſeis autem erat nobilis fœmina, quam honoris cauſa ex captiuarũ numero delegerat permittentibus Græcis, aut eximiã aliâs acceperat, eámque vxoris iuſtæ loco habere inſtituerat. Iniuſtã ergo vxorẽ Vlpianus vel non iuſtam: pallacam vxoris numero locóque habitam intellexit.

QVOD autem ſequitur, Sed & in ea vxore poteſt maritus adulterium vindicare, quæ vulgaris fuerit: quanuis ſi vidua eſſet, impune in eam ſtuprum committeretur: Accurſius vulgarem pro peruulgata & proſtituta paſſim perperam intellexit, & in antinomia diſſoluenda deſultoria grauitare, & cõſtantia vtitur more ſuo. Ego vulgarem plebeiam intelligo, quæ matriſſamiliâs nomen obtinet. Lex autem, Quæ adulterium, quæ lex eſt Conſtantini, de ea fœmina ſanxit, quæ cum fœditate miniſterii matriſſamiliâs nomen retinere nõ poteſt. Huic ſenſui aſtipulantur Tranquilli hæc verba in Tyberio, Matronas proſtratæ pudicitiæ quibus accuſator publicus deeſſet, vt propinqui maiorum more de communi ſententia coercerent, auctor fuit. Et inferius, Fœminæ (inquit) famoſæ vt ad euitandas legum pœnas iure ac dignitate matronali exoluerentur, lenociniũ profiteri cœperunt: & ex iuuentute vtriuſque ordinis profligatiſſimus quiſque, quo minus in opera ſcenæ arenæque edẽda ſenatuſcõſ. tenerentur, famoſam iudicii notam ſponte ſubibant, eos eáſque omneis, ne refugium in tali fraude cuiquam eſſet, exilio affecit. Ex cuius verbis intelligimus mulieres, quantumuis proſtitutæ pudicitiæ lege tamen teneri: ſi nõdum ignominia notatæ nomen amiſerant matronarum matrumqueſamiliâs.

IN eodẽ tractatu Ad legẽ Iul. de adul. cap. Si maritus, Legis Iuliæ, de adulteriis cap. ſeptimo ita cauetur, Nequis inter reos referat eũ, qui tũc ſine detractione reip. aberit. Et paulò inferius, Neceſſario dicitur ſine detractione. Legẽdũ qui tũc ſine detrectatione reip. cauſa aberit: etiã ſi omnia refragẽtur exẽ-
Detrectare plaria. Eſt autem detrectare, vitare, fugitare, auerſari, reſtitare. Tacitus libro viceſimo, Nec Sequani detrectare certamen. Fortuna melioribus affuit: fuſi Lingones, ἐφυγομάχουν. Quintilianus in ſecũdo, Rhetoricè officia ſua non detrectet, nec occupari gaudeat pertinẽtẽ ad ſe laborẽ: quæ dum operæ cedit, iam penè poſſeſſione depulſa eſt. Arria. infrà, De re militari, Grauius autẽ delictũ eſt, detrectare munus militiæ, quàm appetere. ἴσῳ ἀποδιδράσκειν τὴν τῆς στρατείας λειτουργίαν. Sine detrectatione igitur is abeſſe dicitur, qui occaſionem non quæſierit cauſæ dictionis euitandæ. ὁ μὴ ἀποδημῶν δικοδικίας ἕνεκα, vel ἐκδικίας χάριν.

QVOD autẽ ſequitur, Quòd ſi quis præſens ſit, vice tamen abſentis ha-
Prætoriani beatur: vtputa qui in vigilibus vel vrbanis caſtris militat. de caſtris Prætorianis intelligendũ, in quibus Prætoriani milites ſtatiua ſua habebant, & ſemper

principibus præſto erant. ii à cohorte prætoria originem habuerunt: de qua nos alibi diximus. Tranquillus in Galba, Germanorum cohortem à Cæſaribus olim ad cuſtodiam corporis inſtitutam diſſoluit: ac ſine commodo remiſit in patriam. Hæc & caſtra prætoria appellantur à Capitolino.

IN lege, Quòd ait lex, Cum filia adulterum deprehenderit, non occiſum videtur. Vidi librum antiquum, in quo ocioſum ſcriptum fuerat, ſed litura confoſſum, & pro eo verbo occiſum aſcriptum, errore lectoris, atque ignorantia. Non eſt ocioſum (inquit Vlpianus) id eſt, vt Græci dicunt, οὐκ ἀργὸν ἐστι, quod ait, Cum filia adulterum deprehenderit. id eſt, nõ de nihilo adiecta ſunt hæc verba, non ab re, non temere. οὐκ εἰκῇ, οὐδὲ τυχόντως. habent enim certam ſignificationem & animaduertendã. non enim aliter interficere patri cõceditur adulterum, niſi in ipſa turpitudine deprehẽſum. Labeo quoque (inquit) ita probat, & Põponius ſcribit in ipſis rebus Veneris deprehẽſum occidi. Et hoc eſt quod Solon & Draco dicunt, Exiſtimo hæc verba Græca in area quæ ſequitur ſcribẽda: ἄρθρα ἐν ἄρθροις ἔχοντα. Iam primũ deprehenſi dicuntur, qui effugere nequeunt, vel vitare cum maximè cupiant, aut è re incommodè nata ſe explicare & ſubducere. Quintilianus in duodecimo, Iraq; reperias quoſdã in diſputãdo mirè callidos: cum verò ab illa cauillatione diſceſſerint, non magis ſufficere in aliquo grauiore actu, quàm parua quædam animalia quæ in anguſtiis mobilia, in campo deprehendũtur. ἀπορούνται, vel εἰς ἀμηχανίαν καθίστανται. hoc eſt nullum in ſe aut in alio præſidiũ reperiunt: omni conſilio, omníque ope defecta ſunt. Idem lib. decimo, Scribendũ quoties licebit. Si id non dabitur: cogitandum. ab vtroque excluſi debent tamen vincere: vt neque deprehenſus orator, neque litigator deſtitutus eſſe videatur. Deprehenſum dicit oratorem τὸν δὲ ἀμηχανίας ἀπορούντα καὶ ἀποφάσεως δεδεγμένον: qui eò vſque ad infantiam redactus eſt, vt iam nihil cauſificari poſſit, quo minus cauſa cadat. Sic Curtius de Alexandro in anguſtiis hærente, Tunc hæſitabat deprehenſa felicitas: nec aliud remediũ erat, quàm reuerti qua venerat. οὐκ ἔχων ὅπῃ τι ὑποφεύγῃ καὶ ἀλύων. Deprehẽſus adulter eſt ὁ ἐπαυτοφώρῳ εἰλημμένος, qui eò redactus eſt, vt nec fugere, nec inficiari poſſit. At is demũ eiuſmodi eſt, qui in re ipſa venerea correptus eſt aut inuẽtus: quem Græci ἁλόντα αὐτῇ τῇ ἀφροδισίᾳ dicũt: id eſt in Venere deprehenſum, aut in re venerea. Quare Accurſius & qui eius auctoritate adducti ſunt, in horũ verborũ intelligẽtia falſi, alios etiam fefellerũt. id quod ex verbis legis oſtẽdam, quæ apud Lucianũ in Eunucho legimus, Atqui (inquit) iudices, iſte læuibus malis & voce fœminea cæteráque Eunuchi ſimilis, ſi veſtibus ſuis exuatur, magnopere vobis virilis apparebit: niſi ii mentiuntur, qui eum ainnt deprehenſum in adulterio, vt inquit legum tabula, pudenda in pudendis habentem. quod Lucianus dixit, ὡς ὁ ἄξων φησὶν, ἄρθρα ἐν ἄρθροις ἔχοντα. Leges autem Solonis ἄξονας & κύρβεις appellatas, nemo ignorat qui Plutarchum in Solone legerit, & Græcos oratores. Quòd autẽ τὰ ἀφροδίσια, id eſt res venerea, non ſignificet antecedentia concubitum, colloquia, baſia, contrectationes laſciuas, & locum cõſtitutum, vt Accurſius ex Cicerone cenſuit: verba Ariſtotelis oſtẽdunt, qui libro ſeptimo de Animalibus, de pueris loquẽs, qui hircire dicũtur circa pubertatem, & de puellis quum mẽſes habere incipiunt,

Deprehenſus.

c.i.

ita inquit, Tum enim maxima cuſtodia indigent: cum præcipuè incitentur ad experientiam rerũ veneris. μάλιστα δ' ὁρμῶσι πρὸς τὴν τῶν ἀφροδισίων χρῆσιν. Idem, Quæ autem immodicæ ſunt in vſu rerum venerearum: eæ ſi ſæpius pepererint, poſtea ſedantur facilius & caſtigãtur. Cicero in Topicis, Ante rem enim quæruntur quæ talia ſunt: apparatus, colloquia, locus, cõſtitutum, conuiuium: cum re autem, pedum crepitus, ſtrepitus hominum, corporum vmbræ, & ſiquid eiuſmodi: & poſt rem, pallor, titubatio: & ſiqua ſigna conturbationis & conſcientiæ, cæteráque quæ ſuſpicionem facti poſſunt mouere. Ex his verbis apparet aliud eſſe rem veneream, & aliud antecedentia conſequentiáque veneris. Adde quod Vlpianus hic dixit, Ita demum hanc poteſtatem patri cõpetere, ſi in ipſa turpitudine filiã deprehẽdat. & in lege, Capite quinto, dixit in vxore ſua deprehenſum. Turpitudo enim eſt quod tabula legum obſcœna in obſcœnis habere dixit.

IN cap. Si poſtulauerit. Si poſtulauerit accuſator vt quæſtio habeatur de ſeruo adulterii accuſato: ſiue adeſſe voluerit, ſiue intereſſe noluerit, iubent iudices cũ ſeruũ æſtimari. Accurſius ſic legit: & ablatiuũ abſolutũ eſſe cenſet. ego accuſati legendũ eſſe puto: hoc eſt ſerui qui adulterii perpetrati tẽpore in familia rei fuit, & poſtea in alicuius alius dominium trãſit: cui precii æſtimatio dari iubetur. & deeſſe vna dictio videtur, vt ſit ita locus reſtituendus, Siue adeſſe dominus voluerit. Moris autem fuit apud antiquos: vt qui ſeruũ ad teſtimoniũ ferendũ poſceret, is precii ſerui fideiuſſores daret, in cauſa tum ciuili tum capitali: ídque lege Athenienſium, vt ex Demoſthene liquet in oratione quæ inſcribitur παραγραφὴ πρὸς Πανταίνετον: appellatúrque πρόκλησις: quæ eſt ἐξαίτησις τῶν θεραπόντων εἰς βάσανον ὅτε δικάζοιντο, πρὸς μαρτυρίαν τοῦ πράγματος. Qui autẽ ſeruum ad quæſtionẽ expoſcebat, nõ aliàs æſtimationem dabat, quàm ſi cauſa caderet. Quare fideiuſſor intercedebat inter actorem & reum. quãquam id Demoſthenes poſtulationem aduerſarii depellendo ait iniquum eſſe. ἀναγινώσκει μοι πρόκλησιν μακρὰν, ἀξιῶν ὅν φησιν οἰκέτην ταῦτα συνειδέναι, βασανίζεσθαι.

QVOD autem infrà dicitur in eodem capite, Interrogandíque facultas datur patronis: id ex more priſco eſt. quod Bartolus perperam intellexit.

Mos priſcus in teſtibus interrogãdis. & accuſatores enim & patroni & ſuos & aduerſarii teſtes palàm interrogabant: id quod tum ex Ciceronis orationibus multis in locis, tum ex Quintiliano facilè eſt intelligere: qui libro quinto ſic ait, Reliquæ interrogandi ſunt partes: qua in re primum eſt noſſe teſtem. nam timidus terreri, ſtultus decipi, iracũdus concitari, ambitioſus inflari poteſt. Prudens verò & cõſtans, vel tanquam inimicus & peruicax dimittendus ſtatim: vel non interrogatione, ſed breui interlocutione patroni refutãdus eſt: aut aliquo ſi continget vrbanè dicto refrigerandus. Idem paulo pòſt, Patronus quoque alterius & vnde nihil ſuſpecti ſit, repetita percunctatione priora ſequentibus applicando, eò ſæpe perducit homines, vt inuitis quod proſit extorqueat. Idem de interrogatione accuſatoris, At ſi neſcierit actor quid propoſiti teſtis attulerit: paulatim & (vt dicitur) pedetentim interrogando experietur animum eius: & ad id reſponſum quod eliciendum erit, per gradus ducet. Cicero pro Flacco, Vbi eſt igitur illa laus oratoris, quæ vel in accuſatore antea, vel in patrono

ſpectari ſolebat: bene teſtem interrogauit, callidè acceſſit, reprehendit, quo voluit adduxit, cōuicit, eum elinguem reddidit. Ex hoc more emanauit id quod dicitur in lege, Si quando, Cod. De teſtibus. quo in loco Accurſius tanquam in luto addubitationis hæſit.

I N cap. Si adulterium. Imperatores, Marcus & Antoninus, & Commodus filius. Accurſius ignorātia hiſtoriæ nulli hodie nō cognitæ, hoc in loco pueriliter addubitauit. Quare adnotandum duximus Marcum Antoninum, qui ab inſtituto vitæ Philoſophus dictus eſt, ſucceſſiſſe Antonino Pio Auguſto. Hadrianus enim princeps Ro. cum idoneum ſibi imperii ſucceſſorem quæreret, ea lege Antoninum, qui poſtea Pius dictus eſt, adoptauit, vt ipſe Antoninus Marcum Annium amitæ ſuæ filiū adoptaret. qui Marcus adoptionis iure Aurelius vocari cœpit. hic Fauſtinam duxit vxorem, quæ ab impudicitia infamiam contraxit. ex qua Commodum filium ſuſcepit, vt aliqui opinati ſunt adulterio quæſitum. Verum M. Philoſophus eius pater vir optimus, poſt mortem Antonini Pii, qui hoc ipſo in loco diuus Pius dicitur, ad imperium iubente ſenātu aſſumptus eſt: id quod ipſe minime affectauerat. Auguſtúſque factus nouo exemplo fratrem ſuum conſortem imperii ſibi eſſe voluit & iuſſit: Luciúmq; Verum Commodum eum appellandum cenſuit, Cæſarémque dixit & Auguſtum. túmque primum Ro. imperium duos Auguſtos pari poteſtate cœpit habere. Ipſe etiam Marcus Antoninū ſe vocare cœpit, quaſi diui Pii filium: fratrémque ſuum Commodum præter nomina ſupradicta, Seuerum etiam nominandum cēſuit & Antoninū: videlicet eum intelligi filium ſuum volens: qui tamen longè alienus ab eo moribus & vitæ inſtituto poſtea fuit. Hi cum velut gemini aliquandiu imperaſſent, Lucio Vero Commodo morte ſublato Marcus philoſophus ſolus in imperio fuit: filiúmque Commodum imperii ſucceſſorē reliquit cum omni vitæ fœditate, tum verò gladiatura & crudelitate infamem & probroſum. Gemini igitur Auguſti ſæpe in libris huius ſtudii, diui fratres, interdum Seuerus & Antoninus, interdum Marcus & Antoninus appellantur: vt hoc in loco. in quo ipſo Commodus pro filio Marci intelligitur: alibi pro Lucio Seuero. Diui autem dicūtur, quia inter diuos relati ſunt: qui honos apotheoſis appellabatur: quæ quo ritu fieret, Herodianus libro quarto hiſtoriæ ſuæ retulit, quam exorſus eſt à Commodo.

Duo Auguſti primum facti.

Diui fratres.

I N tractatu, De vi publica, cap. Qui cœtu conuerſo, turba, ſeditione incendium fecerit. Tametſi Accurſius ſic legat, tamē legendū cenſeo, Qui cœtu, concurſu, turba. Sic in cap. Qui dolo malo. Item qui cum telo dolo malo in conuētu fuerit. lego in cōuētu: vt Accurſius ipſe ſuſpicatus eſt. Eſt autē cōuentus conſiliū, vbi conſiliū à multis agitatur. Salluſtius, Primo cōuētu quē ab regibus factū ſuprà memorauimus. Cicero in Ver. cōuētū maximū de cōuiuio dixit, in Verrē. Alibi pro negotiatorū multitudine, qui negotiādi cauſa aliquò cōueniūt, tāquam in cōciliabulū, nō vt illic ſint incolæ: vt hodie Lugduni fit nundinādi gratia. Apud Plinium libro tertio, conuentus legimus pro iis quos dies magnos noſtri vocant: & verbum conuenire eodem pertinens. Carthaginem, inquit, conueniunt populi lx. id eſt iura Carthagine petunt. quod nūc

Conuentus.

Conuenire.

reſortiri dicimus vernaculo vocabulo non temerè prolato: eſt enim à cõſuetudine Græcorum, qui λαγχάνειν δίκας dicunt. & Romani ſortes iudiciorum dicebãt. vt Virgilius in ſexto, & Iuuenalis in Satyra decimatertia, vbi vrnæ Prætoriæ meminit. Illud verò ridiculũ eſſe dicerem, quòd Accurſius in cap. Lege Iulia, oratorũ nomine doctores artium intelligi voluit, qui à Græcis Rhetorici vocantur: niſi hæc ignorantia animaduerſione ſeria potius atque adnotatione, quàm riſu digna eſſet: videlicet vt qui comitem aut aſſeclam præceptoris pulſaſſe dicetur, is de vi publica continuo teneatur.

Oratores. Sunt igitur oratores hoc in loco iidem qui legati: vt apud Virgiliũ in xi, Iámque oratores aderant ex vrbe Latina Velati ramis oleæ, veniámq; rogantes. Liuius, Theii oratores cũ infulis & velamentis ad Romanos miſerunt. quo vocabulo eos legatos propriè ſignificari cẽſeo, qui deprecabũdi veniunt: tametſi πρέσβεις apud Græcos, vnde hoc Latinum per imitationem ductum mihi videtur, legati dicantur omnis generis, etiam Legati in exercitu.

A D legem Corneliam de ſicariis, cap. pri. Quíve cum magiſtratus eſſet, publicóve iudicio præeſſet, operam dediſſet, quo quis falſum iudicium profiteretur, vt quis innocens cõueniretur. Sic Accurſius legit, & omnia habent exemplaria quæ videre mihi cõtigit. Sed nihilo ſecius legendũ omnino cẽſeo indicium nõ iudicium, & circumueniretur. Nam præterquam quòd abſurdum eſt profiteri iudiciũ à Iuriſconſulto eſſe dictum, pro eo quod eſt ſententiam proferre, vt Accurſius intellexit: tum verò ſequentia verba nõ cohærent, vt quis innocens conueniretur.

Indicium profiteri. Indiciũ ſibi poſtulare. Eſt autem profiteri indicium, vltro ſeſe conſorteſque criminis deferre, id quod Cicero indiciũ ſibi poſtulare dixit in Diuinatione, vt nos ſuperius oſtendimus. Sic idem Cicero operam profiteri, & potentiam dixit in Verrem, Qui ſequeſtres aut interpretes corrũpendi iudicii ſolent eſſe: quíque ad hanc rem potentiam ſuam, aut impudentiam profeſſi ſunt. id eſt vltrò obtulerunt. ἐπηγγείλαντο. Vt autem circũueniretur legendum cenſeam, auctoritate Ciceronis adducor, præterquam etiam quòd conueniretur hoc loco nõ congruit. Is igitur in oratione pro Cluentio, Hanc ipſam legem (inquit) nequis iudicio publico circunueniretur, C. Gracchus tulit. Idem, Mulier Romam proficiſcitur cum magno comitatu & pecunia: quo facilius circũuenire iudicio capitis, atque opprimere filium poſſet. & ſic identidem.

Circũueniere iudicio. Hæc autẽ lex Cornelia dicitur, quia à Lucio Sylla Cornelio lata eſt. prius tamen Sẽpronia dicta à Caio Graccho, qui primus eam tulit, vt auctor eſt idem Cicero. Et rurſus in Bruto, Iſocratẽ primo artem dicendi eſſe negaſſe: Scribere autem ſolitum orationes, quibus in iudiciis vterentur. ſed cum ex eo, quia quaſi committeret cõtra legem, quo quis iudicio circũueniretur, ſæpe ipſe in iudicium vocaretur: orationes aliis deſtitiſſe ſcribere. Quibus verbis intelligimus eandem legem Athenis fuiſſe ante leges Semproniã & Corneliam.

Circũuenire. Eſt autem circũuenire, inuidia conflata, & factione opprimere. Cicero in Ver. Quid te à Centuripina ciuitate, cæteriſque ciuitatibus Siciliæ circũueniri atque opprimi dicis? tua te Meſſana circũuenit. hoc eſt enim quod Græci καταστασιάζειν dicunt: vt Demoſthenes πρὸς Λεωχάρην. καὶ μὴ περιιδεῖν πάντας ἀνθρώπους καὶ ἰδιώτας καταστασιασθέντας ὑπὸ παρασκευῆς ἀδίκου. & itidem πρὸς Εὐβουλίδην.

IN eodem cap. Quíve magiſtratus iudéxve quæſtionis ſub capitalem cauſam pecuniam acceperit, vt publica lege reus fieret. His verbis Prætor vrbanus ſignificatur, non is cui iuriſdictio ſorte obtigerat, ſed alter: vt ex oratione Ciceronis pro Murena intelligimus, qui ita præerat iudiciis publicis, vt præſides apud nos vnus aut alter in curia cētenaria claſſi præſident capitali, quam criminalem tholum vocāt, tornellam lingua vernacula appellantes. Is etiam quæſitor dicebatur, vt auctor eſt Aſconius in Præturam vrbanam. Quæſtio enim ſtatus & conſtitutio cauſæ dicitur. Fabius libro tertio, Quæſtio enim in iudiciali materia dupliciter accipienda eſt. altero modo, quo dicimus multas quæſtiones habere controuerſiam: quo etiam minores omnes complectimur. altero quo ſignificamus ſummam illam in qua cauſa vertitur. ex qua naſcitur ſtatus, an factū ſit: an rectè factum ſit. Propterea factū eſt vt quæſtio pro publico iudicio accipiatur: & Quæſitor is dicatur qui quæſtionē habet, hoc eſt qui inquirēdū curat de crimine, de eóq; iudiciū exercēdū. Hic quæſitor ſedebat pro tribunali, Iudices autē in ſubſelliis: omniáq; fermè in poteſtate habebat. Cicero in Bruto, Itaq; intelligēs dicēdi exiſtimator videt oſcitantē iudicem, loquentē cum altero, nōnūquā etiā circulantē, mittentē ad horas, Quæſitorem vt dimittat rogātē. intelligit oratorē in ea cauſa nō adeſſe, qui poſſit animis iudicū oratione admouere, tanquam fidibus manū. Quæſitorē vocat Prætorē, in cuius erat poteſtate ſoluere concilium cum libuerat, & dare veniā abeundi coactis iudicibus: quod interdū iudices tædio affecti poſtulabant, horam nō expectantes. Idem pro Murena, Cogendi iudices inuiti, retinendi cōtra voluntatem. Et Philippica quinta, Quæro igitur ſi Lyſiades citatus non reſponderit, excuſetur Areopagites eſſe, nec debere eodem tempore Romæ & Athenis res iudicare? accipiétne excuſationem is qui quæſtioni præerit? Idem in Vatinium, Quæro ex te Vatini, num quis in hac ciuitate poſt Vrbem conditam Tribunoſplebis appellarit, ne cauſam diceret? num quis reus in tribunal ſui Quæſitoris aſcenderit, cúmque vi deturbarit, ſubſellia diſſiparit, vrnas deiecerit? Ad hanc autem ſimilitudinem (inquit Aſconius) Virgilius Minoem iudicem apud inferos, tanquam Prætor ſit rerum capitalium, Quæſitorem appellat. dat ei ſortitionem, vbi vrnam nominat: dat ei electionem iudicum, cum dicit, Conciliúmque vocat. dat cognitionem facinorum, cum dicit, Vitáſque & crimina diſcit. Verba Virgilii hæc ſunt, Nec verò hæ ſine ſorte datæ ſine iudice ſedes: Quæſitor Minos vrnam mouet, ille ſilentum Conciliúmque vocat, vitáſque & crimina diſcit. Per ſyncopen etiam quæſtor dicitur. Cicero in Catilina, Iam hoc nemini dubium eſt, qui reo cuſtodiam, quæſtori gratulationem, indici præmium decreuit: quid de tota re & cauſa iudicarit. Quibus verbis quæſtorem coniurationis ſeſe vocat ob decretam ſibi Conſuli à Senatu quæſtionem. Quærere enim & quæſtionem habere, quod & inquirere dicitur, id eſt quod informare vulgò à noſtris appellatur. Vnde rem requæſitam dicebant, cum ad vindictam criminis aliquid ſtatuebatur de reis, aut vt ad tormenta ſeruorum iretur pro crimine comperiendo, vt ipſe pro Cluentio, Quid? Romæ quæſitum de iſtis hominibus non erat? itáne tandem mulier iam non morbo, ſed ſcelere fu-

Iudex quæſtionis in tholo capitali.

Quæſtio.

Quæſitor.

Virgilii locus.

Quærere & Inquirere.

Res requæſita.

rioſa : cum quæſtionem habuiſſet Romæ, cum de honeſtiſſimorum virorum ſententia conſtitutum eſſet, ſatis quæſitum videri : eadem de re triennio pòſt in filii caput quæſtionem habere conata eſt? id eſt non repetẽdos eſſe ſeruos ad quæſtionem. Plinius ad Arrianum libro ſecundo, Reſpondit Fronto Catius, deprecatúſque eſt ne quid vltra repetundarum legem quæreretur: omniáque actionis ſuæ vela vir mouendarum lachrymarum peritiſſimus, quodam velut vento miſerationis impleuit. magna contentio, magni vtrinque clamores : aliis cognitionem Senatus lege concluſam, aliis liberam ſolutámque dicentibus : quantúmque admiſiſſet reus, tantùm eſſe vindicandum. Quærere hoc in loco pro iudicium exercere, Plinius accepit: & quod dicit cõcluſam Senatus cognitionem, hunc habet intellectum, aſtrictam vno iudicio repetundarum : quia ab initio Senatuſconſ. factum fuerat in eam ſentẽtiam, vt de Priſco reo lege repetũdarum quæſtio haberetur: cum tamẽ Priſcus immanitate criminum maiorem pœnam meritus eſſet. non licebat autem hominem delatũ pluribus legibus reum fieri apud Prætorem & iudices: ſed Senatus legibus erat ſolutus, vt auctor eſt Quintilianus. Paulus ſuprà, De accuſationibus, Senatus cenſuit ne quis ob idem crimen pluribus legibus reus fieret. ὑπὲρ δὲ αὐτοῦ παρανομήματος πολλαχῶς κρίνεσθαι. Ferre quæſtionem, eſt vindicãdum facinus iudicibus præbere & mandare : vel potius ad Senatum referre, vt de vindicando ſcelere extra ordinem Senatuſconſul. fiat, & in iudicium res deducatur. Cicero pro Milone, Non fuit ea cauſa iudices, non fuit, cur ſibi cenſeret Pompeius quæſtionẽ ferendam. Idem, De hoc igitur latum eſt vt quæreretur. id eſt vt iudicium exerceretur, εἰς κρίσιν τὸ ἀδίκημα καταστῆσαι. Conſtituere quæſtionem, eſt decernere vt vindicetur. Idem in eadem, Hanc verò quæſtionem, etſi non eſt iniqua, nunquam tamen Senatus conſtituendam putauit. erant enim leges, erant quæſtiones, vel de cæde, vel de vi. nec tantùm mœrorem Senatui mors P. Clodii afferebat, vt noua quæſtio cõſtitueretur. Sic Demoſthenes pro Cteſiphonte, εἰσὶ νόμοι περὶ πάντων καὶ τιμωρίαι καὶ ἀγῶνες καὶ κρίσεις, πικρὰ μὲν καὶ μεγάλα ἔχουσαι τὰ ἐπιτίμια. Senatus (inquit Cicero) cẽſuerat vt de cæde Clodii ordinario iudicio quæreretur, non vt extra ordinem quæſtio decerneretur. Tum autem quodlibet publicum iudicium certam & peculiarem formulam habebat iudicii & quæſtionis. qui mos ſublatus eſt, vt auctor eſt idem Paulus in capite, Ordo, ſuprà, De publicis iudiciis. Olim etiam duæ tantùm tabulæ dabantur à Prætore Iudicibus, in quibus ſententiam ſuam ſcriberent : aut enim reum planè abſoluere, aut planè damnare oportebat. Propterea Tranquillus in Auguſto ita inquit, Cum de falſo teſtamento ageretur, omnéſque Senatores lege Cornelia tenerentur : non tantùm duas tabulas damnatoriam & abſolutoriam ſimul cognoſcentibus dedit : ſed tertiam quoque, qua ignoſceretur iis quos fraude ad ſignandum, aut errore inductos conſtitiſſet. Sic Græci, τήν τε σώζουσαν ψῆφον καὶ τὴν ἀναιροῦσαν ἐλάμβανον. Neque verò eadem lege omnes ordines tenebantur : vt Tranquillus hoc loco ſignificat, & ex Cicerone planum fit in oratione pro Cluentio. Nam lege Cornelia, de ſicariis, Senatores tantùm tenebantur, duntaxat quod ad caput illud pertinet, quod ſuperiùs enarrauimus: Si quis coiſſet, quo quis innocens

Ferre quæſtionem.

Quæſtio cõſtituta.

Duæ tabulæ iudicibus dabantur.

iudicio circumueniretur. Verba Ciceronis hæc ſunt, Neque me illa oratio commoueret, quòd ait Accius indignum eſſe facinus, ſi Senator iudicio quẽquam circumuenirer, legibus eum teneri: ſi eques Romanus idem fecerit, non teneri. & reliqua quæ ille latè proſequitur in eandem ſententiam: vt illud, Atque vt omittam (inquit) leges alias omnes quibus nos tenemur, cæteri autem ſunt ordines liberati: hanc ipſam legem, ne quis iudicio circumueniretur, C. Gracchus tulit: eam legem pro plebe, non in plebem tulit. Iudicia autem publica & reorum accuſationes inſtitutæ fuerant olim iuuenibus ad eloquentiæ ſtudium exercendis, & ad animorum egregiam contentionem: vt quemadmodum generoſi canes naturæ inſtinctu viſas feras ſtatim adoriuntur: ſic etiam iuuenes nobiles Romæ in ciues improbos impetum egregium conciperent, populóque Romano ſpecimen hac ratione ingeniorum ſuorum præberent. Auctor Plutarchus in Lucullo. Quæſtionem habere à Græcis ἐξετάζειν τὸ πρᾶγμα dicitur: quod ad verbum rem quærere Cicero dixit in Verrem, actione tertia, Non dubitabat (inquit) Minutius, qui Sopatrum defendebat, quin iſte quoniam conſilium dimiſiſſet, illo die rem illam quæſiturus non eſſet: cum repente iubetur dicere. Idem pro Cecinna, Quum ego vehementius contenderem, ciuitatem adimi non potuiſſe, Decemuiri prima actione non iudicauerunt: poſtea re quæſita & deliberata, ſacramentum noſtrum iuſtum iudicauerunt. In vtroque loco rem quærere Cicero pro cognoſcere dixit, & expendere controuerſiam. Decernere quæſtionem eſt ſtatuere, vt quæratur de crimine, vt in reos animaduertatur. Poſtulare quæſtionem eius eſt, qui iniuriam ſibi factam quæritur, aut alteri, quam vindicare ad eum pertineat. Cicero pro Milone, Num quæ rogatio lata? num quæ noua quæſtio decreta eſt? Idem, Decernebat Senatus, vt veteribus legibus tantummodo extra ordinem quæreretur. Liuius libro ſecundo ab Vrbe, Senatus tumultuoſe vocatus, tumultuoſius cõſulitur: quæſtionem poſtulantibus iis qui pulſati fuerant: decernente ferociſſimo quoque non ſententiis magis, quàm clamore & ſtrepitu. tandem cum iræ reſediſſent, ordine conſuli cœpit. Sed quoniam in exercendis quæſtionibus criminum, ſerui ſæpe tormentis ſubiiciebantur, qui teſtes & arbitri rerum domi perpetratarũ erant, ideò quæſtio pro tormentis vſurpatur, vnde tractatus, De quæſtionibus. Cæſar, De morte patriſfamiliâs, ſi res in ſuſpitionem venit, de vxore ſeruilem in modum quæſtionem habent. ἀνδραποδωδῶς τὴν γυναῖκα βασανίζειν. Hodie à Iuriſperitis hoc verbum aliter vſurpatur, ſicut & alia permulta. quorum loquendi conſuetudo elegantiam priſci ſermonis licentia aliquando caſtiganda fœdauit atque corrupit. cuius indignitatis reputatio nos interdum longius prouehit, quàm ſuſcepti operis ratio expoſcere videatur. tametſi quid magis ad rem pertinet, quàm Iuriſconſultorum verba interpretari, quibus verborum proprietatis cognitionem antiqui tribuerunt? Iudex quæſtionis igitur à Iuriſconſulto dictus eſt Prætor, qui quæſtionibus præerat, id eſt publicis iudiciis, iudicúmque decurias cogebat. Cicero in Prætura vrbana, Eiuſmodi ſortitionem iudicum homo amentiſſimus fore putauit per ſodalẽ ſuum Quintum Curtium iudicem quæſtionis.

Cur olim & quomodo iudicia publica exercerentur.

Rem quærere.

Decernere quæſtionẽ.

Poſtulare quæſtionẽ.

Iudex quæſtionis.

quem locum explanans Aſconius ita inquit, Facilè autem pro veris iudicibus improbi ſupponi poterant, volente iudice quæſtionis. Et pro Cluentio idem Cicero, Condemnatus eſt C. Iunius, qui ei quæſtioni præfuerat. Adde etiam ſi placet, tum condemnatus eſt cum eſſet iudex quæſtionis. Iuuenalis hunc iudicem, Prætorem appellat his verbis in decimatertia Satyra, Improba quanuis Gratia fallacis Prætoris vicerit vrnam: Virgilius Quæſitorem, Quæſitor Minos vrnam mouet. Cicero pro Rabyrio, Iudex ſedebat: Prætor quærebat.

IN eodem cap. Sed & ſi claua percuſſerit. In quibuſdam exemplaribus legimus claui: quod magis probo. Nam claua ferrum non habet, niſi ſi in toris clauorum capita habeat. Sed & ſi claui vel claue percuſſerit, aut cucuma in rixa: quanuis ferro percuſſerit, tamen non occidendi animo: leniendam eius
Cucuma. pœnam. Martialis in decimo, Cucumam fecit Otacilius. Eius diminutiuum
Cucumella eſt cucumella, in cap. Si quando, ſuprà, Si ſeruitus vendicetur. vbi locũ mendoſum eſſe cenſeo, vt fortaſſe cineris cucumellas legendum ſit.

IN cap. Inauditum, Inauditum filium pater occidere non poteſt: ſed ac-
Accurſius. cuſare eum apud præfectum præſidémve prouinciæ debet. Accurſius vt alibi ſæpe, ſic hoc in loco diuinabundus, futilitate mira iudicii præditum ſe fuiſſe oſtendit: quem ſatis equidem ipſum admirari nequeo Bartolum virum ingenii felicis & ſolidi, enarrationum tam abſurdarum aſſeclam poſt ſe traxiſſe. Vſqueadeò valuit præiudicium auctoritatis Accurſii in librorum iuris interpretatione, vt ab eius opinione digitum vnum abſcedere vererentur eius poſteri: cum tamen nihil ille penſi habuiſſe videatur, quo minus velut fanatico feruore inſtinctus, quicquid in buccam veniſſet, in commen-
Inauditus. tarios ſuos referret. Ego inauditum filium hic intelligo filium ἄκριτον: hoc eſt reum iudicio non conuictum, & indicta cauſa patrem interficere non
De patria poteſtate. poſſe: de quo verbo ſuperius ſcripſimus. Scire autem oportet tantam fuiſſe priſcis in liberos poteſtatem, vt pater de liberis ſtatuere citra iudicium poſſet, etiam capitaliter. id quod ex Ciceronis oratione pro domo ſua intelligere poſſumus, qui de Clodio loquens, qui ſe in adoptionem plebeio homini dederat, cum ex genere patriciorum eſſet: videlicet vt ei Tribuno plebis eſſe liceret: ita inquit, Sed cum hoc iuris à maioribus proditum ſit, vt nemo ciuis Roma. aut libertatem aut ciuitatem poſſit amittere, niſi Senatus auctoritate factum ſit: quod tu ipſe potuiſti in tua cauſa dicere: (credo enim, quanquam in illa adoptione legitimè factum eſt nihil, tamen te eſſe interrogatum, auctórne eſſes, vt in te P. Fonteius vitæ necíſque poteſtatem haberet vt in filio:) quæro, ſi aut negaſſes aut tacuiſſes, ſi tamen id X X X. curiæ iuſſiſſent, num id iuſſum eſſet ratum? certè non. Quid ita? quia ius à maioribus noſtris ita comparatum eſt, vt ciuis Romanus libertatem nemo poſſet inuitus amittere. Quibus verbis planum fit, qui in adoptionem ſe olim dabant, eos libertatem amittere: quia ius patriæ poteſtatis hoc ferebat, vt vitæ necíſque poteſtas in filium eſſet patri aſcititio. Propterea conceptis verbis ii qui ſe in adoptionem dabant, interrogabantur. (Cuius moris inſtar quoddam obſeruatur in iis hominibus hodie, qui cœnobiis

conſecrantur: ipſi enim quaſi in adoptionem tranſeunt,& in poteſtatem Cœ-
nobiarchæ quaſi patris ſe mancipant) cui conſequens eſt, vt qui in adoptionē
ſeſe dediſſent, ii maxima capitis diminutione afficerentur. Quare non de ni-
hilo eſt quod à Iuſtiniano in Inſtitutionibus dicitur, in tractatu De patria po
teſtate. Et per hæc facilius ſententia legis vltimæ percipitur: in tractatu Pa-
triæ poteſtatis Cod. Valerius libro quinto, Bruti æmulatus exēplum Caſſius,
filium, qui Tribunus pleb. agrariam legem primus tulerat: poſtquam illam
poteſtatē depoſuit, adhibito propinquorum & amicorū conſilio, affectati re-
gni crimine domi damnauit, verberibúſque affectū necari iuſſit. Huius etiam
Spurii Caſſii meminit Liuius libro ſecundo ab Vrbe. Hunc morē poſtea ſub-
latum, ex verbis Vlpiani hoc loco intelligimus: nec mirum cū etiam coercita
ſit dominorū poteſtas in mancipia. Quin & idem iuris olim Gallis fuiſſe, Cæ-
ſar in ſexto commentario auctor eſt: Viri (inquit) in vxores, ſicuti in liberos, Virilis animaduerſio olim in vxores.
vitæ necíſque poteſtatē habent. & cum paterfamiliâs honeſto loco natus de-
ceſſit, eius propinqui conueniunt: & de morte, ſi res in ſuſpicionem venit, de
vxoribus ſeruilem in modum quæſtionē habent. Eundem etiam morē olim
Romæ fuiſſe in vxores interdum vt mariti animaduerterent, Liuius intelligē
dum nobis reliquit libro nono de bello Maced. quo in loco de proditis Bac-
chanalibus loquitur, iudicióq; Senatus damnatis: Plures (inquit) dānati quàm
in vincula coniecti ſunt: magna vis in vtraque cauſa virorū mulierúmq; fuit.
Mulieres damnatas cognatis, aut in quorū manu eſſent, tradebāt, vt ipſi in pri
uato animaduerterent in eas. Si nemo erat ſupplicii exactor, in publico ani-
maduertebatur. Adnotauimus alibi nonnulla eiuſmodi matrimonia fuiſſe, vt
vxores in manum ac mancipiū maritorum tranſirent. Quare Liuiano teſti- In manu eſſe mariti.
monio mulieres quæ in manum virorum conuenerant, maritis ad ſuppliciū
ſumendum ſenatus decreto traditæ ſunt.

IN cap. ſequenti, Aconitum: Pituocarpas. Nemo hodie doctorum ignorat
Pityocampas legendum, vel more antiquo Pituocampas, aut bupreſtim. Pli-
nius libro vigeſimotertio, de Sapa loquens, Vſus eius contra cantharidas, bu-
preſtim, pinorū erucas, quas Pityocāpas vocant, Salamandras, & contra mor-
dentia venenata. de quibus Dioſcorides lib. ſecundo, κανθαρίδας πιτυοκάμπας, ἢ σα-
λαμάνδρας, ἢ βουπρήστεις dixit. Eruca inſectum eſt villoſum, quod hirſutam Colu- Eruca.
mella appellat. In hortis paſſim videtur, arborum folia exedens. Campe hæc
Græcis à flexu dicta eſt: quia in arcum arrependo curuatur. De bupreſti Pli-
nius in trigeſimo, Bupreſtis animal eſt rarum in Italia: ſimillimum ſcarabeo Bupreſtis.
lōgipedi. fallit inter herbas bouem maximè, vnde etiam nomen inuenit: de-
uoratúmque tacto felle ita inflammat vt rumpat. παρὰ τὸ πρήθειν τοὺς βοῦς. Paulus
AEgineta libro quinto, venenatorū nomina ex Dioſcoride (vt opinor) ad ver
bum recēſens: Noxia (inquit) ex animalibus hæc ſunt: cantharis, bupreſtis, ſa-
lamandra, pityocampe, lepus marinus, rubeta, quæ & rana paluſtris muta di-
citur, irudines voratæ. Cicuta vero ab eodē inter ſemina venenata adnume-
ratur. Mandragora è genere liquamentorum eſt vel ſuccorū, quæ ille ὀπίσματα
vocat. Aconitum in genere radicum ponitur. Hæc etiam omnia à Dioſcoride Venenata medicamenta.
tractantur libro ſexto. qui noxia medicamenta in libris ſuis adieciſſe ait, duas

aut treis ob cauſas. Partim enim eorum naturam vímque maleficam nouiſſe, conducibile ideo exiſtimabat, vt contra ea venena remedia homini in promptu eſſent ante exquiſita & comparata. partim vt qui venena ſumpſiſſent imprudenter, ex affectione ægrotationum deprehendere indicia cuiuſque hauſti veneni poſſent, congruáque ſubinde ſibi remedia adhibere: cũ eo quoq; quòd ii qui his venenis pro morborũm remediis vti inſtituerunt, aliis medicinis cõtemperatis, cautius & ſalutarius vti poterũt, cum eorum naturã viréſque perdidicerint. Id quod eò pertinet, quod lex Cornelia de venenis ſtatuit. quum enim ob cauſam proxime dictam, pigmentariis & medicamentariis liceat publice hæc habere vænalia ad vſum ſalutarem: tamen ſicui temere dederint & inconſulte, in fraudem ipſi capitalem incidunt. Legis autem verbis non tene

Philtra. bantur qui philtra dabant, id eſt amatoria pocula, vt hic dicitur: nec qui oxy-

Oxytoca. toca, id eſt partus adiuuantia: aut arrenogona & thelygona ad mares fœmi-

Arrenogona. náſque concipiendas. ſed tamen extra ordinem puniebantur, ſi euentu noxia

Thelygona erant, vt hic dicitur. ſæpe enim in noxam vertunt quæ ita porrigũtur. Phtho-

Phthoria. ria ſunt & ecbolia ad partus abigendos: vt infrà, in cap. Si muliebrem. Atocia

Atocia. ad fœcunditatem inhibendam & ſupprimendam excogitata fuerunt, dyſtoca

Dyſtoca. ægros partus faciunt, & partiones incõmodas. Vnde verbum δυστοκεῖν, de mulie

δυστοκεῖν. ribus dictum ægre parientibus. Verùm quod ſequitur, Et id quod luſtramẽti cauſa dederit cantharidas, non congruit conſtructioni: vt vel is qui legendum ſit, vel verba eſſe tranſpoſita ſuſpicandum, hócque modo reponendum, Mandragoram, cantharidas, & id quidem luſtramenti cauſa dederit. Plinius libro

Cãtharides vigeſimonono, Cantharides (inquit) obiectæ ſunt Catoni Vticenſi, ceu venenũ vendidiſſet in auctione regia, quoniã eas ſeſter. ſexaginta addixerat. de bonis Cyprii regis loquens, cuius Plutarchus meminit in Catone. Ceterũ de cantharidibus Plinius & Dioſcorides ſatis multa vt medicis vtilibus meminerũt: nuſquã luſtrationis per eas factæ mẽtio eſt apud eos, quare ſuſpicor locũ eſſe mendoſum. In cantharidibus (inquit Plinius) magna quæſtio: quoniã ipſæ venenum ſunt potæ cum cruciatu veſicæ maximo. Cicero Papyrio ſcribens, pro venenata potione poſuit, Caius (inquit) Carbo, accuſante Lucio Craſſo, cantharidas ſumpſiſſe dicitur. Idem Plinius, Vis earũ adurere corpus: cruſtas obducere. eadem pityocampis in picea naſcẽtibus: eadem bupreſti. efficaciſſimæ omnes ad lepras lichenáſque dicuntur. vt fortaſſe incruſtamenti legendũ ſuſpicari quiſpiã poſſit. vel fortaſſe pro voce aliqua Græca hoc vocabulum ſubiectũ eſt: vt ex Dioſcoride in præfatione ſexti. ὡς ἑλκῶσαι προαιρούμενος, id eſt

Luſtrare. exulcerare volens. Luſtrare inter alia hoc quoq; ſignificat, quod lingua vernacula chermare vocat, quaſi dicas carminare, hoc eſt carmine malefico afficere: Græce θέλγειν dicitur. quod verbum ſi hic recte legitur, intelligendum eſt de iis qui ad maleficium vendiderunt.

IN eodem cap. Et qui naufragium ſuppreſſerit: quíve falſa iudicia cõfeſſus fuerit, cõficiendáve curauerit. Lego qui naufragũ ſuppreſſerit, quíve falſa indicia profeſſus fuerit, profitendáve curauerit: nec me omnium quæ circunferũtur exemplarium ſimilitudo mouet, quorum fides & auctoritas oratorum ſcriptis labefactata eſt, vt ſuprà planum fecimus. Eſt autem naufragum ſup-

primere, hominē è naufragio errabundum arripere, & in vinculis habere, aut in ergaſtulo concludere ad opus faciendum. Tranquillus in Auguſto, Rapti per agros viatores ſine diſcrimine: liberi ſeruíque ergaſtulis poſſeſſorum ſupprimebantur. igitur ergaſtula recognouit. Id genus hodie ſceleris & plagii ab archipiratis perpetratur: qui homines incautos in maritimis locis comprehēſos in triremes rapiunt, ad ſcalmúmque alligant, vt ſub flagellis remigēt. Eſt autem ſupprimere, è medio tollere, id eſt ἀφανίζειν. Diximus ſuprà quid ſit indicium profiteri, & indicium poſtulare, ex Cicerone. Certa ſunt autē crimina in quibus impunitas indici dabatur: vt in cauſa maieſtatis & proditionis, & ſi quid eiuſmodi eſt. certe etiam perſonæ ſunt, quæ indices fieri poterāt. ita neque repetundarum cauſa per indicem agi ſolet: neque Senatoria perſona poteſt indiciū profiteri, ſaluis legibus. Index eſt qui eius facinoris, cuius ipſe eſt conſcius, latebras indicat impunitate propoſita. Hactenus Aſconius. Cicero, Quapropter ſi tibi indicium poſtulas dari, quòd tecum vna fuerit: concedo ſi id lege permittitur. Quod ſequitur inferius, Qui hominē libidinis vel commercii cauſa caſtrauerit: Accurſius abſurde intellexit, ignorās (vt opinor) olim ſpadones in deliciis habitos ad libidinem. Libidinis igitur cauſa intelligendū, πρὸς τὰ παιδικά. tales erant Bagoæ apud Perſas. Supprimere. Certa crimina.

I N eodem tractatu, cap. Lege, Cum quidam per laſciuiam cauſam mortis præbuiſſet: comprobatum eſt factū Ignatii proconſulis Veticæ. Betycæ legendum eſt, quæ pars eſt Hiſpaniæ. Laſciuia quid ſit, Accurſius non ſatis intellexit: ita ne Bartolus quidem & reliqui eiuſdem ordinis viri, alioqui doctrina multa nec contemnenda præditi. de quo vocabulo nonnihil in priore volumine annotationū diximus. Laſciuia nec dolus nec culpa lata eſt, vt iſti exiſtimarunt: ſed proteruitas quædā ludicra, vt ex Plinio liquere poteſt lib. xxvi, Grauiſſimum (inquit) ex iis morbis Lichenas appellauere Græco nomine: Latinè (quoniam à mento ferè oriebatur) ioculari primum laſciuia (vt eſt procax natura multorum in alienis miſeriis) mox & vſurpato vocabulo mentagram, occupantem multis & rictus. Laſciuiam Plinius iocum petulantia & procacitate improbum vocat. hoc à Græcis ſumptum eſſe mihi videtur, qui ἀσελγαίνειν etiam pro procacitate & proteruia accipiunt: vt Demoſthenes περὶ κορδύλην, &. Iſocrates ἀσελγῆ, id eſt laſciuum appellantes τὸν μὴ μετέχοντα μήτε ἀρετῆς μήτε δικαιοσύνης. Sícque Iuriſconſ. & hic in tractatu, De re militari, & Locati, laſciuia accipitur pro incontinentia animi, nec virtutem nec probitatem reuerentis, procacitatéque ſe oblectantis. Laſciuiam autem vt male moratam & noxiam, ſic ludibundam intelligimus. Plenior autem & atrocior petulantia ἀσελγείας vocabulo quodammodo ſignificatur, laſciuia orationis à Quintiliano dicitur lib. ii. pro ludibunda & exultanti oratione. Idem in nono, Quo minus ipſi in quos dicimus: aut iudices aut aſſiſtentes oderint hanc maledicendi laſciuiam, id eſt dicacitatis voluptatem. Laſciuire etiam equi & pecora dicuntur, quod Græci σκιρτᾶν dicunt, & ἀποσφαδαζειν vt equi obeſi ob id quæ luſitabundi & contumaces: & interdum ἐνυβρίζοντας. Laſciuia.

I N eodem tractatu, in cap. Furem nocturnum. hoc dictū Vlpiani pugnat cum dicto Gaii in cap. Itaq; ſuprà, Ad legem Aquiliam, Cui Gaio Ciceronis

auctoritas aſtipulatur in oratione pro Milone, Quòd ſi X I I. tab. (inquit il-
le)nocturnum furem quoquomodo, diurnum autem ſi ſe telo defenderit, in-
terfici impune voluerunt:quis eſt qui quomodo quis interfectus ſit, punien-
dum putet:cum videat aliquando nobis gladium ad occidendum hominē ab
ipſis legibus porrigi? Antinomiæ tamen mentionē apud iuris ſtudioſos crimi-
noſam eſſe non ignoro. quare eorū pacem expoſcēdam nobis in præteritum
quoque intelligo. Gellius lib.x, Nam furem qui in manifeſto furto deprehen
ſus eſſet:tum demū X I I.tab. occidi permiſerunt, ſi aut cum faceret furtum,
nox eſſet:aut interdiu ſe telo cum prehēderetur, defenderet. Itidē Auguſtinus
in cap. Si perfodiens, extrà, De homicid. Hunc locum igitur mutilatum eſſe
cenſeo, atque ita reſtituēdum: Furem nocturnū ſi quis occiderit, omnino im-
pune erit:ſi diurnum, ita demum impune feret.& reliqua. Sic fiet vt cum Ac-
curſio non conflictemur, in ſalebráque prærupta hæreamus addubitando at-
que ariolando.

A D legem Pompeiam, in cap. Si ſciēte, Quíque quæſierint pecuniā, quíq;
Cauere ab aliquo. eorū ita crediderint, aut à quo ita cauerint. Accurſius hoc verbū vt mendo-
ſum adnotare videtur:ego verbi elegantiā nequaquā ſilentio tranſmittēdam
eſſe duxi:eſt enim ex priſca lautáq;, nō ex triuiali ſordidáque ſupellectili huc
trāſlatū. Cicero in Verrē, acti.iii, Epicratē conueniunt, demonſtrant, id quod
ille ſciebat, ſe ſeſtertia octoginta dediſſe: rogant eum vt id quod ab ipſis abeſ-
ſet pecuniæ, curet:ab ſeſe caueat quemadmodum velit, de illa hæreditate cum
Epicrate neminem eſſe acturū. id eſt arbitrio ſuo ab ſe cautionem exigat. Idē
in Bruto, At vero(inquam)tibi ego Brute non ſoluam, niſi prius à te cauero,
Cauerè obſidibus. amplius eò nomine neminem cuius petitio ſit, petiturum. Inde cauere obſi-
dibus, pro obſides exigere dicebant, atque etiam pro obſides dare: vtrunq; e-
nim ſignificat, ſed ſub diuerſa cōſtructione. Cæſar libro ſeptimo de bello Gal
lico, Et quoniam in præſentia obſidibus cauere inter ſe non poſſent, ne res ef-
Cauere capite. ferretur:vt iureiurando ac fide ſanciatur, petunt. Et cauere capite apud Pliniū
lib.xxxiiii. quod eſt capitis periculo ſe obſtringere, & alium ſibi eodem vin-
culo obligare. Quod ergo hic Vlpianus dixit, Quíque eorum ita crediderint,
aut à quo ita cauerint:hūc habet ſenſum, Et qui credidit, & qui mutuatus eſt.
Cauere. οἵ τε οὕτω δανείσαντες, ἢ ἀφ' οὗ ἀξιοπίστως οὕτως ἠσφαλίσαντο: vel ὃ ὑπὲρ οὗ οὕτως κατηγγύησαν. Ca-
uere interdum nec ſtipulantis eſt, nec promittentis: ſed iuriſprudentis homi-
nis, qui conſultori ſuo rationem præſcribit, formulámque dictat paciſcēdi aut
contrahendi, & monitis conſilióque inſtruit, ne conditionem ſuam deteriorē
faciat. vt apud Ciceronem in præfatione Topicorum, qui ad Trebatium ſcri-
bens Iuriſconſultum, Etenim (inquit) cum multis meis multa ſæpe cauiſſes:
veritus ſum ne ſi ego grauarer, aut ingratū id aut ſuperbū videretur. Quare in
Cautores. Cautio. tertio de Oratore, cautores formularū iuriſperitos appellat. Sic accipitur Cau
tio in cap. Quidam decedens, ſuprà, De adminiſt. tutorum; Nemo enim(in-
quit)ius publicum remittere poteſt huiuſmodi cautionibus, id eſt his formu-
lis teſtamentorum & conceptionibus verborū. Accurſius acute (vt ſolet plæ-
runque)cautelas interpretatus eſt. Græce, ἐγγυήσεις dicūtur, & προσδιορισμοί. Nō
abſimilis eſt acrimonia Accurſii in interpretatione Galli Gallinacei. Quin-

tilianus libro ſeptimo, Singula afferunt errorem. cum pluribus rebus aut hominibus eadem eſt appellatio: homonymia dicitur, vt Gallus. vtrum enim auem, an gentem, an nomen, an fortunam corporis ſignificet, incertũ eſt. Plinius & Columella gallinaceum ſine adiectione galli, dicere ſolẽt. De pœna huius legis Cicero pro Roſcio Amerino ita inquit, Ita prudentiſſimæ ciuitatis Athenienſis ſapientiſſimũ dicunt Solonem fuiſſe, eũ qui leges quibus hodie quoque vtimur, ſcripſerit. Is cum interrogatus eſſet, cur nullum ſupplicium conſtituiſſet in eum qui parẽtem necaſſet: reſpondit id ſe neminem facturum putaſſe. Dicitur ſapienter feciſſe, cum de eo nihil ſanxerit quod antea commiſſum non erat: ne non tam prohibere quàm admonere videretur. Quanto maiores noſtri ſapientius? qui quum intelligerent nihil eſſe tam ſanctum, quod non aliquando violaretur audacia, ſupplicium in parricidas ſingulare excogitauerunt: vt quos natura ipſo in officio retinere non potuiſſet, magnitudine pœnæ maleficio ſubmouerentur. Inſui voluerunt in culeum, atque ita in flumen deiici. In flumen, non in mare dixit. O ſingularẽ (inquit) ſapientiam. nónne videntur hunc hominem è rerũ natura ſuſtuliſſe & eripuiſſe, cui repente cœlum, ſolem, aquam, terrámque ademerunt: vt qui eum necaſſet vnde ipſe natus eſſet, careret iis rebus omnibus ex quibus omnia nata eſſe dicuntur? Et in Orat. perfecto, Quantis illa clamoribus adoleſcentuli diximus de ſupplicio parricidarum? quæ nequaquam ſatis deferbuiſſe pòſt aliquãto ſentire cœpimus. Quid enim tam cõmune, quàm ſpiritus viuis? terra mortuis? mare fluctuantibus? littus eiectis? Ita viuũt dum poſſunt, vt ducere animam de cœlo nõ queant. ita moriuntur, vt eorum oſſa terra non tangat. ita iactantur fluctibus, vt nunquam alluantur. ita poſtremo eiiciuntur, vt ne ad ſaxa quidem mortui conquieſcant. quæ verba hodie leguntur in oratione ſupradicta, quam Cicero primam egit, quaſi in tyrocinio. Adnotandum hic videtur id quod Suetonius his verbis ait in Auguſto, Dixit autem ius nõ diligẽter modo, ſed etiam ſumma lenitate. ſiquidem manifeſti parricidii reũ, ne culeo inſueretur (quòd non niſi confeſſi afficiebantur hac pœna) ita fertur interrogaſſe: Certe patrem tuum non occidiſti?

Gallinaceus.

Parricidarũ ſuppliciũ.

AD legem Corneliã de falſis, in principio, Teſtimoniáve falſa inſpiciẽda dolo malo coniecerit. id eſt curauerit: inquit Accurſius. Ego vt nõ dubie lego coierit: ita inſpicienda, verbum mendoſum eſſe arbitror: ſicque locum reſtituendum, Teſtimoniáve falſa inuicem dicẽda coierit. vt Vlpianus in cap. Lege Cornelia, inferius, Item qui falſas atteſtationes faciendas, teſtimoniáve falſa inuicem dicenda dolo malo coierit. ex cuius loci cum hoc collatione ſatis apparet fluxam eſſe fidem exemplarium peruagatorum. Vtrobique tamẽ hanc particulã in, deeſſe affirmauerim: vt ſit, Item qui in falſas atteſtationes. vt Plinius in epiſt. In lites coiri queſtus eſt, & gloriæ loco poni ex ſpoliis ciuium magnos & ſtatutos reditus. Dicebãt enim coire in rem vel de re. vt Cicero pro Roſcio, Auaritiam præfers, qui ſocietatem coieris de municipis cognatiq; fortunis cum alieniſſimo. Coire autẽ verbũ eſt criminoſum interdũ: vt ex iis exẽplis patet quæ ſuperius citauimus, cum de verbo Circũuenire iudicio diceremus. συγκροτεῖν Græce dicitur, & συνίστασθαι & ὑφίστασθαι, vt diximus.

Coire

I N cap. Impuberem. 5. Item ſi ſeruo, Dicimus eum pœna eximendũ eſſe.
Eximere pœnæ & eximere noxæ. legendum pœnæ in datiuo. Eximere pœnæ vt eximere noxæ dicebant. Taci
tus, Marcellum preces Cæſaris pœnæ magis, quàm infamiæ exemere: τῆς τιμω-
ρίας μᾶλλον ἢ τῆς ἀτιμίας ἐξεῖλον. Liuius libro octauo, Inde noxæ eximitur Q. Fa-
bius, qui contra Imperatoris imperium pugnauit: ſed noxæ damnatus, dona
tur populo Rom. donatur tribunitiæ poteſtati precarium nõ iuſtum auxiliũ
ferenti. illud prius noxæ, datiuus eſt: poſterius, genitiuus. Sic Liuius libro iiii,
Eximere notæ & ſupplicio. Notæ iam deſtinatæ exemptus eſt à Cenſoribus. Eximere ſupplicio: Curtius.
Sic exemptus reus dicitur cap. Si interueniente, infrà, Ad Turpil. Cicero in
Verrem, actione tertia, Quo tempore omnis illa mea feſtinatio fuit cũ peri-
Ex reis eximere. culo capitis, ob eam cauſam, ne tu ex reis eximerere, ſi ego non affuiſſem ad
diem. id eſt ne tu neceſſitate obſeruandi iudicii publici abſoluereris. ἵνα μὴ τῆς
αἰτίας οὐκ ἐξαιρεθῇς, εἰ ἐγὼ οὐκ ἀπήντησα εἰς τὴν κυρίαν. Noxæ eximere precibus, eſt pœ-
Inter reos referre. nam reo deſtinatã de precari: ἐξαιτεῖσθαι τὸν κινδυνεύοντα, vel τὸν κρινόμενον. In reos
referre opponitur ei quod dictũ eſt, ex reis eximere. Cicero, Abſentẽ credo in
reos relatũ, rem indicta cauſa iudicatã. Et in Verrem acti. vlt. Sthenii domũ
Inter reos recipi. per hoſpitium exhauſit: abſentem in reos retulit: cauſa indicta capite damna-
Reum fieri. uit. Ii inter reos recepti dicebantur. Reum autẽ fieri (inquit Aſconius) eſt apud
Mos priſcus in rebus capitalibus. Prætorem legibus interrogari. Cum enim in ius ventum eſſet, dicebat apud
Prætorem accuſator reo, Aio te Siculos (verbi gratia) ſpoliaſſe. ſi tacuiſſet: lis
ei æſtimabatur vt victo. ſi negaſſet: petebat à magiſtratu dies accuſator inqui
rendorum criminum, & inſtruebatur accuſatio. ὑπόδικοι à Græcis dicuntur,
& διωκόμενοι, & ὡς τὸ δικαστήριον εἰσαχθέντες. Hæc cũ ſint verba iuris, tamen inter Iu-
riſperitos obſoleta ſunt & ignota: pro eíſque alia ſordidioris notæ ſubſtitu-
ta increbruerunt, vt in omni ferme parte iuris. vſque adeo facilis eſt in dete-
riora delapſus.

I N cap. Quid ſit falſum, Siquis chirographum alienum immutet. Legen-
dum imitetur, id eſt effingat. Tranquillus in Tito, E pluribus comperi notis
quoque excipere velociſſime ſolitum: & cum amanuenſibus ſuis per ludum
iocúmque certamen imitari chirographa quæcunque vidiſſet, ac profiteri ſe
maximum falſarium eſſe potuiſſe. Cicero de natura deorũ, Chirographum
Imitatum. ſex primorũ imitatus eſt. hoc eſt adulterauit. Vnde imitatũ paſſiue, quod ali-
bi aſſimulatũ dixit in libro de Vniuerſitate: videlicet quia Græci dicunt ἀπο-
μεμιμημένον ἀντὶ τοῦ ἀπεικασμένον.

I N cap. Eos, Qui illicitis inſignibus vſus eſt, vel falſo duplomate vias cõ
meauit. Et hic & in cap. Cõtinuus, ſuprà, De verb. obli. Nemo, qui literarum
bonarum elementa attigerit, ignorat diploma legendum eſſe, nõ duploma.
Diplomata Diplomata ſunt quas literas patentes nunc appellamus: cuiuſmodi ſunt edi-
cta & mandata principũ regio ſigno ſancta: & quas bullas pontificias vocãt.
Cicero in epiſt. Diploma ſtatim non eſt datum. de literis Cæſaris loquens,
quibus Balbus reſtituebatur. Verbum eſt Græcum, quippiam duplicato com
poſitum ſignificans aut complicatũ, vt linteum, quod πτύγμα dicitur. Macro-
bius, Conſulunt hunc deum & abſentes miſſis diplomatibus conſignatis: re-
ſcribítque ordine ad ea quæ conſultatione abdita continẽtur. Diplomata ap-

pellat chartulas complicatas,& lino traiectas obſignatáſque. quo in loco codicillos etiam Latine ea vocat:vt Trãquillus in Claudio, Suppoſitos aut etiã palàm immutatos datorum officiorũ codicillos.quod verbum legitur in Tractatu, De excuſ.tutorum,cap. Adminiſtrãtes. Vnde codicillaris poteſtas Lampridio:id eſt quæ à principe confertur. Traianus ad Pliniũ, Diplomata quorum præteritus eſt dies,non debent eſſe in vſu. ideo inter prima iniungo mihi,vt per omnes prouincias antè mittã noua diplomata,quàm deſiderari poſſint. Sic Cicero in Piſonẽ,Mitto diplomata tota in prouincia paſſim data:mitto numerum nauium ſummámque prædæ.id eſt edicta quibus naues exigendas mandabas,cũ prouinciæ præeſſes. Inde fit vt diplomata vocati ſint codicilli qui dabantur curſoribus,vt liceret eis vti equis & vehiculis publicis. Verùm quoniam in iis exigendis interdum fraus cõmittebatur: ideo lege Cornelia conſtitutum eos teneri, qui adulterinis codicillis vtuntur. Hodie apud nos interdum fieri vidimus,vt non aliter cuiquam liceret equis celeribus vti, qui ob curſores armillatos manſionatim collocati ſunt, quàm ſi chartulã haberet publico chirographo ſubſcriptam. Apud Perſas erat ἀγγαρῆιον δρόμημα curſus perniciſſimus equitum,vt ſcribit Herodotus in octauo. Vnde nomen Angariæ & parangariæ in libris Iuris lectitatum manauit.eſt enim nomen Perſicum.noſtrates poſtas,quaſi poſitos collocatóſq; certis in locis, & ſemper in procinctu excubantes appellant. Antiqui nõ equis ſingulis & expeditis vt hodie,ſed vehiculis vtebantur.vnde curſus vehicularis erat qui publicus dicitur libro xii. Codicis.Id quod planũ fit ex Plutarcho in Galba,his verbis, Nymphidius vero non mediocri indignatione affectus eſt, cũ Conſules ſeruos publicos deſtinaſſent, quibus ferenda ad Imperatorẽ ſenatuſcõſulta præberent: quibus ſcilicet ipſis ea quæ diplomata appellantur, ideo dari ſolent, vt iis ſtatim agnitis,ciuitatum magiſtratus tabellariorum curſum accelerent, in commutatione vehiculorum datis deductoribus. Iulianus Imperator in epiſtolis, ἄξει δέ σε ὁ δημόσιος δρόμος ὀχήματι χρώμενον ἑνὶ καὶ παρίππῳ. Idem alibi, χρήσῃ δὲ ὀχήματι δημοσίῳ μέχρι στρατοπέδου τοῦ ἐμοῦ, καὶ ἑνὶ παρίππῳ. ducet te autem curſus publicus,vno vtẽtem vehiculo & parippo vno. Quid ſit autẽ Parippus,videbis in lege quarta, De curſu publico & angariis & parangariis,libro xii.Cod.vbi Parphiphus pro parhippus legitur ab interpretibus poſt Accurſiũ.Ibidẽ Parauctedus pro eodem dicitur:hoc eſt qui veredo vno ſuper numerũ vtitur diplomate cõprehẽſum, vel ſuper numerũ ſolitũ: vt in ſuperioribus exẽplis Iuliani principis. Veredi à vehendis redis dicti,vocabulo è Gallico Latinóq; cõpoſito,vt Epiredium: cum reda ſit Gallicum vocabulum,vt inquit Quintilianus, Diplomata igitur erant vel chartulæ ſigno principali obſignatæ, vel teſſeræ, quibus agnitis,qui ἔπαρχοι dicuntur,hoc eſt præſides & alii magiſtratus præfectíq;, vehicula cum equis publici curſus accommodabant. In tract. De curſu publico Cod.euectiones identidem diplomata dicuntur:pro quo vocabulo Græce συνθήματα legimus,id eſt teſſeras.vt in lege tertia tractatus ſæpe dicti. Euectiones(inquit)ab omnibus poſtulentur:& tã iudices quàm cuſtodes.& reliqua. πᾶς ἐλαύνων ἀπαιτείσθω συνθήματα παρὰ τῶν πλησιαζόντων τοῦ δημοσίου δρόμου. Tres autẽ eos libros qui poſtremi ſunt Codicis,nec emendari poſſe ſine Græcis exemplari-

Codicilli &

Codicillaris poteſtas.

Angariæ.

Curſus vehicularis.

Parippus vel Parhippus.

Veredus.

Reda.

Euectiones

De tribus poſtremis libris codicis

bus,ſicubi extant, cognitu facile eſt,nec enarrari.quibus in ipſis permulta vocabula barbara inueniũtur: vt auerta in lege,Quoniã, in eo ipſo tractatu, De curſu publico:Sella(inquit)cũ frenis,ſaxaginta libras,totidem auerta nõ trãſeat. ἡ δὲ ἄβερτα περιέχει τὸ ὑπομάσχαλον ὅπερ ἐνδιφέρονται κατὰ τὰ νῶτα, ἔσω καὶ αὐτὸ ἐζώννυται λωρῶν. καλεῖται δὲ ἄβερτα ἐκ τοῦ ἀποστρέφεσθαι. Auerta(inquit)vocatur ex eo quòd auerſa ſit. Eſt enim hypomaſchalon,id eſt lora latiora quæ per terga equi iugalis excurrunt ſub alis eius ſuccincta. Ibidem,Hippocomi ſunt homines equorũ curæ præfecti: quales ſcutarii in comitatu regis vocantur: quorum maximus Archippocomus dici poteſt.

Barbara verba in iis libris.

Auerta.

Hippocomi

Archippocomus.

I N lege,Si quis,eodem tractatu,De curſu publico.Mutationes ſunt quæ à Græcis ἀλλαγαὶ dicuntur,& ἀμοιβαί. Siquis(inquit)vel pro vna mutatione veredum ſuperducendum eſſe crediderit,quadruplũ.& reliqua. ἐάν τις μίαν γοῦν ἀλλαγὴν παρελάσῃ,vel παραπέμψῃ. Si quis vel vnicam mutationem præteruehatur: id eſt manſionem demutandis equis deſtinatam.quod nec Accurſius,nec Bartolus intellexiſſe videntur:nec id mirum eſt.

I N cap.Si quis obrepſerit præſidi prouinciæ. Quoniam hoc verbum apud Iuriſconſultos in vſu eſt:& Accurſius eius vim ſignificationémq; parum percepit,vt hoc in loco luculẽter oſtendit:ideo enarrandũ nobis viſum eſt. Obrepere eſt latenter progredi & fallaciter adire: παρέρπουσι: vt ſerpẽtes humi repentes ſolent. Vnde fit vt quicquid ſenſum fallat,id obrepere dicatur:vt Obrepit non intellecta ſenectus. Cicero in Catone,Qui enim citius adoleſcẽtiæ ſenectus quàm pueritiæ adoleſcẽtia obrepit? Et libro ſexto ad Atticũ,Obrepſit dies,vt vides:mihi enim ad tertium Calend. Sextiles decedendum eſt. ἡ ἡμέρα ἐπέστη. Alibi, Mihi dies deceſſionis λεληθότως obrepebat. Et eò fit vt obrepere pro fallere, hoc eſt incautũ aggredi,accipiatur. Plinius lib.xxxvi, Nec poteſt videri Scaurus rudi & huius mali improuidæ ciuitati obrepſiſſe quodam vitæ rudimento:iam enim L.Craſſum oratorem M.Brutus in iurgiis ob id Venerem palatinam appellauerat. καί τοι οὐκ ἂν δοκεῖν ὁ Σκαῦρος ἐπεισελθεῖν τὴν πόλιν. Vlpianus de Carbo.edicto,Sed ſi cũ eſſet pubes,quaſi impubes obrepit:dicendũ eſt nihil eũ egiſſe. Accurſius obrepſit exiſtimauit ab obripio eſſe:vt preces obreptitias & ſurreptitias,Nicolaus Perottus ab obripiẽdo & ſurripiẽdo dictas eſſe tradidit.De obrepo iã planũ factũ eſt.de ſurrepo reſtat vt doceamus.Quintil. in iiii, Beneuolentiæ & attentionis poſtulatio, quia eſſe in turpi genere cauſæ non poſſit:inſinuatio ſurrepat animo,maxime vbi frons cauſæ nõ ſatis honeſta eſt. Et itidem de exordio loquẽs,& rurſus de partitione,Ita ſurrepetur animo iudicis.Obrepere igitur magiſtratui quid ſit,ſatis liquet. hoc Græci oratores κλέπτειν dicunt.& κλέμμα obreptionem:licet & alia ſignificet. Obrepere autem ad magiſtratum dicitur, qui falſa ſpecie vel probitatis vel doctrinæ ad magiſtratus aſſumitur:& vt vulgo loquimur,per hypocriſim. Cicero in Piſonem,Obrepſiſti ad honores errore hominũ,commendatione fumoſarũ imaginum: quarum ſimile habes nihil præter colorem. id eſt, feſelliſti populum Rom.commendatione familiæ cognomento frugi. παρεισῆλθες εἰς τὰς ἀρχάς. Et pro Plancio,Quid ſi doceo Gn.Planciũ non obrepſiſſe ad honores: ſed eo veniſſe curſu qui ſemper patuerit omnibus hoc noſtro equeſtri loco? id eſt, ve

Obrepere.

Surrepere.

Obrepere ad honorẽ, vel magiſtratum.

vulgus loquitur, per abuſum. Dicitur & irrepo eodem ferme ſignificatu. vt in tertio Offic. Itaque ſi vir bonus habeat hanc vim, vt ſi digitis concrepuerit,poſſit in locupletum teſtamenta nomen eius irrepere: hac vi non vtatur. Irrepere pro fallaci quodam cõmento,& obtentu iniquo inter hæredes adſcribi. Sic pro Archia,Qui etiã poſt legem Papiam in corũ municipiorũ tabulas irrepſerunt. παρενεγράφησαν τοῖς πολίταις. & παρέγγραφος πολίτης huiuſcemodi dicitur.

AD legem Iuliam repetund.cap.In comites.In comites quoque iudicum hac lege iudicium datur. Bartolus,vt in Accurſii ſententiã iuratus,comites duobus modis intelligi poſſe ait:id eſt conſcios & conſortes criminis: vel officii ſocios,id eſt collegas. Vſqueadeo recentiores Iuriſconſulti à priſcorum doctrina Latinéque loquendi conſuetudine degenerarunt: non ingeniorum illi quidem tarditate, quæ ſumma ipſis eximiáq; fuerunt: non rerum incuria,ad quas percipiendas ſummo ſtudio incubuerunt: ſed priſcæ hiſtoriæ ignoratione,antiquarúmq; rerum inſcitia,quas infelicitate temporũ ſatis noſſe non potuerunt:cũ bona pars doctrinæ atque elegans in tenebris eſſet condita,& ſitu ſqualoréque multorum ſeculorum obruta: tametſi permultis eorum perſuaſum fuerat, verborum elegantiam ſtudio iuris incõmodiorem quàm vtiliorẽ eſſe. Quæ ſententia ruſticitatis plena,ita in rem præiudicatam tranſiit: vt vel hodie in literarum claritate propemodum inſtaurata,putidiſſima eorum voluminum barbaries in conſiliis publicis, ſummo aſſenſu, atque etiam plauſu perſæpe excipiatur. Scilicet illa vis eſt naturæ perpetua,vt tẽporis circumactu omnia deteriora fiant:vitiáque in dies erroréſque inualeſcant. Comites iudicum,id eſt proconſulum,prætorum,præſulum,aliorúmque magiſtratuũ prouincias regentinm:erant legati,præfecti,quæſtores,ſcribæ: qui cum magiſtratibus in prouincias mittebantur,vt hodie à Venetis mitti audimus cum prætoribus deſignatis. Cicero in Verrem act.ter. Nõ nego tibi ipſi nullum nummum eſſe numeratum: ſed quum ob tua decreta,ob imperata,ob iudicata pecuniæ dabantur: non erat quærendum cuius manu numerarentur, ſed cuius iniuria cogerẽtur. comites illi tui dilecti,manus erãt tuæ: præfecti,ſcribæ,medici,accenſi,aruſpices,præcones,manus erant tuæ: vt quiſque te maxime cognatiòne, affinitate, neceſſitudine aliqua attingebat, ita maxime manus tua putabatur. Eſt alioqui etiã comes non ſocius,ſed qui aliũ comitatur tãquam maiorẽ:vt in cap. Item apud Labeonẽ,ſuprà, De iniuriis.§.Siquis virgines. licet Lucanus pro ſocio vſus ſit illo in loco: Scire ſenatus auet miles te magne ſequatur An comes. Cicero in Tuſculanis,Aſclepiadẽ ferũt philoſophũ,cũ quidã quæreret quid ei cæcitas attuliſſet: reſpõdiſſet,vt puero vno eſſet comitatior. Cicero pro Cornelio,de Põpeio loquẽs, Cum etiã ipſe caſus euentúſq; rerũ,non duces ſed comites conſiliorũ eius fuerint. Id eſt cũ interim ipſe plus ſpei ac fiduciæ in cõſilio quàm in fortuna poneret:cũ priores partes prudẽtiæ tribueret,& poſteriòres fortunæ. Duorũ tamẽ generũ comites fuerũt,id eſt [illegible] iudicũ,id eſt magiſtratuũ. Prioris generis ſũt ii,de quibus Cicero ad Q. Fratrẽ ita ſcribit,His autẽ in rebus iã te vſus ipſe profecto erudiuit, nequaquã ſatis eſſe, ipſum has te habere virtutes: ſed eſſe circunſpiciendũ diligenter, vt in hac cuſtodia prouinciæ non te vnũ,ſed omnes miniſtros imperii tui ſocius

Comites iudicum.

& ciuibus & reipub. præſtare videare: quanquam legatos habes eos. & reliqua. Idem inferius, Atq; inter hos, eos quos tibi comites & adiutores negociorum publicorũ dedit ipſa reſp. duntaxat finibus his præſtabis, quos antè præſcripſi. Quos vero aut ex domeſticis conuictoribus, aut ex neceſſariis apparitoribus tecũ eſſe voluiſti: qui quaſi ex cohorte prætoria appellari ſolent: horũ nõ modo facta, ſed etiã dicta omnia præſtanda nobis ſunt. Et inferius, Accenſus (inquit) ſit eo numero, quo eum maiores noſtri eſſe voluerunt: Sit lictor nõ ſuæ, ſed tuæ lenitatis apparitor. His verbis apparet comites quoſdam fuiſſe adiutores & miniſtros imperii publici & magiſtratus: alteros fuiſſe apparitores & domeſticos proconſulis aut præſidis: qui tamen ipſi etiã publice ei dabantur: vt accenſus, præco, medicus, lictores, aruſpices: qui quaſi ex cohorte dicebantur. Quos Marcellus in primo capite intellexit his verbis, Vel cũ ex cohorte cuius eorũ eſt. vbi legendum cenſeo, Vel eum qui ex cohorte. Quid autem ſit alioqui cohors prætoria, nos in altera editione diximus. vnde prætoriani milites dicti. Idem Cicero in Verrẽ, Cohors illa tua quæ plus mali Siciliæ dedit, quàm ſi centũ cohortes fugitiuorũ fuiſſent: tua manus ſine controuerſia fuit. De domeſticis eius loquens, non de militibus: vt in Frumentaria, cum Verrem recuperatores, id eſt iudices priuatarũ controuerſiarũ de cohorte ſua dediſſe dicit, furtorũ & rapinarum participes. Hæc lex à Piſone primum lara eſt cognomento frugi, appellatáq; eſt lex ſocialis, vt ipſe inquit in tertia Verrina: eſt enim ſociorũ cauſa conſtituta: Ciuibus (inquit ipſe in Diuinatione) cũ ſunt pecuniæ ereptæ, ciuili fere actione & priuato iure repetuntur. Hæc lex ſocialis eſt: hoc ius nationũ exterarum eſt: hanc habent arcem. Quod iudiciũ ipſe Verrẽ accuſans, his verbis intendit in prima act. Dicimus C. Verrem cũ multa libidinoſe, multa crudeliter in ciues Ro. atque in ſocios: multa in deos hominéſque nefarie fecerit: tum præterea ſeſtertiũ quadringenties ex Sicilia contra leges abſtuliſſe. Sic enim legi debet. Quod apud nos decies centenis millibus aureorum æſtimari debet duntaxat coronatorum.

Comites quaſi ex cohorte prætoria.

Lex ſocialis.

Miſſio militaris.

IN cap. Eadem lege, Nequis ob militem legendum mittendúmve æs accipiat. Mirum eſt Accurſium non intellexiſſe quid ſit mittere milites, id eſt à militia dimittere vt cauſarios aut emeritos: cum Vlpianus in cap. Quod prætor. §. Ignominiæ, ſuprà, De iis qui notantur infamia, miſſionum militariũ genera diſtinxerit. In delectibus autem faciẽdis ciues Romanos cogi ſolitos nomina in militiã dare, nemo ignorat, qui quidem Liuiũ legerit aliqua in parte, vt libro quinto ad Vrbẽ, Omniũ primum (inquit) Tribunis militum fuit delectum haberi: nec iuniores modo conſcripti, ſed ſeniores etiam coacti nomina dare. Et libro vii, Acerbitas in delectu non damno modo ciuium, ſed etiã laceratione corporum fuit: partim virgis cæſis, qui ad nomina non reſpondiſſent: partim in vincula ductis: inuiſa erat. Inde dare nomẽ militiæ, in cap. Qui cum vno, inf. De re militari. Quod autẽ ſubditur: Vel ob accuſandum, vel non accuſandum pecuni accipiat: id per legẽ Cintiam cõtra cauſidicos quæſtuarios conſtitutum eſt: de qua Tacitus libro xi. ira inquit, Igitur incipiente Caio Silio conſule deſignato, conſurgunt patres, legémq; Cintiam flagitant: qua cauetur antiquitus, ne quis ob cauſam orandam pecuniam donúmve ac-

Dare nomẽ militiæ.

Lex Cintia.

cipiat. Deinde obſtrepẽtibus iis quibus ea cõtumelia parabatur, diſcors Suillio Silius acriter incubuit: veterum oratorum exempla referens, qui famam in poſteros præmia eloquentiæ cogitauiſſent pulcherrima. alioqui & bonarũ artium principem ſordidis miniſteriis fœdari: ne fidem quidem integram manere, vbi magnitudo quæſtuum ſpectetur. Et paulo pòſt, Talia (inquit) dicẽte conſule, parabatur ſententia, qua lege repetundarum tenerentur: cum Suillius & cæteri circunſiſtunt Cæſarẽ anteacta deprecantes. Et inferius, Hæc ita haud fruſtra dicta princeps ratus, capiendis pecuniis poſuit modum vſque ad dena ſeſtertia: quæ egreſſi repetundarum tenerentur. Hæc dena ſeſtertia in cap. prĩ. De variis & extra. cognitionibus, cẽtum aurei vocantur: ea autem nos in lib. de Aſſe ducentos & quiuquaginta aureos francicos valere oſtendimus: quæ ſumma ad nummum cum decem ſeſtertiis conuenit, cum in ſingula ſeſtertiã vicenos quinos aureos taxauerim.

I N capite ſequenti, Néve ob litem æſtimandam, iudiciúmve capitis pecuniǽve faciendum. Hoc verbum Accurſiani non intellexerunt. ſunt enim antiqui iuris verba. Cicero in Verrem act. iii, Reperietis paucos Syracuſanos, qui ſe nunc publicæ laudationis cauſa veniſſe dicunt, & tunc participes prædæ fuiſſe: & nunc non ad iſtius laudationem, ſed ad communem litium æſtimationem veniſſe. Idem in quarta, Hoc quenquam denique nunc tuorũ aduocatorum æquo animo audire arbitrare: qua in ciuitate Caio Catoni clariſſimo viro, conſulari homini ſeſtertium xviii. milibus lis æſtimata ſit: in eadem ciuitate apparitori tuo eſſe cõceſſum, vt ſeſtertium vno nomine tredecies auferret? Litem æſtimatam Catoni dicit, id eſt cũ damnatum xviii. milibus nũmûm iudicio repetundarum. Idem in vltima, Non ex litibus æſtimatis tuis pecuniam, domum: ſed ex tua calamitate cineri atque oſſibus filii ſui ſolatiũ vult reportare. Lites æſtimatas vocat pecuniam mulctatitiam, & nummarias ſententias: vt hodie cum iudices certa ſumma, actorum diſpendia & incommoda æſtimantes, tantæ pecuniæ reos damnant. id à iuris auctoribus, quanti intereſt actoris appellatur. Sic in iudicio repetundarum fiebat: nam repetundarum cauſa (inquit Aſconius) ita ſe habet, vt ſi reus conuictus ſit atque damnatus, pecuniam reddat æſtimata lite: hoc eſt in precium redactis omniũ furtis: quam ſummam pecuniæ proſcriptis eius bonis ſectores curabant. Hactenus Aſconius. Crimina autem Verris non tantum ad lites æſtimandas pertinebant: ſed etiam ad pœnam capitalem & exilium propter crudelitatẽ. Itáque ille prima ſtatim actione perterritus in exilium abiit, non expectato iudicii exitu. Cæſar in quinto commẽta. Obſidibus ad diem adductis, vt imperauerat: arbitros inter ciuitates dat, qui litem æſtiment, pœnámq; conſtituãt. Id eſt qui ob incurſiones Pyruſtarũ in Illyricum factas, eos tanti damnarent, quantum eſſet damnum popularione datum. διαιτητὰς ἔδωκεν ἐφ᾽ ᾧ τιμήσασθαι τὴν δίκην. dicitur & à Græcis τίμημα ἐπιγράφεσθαι τῇ δίκῃ, cum actor ipſe tanti litem æſtimandam ſibi poſcit. Sed iudicis eſt τιμᾶσθαι ἢ ἀξιοῦν τὴν δίκην. Litis autem æſtimatio ita appendix erat damnationis, vt hodie ex formula iudiciali: id eſt quòd damna & intereſſe vocant. id enim ex Cicerone pro Cluẽtio intelligere promptum eſt, his verbis ſcribente: Hic profertur id, quod iudicium appel-

AEſtimare litem.

Lites æſtimatæ.

Litis æſtimatio.

d.ii.

lare nõ oportet:P. Septimio Scæuolæ litem eo nomine eſſe æſtimatam.cuius rei quæ conſuetudo ſit,quoniã apud homines periti ſſimos dico, pluribus verbis docere non debeo.nunquã enim ea diligentia quæ ſolet adhiberi in cæteris iudiciis,eadẽ reo damnato adhibẽda eſt. In litibus æſtimandis fere iudices, aut quòd ſibi eũ quem ſemel condemnauerunt,inimicũ putant eſſe: ſi quæ in eum lis capitis illata eſt,non admittunt:aut quòd ſe perfunctos iam eſſe arbitrantur,cũ de reo iudicarũt, negligentius attẽdunt cætera. Itaq; & maieſtatis abſoluti ſunt permulti, quibus damnatis de pecuniis repetũdis lites eſſent æſtimatæ.& hoc quotidie fieri videmus,vt reo dãnato de pecuniis repetundis: ad quos perueniſſe pecunia in litibus æſtimãdis ſtatutũ ſit: eos illi iudices abſoluant. quod cum ſit,nõ iudicia reſcinduntur:ſed hoc ſtatuitur,æſtimationẽ litiũ non eſſe iudiciũ. Hæc Cicero & alia quæ ſequuntur,cauſæ ſuæ inſeruiens dixit: quibus rem aliquantulum obſcuram implicare etiã ſummopere nixus eſt. Quare Quintilianus de hac oratione loquẽs ita inquit,Itidem orator cũ falſo vtitur pro vero,ſcit eſſe falſum: eóq; ſe pro vero vti. Non ergo falſam ipſe habet opinionẽ,ſed fallit alium:nec Cicero cum ſe tenebras offudiſſe iudicibus in cauſa Cluentii gloriatus eſt,nihil ipſe vidit. AEſtimare litem capitis eſt actione rei perſecutoria non vti:ſed criminaliter intendere,& vt vulgo loquimur,concluſiones capitales concipere. Cicero in oratione ſupradicta, Scæuola condemnatus eſt aliis criminibus,frequentiſſimis Apuliæ teſtibus:omni contentione pugnatum eſt, vt lis hæc capitis æſtimaretur: quæ res ſi rei iudicatæ põdus habuiſſet, ille poſtea vel iiſdem vel aliis inimicis reus ac lege ipſa factus eſſet.vbi non pugnatum,ſed expugnatũ legendum eſſe ſuſpicor. id eſt, obtinuit actor ſumma contentione,vt ſibi liceret litem capite æſtimandã poſtulare. Exiſtimo enim à Græcis hanc locutionem tractam. Plato, ἀπεθάνεις ἄν εἰ ἐβούλετο θανάτῳ σοι τιμᾶσθαι.id eſt,ſi te capitaliter poſtulare voluiſſet. Demoſthenes κατὰ Οἰνοχείν de accuſatore dixit vt Plato, ἐφ᾽ οἷς ὁ πατεὶ ἐτιμήσατο δέκα ταλάντων, ἀπελλάγη, καὶ ἀπώλετο τὴν γραφὴν τρισὶ δ᾽ ὀρφανόν. Subdit enim poſtea, ἀφῆκε τῆς γραφῆς ἐφ᾽ ᾗ δέκα τάλαντα ἐπεγράψατο τίμημα: exemit eũ noxæ, cuius litem decem talentis æſtimauit. Id Liuius ex antiquis annalibus capitis anquirere dixit. Hoc autem ex verbis Ciceronis ſuprà citatis intelligimus, litis æſtimationem non ita iudicii vicem implere, vt ex ea præiudicium in cauſam capitis fiat alia lege agenti. vt enim alibi diximus,certa ac peculiaris cuiq; iudicio publico formula erat,qua cauſam dicere accuſatis erat neceſſe.

AEſtimare litẽ capitis.

Capitis anquirere.

IN eodem cap. Ne in acceptum feratur opus publicũ faciendum:frumentũmve publice dandum, præbendum, apprehendendum:ſarta tecta tuẽda antequã perfecta,probata,præſtita legerint. Lego non apprehendendũ,ſed approbandũ:& lege erunt,non legerint. Omnino enim ſic legendũ eſt: id quod etiã ipſe ſuſpicatus eſt Accurſius. Sunt autẽ verba priſcæ formulæ in iis rebus quæ publice locabantur. Lex pactũ ſignificat. Cicero in Prætura vrb. de ſartis tectis loquens, Rabonius qui legem noſſet qua in lege numerus tantũ colũnarũ traditur, perpendiculi nulla fit mẽtio, negat oportere columnas ad perpendiculum exigi. Id eſt, qui noſſet formulã qua ſarta tecta à Prætoribus tuẽda locabantur. de quo verbo nos plenè diximus in ſuperioribus. exempla cre

bra ſunt apud Catonem. Vlpianus hanc legem inquit venditionis, Siquid ſacri vel religioſi eſt, eius nihil vænit, ſuperuacaneam nõ eſſe. Probatum autem & approbatum opus dicitur, quod magiſtri opificiorũ euocati inſpectum, retulerunt eſſe idoneum & recte factũ. Cicero, Locatur opus id, quod mea pecunia reficiatur: ego me refecturum eſſe dico. Probatio futura eſt tua, qui locas: prædibus & prædiis cautum eſt populo. Id eſt, tuum eſt prætoris, qui locaſti, exigere vt opus tradam approbatum: & mihi accepto ferre cum probatũ fuerit. quibus verbis oſtendit prætoris iniquitatẽ. Tu (inquit Aſconius) operis exactor eſſe debes, non voluntatis meæ dominus: vt me inuito opus alii faciendum loces, cum populo prædes dederim. Eſt autem accepto ferre, vel in acceptũ, id quod vulgo dicunt habere pro admiſſo & recepto. Idem, Rabonio inde opus acceptum retulit. τὸ ἐκδεδομένον ἔργον ἤδη τούτῳ ἀπολαβὼν ἀνωμολογήσατο. vel ad verbum, λαβὼν ἔχειν διωμολογήθη ὑπὸ τοῦ ἐργολαβήσαντος. dici etiam poteſt, ἀπολαβόμενος ἔχειν διωμολογήσατο. Probare vero & approbare, redemptoris eſt, non locatoris. Eſt enim approbare (quod Cicero fere probare dicit) efficere vt probũ rectúmque iudicetur, id quod quis facit vel dicit. Cicero in Verrem, Nõ vereor ne hoc meum officium P. Seruilio iudici non probem. id eſt, ſcio eum omnino hanc meã accuſationẽ Verris nõ improbaturum. Et pro Sylla, Hoc ſentio, ſi mei facti rationẽ vobis conſtantiámq; huius officiũ ac defenſionis probaro, cauſam quoque me P. Syllæ probaturum. Hoc exiſtimo ſic Græce dici poſſe, ἐν τούτῳ δ' ἔργῳ μου καὶ τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ καθήκοντος τοῦ ἐμοῦ, ὑμᾶς ἀρέσω, καὶ δὴ τῇ ἀπολογίᾳ οἴομαι, τῇ τοῦ Σύλλα αὐτὸν ἀρεσθήσεσθαι. vel magis ad verbum, καὶ τῇ ἀπολογίᾳ δὴ τῇ τοῦ Σύλλα ἀρέσειν ὑμᾶς δοκῶ μοι. Opus autem probare eſt, vt vulgus loquitur, recte & probe conſumatum præbere. Paulus ſuprà in tractatu, Locati, Si in lege locationis hoc comprehenſum eſt, vt arbitratu domini opus approbetur: perinde habetur acſi viri boni arbitratu comprehenſum eſſet. Vitruuius, Redemptor ad tempus opus manufactum ſubtiliter regi approbauit: & ad ſacoma pondus coronæ viſus eſt præſtitiſſe. Sacoma Vitruuius σήκωμα dixit: id eſt quod in libra apponitur ad æquilibrium faciendum. Secundum hoc Marcellus, aut qui legem rogauit potius: perfecta, ad opera: probata, ad frumenta: præſtita, ad ſarta tecta retuliſſe videtur, vel fortaſſe hæc tria ad ſarta tecta retulit & ad ſuperiora, promiſcue. Quòd ſi appendendum legi debet, vt ſuſpicari non immerito quis poſſit: locus eſt mutilatus: vt fortaſſe hoc verbum oleum deſit. Frumẽtum enim admenſum: oleum appenſum præbetur. Erat enim munus publicum, vt frumentatio, quæ ſitonia Græcè dicitur.

Probatũ opus & approbatum.

Accepto ferre.

Probare opus & approbare.

Sacoma.

A D legem Iuliam de annona, Cõſtitit inter dominum & ſeruum iudiciũ. Conſiſtit videtur legẽdum: aut Græco more dixit συνέστηκε. quod tamen ſignificationem habet præſentis, vt πέποιθε, & alia.

I N cap. Qui tabulam, Ad legem Iuliam pecul. Qui tabulam æream, leges, formámve agrorum cõtinentem refixerit. Sic dictum eſt, vt in ſexto AEneidos, Fixit leges precióque refixit. quo modo etiam Cicero in Philippicis vſus eſt: Leges enim in tabulis æneis inciſæ erant. Boethius autẽ auctor eſt in coloniis aſſignãdis agros variis limitibus conformari olim ſolitos. Quidã enim agri in decumanum formabãtur: quidam in cardinem: quidam in ſcamnum,

aut in ſtrigam.erant & excultellati,normati,ſucciſiui, aliiſque nominibus ap pellati,ab agrimenſoribus inuentis & vſurpatis:qui agrorum metádorum peritiam profitebantur. Erant etiam leges cuique agri generi,ſecundũ quas con trouerſiæ finales diſceptabantur. Inde illud Plinianum libro xvii, Vineas limi tari decumano oportet xviii. pedum latitudinis ad contrarios vehiculorum tranſitus:aliiſque conuerſis limitibus denũ pedum diſtingui per media iugera: aut ſi maior modus ſit, totidem pedum cardine quot decumano limitari.

Cardo & decumanus. Quid autẽ ſit Cardo,quid decumanus, ipſe libro duodeuiceſimo docet, Solis ortu(inquit) quocunq; libeat die ſtantibus hora diei ſexta, ſic vt ortũ eũ à ſiniſtro humero habeant:contra mediam faciem meridies,à vertice ſeptentrio

Limes. erit.qui ita limes per agrũ currit,cardo appellatur. & inferius, Linea(inquit) hæc erit ab exortu æquinoctiali ad occaſum æquinoctialem: & limes qui ita ſecabit agrũ,decumanus vocabitur. Hic limitem non pro termino intelligere oportet,ſed pro forma agri. Sic apud Liuium de bello Macedonico libro ſeptimo, Terminus eſt nunc imperii veſtri mons Taurus: quicquid intra eũ cardinem eſt,nihil longinquum vobis videri debet: quo arma peruenerũt,eodem ius hinc profectum veniat. Verba ſunt legatorum Græciæ, Taurum mõtem à mari Euxino ad mare Cypriũ excurrentẽ. Liuius cardinẽ à forma vocauit, quaſi limitem imperii Romani à ſeptentrione ad meridiem.

I N cap. ſequenti, Qui autem ædiculas incuſtoditas tentauerint: amplius

AEdicula. quàm fures,minus quàm ſacrilegi merẽtur. AEdicula eſt ſacellũ,id eſt ædis ſacræ appendix. Liuius,Iiſdem diebus ædiculam Victoriæ virginis prope ædẽ Concordiæ M.Portius dedicauit.ναΐδιον Græce dicitur. Plinius pro loculamẽto ſimulachri poſuit libro xxxvi. de Venere Gnidia, AEdicula eius tota aperitur,vt conſpici poſſit vndique effigies deæ. Sic Iuuenalis,Si quis in ædicula deus vnicus.ἐν ᾧ ἵδει.

A D legem Iuliam de ambitu, Quia hic locus ita intelligi mihi aliquando viſus eſt,quaſi lex ambitus ex eo tempore ſublata fuerit,cum ad vnius arbitrium omnia magiſtratuum munia redigi primum cœperũt,quaſi iam nulla comitia fuerint, quaſique ambitus crimen in prætorio principali committi non poſſit:quò res hæc tota penitus noſcatur, ſciendum eſt olim ita inſti-

De more priſco creãdorũ magiſtratuum. tutum fuiſſe Romæ, vt diebus comitialibus, qui vel à conſule vel alio magiſtratu,cui tum comitia habendi ius erat,edicto promulgabantur:populus cõueniret in campum Martium. Qui autem magiſtratũ petebant, quos à toga

Candidati. candida,quod geſtamen erat petitorum,candidatos vocabant: cum ad comitia ſe contuliſſent cum amicis,tribus circuirent,ſingulóſque prehenſantes, id eſt ἀξιούμενοι,gratiam & ſuffragia precibus temporariáque obſeruantia emererentur,vnoquoque populariũ plæbeiorúmque benigne appellato & nomina-

Nomẽculatores. tim.Quam ad rem facilius tranſigendã nomenculatores inuenti ſunt,qui nomina ſingulorum tenebant, candidatiſq; ſuggerebant,vt quiſque obuius erat.

Nomenclatura. quãquam id poſtea lege vetitũ eſſe,auctor eſt Plutarchus in Catone minore. Hi ὀνοματολόγοι Græce dicũtur. Vnde nomenclatura vocabulum deductũ.ὀνο-

Curiata cẽturiatáque comitia. ματολογία. Comitia autẽ quædam erant centuriata,quædam curiata. Cẽturiatis comitiis populus per centurias ex cenſu & ætate diuiſus,ſuffragia ferebat:

Illæque centuriæ prærogatiuæ dicebantur, quæ ſorte primũ eductæ rogaban- Prærogatiuæ cẽturiæ.
tur. In curiaris autem populus promiſcuè ſuffragia ferebat, tributim tamen
diſtinctus. De vtriſque in tertio de leg. Cicero, Deſcriptus enim (inquit) popu
lus cenſu, ordinibus, ætatibus, plus adhibet in ſuffragium conſilii, quàm fuſê
in tribus conuocatus. Propterea centuriata comitia, magna comitia ipſe voca
re ſolet. meminit Gellius lib. xiiii, Comitiorũ autem ſummã lex XII. tab.
ſtatuit eſſe in populi arbitrio & poteſtate: ſed ea tamen voluit magiſtratũ ali-
quem moderari. Verba legis hæc ſunt, Creatio magiſtratuum, iudicia populi,
iuſſa, vetita, cũ ſciſceutur optimatibus nota, plæbi libera ſunto. Cũ populo pa
tribúſque agẽdi ius eſto conſuli, prætori, magiſtro populi, equitúmque, eíque
quem produnt patres conſulum rogandorũ ergô: Tribuniſq; quos ſibi popu-
lus rogaſſit, ius eſto cũ patribus agendi. Magiſtrũ populi Dictatorẽ appellans: Magiſter populi.
cui & magiſtro equitum & interregi ius eſſe voluit comitiis præeſſe. Cum po
pulo agere, eſt rogare quid populum, quod ſuffragio ſuo vel iubeat vel vetet: Agere cum populo.
vnde rogatio pro lege dicta. auctores Feſtus, Gellius & Macrobius. Agere cũ Agere cum patribus.
patribus, eſt ad Senatũ referre. Comitiis autẽ centuriatis maiores fiebant ma-
giſtratus, quorum erant maiora auſpicia, vt conſules, prætores, cenſores mino
res curiatis. auctor Gellius lib. xii. Huius differentiæ meminit Cicero pro le-
ge Agraria, qui etiam in ſecunda Philippica, Ecce (inquit) Dolobellæ comitio-
rum dies: ſortitio prærogatiuæ quieſcit: renunciatur, tacet: prima claſſis voca-
tur: renunciatur. deinde (vt aſſolet) ſuffragia, tum ſecunda claſſis vocatur. quæ
omnia citius facta ſunt quàm dixi. Claſſes à Seruio Tullio rege inſtitutas au Claſſes.
ctor eſt Liuius, pro modo cenſus ciuiũ Romanorum (quare à Græcis τιμήματα
vocantur. Ariſtoteles, πρῶτον τίμημα δεύτερον τρίτονq; dicit in Politicis.) ita vt pri-
ma claſſis primũ octoginta centuriarũ fuerit: ex iis conſtans qui in cenſu cen
tum M. æris aut eo amplius habebãt, permixtim ex ſenioribus & iunioribus;
reliquæ ex minoribus deinceps ſenſibus vſque ad quintam claſſem. Idem Li-
uius, Hæc omnia (inquit) à pauperibus in diuites inclinata onera: deinde eſt
honos additus. Non enim vt ab Romulo traditum cæteri ſeruauerant reges,
viritim ſuffragium eadem vi eodémque iure promiſcue omnibus datum eſt:
ſed gradus facti, vt neque excluſus quiſquam ſuffragio videretur, & ius omne
penes primores ciuitatis eſſet. equites enim vocabantur primi: octoginta inde
primæ claſſis centuriæ peditum vocabantur: ibi ſi variaret (quod raro incide-
bat) vt ſecundæ claſſis vocarentur: nec ferè vnquam infrà deſcenderent, vt ad
infimas peruenirent. Hac conſtitutione Centuriæ primæ claſſis erant præro- Centuriæ prærogatiuæ.
gatiuæ, ſed ſorte non ducebantur. Hæc ratio poſtea immutata eſt multiplica-
to populo, vt idem ipſe auctor eſt. Prima claſſis ſemper prima rogabatur: ſed
prærogatiuæ centuriæ ſortito ducebantur, vt ex Cicerone intelligitur loco ſu
prà citato. Ex eo inſtituto verba apud Latinos ducta, In ſua claſſe manere, id
eſt κατὰ χώραν μένειν, ἐμμένειν τῇ τάξει τῇ αὐτοῦ, τηρεῖν τῇ τάξει, τὸ ἑαυτοῦ μέρος ἐκ [illegible].
& quintæ claſſis homines, id eſt infimæ notæ. Cicero in Academicis, de De- Quintæ claſſis.
mocrito loquens, Quis hunc philoſophũ non anteponat Cleanthi, Chryſip-
po, reliquiſque inferioris ætatis: qui mihi cum illo cõparati, quintæ claſſis vi-
dẽtur. Et in claſſes numerum aliquem & hominum multitudinem tribuere:

Prærogatiua. id eſt καταλοχίζειν,vt in claſſes diſcipulorum Fabio. Inde prærogatiua vocabu-
lum varie vſitatum. Cicero in Verrē,act.ptima,Hic Metellus quàm iſti ſit a-
micus attendite. dedit enim prærogatiuā ſuæ voluntatis eiuſmodi, vt iſti pro
prærogatiua eā reddidiſſe videatur. Iocus eſt Ciceronis à dilogia ductus,id eſt
ab ambigua ſignificatione prærogatiuæ. ac ſi diceret, Dedit enim præiudiciū
ſuum pro precio à Verre dato ad rediméda prærogatiuarum tribuum ſuffra-
gia,quibus conſul Metellus erat factus. Sequitur enim, An me taciturū tantis
de rebus exiſtimauiſtis? Prærogatiua in ſuperiore loco pro præiudicio ſuffra-
giario ponitur:at in poſteriore eſt nomen adiectiuū:ſubintelligitur enim cen
turia. Interdum autem prærogatiua pro auctoritate eius ponitur qui prior cē-
ſet. vt apud Liuium in tertio, Ne prærogatiuam militarē vrbana comitia ſe-
querentur. Alibi, Quin prærogatiuam militarem,qua extemplo iuuenis An-
nibal intra prætorium delatus erat: fauor plæbis ſequebatur. Vnde tractū, vt
prærogatiua eminentiam ſignificet, & πλεονέκτημα: vt in cap. Obſeruare, De
offic.proconſ. Cicero in orat.de reditu ſuo ad Senatū,Quo die(inquit)P. Len
tulus nos comitiis centuriatis,quæ maxime maiores iuſta dici haberíque vo-
luerunt,accerſiuit in patriam, vt eædem Centuriæ quæ me conſulē fecerant,
conſulatum meū comprobarent.qua die quis ciuis fuit,qui non nefas eſſe pu
taret, quacūque aut ætate aut valetudine eſſet, non de ſalute mea ſententiam
ferre?quando vlla dignitate tot rogatores,diribitores,cuſtodéſque vidiſtis? Ex
quibus verbis liquet obſeruatores in comitiis adhiberi ſolitos,ne quid fraudis
admitteretur & ambitus circunſpectantes. Sæpe enim eueniebat vt tributim
pecuniæ diuiderentur à candidatis ad aucupanda ſuffragia egētium: quam ob
cauſam redemptores huiuſcemodi operis perficiendi,quíque precio corrum-
Diuiſores. penda plæbis ſuffragia ſuſcipiebant,diuiſores vocabantur. vt apud Tranquil-
lū in Auguſto, Octauius(inquit)pater à principio ætatis & re & exiſtimatio-
ne magna fuit:vt equidem mirer hunc quoque à nonnullis argentarium, at-
que etiam inter diuiſores operáſque campeſtres proditū. Inde illud Ciceronis
in ſecundo de Orat. Etiam interpretatio nominis habet acumen,cum ad ridi
culum conuertas quamobrem ita quis vocetur: vt ego nuper Nūmium diui-
ſorē,vt Neoptolemum ad Troiam, ſic illum in campo Martio nomen inue-
niſſe. quibus verbis ſignificat Nummium ob diuiſionum miniſterium, quas
in campo factitabat,diuiſorem cognomento dictum. Et ad Atticum, Conſul
autem ille deterioris hiſtrionis ſimilis,ſuſcepiſſe negocium comitiorum dici-
tur,& diuiſores habere. Et paulo pòſt, Noui eſt in lege hoc, vt qui nummos
in tribus pronunciauerit,ſi non dederit,impune ſit: ſin dederit, vt quoad vi-
Pronunciare nūmos. uat ſingulis tribubus ſeſt.cccxxxv. debeat. Pronūciare in tribus nummos ſi-
gnificat aperte polliceri in ſingulas tribus certam nummorum ſummā. Hos
diuiſores Plautus curiæ magiſtros vocat:quia curiæ etiam tribus appellaban-
tur: vnde comitia curíata dicta & leges curiatæ, à centuriatis differentes, eo
quòd ſuffragia curiatim non centuriatim ferebantur,vt in illis. Sunt qui di-
ribitores à Cicerone dictos putent diuiſores,in loco ſuperius citato: quod mi
hi non videtur. Idem Cicero pro Plancio, de lege ambitus loquens, Decuria-
tio tribulium, deſcriptio populi,ſuffragia largitione deuincta,ſeueritatem ſe-

natus,bonorum omnium vim ac dolorem excitauerunt. Hæc doce,hæc profer,huc incūbe Laterenſis:decuriaſſe Plancium, conſcripſiſſe,ſequeſtrem fuiſſe,pronunciaſſe,diuiſiſſe. Hactenus Cicero. Huiuſcemodi diuiſores interdum in creationibus pontificum & cœnobiarcharum interueniunt. Huiúſq; modi ſodalium decuriationes fiunt: & per ſequeſtres ſacerdotiorum palàm cautiones expediuntur. Mancipes & conductores res tranſigendas perficiendáſque ſuſcipiunt. Cum interim cupiditas humana ſacroſancti paracleti auſpiciis dinundinationes factitans, inexpiabilibus commerciis cōſcelerare ſanctiſſimos ritus nō vereatur ab antiquis inſtitutos. Nec verò aliam ob cauſam vt credibile eſt palladium eccleſiæ Frãcicæ vt extorqueretur non pridem effectū eſt. *Palladium Franciæ.* Sic enim appellare placet inclytam illam,Franciæque peculiarem ſanctionē, maiorum noſtrorum virtute atque innocentia partam: quam vnus aut alter fortaſſe hoſtibus eius proditam,trans alpes deportantes, præſentis calamitatis telam flagitioſiſſima cupiditate iam inde exorſi ſunt. Quis enim non præuidebat, inſigni aliqua clade noſtra expiatum iri vnius aut alterius fortaſſè perditiſſimam ambitionem? tametſi quæ ſubſecuta ſunt in detexenda tela decēnio continuo,eiuſmodi ſunt,vt inſigne illud ſcelus maioribus deinceps,illiq; *ἀντὶ τοῦ τὴν τοῦ βασιλέως αἰχμαλωσίαν.* conſentaneis cumulatum,ad extremum obrutum ſit & ſepultum grandi malorum Iliade. Cuius qui Paris fuit,ſi vt in lucē editus eſt, ſubinde elatus fuiſſet,cum nomine vtiq; nunc Francico præclarius ageretur: nec principis multifaria ac copioſa naturæ munificētia præditi ac beati, conſpectum & fructū, reſpublica nunc orba deſtitutáq; deſideraret. Qui alienæ ipſe ambitionis,auaritiæ,crudelitatis,iandiu pœnas pepēdit: pēdétque quãdiu Prouidentiæ complacitum fuerit:eam vnam ob cauſam præcipue (quantum quidem ego ſentio) quòd non ſibi, ſed pauciſſimis, ſed vni & alteri(& ſic quoque nimis dico fortaſſe)maieſtatem ſuam vt aſſereret,inuitus quidem ille,vt videbam,ſed tamen neſcio quo fato (vt ſunt humana) fecit: vir ad omnia ſumma natus,dignúſque qui ſuæ naturæ magis quàm hiantibus pauciſſimorum cupiditatibus indulgeret. Verum vt in præteritum beneficentiſſimi principis caſui lachrymas luctúmque viri boni:ſic in futurum preces votáque debere mihi videntur. Ius enim vtroque verſus integrum eſt Prouidentiæ,ſi precationes obſecrantis populi valuerint: qui ſuopte ingenio caput ac fortunas deuouere ſolitus eſt pro ſalute principis:& quod hactenus malè & incommodè,dira nonnullorum cupiditate importunáque cecidit, diuinæ prouidentiæ benignitate non modò in integrum reſtituatur,ſed etiam ita vertat,vt ſic quoque benè & commodè ceſſiſſe regia ipſa prædicet,& regnū gratuletur. Vt ad rem redeamus:olim comitia ita in populi poteſtate fuerunt,vt tamen ſenatus auctor in futurum exitum campi fieret. Liuius libro primo, Patres(inquit)offerendum vltrò rati quod amiſſuri erant, ita gratiam ineunt ſumma poteſtate populo permiſſa,vt non plus darent iuris quàm retinerent. decreuerunt enim vt cum populus regem iuſſiſſet: id ſic ratum eſſet,ſi patres auctores fierent. Hodiéque priuſquam populus ſuffragium ineat:in incertum comitiorum euentum patres auctores fiunt. Quod tamen Ciceronis verba deſiiſſe fieri ſignificare videntur,in oratione pro Plancio, Nunc(inquit) tantùm diſputo de iure popu-

li,qui poteſt & ſolet nonnunquam dignos præterire: nec ſi à populo præteritus eſt,quem non oportuit:à iudicibus condemnandus eſt,qui præteritus non eſt.Nam ſi ita eſſet(quod patres apud maiores noſtros tenere non potuerũt) vt reprehenſores eſſent comitiorum : id haberent iudices quod multo minus eſſet ferendum : tum enim magiſtratum non gerebat is qui ceperat, ſi patres auctores non eſſent facti. Hic comitiorum Romanorum ſtatus fuit vſque ad

Tẽpus Cæſaris Dictatoris.

Cæſarẽ Dictatorẽ : quæ comitia frequentabantur in campo Martio,vt Athenis in eo loco,qui πνὺξ dicebatur,arci proximus: vbi ἀρχαιρεσίαι fiebant creãdis magiſtratibus. Is Cæſar cum rempublicam oppreſſiſſet, comitia cum populo partitus eſt,vt auctor eſt Suetonius,ita vt exceptis cõſulatus competitoribus de cætero numero candidatorum,pro parte dimidia quos populus vellet pronunciarentur:pro parte altera,quos ipſe dediſſet.& edebat per libellos circum tribus miſſos ſcriptura breui:Cæſar Dictator illi tribui: Commendo vobis illum & illum : vt veſtro ſuffragio ſuam dignitatem teneant. Cæſari ſucceſſit Auguſtus : qui legem ambitus ab integro ſanxit , vt etiam legem Iuliam de adulteriis. De quo idem auctor,Comitiorum quoque priſtinum morem reduxit:ac multiplici pœna coercito ambitu,Fabianis & Scaptienſibus tribulibus ſuis,die comitiorum,nequid à quoquam candidato deſiderarent, ſingula milia nummûm à ſe diuidebat. Et in Veſpaſiano,de eius auaritia loquẽs, Ne candidatis quidem honores, reiſve tam innoxiis, quàm nocẽtibus abſolutiones venditare cunctatus eſt.

Candidati Cæſaris.

Candidati autem Cæſaris dicebantur,quos princeps populo commendabat.Idem in Auguſto,Quoties magiſtratuum comitiis intereſſet,tribus cum candidatis ſuis circuibat, ſupplicabátque more ſolẽni : ferebat & ipſe ſuffragium in tribns,vt vnus è populo. Quintilianus libro ſexto,de riſu loquens, Iungitur amphibologiæ ſimilitudo: vt à Galba,qui pilam negligenter petenti, Sic(inquit) petis tanquam Cæſaris candidatus. Nam illud petis ambigunm eſt:ſecuritas ſimilis.cuius ioci ſenſus eſt, Tu pilam petis in luſu tam neglectim,quàm ſolent honores petere Cæſaris candidati:quibus non magnopere ſupplicare neceſſe eſt ob principis commendationẽ.Hodie candidati principis in creatione pontificum ii ſunt,quibus princeps literis ſuis & nunciis fauet,interdum vltra modum. Verba igitur Modeſtini hoc in loco ita intelligo,nõ vt ambitus legem Romæ abrogatam eſſe dicat, ſed ambitus iudicium exerceri deſiiſſe : quia populus honores mandare deſierat ſub principibus iam tyrannis , aut ad regum ſimilitudinem omnia arbitratu ſuo adminiſtrantibus,omnibns propemodum veſtigiis antiquæ reipublicæ ſublatis. Sic Iuuenalis de popu.Ro.-nam qui dabat olim Imperium,faſces,legiones,omnia:nunc ſe Cõtinet, atque duas tantùm res anxius optat, Pannum & Circenſes.de tempore Domitiani loquens.De quo loquens Fabius libro ſexto,ita inquit in mentione orationis pro Murena, Hoc genus (inquit) noſtris temporibus totum penè ſublatum eſt : cum omnia tutelæ curáque vnius innixa periclitari nullo iudicii exitu poſſint, quibus verbis aſſentabundè hoc ſignificat : id quod Cicero præcipuè perſuadere conabatur, è republica eſſe, vt conſules deſignati conſulatum inirent(erat enim Murena conſul deſignatus) alioqui periculum imminere reipublicæ. Id inquit Quintilianus nũc accide-

re non poteſt:vt periculũ ſcilicet reipublicæ imminere dicat patronus,ſi conſul antequam ineat magiſtratum damnetur:cum reſpublica orba eſſe nõ poſſit ſub Domitiano principe, à quo vno commodè regebatur,vt ipſe dicebat, etiam vt conſules nulli eſſent. Modeſtinus circa principatum Alexandri ſcripſit: Qui (vt inquit Lampridius)honorẽ ius gladii habentem nunquam vendi paſſus eſt:hoc dictitans,Neceſſe eſt vt qui emit,etiam vẽdat. Erubeſcerem, inquit,eum punire,qui emit & vendidit. Pontificatus autem quindecimuiratus auguratúſque codicillares fecit, ita vt in ſenatu allegerentur. Codicillares,inquit,fecit: hoc eſt muneris ſui fecit. diplomatibus enim datis ſacerdotia conferebat: quæ Accurſius ſeculares poteſtates fuiſſe dicit,ignorans vtiq; tẽpora Iuriſconſultorum non agnouiſſe veram & rectam pietatis opinionem, aut ſacerdotia etiam Romæ fuiſſe ante peruulgatam Chriſti religionẽ. Ambitus à ſenatu aliquando comprobati, vt bonis moribus conuenientis,exemplum eſt apud Suetoniũ in Cæſare, E duobus(inquit)cõſulatus competitoribus, L.Luceio, Marcóque Bibulo, Luceium Cæſar ſibi iũxit: pactus vt is,quoniam inferior gratia eſſet,pecuniáque polleret, nummos de ſuo cõmuni nomine pronunciaret. Qua cognita re optimates,quos metus cœperat,nihil nõ auſurum eum in ſummo magiſtratu concordi & conſentiente collega, auctores Bibulo fuerunt tantundem pollicendi: ac plærique pecunias contulerunt, ne Catone quidem abnuente eam largitionem è republica fieri. Igitur cum Bibulo conſul creatus eſt. Ambitio φιλαρχία, σπουδαρχία, φιλοτιμία dicitur. Ambitus verò ὄχλων ἀλασμός. Ambire σπουδαρχεῖν, περιαγγέλλειν, μνᾶσθαι, ἀρχαιρεσιάζειν, δεξιοῦσθαι. συναρχαιρεσιάζοντες dicuntur,qui candidatos, id eſt τοὺς περιαγγέλλοντας τὰς ἀρχὰς comitantur αὐτοῖ συνεκπορευόντες.

Exemplum memorabile

I N cap. Ab accuſatione, Ad ſenatuſcõſul. Turpilianum:Nunciatores qui per notoria iudicia produnt, notoriis ſuis aſſiſtere iubentur. Accurſius iudicia legit,& accuſationes iudiciales interpretatur: núncque aſſiſtere,nunc abſiſtere legit,aſtipulante Bartolo. Ego indicia, id eſt μηνύματα lego: hoc eſt qui delationes per indicia faciũt. Notoria ſunt quorum fit mentio in lege, Ea quidem, Cod. De accuſationibus, qua in lege ego locum corruptum eſſe cẽſeo: vbi enim legitur, Verum ſi falſis nec notoriis inſimulatus, id eſt accuſatus ſit:perpẽſo iudicio diſpici debet.ego ita legẽdum puto, Verum falſis nécne notoriis inſimulatus ſit, perpenſo. & reliqua.nam illud,id eſt accuſatus,ſpurium eſt,ex margine additum. Sẽſus eſt autem hoc in loco, Nunciatores qui reos deferũt per notoria,licet citra calumniæ metum accuſent, debere tamen aſſiſtere ſuis indiciis,eáque tueri notoria quæ attulerũt, interim dum quæſtio de crimine habetur. Notoria autem teſtificationum genus eſſe intelligo. Indicium autem prodere,eſt rem arcanam in medium afferre:ſed aliunde comperram,non autem ex criminis conſcientia:licet propriè indices ſint criminis conſottes,vt ſuperius diximus. Hoc genus μηνυτῶν, id eſt indicum,hic intelligi puto,qui à Græcis προσαγγελεῖς dicuntur,& προσαγωγεῖς & ὠτακουσταί: hoc eſt emiſſatii & auſcultatores: tyrãnorum olim inuentum. de quibus Plutarchus in lib. περὶ πολυπραγμοσύνης ita inquit, Atqui tyrannos quibus omnia noſſe neceſſe eſt, id genus hominum odioſiſſimos facit,quos aures & emiſſarios vocant. ἐ τῶν λ-

Notoria

Indicium prodere.

γομένων ὤτων καὶ προσαγωγίων γένος. Auſcultatores, id eſt ὠτακουστὰς primus habuit Darius iunior rebus ſuis diffidens, omniáque ſuſpectans & metuens. At emiſſarios Dionyſii tyranni Syracuſiis permixtos habuerunt. Verum Plutarchus tyrannicum miniſterium notauit. Papinianus de legitimo ciuilíque munere, ac bonis moribus tuendis accõmodato locutus eſt. Quod genus (vt opinor) arcanis ſceleribus inquirendis & efferendis inſtitutum erat, vt crimina publicè innoteſcerent. Nunciare verbũ in huiuſcemodi rebus accõmodatũ eſt antiquorum vſu: vnde nũciatio augurũ erat & obnũciatio, quæ fiebat ad comitia dirimenda inauſpicato coacta. cuius verbi ſtrictim alio loco memini.

Nunciare.

I N tract. De quæſtio. In criminibus ſeruandis quæſtio adhiberi ſolet. Legendum ſcrutandis: licet aliter legat Accurſius. Scrutari crimina, eſt argumẽta ſceleris inquirere & veſtigare. Cicero de iis loquẽs in Partitionibus, Immo verò argumẽta ſcrutabimur, & quæremus ex omnibus locis: ſed adhibebimus iudicium. Aſinius Pollio ad Ciceronem, In ſaltu Caſtulonenſi diſpoſiti ab vtraque parte ſcrutantur tabellarios & retinent. id eſt in anacriſi facienda: de qua ſuperius diximus, quæſtio adhiberi ſolet. Et paulò inferius, Cum aliis argumẽtis reus ita probationi amouetur, vt ſola ſeruorũ confeſſio deeſſe videatur. Ita legit Accurſius, & abſurdiſſimè interpretatur. Ipſe verò admouetur legendum nõ dubiè cenſeo. Eſt enim admouere probationi, ita cõpellere reum argumentis, vt penè conuictus videatur. Admouere eſt proximè adiũgere: & admotum dicitur, quod cõtingit id cui applicatur. παραβαλλόμενον. Cicero, Ad neruorum eliciendos ſonos apta manus eſt admotione digitorum.

Scrutari crimina.

I N tract. De pœnis, ca.ii. Quoniam hic fit mẽtio aquæ & ignis interdictionis, adnotanda hic Feſti verba eſſe duximus. Aqua (inquit) dicitur à qua iuuamur. Aqua autem & igni tam interdici ſolet damnatis, quàm accipiunt nouæ nuptæ: videlicet quia hæ duæ res humanam vitam maximè cõtinent. Itaque funus proſecuti ignem ſupergrediebantur aqua aſperſi: quod purgationis genus appellabant ſuffitionem. Lactantius libro ſecundo Inſti. diui. de aqua & igni loquens, tanquam duobus principiis: Alterum enim (inquit) quaſi maſculinum elementum eſt, alterum quaſi fœmininum: alterum actiuum, alterum patibile. Ideóque à veteribus inſtitutum eſt, vt ſacramento ignis & aquæ nuptiarum fœdera ſanciantur: quòd fœtus animantium calore & humore corporentur, atque animentur ad vitam. Quum enim conſtet omne animal ex anima & corpore: materia corporis in humore eſt, animæ in calore. Quod ex auium fœtibus datur ſciri: quos craſſi humoris plenos, niſi opifex calor fouerit: nec humor poteſt corporari, nec corpus animari. Exulibus quoque aqua & igni interdici ſolebat: adhuc enim videbatur nefas, quãuis malos tamen homines ſupplicio capitis afficere. Interdicto igitur earũ rerum vſu quibus vita conſtat hominum, perinde habebatur, ac ſi eſſet qui eam ſententiam acceperat morte mulctatus: adeò iſta elementa prima ſunt habita, vt nec ortum hominis, nec ſine his vitam crediderint poſſe conſtare. Horum alterum nobis commune eſt cum cæteris animantibus: alterũ ſoli homini datum. nos enim quoniam cœleſte atque immortale animal ſumus, igne vtimur: qui nobis in argumentum immortalitatis datus eſt: quoniam ignis è cœlo eſt. cuius na-

Aqua & igni interdicere.

tura quoniam mobilis eſt,& ſurſum nititur,vitæ cõtinet rationem. Cicero in oratione pro domo ſua ad pontifices,Qui erant rerum capitalium damnati, non prius hanc ciuitatem amittebant,quàm erant in eam recepti,quo vertẽdi,hoc eſt mutãdi ſoli cauſa venerant.id autem vt eſſet faciendum,nõ ademptione ciuitatis, ſed tecti & aquæ & ignis interdictione faciebãt. Id autẽ mihi ſumptũ videtur à Romanis ex lege Athenienſium,cuius Demoſthenes meminit ἐν τῷ πρὸς Λεπτίνην,his verbis: In legibus(inquit)quæ de cædibus latæ ſunt, Draco, quò terribile atque atrox quàm maximè videretur, hominem alterũ alterius interemptorem eſſe, ſtatuit ipſe hominem homicidam aqua ablutoria,libationibus,crateribus,ſacris & foro arceri.χερνίβων εἴργεσθαι τὸν ἀνδροφόνον, σπονδῶν, κρατήρων, ἱερῶν, ἀγορᾶς.Herodotus in octauo,de trecentis loquens,qui cũ Leonida occubuerãt cõtra Perſas pugnãtes, vno excepto Ariſtodemo,qui pugnæ ſe ſubduxerat: Quum autem(inquit ille) Ariſtodemus Lacedæmona rediiſſet: probris eſt affectus atque ignominia huiuſmodi. nullus enim ei Spartanorũ ignem accẽdebat: nullus colloquium communicabat.οὔτε οἱ πῦρ οὐδεὶς ἔναυε Σπαρτιητέων, οὔτε διελέγετο. Ad hanc morem autem referri, aut alludere aliquãtum videtur illud vaticinium Threnorũ,cap.quinto: cum voce plebeia lamentabũdus, Aquam (inquit) noſtrã pecunia bibimus : ligna noſtra precio comparauimus. aquam enim & ignem defuiſſe conqueritur tanquam ad vitam maximè neceſſaria.Quod contra ſacerdotes dictum eſſe videtur:quos in æde ſacra nundinas exercere nõ pudet,ignéaque ſpiritus ſacramenta venditare:cum egenteis & ſiticuloſos ad aquas nõ admittãt,niſi eas liceãtur. Cæſar in cõmẽ. ſexto bel. Gal.de Druidis loquens,ita ſcribit, Si quis aut priuatus,aut publicus eorum decreto non ſtetit : ſacrificiis interdicunt. hæc pœna apud eos eſt grauiſſima. quibus eſt interdictum,ii numero impiorum ac ſceleratorum habentur: iis omnes decedunt,aditum ſermonémque defugiunt,ne quid ex cõtagione incommodi accipiant:neque iis petentibus ius redditur,neque locus vllus communicatur.His omnes decedunt, Græco more dixit: τούτοις ἐξίστανται πάντες οἱ ἀπαντῶντες. Hi apud Hebræos apoſynagogi dicebantur: quaſi ſynagoga exacti & extorres : quod vt opinor ab ignis interdictione , torríſque communione ductum eſt vocabulum potius , quàm à terra, etiam ſi exul à ſolo eſt . Liuius,. Extorrem vrbe , domo , penatibus , foro , congreſſu æqualium. hos nunc excommunicatos vocamus: quibus ſcilicet humanitatis iura viciſſitudinémque officiorum vetamur exhibere. At quos maiore execratione mulctandos eccleſiaſtica auctoritas cenſuit: anathemata appellant , ex eo quòd in cippis expoſita eſt eorum deteſtatio & proſcripta. Antiqui ſacros homines ſic vocitabant,quaſi execrandos & deteſtandos.vnde ſacra fames Virgilio : & ſacer atque inteſtabilis Horatio, è xii.tabulis ſumptum vocabulum: quod more Gallorum Seruius tranſlatitium eſſe ait. Nam cum Maſſilienſes peſte laborarent, vnus ſe ex egentibus offerre ſolebat annum integrum alẽdum publicis cibis & purioribus.Poſtea verbenis veſtibúſq; ſacris ornatus circũducebatur per vrbem cum execrationibus:precabantur enim vt in eum omnia mala ciuitatis incumberent & inciderent:ſicque proiiciebatur. Plautus in Bacchid.Mén' criminatus eſt?optimè eſt: ego ſum malus : ego ſum ſacer,

Apoſynagogi. Extorris. Anathema Sacer homo.

ſcelestus. Macrobius libro tertio Saturnalium, Hoc loco (inquit) nō alienum videtur de conditione eorum hominum referre, quos leges diis ſacros eſſe iubent: quia non ignoro quibuſdam mirum videri, quòd cum cætera ſacra violari nefas ſit, hominem ſacrum ius fuerit occidi. cuius rei cauſa hæc eſt: Veteres nullum animal ſacrum in finibus ſuis eſſe patiebantur, ſed abigebant ad fines deorum quibus ſacrum eſſet: animas verò ſacratorū hominum diis debitas eſſe exiſtimabant. Feſtus, Sacer homo eſt quē populus iudicauit ob maleficium. Neq; fas eſt immolari: ſed qui occidit, parricidii nō damnatur. nam lege Tribunitia prima cauetur: Si quis eum qui plæbiſcito ſacer ſit, occiderit, parricida ne ſit. ex quo quiuis homo malus atque improbus ſacer appellari ſolet. Inde ſacratæ leges dictæ, vt ipſe alibi auctor eſt: quibus ſanctum iubetur eſſe alicui deorum quicquid aduerſus eas fecerit, ſicut familia pecuniáque. Et ſacroſanctum dicitur quod iureiurando interpoſito eſt inſtitutum: ſiquis id violaſſet, morte pœnas penderet. Inde ſacrare verbum Liuio, pro deuouere & deteſtabile decernere: & ita morti addicere, vt impunè occidi & violari poſſit. Lex de prouocatione (inquit) aduerſus magiſtratus ad populum lata: ſacrādóque cum bonis capite eius, qui regni occupandi conſilia iniſſet. Huc pertinet quod de ſacroſancto vocabulo in ſuperioribus dictum eſt. Sacros homines, id eſt deteſtandos & execrabiles, Græci multis nominibus appellant: ἐναγεῖς, ἀλαγήστους, μιαρούς, ἐπαράτους, φαρμακούς, & καθάρματα. Ariſtophanes in Pluto, χρῆν σε καὶ τιμᾶν σε ὦ κάθαρμα, ἐπ' αὐτοφώρῳ δεινὰ δρῶντ' εἰλημμένε. Erant enim Catharmata homines, qui peſte expianda alióve quo morbo immolabantur diis: qui ritus expiationis (inquit interpres) à Romanis vſurpabatur. Hoc verbo Demoſthenes contra Median vtitur & contra AEſchinem. Sic Comici ſcelus pro ſcelesto dicunt, atque etiam Cicero Herodotus in Polymnia catharmon maſculino genere dixit; ſic appellans hominē piacularem, hoc eſt τὸν ἀποδιοπομπούμενον καὶ ἱκέτην. quem ſacrum eſſe diximus, & pro patriæ luſtratione expiationéq; deuotum. καθαρμὸν τῆς χώρης ποιευμένων Ἀχαιῶν Ἀθάμαντα τὸν Αἰόλου. Dicebātur & φαρμακοί, οἱ ἐπὶ καθάρσει τῆς πόλεως ἀποθυόμενοι, λιμοῖς ἢ φθειρόμενοι, καὶ καθαίροντες τὰς πόλεις τὰς ἑαυτῶν. quorum verborum interpretatio eſt ea quam ſuprà ex Seruio ſcripſimus. Auctores Suidas & Euſtathius: qui etiam vrbium expiatores hoc nomine vocatos eſſe tradit. Sacer hac ratione dici poſſet emiſſarius ille caper apud Hebræos, cuius fit mentio Leuitici cap. xvi. Diuus Paulus cap. quarto primæ ad Corinthios, ὥσπερ καθάρματα τοῦ κόσμου ἐγενήθημεν, πάντων περίψημα ἕως ἄρτι. hoc vocabulo vſus eſt eleganter: qui locus non intellectus eſt ab iis interpretibus Græcè neſcientibus, qui ſcholia ſcripſerūt, quæ in vulgatam & receptam editionem leguntur. Tanquam purgamenta huius mundi facti ſumus omnium peripſema vſque adhuc. fortaſſe inculpatius fuiſſet catharmata dicere, vt peripſema dixit. nam vt catharma purgationē ſignificat ad verbum & piamentum: ſic peripſema ſcobem & ramentum, & quicquid limādo deteritur. Quæ ſignificationes in eo loco Apoſtoli non cōueniunt: altior eſt enim quidā ſenſus verborum, niſi me fallit opinio. Ad cuius intelligentiam id iam dictis addemus, quòd antiqui vrbium expiationem anniuerſariam facientes, cum ſacros illos homines aluerant, in victimarum morem redimitos ex loco præci-

Sacratæ leges.

Sacrare caput cū bonis.

Catharmata.

Peripſema.

piti in mare deiiciebant. Neptuno immolantes, intérque deiiciendum ſolennia verba effari ſolebant, περίψημα ἡμῶν γενοῦ: ſis pro nobis peripſema: ac ſi dixiſſent, Sis pro nobis piaculum: eſto luitio noſtra, & ſeruatrix vrbis victima. id quod Suidas adnotauit. Sententia igitur Pauli eſt hæc, Nos tanquam piacula mũdi facti ſumus, & ſuccidaneæ pro populo victimæ: acſi diceret, nõ minus apud gẽtiũ vulgus deteſtabiles, quàm illi qui diris execrationibus onerati atq; obruti, pro ſalute publica abiici olim ſolebãt. Quæ ſententia congruit iis quæ præcedũt. Peripſema enim etiam ramenta veſtigiorum ſignificat, quæ vt ſordida abiiciuntur. Mallem igitur Græcis verbis vti vtrobique hoc modo: Tanquam catharmata mundi facti ſumus & peripſema ad hunc diem, licet Curtius Latina voce purgamentum dixerit libro ſeptimo, Ages quidam Argiuus peſſimorum carminum poſt Chœrilum conditor, & ex Sicilia Cleo, & cætera vrbium ſuarum purgamenta. Et libro nono, Prohibuere igitur exules finibus, omnia potius toleraturi, quàm purgamẽta quondam vrbis ſuæ, tũc etiam exilii, admitterẽt. Hæc & alia huiuſcemodi ſcribẽs, iis legibus me ſoluo, quas auctoritate fermè dictatoria in nos ſanciunt homines felicius literis initiati: qui cum ipſi verborum Græcorũ vſu quaſi nomiſmatis in latio abrogati atq; illocabilis, ſcribentibus interdixerunt, Romanæ eloquenriæ vindices eſſe ſibi videntur, ſcribendique diſciplinæ conſtitutores imperitorum licentia contemeratæ. Horum vnus nuper, non quiuis ille quidem, ſed muſarum Græcarũ Latinarúmque alumnus, gratiarũ etiam credo afflatu ſuauiíſque beatus, tum elegantiam redolens germanam atque Ciceronianam: Germanos Gallóſque eam ob noxam obiter ignominia aſperſit, quòd Græca Latinis permiſcerent: nec eò contentus, etiam licentiam nimiam ſcribendi, grauitate cenſoria, quaſique pro poteſtate caſtigaſſe dicitur: ille verò ad Ciceroniana præſcripta, ſuáq; Ciceronianis non cedentia, docilem ætatẽ naturámque reuocaſſe. Quem etſi virum ipſum magnum aliorũ indicio eſſe puto, ſuo etiam ipſius atque meo multo omnium noſtræ memoriæ maximum eſſe nõ inuitus fateor, & libenter agnoſco: tamen audebo bona hominis venia (vt ſpero) reſpondere, Ciceronem epiſtolas ſuas permultas, eáſque elaboratas Græcis verbis ſententiiſque diſtinxiſſe: in libris etiam oratoriis atque philoſophicis, in quibus linguã Latinam locupletare præcipuè concupiuit, poſt vocabula Latina Græca quoque ipſa ſubſtituere ſolitum: nimirum ne non ſatis à lectoribus perciperetur, quod intelligi volebat, ſimul vt verè & rectè Græca Latinis ſe reddidiſſe fidẽ faceret. Equidem quod ad me pertinet, nihil nec commodius nec expeditius eſſe cenſeo, iis quidem quibus eius admiſſi conſcientia inceſſit & religio: quam tãto viro monenti æquo animo auſcultare: quem ego Ciceronis ſimilem eſſe in quibuſdam audio: in eo etiam ſimillimũ, quòd nihil libentius facit, quàm vt in laudibus ſuis longè latéque quaſique ſuo iure expatietur. audire id tantùm à me obſecro, ſi id ad me priuatim attinet, lectores non grauentur: in iis quæ antea ipſe ſcripſi, præſertim in libris quinque de Aſſe, in animum me inducere non potuiſſe cum ſcriberem, eorum quæ à Græcis mutuabar auctoritatem Latinis fidémque me probaturum, niſi verba quoque ipſa vna laudarem cum auctoribus. Multorum enim culpa factum eſſe ſciebam, qui Græca ſermone

Latino confidẽtius ſcriptitant, vt tranſlationum fides magnopere auctoritáſque nunc labefactata ſit. Nuper auctoris Græci priſca in primis auctoritate pollentis libri ſatis multi verſi ſunt. Horum vnum nuper cum aliis eiuſdem (vt opinor)fidei editum admonitus ab homine vtraque lingua erudito, cum legiſſem, admiratus ſum interpretis ignorãtiam ne dicam an potius ſecuritatem nimiam,qui huic ætati,huic iuuenum ſtudio & contentioni fucum verborum fiducia, impoſturámque facere diutius ſe ſperauit: id quod ipſum reprehenſorem noſtrum animaduertere etiam atque etiam operæ erit preciũ, quatenus ad ipſum ad méque pertineat.Quaſi verò id tantùm in huiuſcemodi ſcriptis referat,quàm Latinè loquamur & quàm honeſtè:non etiam quàm verè, quàm conſentaneè, quámque ex auctoris ipſius qui vertitur ſententia. Sed iam nimis multa de re quæ ſilentio refutari non incommodiſſimè poterat:id modò non ignoraretur,prudentes nos ſcientéſque ſilentio tranſmiſiſſe: quod tamen ad futura conteſtatum eſſe haberíque volumus.

IN eodem, De pœnis,cap. Aut damnũ.§.Quicunque. In hoc enim diſtant à cæteris,quòd inſtituuntur venatores aut puricarii aut aliam quàm voluntatem,geſticulandi vel aliter ſe mouendi gratia. Legẽdum puricarii vel pyrhicharii: aut in aliam quàm voluptatem. Venatores autem ſerui inſtituebãtur, id eſt docebantur,non ad feras per ſaltus indagandas, vt Accurſius exiſtimauit: ſed ad voluptatem populi, vt in oculis eius feras in arena conficerent. vt enim ludus erat gladiatorius,id eſt ſchola in qua ad gladiaturam inſtituebantur:ſic venatorius ludus in quo ad venationem beſtiarii exercebantur. Tranquillus in Claud. Circenſes frequenter commiſit in Vaticano,nonnunquam interiecta per quinos miſſus venatione. Idem in Domiti. Spectacula magnifica aſſiduè & ſumptuoſa edidit. nam venationes gladiatoréſque & noctibus ad lychnos:nec virorum modò pugnas,ſed & fœminarum. Cicero in ſecũdo Officiorum,Prodigi ſunt qui epulis & viſcerationibus & gladiatorum muneribus,ludorum venationúmque apparatu pecunias profundunt. In ludũ igitur venatorium damnare reos,eſt in exercitationem feras in theatro conficiẽdi damnatos addicere. Scholam enim omnem Romani ludum appellauere, vt inquit Pædianus,Quin & ludi appellatione gladiaturam intelligimus. Fabius in octauo,de Noemate loquens,Hoc nomine (inquit) donarunt ea quæ non dicunt,verum intelligi volunt. vt in eum quem ſæpius à ludo redemerat ſoror,agentem cum ea talionis,quòd ei pollicem dormiẽti recidiſſet: Eras dignus vt haberes integram manũ.ſic enim auditur, vt depugnares. A ludo redimere Quintilianus pro à laniſta emere dixit,ne vltrà gladiator eſſet inuitus. Qui autem inuiti ſic inſtituebantur in venatione,ad beſtias damnati dicebantur:quæ pœna longè mitior eſt quàm beſtiis obiectorum: qui protinus laniabantur à feris. Hos beſtiis ſubiectos Iuriſconſulti vocant: vt in cap. Pœna,ſuprà, Ad legem Pompeiam,& in.l. Eiuſdem,in fine,ſuprà Ad legem Cornel. de ſicariis. Hanc differentiam ſi diligenter animaduertamus, in Pandectis ſæpe eſt inuenire:vt in cap. Qui vltimo.& in cap. Ad beſtias,infrà hoc eodem tractatu. Cicero pro Roſcio Amerino,de pœna parricidii loquẽs, Noluerũt maiores corpus feris obiicere: ne beſtiis quoq; quæ tantùm ſcelus attigiſſent, im-

Ludus venatorius.

Ludus.

Ad beſtias damnari,& beſtiis obiici,& beſtiis ſubiici.

manioribus vterentur. Spartianus in Caracal. Si quando feris obiectos vidit, fleuit, aut oculos auertit: quod populo perquam amabile fuit. Tacitus libro decimoſeptimo, Captus in eo prælio Maricus, ac mox feris obiectus, quia nō laniabatur, ſtolidum vulgus inuiolabilem credebat, donec ſpectante Vitellio interfectus eſt. Principes autem violentiores, liberos homines & inſontes vi interdum cogebant cum beſtiis pugnare: interdum homines nobiles, precio ad id allicientes, aut alio præmio. Tranquillus in Nerone, Exhibuit autem ad ferrum etiam quadringentos ſenatores, ſexcentóſque equites Romanos, & quoſdā fortunæ atque exiſtimationis integræ ex iiſdem ordinibus, cōfectoréſque ferarum, & varia arenæ miniſteria. indéque illud Satyricum in octa. quanti ſua funera vendant Quid refert? vendunt nullo cogente Nerone. Hi ſunt qui notantur infamia in cap. ſecūdo circa finem, ſuprà: De iis qui notantur infamia. Illam differentiam dānatorum ad beſtias & feris obiiciendorum, Accurſium non intellexiſſe, ex gloſſemate eius liquet, in cap. Qui vltimo, inferius: & in cap. Ad beſtias. cuius capitis eſt hic ſenſus, Eos qui ad beſtias damnati ſunt, præſidem pœnæ eximere ad clamorem plebis non debere. ſi tamen eos videat eo corporis animíque robore præditos, vt inter athletas prodire poſſint, aut in aliud ſpectaculum honeſtius, debere eum ad principem referre, vt eius arbitratu aliud quid de iis ſtatuat. Enimuero pyrrhicharii, ſiue purricarii antiquo more legere placet, à Græcis πυῤῥιχισταὶ dicebātur: μετ' ὅπλων ſcilicet ὀρχούμενοι: à pyrrhicha ſic dicti: quæ ſaltatio erat armata, ob id enoplios dicta. Pollux libro quarto ad Commodum Imperatorem, Genera (inquit) ſaltationum, Emmelia, quæ tragicorum eſt: Cordax, quæ comicorum: Cicinnis, quæ Satyrorum. Enopliæ autem, id eſt armatæ ſaltationes duæ: Pyrrhicha & Teleſias, cognomines pyrrhichi & teleſii iudicum theatricæ ſaltationis. Plato in ſeptimo, de legibus, Duo (inquit) ſaltationum honeſtarum genera inſtituit is qui inuentor ſaltationis fuit. Alterum bellicum, alterū pacatum: illud pyrrhichen, hoc emmeliam nuncupans: vtrunq; nomine decoro atq; accōmodato. Emmelia autē à cōcinna ac decēti motione corporis appellata eſt. Emmeles enim à Græcis dicitur quod ad melos mouetur, quod (vt inquit Fabius) in pri. ad flexus vocis pertinet & canorem: vt rhythmos ad verborū collocationē ſpectat, id eſt ad modulationē. Hæc genera idem Plato σπουδαῖα, id eſt ſtudioſa ſeriáq; vocat & cōmēdabilia. Serii autē (inquit) generis ea ſpecies quæ corpus bene conſtitutum, animámque virilem & ſtrenuam violentis laboribus implicat, bellica rectè vocetur. qua verò ſecundis in rebus voluptatibúſque tēperatis vtitur anima moderatione prædita, eam pacatam ſi dixeris, conſentaneo naturæ nomine appellaueris. Quam autem ea inſtitutio exercitatióque vtilitatē afferret, ex eodem Platone intelligere poſſumus, quo in loco ita inquit, Pyrrhicha eſt, quæ motiones corporis imitatur, ictus iactúſque declinātis & vitabūdi, omnifariámque cedētis, in altū etiā ſubſilientis, & ſeſe ſucciduo poplite demittētis, rurſúſque cōtrarios his motus pyrrhicha imitatur: eos ſcilicet qui in habitus corporis actuoſos feruntur: quales eius ſunt, qui ſagittarum miſſiliúmque iaculationes effingere motu corporis, plagarúmque & petitionū multipliciū imitamēta aſſequi implereque cōtendit.

Feris obiecti.

Pyrrhicharii.

Enopliæ ſaltationes, id eſt armatæ.

Melos.

Pyrrhicha.

Plinius tamen in ſeptimo videtur pyrrhichen ab enoplia diſtinguere his verbis, Saltationem armatam Curetes docuere, pyrrhichen Pyrrhus. Tranquillus, Pyrrhicham ſaltauerunt Aſiæ Bithyniæque principum liberi. Athenis ſolennem fuiſſe eam ſaltationem, ex Lyſiæ apologia liquet his verbis, καὶ παναθηναίοις τοῖς μικροῖς ἐχορήγουν πυῤῥιχισταῖς ἀγενείοις· καὶ ἀνήλωσα ἑπτὰ μνᾶς. Intelligimus igitur principes Romanos reos dãnatos deligere ad huiuſcemodi theatricum oblectamentum, quibus tanquam mancipiis vtebantur publicé. Vnde Spartianus de Hadriano, Fabulas omnis generis more antiquo dedit in theatro: in circo multas feras & ſæpe centum leones interfecit: militares pyrrhichas populo frequenter exhibuit. Verbis autem hiſce Vlpiani, aut in aliam quam voluptatem geſticulandi, & reliqua. ſignificatur, quòd vt gladiatores in ludo ſub laniſta: ſic iſti ſerui ſub orcheſtodidaſcalo, id eſt ſaltatorum magiſtro, vel pyrrhicham, vel comicam, vel ſatyricam ſaltationem, vel chironomiam docebantur. De theatricis autem artificibus nos multa in ſuperiore editione diximus. Cæterum quod hic legitur, In hoc enim tantùm diſtant à cæteris, quod inſtituuntur. legendum cenſeo, Hoc enim tantùm diſtant à cæteris qui inſtituũtur. Hoc ſenſu, vt pyrrhycharii & venatores, quidam ſint liberi, quidam ſerui, & ea demũ ſit inter eos differentia. ſin quod rectè legitur, hic ſenſus erit, Eos qui in venationis exercitationẽ, & ſaltationis pyrrhichariæ damnati ſunt: non ideò minus eſſe ſeruos pœnæ, quàm alios damnatos, etiam ſi liberorum more docentur eas artes, & ad eas inſtituuntur.

Orcheſtodidiſcalos.

IN capite, Moris. §. Solet. Solet autem ita vel viris ſtudioſis interdici, vel aduocatis, vel tabellionibus, ſiue pragmaticis. Lego iuris ſtudioſis, id eſt iuri ſtudentibus. Pragmatici nõ ſunt, qui pragmaticas ſanctiones ſcribunt, vt Accurſius ſcribit: ſed ſunt iuris interpretes, vt ait Quintilianus libro tertio. qui etiam libro duodecimo probare volens neceſſariam eſſe oratori iuris ciuilis ſcientiam, Quid ſi fortè (inquit) peritus ille iuris non aderit? neque ego ſum noſtri moris ignarus, oblitúſve eorum qui velut ad arculas ſedent, & tela agẽtibus ſubminiſtrant: neque idem quoq; Græcos neſcio factitaſſe, vnde nomẽ iis pragmaticorum datum eſt. Pragmatici igitur erant homines quidam forenſis profeſſionis, qui cauſarum actores interdum iuris ignaros monebant, iuris reſponſa formuláſq; actionum ſumminiſtrantes, quaſi admonitores poſtici dicendorúmq; ſuggeſtores, quum ad iuris diſceptationem ventum erat. Cicero libro primo de Orat. Itaque nõ vt apud Græcos infimi homines mercedula adducti miniſtros ſe præbent in iudiciis oratoribus, ii qui apud illos pragmatici vocantur: ſic in noſtra ciuitate. & reliqua. Inde illud Satyric. in ſeptima, -ſi contigit aureus vnus: Inde cadunt partes in fœdera pragmaticorum. Olim igitur pragmaticis forum Ro. non vtebatur: poſtea vti cœpit, vt ex Satyrici dicto & Vlpiani loco oſtenditur. Pragmaticus ad verbum negocialis dicitur à Quintiliano. Apud Dionyſiũ Alicarnaſſeũ differt à theoretico. Cæterum qui cognitores olim appellabãtur, nõ alii propemodũ erant, quàm qui nunc procuratores iudiciales dicuntur. Cicero in Diuinatione, Me defenſorem calamitatum ſuarum, me vltorem iniuriarum, me cognitorem iuris ſui, me actorem cauſæ ſuæ eſſe voluerunt. Et in tert. in Ver. Cum eſſet Sthenius

Pragmatici

Cognitores

ciuitatis ſuæ nobiliſſimus,ampliſſima cognatione, plurimis amicitiis, inuenire neminem Siculũ potuit,qui pro ſe cognitor fieret? Et rurſus, Cedo cui Siculo cum is reus fieret,ciuis Romanus cognitor vnquam factus ſit? Aſconius in Diuinationem,Qui defendit(inquit)alterũ in iudicio:aut patronus dicitur, ſi orator eſt: aut aduocatus,ſi aut ius ſuggerit,aut præſentiam ſuam commodat amico: aut procurator,ſi negocium ſuſcipit:aut cognitor,ſi præſentis cauſam nouit,& ſic tuetur vt ſuam. Ergo cognitorem Cicero appellauit familiariſſimum defenſorem. Hactenus ille. Ex cuius verbis apparet alium eſſe patronum,& alium aduocatum. Terentius in Eunucho, Oſtium obſera intus dum ego hinc tranſcurro ad forum : volo ego adeſſe hic aduocatos in turba hac. Hermolaus Iuriſconſul. Falſi pœna coercentur,qui ad litem inſtruendam aduocatione,teſtibus,pecuniam acceperunt. Et Martianus, Pœna legis irrogatur ei, qui ob inſtruendam aduocationem teſtimoniáve falſa pecuniam accepit. Liuius, Virginius ſordidatus filiam ſecũ obſoleta veſte, comitantibus aliquot matronis,cum ingenti aduocatione in forum adducit. Cicero pro Sylla, Sed ſi tuus parens etiam in illa ſuſpicione periculi ſui, tamen humanitate adductus aduocationem hominis improbiſſimi ſella curuli atque ornamentis ſuis & conſularibus honeſtauit: quid eſt quamobrem conſulares qui Catilinæ affuerunt,reprehendantur? In omnibus his exemplis aduocatio non pro cœtu patronorum atque cauſidicorum , ſed amicorum potius coactorum ad opem fauorémque præſtãda. Inde aduocare verbũ,eſt ad cõſilium opitulationémq; cauſæ præſtandam amicos acceerſere. quippe hominum vel cõſultorũ,vel auctoritate opibúſque pollentium comitatus & ſtudium, vel reum vel actorem fauorabiliorẽ facit : interdúmq; reum noxæ eximit:interdum iuri vim affert: propter quod crimini datur in ſuperioribus exemplis. Et apud Ciceronẽ pro Quintio, De fortunis omnibus Publius deturpandus eſt:potentes,diſerti,nobiles omnes aduocandi ſunt, adhibenda vis eſt veritati, minæ iactentur, pericula intẽdantur,formidines opponãtur: vt iis rebus aliquãdo victus & perterritus ipſe cedat. Et aduocatio togatorum apud eũdem pro Cecinna. Quintilianus in xi. de actione loquens, Incumbere aduocato aduerſis ſubſellus ſedẽti iam cõtumelioſum eſt. Apertè Quintilianus aduocatum diſtinxit à patrono. Aliquãdo tamen aduocatum pro actore accipit: vt libro quarto, Ideóque agere aduocato quàm litigatori facilius,quia & laudat ſine arrogantiæ crimine,& aliquãdo vtiliter etiam reprehẽdere poteſt. Idem, Ideò primũ intuemur litigatoris an aduocati perſona ſit vtendum, quoties vtrũque fieri poteſt. Sic Plinius in præfatione, Et quod miremur,per aduocatũ defenditur. Propterea Vlpianus, Aduocatos omnes omnino accipere debemus, qui cauſis agendis quoquo ſtudio operantur. Aduocatio hodie conſilium appellatur,id eſt cauſidici & cognitores, omnéſque qui quaſi tutores cauſæ dati ſunt, cum vnus ſit actor cauſæ. Inde aduocatio à Cicerone dicitur,quam conſultationẽ homines Baſilicani vocant:in Prætura vrbana, de æde Caſtoris, Quo ſæpenumero ſenatus cõuocetur:quo maximarũ rerum quotidie aduocationes fiant. Plautus aduocatum pro teſte rogato accipit in Pœnulo, Factum à vobis comiter: bonam dediſtis aduocati operam mihi. cras mane, quæſo, in comitio eſtote

Patronus. Aduocatus Procurator Cognitor. Aduocatio Aduocare. Aduocatus Aduocatio.

obuiam mihi. Verba ſunt Agoraſtoclis ad teſtes, quos aduocauerat in lenonem.antea enim dixerat, Mementote. Aduoc. Meminimus. Et aduocare verbum, eſt aduocatũ vel teſtem rogare. Idem in Caſina, Quem hercle ego hodie litem perdidiſſe gaudeo, ne me nequicquã aduocauerit. Aduocati à Græcis παράκλητοι dicuntur: & aduocatio παράκλησις. Demoſthenes περὶ στεφάνου, καὶ ἐμοῦ διαμαρτυρομένου ὡς ἐκ παρακλήσεως συγκαθήμενοι οὐκ ἐῶσί με λέγειν. Et in τῷ περὶ παραπρεσβείας, in principio, αἱ δὲ τῶν παρακλήτων δεήσεις καὶ σπουδαὶ τῆς ἰδίας πλεονεξίας ἕνεκα γίγνονται. Quod de cognitore diximus, ex Cicerone planũ fit pro Roſcio Comœdo, his verbis ſcribente, Quid intereſt inter eum qui per ſe litigat, & qui cognitorem dat? qui per ſe litem conteſtatur, ſibi ſoli petit: alteri nemo poteſt, niſi qui cognitor eſt factus. Itáne verò cognitor ſi fuiſſet tuus: quod viciſſet iudicio, ferres tuum? ſuo nomine petiit: quod abſtulit, ſibi nõ exegit? Idem, Quòd ſi ad Roſcium nihil perueniret, quod tu à Flauio abſtuliſſes, niſi te in ſuã litẽ dediſſet cognitorem: ad te peruenire nihil debet, quod Roſcius pro ſua parte exegit: quia tuus cognitor nõ eſt factus. Cognitor etiam eſt qui aliquem nouit, & qui homini peregrino adeſſe poteſt, quaſi commendator aut conciliator. Idem Cicero in Prætura vrbana, Credet populus Romanus his equitibus Romanis, qui ad nos antea producti teſtes, iſtis inſpectantibus ab iſto ciuem Romanum, qui cognitores homines honeſtos daret, ſublatum eſſe in crucem dixerunt. id eſt qui homines honeſtos Prætori daret teſtificaturos illum eſſe ciuem Romanum. Idem in vlti. in Ver. Tamen ſi tibi ita videretur: hoc iuris in omnes conſtitueres, vt qui neq; tibi notus eſſet, neq; cognitorẽ locupletem daret: quãuis ciuis Ro. eſſet, in crucem tolleretur. id eſt γνωριστὴν ἀξιόπιστον, vel τὸν συστήσοντα καὶ γνώριμον ἀξιόχρεων. Erant etiam inter operas forenſes Legulei & Formularii, vt in ſuperioribus diximus. Hodie omnis huiuſcemodi functio duabus appellationibus continetur, cauſidicorum, & procuratorum, id eſt cognitorum, vt priſci loquebantur. Quorum ſermo quatenus ad res forenſes iudicialéſque pertinet, parum hodie vſitatus eſt: & tamẽ reſtitui bona ex parte poteſt ex lectione eorum auctorum qui extant & Latinè & Græcè. Inter pragmaticos fortaſſe adnumerari hodie poſſent, quos ſolliciratores appellant: inſtitores quidam forenſes, cauſarúmque curatores. Pragmaticarius verò à ſanctionibus pragmaticis, dictio eſt recentioris notæ in lege, Zenonis, De diuerſis reſcriptis: qualia multa vocabula Græcorum principum tempora pepererunt poſt imperium trãſlatum. Libros verò poſtremos Codicis præcipuè portenta verborum inuaſerũt: quibus hodie in ipſis vocabula barbara planè mixobarbatáque leguntur, & proba quædam corrupta. Paraueredi, vt ſuprà diximus, & melloproximi vocabula ex Latino Græcóque ſermone cõcreta ſunt. Balluca & paragaudes planè barbara ſunt. quorũ balluca apud Pliniũ legitur lib. xxxiii. Paragaudes apud Vopiſcum. Metœcus Græcum eſt, ſed corruptũ, in lege, Certa, De iure fiſci. μέτοικοι, metœci ſunt qui Latinè dicuntur incolæ, qui in aliena ciuitate lõgæ moræ cauſa habitant, nec habent ius ciuitatis, nec honores ciuiles capiunt: tributum tamen pendunt, quod metœcion dicitur. In ea autem lege pro iis accipiuntur, quos ἀνακωμήτας & μητροκωμήτας Græci vocant. Metrocomia rectè legitur in lege vlti. De exactoribus tributorum: ſed perpe-

Aduocare.

Cognitor.

Legulei & Formularii

Pragmaticarius.

Barbara verba in tribus libris Codicis.

Incolæ metœci.

ram intelligitur. Sic enim eſt Metrocomia inter vicos, vt metropolis inter vr- Metrocomia.
bes: à ſuiſque coloniis vt matrix agnoſcitur, vt alibi adnotauimus. At Comopoleis ſunt vici maiores, quaſi æmuli oppidorũ. quo Marcus euãgeliſta vſus Comopolis
eſt cap. pri. Eamus in proximos vicos & ciuitates. εἰς τὰς ἐχομένας κωμοπόλεις. Burga lingua vernacula vocat. In lege, Quidã ignauiæ: ſub titulo, De decurionibus, monazonion legitur pro monazontôn, id eſt qui ſolitudines captant: μοναζόντων, id eſt ſoliuagorũ. μονάζειν γὰρ & ἐρημάζειν dicuntur, qui vitam ſolitariam ducũt. In lege, Si quos, legẽdũ Hypomnematographi. magiſtratus erat Ale- Hypomnematographi.
xandriæ, vt auctor eſt Strabo lib. xvii. cõmentariorum ſcriptor, vt nomen indicat, cõmẽtãs & mẽte agitans ea quæ è rep. eſſe videtur. In tract. De excuſ. munerum, idraule pro hydraulæ legitur. Rectus eſt enim caſus pluralis, cuius ſingularis eſt hydraules. Plinius hydraulũ pro organo poſuit lib. ix, Delphini capiuntur hydrauli ſono. vnde hydraulica organa Vitruuio lib. decimo, & Tranquillo in Nerone. Sed hydraules pro homine ſic dicitur, vt choraules apud Tranquillũ in Nerone. Hydraulus autẽ ὕδραυλος organũ eſt. Sub titu- Hydraulus.
lo, De põderatoribus, igoſtatẽ pro zygoſtaten legitur. Zygoſtatæ ſunt libripẽ- Zygoſtatæ.
des per vrbes conſtituti, qui regiis ponderibus præfecti appellantur: qualis eſt vnus Pariſiis. Gynæciarius, γυναικιάριος, à gynæcio barbare deductũ eſt, ſub titulo, De murilegulis: vbi baſtagarii & alia multa barbara ſũt aut vernacula.

IN titulo ſequẽti, Veſtes oloberæ dicũtur, vel holoſeræ, vel holobryzæ: vel vox eſt barbara. Lampridius in Alexãdro, Veſtes holoſericas nũquam induit: ſubſericã nũquam donauit. Idem in Heliog. Vſus eſt aurea omni tunica: vſus & purpurea, & de gẽmis perſica. Sic obryzati nũmi, auro obryzo percuſſi. quod verbũ corruptum eſt in tract. De veter. nomiſmatis poteſtate: vbi ſolidi Solidus.
ideo dicũtur, quia iuſto & integro põdere erãt percuſſi, nõ dimidiati aut triẽtales: quæ ratio eſt vt ſolidus pro aureo accipiatur. Idem Lãpridius in Alexãdro, Vectigalia publica in id contraxit, vt qui decem aureos ſub Heliogabalo præſtiterãt, tertiam partẽ aurei præſtarẽt. túncq; primũ ſemiſſes aureorũ formati ſunt: tum etiam cum ad tertiã partẽ aurei vectigal decidiſſet, tremiſſes: dicente Alexãdro etiam quartarios futuros. ſed cum nõ potuiſſet per publicas neceſſitates, conflari eos iuſſit, & tremiſſes tãtùm ſolidóſq; formari. In titulo, De collegiatis, chartopratis legi debet pro chartopolis. Chartopratæ οἱ τοῦ Chartopratæ.
χάρτας πιπράσκοντες: Papyropolæ nũc vocãtur. Periſſochoregia quid ſit ſub titulo, De frumẽto Alexãdrino, alibi diximus. In lege, Litibus, De agricolis & cenſ. chimiliarcho ciuitatis legitur pro cimeliarcho. Et Codice, lege vltima, De bonis auctoritate iud. poſſid. cimeliarchos legi debet: & cimeliarchion, id Cimeliarchus.
eſt κειμηλιάρχης. Eſt enim vt ab epiſcopus epiſcopion pro loco, ſic cimeliarchiõ Cimeliarchion.
locus, in quo res precioſæ & in deliciis habitæ recõduntur. κειμήλια, inquit Euſtathius, τὰ παρ' ἡμῖν κείμενα. Lingua vernacula gabinetũ appellat, cui loco qui præfectus eſt, cimeliarchus Græcè dicitur. In lege, Quicunq;, De omni agro deſerto, ad diacatochiæ vicem legitur, pro diacatoches vel pro diacatochi. Eſt enim diacatoche bonorum poſſeſſio: & diacatochus bonorum poſſeſſor: vt ſit Diacatoche.
ſenſus, Qui fundum patrimonialem excolendo fœcundum reddiderit, canonémque agnouerit: ipſum διακατοχῆς iure iam poſſidere, vel διακατόχου loco ha-

Melloproximi. μελλονύμφιος. μελλοθάνατος.

beri. Melloproximi in lege, Peculiari, De proximis ſacrorũ ſcriniotum, ſunt ii qui nondum proximatus honorem inierunt: ſed iam deſignati ſunt proximi. μελλοπρόξιμοι. Ea enim forma dicitur melloproximus qua mellonymphius, id eſt qui ſpõſus deſignatus eſt: & mellothanatus, id eſt capularis, quem mors proxima manet. Ariſtoteles in Politicis, καὶ γὰρ ἐξεληλυθότες ἀρχὴν καὶ μέλλοντες. Et perfuncti, inquit, magiſtratu & deſignati imperium habent. In eadem le-

Confeſſus.

ge, conſenſum pro cõſeſſu legitur: vt in lege ſecunda. Eſt enim confeſſus συνέδριον. Cuiuſmodi permulta ſunt in iis libris, quæ conniuentia magis hoc tempore quàm adnotatione digna ſunt: quanquam & nonnulla animaduertenda prætetimus prudentes. Obiter enim atque digreſſione iſta ſcribimus: quorum ſpecimen vnũ dabimus in tract. De fabricenſibus. l. Iure prouiſum. Vbi enim legitur, Vniuerſi itaque veluti in corpore vnius formæ, vnius decoctionis, ſi ita res tulerit, reſpondere cogentur. ego ita legendum cenſeo, Vnius decoctio-

Decoquere & decoctiones.

nes, ſi ita res tulerit, rependere cogentur. Eſt enim decoquere, creditum non reddere, ære credito fraudare: χρεοκοπεῖν. & decoctio, χρεοκοπία. vnde nouæ tabulæ χρεῶν ἀποκοπαὶ dicuntur. Cicero in Antonium, Illud tamen audaciæ tuæ

Decoctores

quòd ſediſti X I I I I. ordinibus, cum eſſet lege Roſcia certus locus decoctoribus conſtitutus. Plinius lib. xxi, Crocum ſylueſtre optimum: ſerere in Italia minimè expedit, ad ſcrupula vſque ſingula areis decoquẽtibus . id eſt depoſitum non reddentibus. Eſt enim decoquere, diminuere: vnde ducta ſignificatio. Quintilianus, Multũ inde decoquent anni: multum ratio limabit: aliquid

Decoquere ſpei.

velut vſu deteretur. Inde Seneca pro fallere & deſtituere dixit, decoquere ſpei bonæ: id eſt non reſpondere ſpei. Miror quid pẽſi habuerit Accurſius in lege vnica, ſuprà, De auri publici perſecutoribus, cum perſecutores decoctores eſ-

Perſecutor.

ſe dixit. Sunt enim perſecutores, qui Græcè ἐκδικηταὶ dicuntur, & ἔκδικοι: quorum munus eſt iudicio experiri contra eos, qui aurum vel argentum, vel pe-

Suſceptor.

cuniam reip. debent. Suſceptores verò ſunt ἐκλῆπται, qui & ἐκλήπτορες dicũtur,

Defenſores ciuitatum.

& ταμίαι. ab antiquis tamẽ coactores appellabantur ἀργυρολόγοι. ἔκδικοι etiam defenſores ciuitatũ vocantur in. l. Vt perfectius, De annali exceptione. Eſt etiã ecdicos vindex & aſſertor. Horum librorũ obſcuritati inſuper caliginẽ multã offudit Accurſianorum ſtupor, quòd quidem ad linguæ vtriuſque intelligentiam pertinet. Multa enim vocabula corruperunt, multa perperam interpretati, legum ſenſus inuerterunt: cum ibi non pauca legantur, quæ priſcæ elegantiæ veſtigia retinent. Vnius & alterius loci ſatis erit admonere hac ætate.

Adærare.

Adærare verbũ multis in locis extat, & nullibi rectè intellectum. In lege vnica, De collatione donatorum, lib. x, Accurſius adærationem ait eſſe æris præſtationẽ. In lege, Annonas, De erog. milita. annonæ, lib. xii, ipſe adærare annonas ad ærariũ pertinere interpretatur, vel de ærario ſoluere. Et in lege, Septem, eodem ſub titulo, & ipſe & poſteri eius quaſi hæreſim inſcitiæ è veſtigio

Adæratæ ſpecies.

ſequẽtes in vocum interpretatione, adæratas ſpecies intelligũt ad ærariũ delatas. Ego autem adærare id eſſe cenſeo quod Græcè ἐξαργυρῶσαι dicitur, id eſt ære æſtimare: vt ſit ſenſus, Species quæ militibus ſtellaturæ cauſa penduntur à prouincialibus, ſi pecunia permutentur, æſtimari tanti debere, quantum eſt fori precium. Adærare autem ab ære deductũ eſt: quare ſine aſpiratione legi

debet: licet in omnibus exemplaribus quæ mihi videre contigit, ferè aſpiratū legatur. Sic autē eam legē ſcriptā fuiſſe primū cēſeo, Septem diebus per quos tribuni præto. emol. graria ſolen. ſtellaturæ nomine ſpecies cōſequuntur: ſpecies reſiſtentes non aliter adhærentur, niſi vt in foro rerum vænalium diſtrahuntur. Species autē reſiſtentes intelligo reſtantes: quæ reliquamenti cauſa debētur, id eſt quæ ex præterito debentur. Sic in lege, Speciebus, in tracta. De cohortalibus, Speciebus primipilaribus adærādis eadem preciorū taxatio ſeruetur, quæ in vænalibus publicis poterit reperiri. Quæ interpretatio omnibus locis conuenit. nam adærata prædia ab eo dicta ſunt, quòd à frumentaria aut vinaria, ſpeciariáque præſtatione ad ærariam redacta ſunt. Lingua patria adenarata dicit ferè pro eodē. AEris enim vocabulo pecunia ſignificatur: vnde obærati dicti. Srellatura nomen erat annonæ militaris. Lāpridius in Alexandro, Annonas (inquit) militum diligenter inſpexit: Tribunos qui per ſtellaturas militibus aliquid abſtuliſſent, capitali pœna affecit. Sparti. in Peſcennino, Nam & Imperator tribunos duos quos conſtitit ſtellaturas accepiſſe, lapidibus obrui ab auxiliaribus iuſſit. In lege huic proxima, in eodem tractatu, De cohortalibus: illa verba, Prius quàm primipili paſtum digeſta ratione cōplcuerint: ſic interpretanda puto, prius quàm primipilarem diſtributionem redditis rationibus peregerint. Eſt enim paſtus dictum pro eo quod Græci νομὴν dicunt. quod verbum & paſtionem & diſtributionem & ſtipendium militare & annonam & congiarium donatiuúmque ſignificat, quod inter milites diuidebatur. Herodianus, νομάς τε αὐτοῖς διδοὺς καὶ ἐφόδια, τὸ ἰσοτιμείας ἤχετο. Idē, Νομὰς ἀνδιδοὺς τῷ δήμῳ, τοῖς τε στρατιώταις πολλὰ δωρησάμενος. Mirum id eſt magis, cum tractatum, De coartalibus eſſe inſcriptum, & vbique ab Accurſianis ſic legi ſub eo titulo, & libro tertio, vbi de curiali vel cohortali condit. ex eóque dici quòd coartati ſint curiæ: cum ex locis duobus eiuſdem tractatus liqueat cohortales à cohorte dici, quaſi cohorti obnoxios, τῇ τάξει ὑποτεταγμένους: vt in lege Officia, & in lege Si cohortalis, videre lector poterit. Cohors enim non modò de numero militari: ſed etiam de aliis dicitur. vt apud Tranquillū in Nerone, de patre Neronis loquētem, Comes ad orientem C. Cæſaris iuuenis, occiſo liberto ſuo, quòd quantum potare iubebatur recuſaret, dimiſſus è cohorte amicorum nihilo modeſtius vixit. Idem in Gal. Per hæc gratiſſimus Claudio, receptúſque in cohortem amicorum, magnæ dignationis eſt habitus. Et Horatius in pri. epiſt. Quid ſtudioſa cohors operū ſtruit? Sic autem cohortales à cohorte dicuntur in cohortem cooptati, aut cohorti aſcripti: vt curiales à curia, tribules à tribu. Vidimus librum in quo enumerati ſunt magiſtratus Ro. imperii. in eo hæc verba legimus, Clariſſimum virum correctorem Apuliæ & Calabriæ in officio iuriſdictionis ſuæ habuiſſe principē, cornicularium, tabellarios duos, commētarienſem, adiutorem, ab actis, ſubadiuuam, exceptores, & cæteros cohortalinos, quibus non licet ad aliam tranſire militiam ſine annotatione clementiæ principalis. Cohortalinorúmque appellationem itidem legimus in officio cōſularis Campaniæ, & conſularis Paleſtinæ, & præſidis Thebaidos. Qui autem hic cohortales, & in lege Si cohortalis, cohortalini dicuntur, iidem ſunt, vt opinor, cum iis qui apparitores in multis ſuperiori-

Stellatura. Paſtus. Cohortales

bus titulis appellantur. In eodē enim libro magiſtratuū Ro. virum illuſtrem magiſtrum militum præſentalem habuiſſe in officio magiſterii ſui dignitates infrà ſcriptas(ſic enim appellātur ibidem huiuſmodi militiæ) principes duos, numerarios duos, commentarienſem, primiſcrinios, qui numerarii ſunt: ſcriniarios, exceptores, & cæteros apparitores. quibus verbis apparet apparitores eſſe miniſtros apparituā magiſtratibus factitātes multiplici ac diſtincta functione: οἱ παρεπόμενοι τοῖς ἐπ' ἀξίαις. hoc eſt qui præſto ſunt magiſtratibus ad imperia accipienda & exequenda. Eſt in lege vltima, tituli, De prædiis decurionū ſine decr. li. x. ita ſcriptū, Nec ex tabella decretū recitari, ſed curialiū vel maioris partis curiæ relatione. Accurſius per tabellā intellexit delegati iudicis functionem: neſcio quo modo ariolatus, vt ſolet. Ego autē cēſeo hunc eſſe verborum ſenſum: In faciēdo decreto alienationis, cuius ea lex meminit, nō tabellis curialibus datis diſquiſitionem oportere fieri, ſed vocali ſuffragio ſingulos curiales in ſententiā ire. Fuit enim olim modus geminus ferendi ſuffragii in

Tabellaris ſententia. cōciliis, & ſententiæ dicendæ in iudiciis. Interdū enim voce, interdū tabella eo munere fungebātur. Cicero lib. iii. de Leg. Dicam Attice, & verſabor in re dif-

Suffragia vocalia & tabellaria. ficili, ac multū & ſæpe quæſita: ſuffragia in magiſtratu mandando, aut de reo iudicādo qui lege aut rogatione dānatur, palàm ferre melius eſſet. deinde legū tabellariū meminit: id eſt quæ de ſuffragio tabellari latæ ſunt. Quoniam verò magnificentius erat atque innocentius voce quàm tabella quippiam decerni: ideo in oratione contra Rullū ita inquit, Sed tamen magnificentius atq; ornatius eſſe illo nihil poteſt, quòd meis comitiis non tabellā indicem tantæ liberalitatis, ſed vocem viuam præ vobis indicem veſtrarum erga me voluntatum ac ſtudiorū tuliſtis. Et pro Plāco, Etenim ſi populo grata eſt tabella quæ frōtes operit hominū, mētes tegit, dátque libertatē vt qnod velint faciāt, promittant autē quod rogētur: cur tu in iudicio exprimis quod nō fit in campo?

In tranſcurſu fortaſſe non erit adnotatione indignū, quòd Accurſius in. l. vlti. De honoribus & muneribus non continuandis, lib. x. miſſos pro vocatis intellexit, cum ſignificet tranſmiſſos & præteritos. Nec in lege Ciues, tractatu De incolis, percepit quid allectio ſignificet: id eſt προσγραφὴ, προσκλήσεις: cū Vlpianus in tracta. De decurionibus, ſcripſerit ſpurios poſſe in ordinem allegi.

Allecti, & Sublecti. Allecti enim ſunt aſcripti & conſcripti: hoc eſt numero additi. προσκαταλεγόμενοι. Sublecti, demortnorum loco lecti. ἀντικαθιστάμενοι.

SEQVITVR in eodē cap. tract. De pœnis. Archiuo fortè vel grāma-

Grammatophylacium. tofilatio. Puto legēdū fortaſſe, vel grāmatophylacio. Eſt autē grāmatophylacium, vbi tabulæ & inſtrumenta publica monumētáque rerū geſtarū acta-

Tablinum. rúmque aſſeruātur: quod tablinū Latinè appellatur. Plinius lib. xxxv, Tablina codicibus implebantur, & monumentis rerum in magiſtratu geſtarum. Sed de priuato tabulario vel tablino Plinius intellexit: ſicut Vitruuius in ſexto, Tabulinū ſi latitudo atrii erit pedum viginti, dempta tertia eius ſpatio reliqnum tribuatur. Cicero de Natura deorū, tabulariū dixit, Seſſum ite precor,

Tabulariū. vt iudicetur qui tabulariū incendit. Tabularum ſignificatio multiplex. ſunt

Archiuum. enim tabulæ pictæ, vt tabulæ ſcriptæ. Archiuum ex Græco factum eſt, ἀρχεῖον. Archium autem etiam magiſtratuum ædes ſignificat, & regiam & palatium

& iudiciale forum. Ex quo factum,vt archiũ & interpoſita u archiuum,ſi tamen recte legitur,ſignificet charrophylaciũ:quia ἀρχεῖα vicina ſunt chartophylaciis,quæ eadem ſunt cũ grammatophylaciis:vel chartophylacia potius eorum mẽbra,in quibus hodie actuarii & ſcribæ exceptoréſque acta publica cõdunt. Quod autẽ in vicina periodo ſequitur,ſic cenſeo reponẽdum, Vt ſolent quibus ſententia præcipitur. ἀπὸ τῆς δημοσίας ἀποχῆς. Chartophylacium.

I N cap. Aut facta,in principio, Quóſque alios ſuadendo innuiſſe ſceleris eſt inſtar. Iuuiſſe omnino legendũ videtur. Sed ſi ita legatur, quoſdámque alios ſuadendo iuuiſſe:ſenſus erit contextúſque congruentior.

I N eodem cap. in § Qualitate rixæ à graſſaturis. Quoniã Accurſiani parum intellexerunt hoc vocabulum, nobis explanandum viſum eſt. Graſſatores igitur ſunt viarum in vrbe vicorúmque obſeſſores, qui obuios iniuriæ opportunos ſpoliant,aut pulſantes aut intentata morte territãtes. λωποδύται Græci appellant. Plinius lib. xiiii. de Tapſia loquens, Nero Cæſar claritatem ei dedit,initio imperii nocturnis graſſationibus conuerberatam faciem illinens ſibi cum thure ceráque,& ſequenti die contra famam cutem ſynceram circũferens. Tranquillus in Auguſto,Nam & graſſatorum plurimi palàm ſe ferebant ſuccincti ferro,quaſi tuẽdi ſui cauſa. Et inferius, Igitur graſſatores diſpoſitis per opportuna loca ſtationibus inhibuit. Sic Iuuenalis Satyra tertia, Interdum & ferro ſubitus graſſator agit rem. quo in loco graſſaturã deſcribit dilucide. Neronis graſſaturas etiam clare Tranquillus cõmemorat in eius vita. Et Iuuenalis tamen & ipſe rixam appellauerunt graſſaturam minus noxiã, & quaſi ludibundam: Miſeræ cognoſce procemia rixæ: Si rixa eſt vbi tu pulſas,ego vapulo tãtum. Sic graſſari & hic & in cap. Capitalium,intelligendũ: cum alioqui graſſari ſæuire ſignificet, & in perniciem noxámque progredi. Idem Tranquil. Nec minore liuore ac malignitate, quàm ſuperbia ſæuitiáq; penè aduerſus omne genus hominũ graſſatus eſt. Id eſt improbum ac maleficum ſe exhibuit,in diéſque nocentiorẽ. Inde fit vt peſtem graſſari dicamus, pro eo quod eſt,cũ ingenti clade hominũ inualeſcere. κατασκήπτειν & ἐγκατασκήπτειν. Quo modo vſus eſt Claudius Iuriſconſul. in fine huius capitis, Quoties multis perſonis graſſantibus exemplo opus ſit. Salluſtius pro ingredi & tendere poſuit,in bonam partem accipiens,his verbis: Vbi ad gloriã virtutis via graſſatur. ἴεται. Horatius metaphorice, Dauus ſis comicus,atq; Stes capite obſtipo multum ſimilis metuenti, Graſſare obſequio. de captatore loquens. Locus autem Demoſthenis hic à Iuriſconſulto citatus, reſtituendus eſt ex oratione περὶ κονδύλων. Demòſthenes enim pugno cæſus in theatro à Media Athenienſi prædiuite,cum ad populum accuſauit. Tunc enim ab illo pulſatus eſt Demoſthenes,cum Dionyſia agerentur, qui ludi erant in honorẽ Liberi patris inſtituti: curatórque ludorum erat cũ aliis delectus Demoſthenes, quos choragos appellabant. eam iniuriam atque id crimen cum magnopere exaggerare vellet orator, aliquot hominum exẽpla recenſens, qui ob huiuſcemodi facinora in fraudem capitalem inciderant, & ab iniuriam paſſis cæſi erant, ita inquit, οὐ γὰρ ἡ πληγὴ παρέστησε τὴν ὀργήν, ἀλλ' ἡ ἀτιμία. οὐδὲ τὸ τύπτεσθαι τοῖς ἐλευθέροις ἐστὶ δεινὸν, καίπερ ὂν δεινὸν, ἀλλὰ τὸ ἐφ' ὕβρει. πολλὰ γὰρ ἂν ποιήσειεν ὁ τύπτων, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὧν ὁ

Graſſatores

Graſſari.

παθὼν ἔνια οὐδ' ἂν ἀπαγγεῖλαι δύναιθ' ἑτέρῳ. τῷ σχήματι, τῷ βλέμματι, τῇ φωνῇ. ὅταν ὡς ὑβρίζων, ὅταν ὡς ἐχθρὸς ὑπάρχων, ὅταν κονδύλοις, ὅταν ἐπὶ κόρρης. ταῦτα κινεῖ, ταῦτα ἐξίστησιν ἀνθρώπους αὑτῶν, ἀήθεις ὄντας τοῦ προπηλακίζεσθαι. οὐδεὶς ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ταῦτα ἀπαγγέλλων δύναιτο τὸ δεινὸν παραστῆσαι τοῖς ἀνθρώποις οὕτως. ὡς ἐπὶ τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ πράγματος τῷ πάσχοντι καὶ τοῖς ὁρῶσιν ἐναργὴς ἡ ὕβρις φαίνεται. Vt autē res melius intelligatur, vno aut altero verſu locum altius repetitum traducam hoc modo, ac ſeſquiuerſu producam, Nouerunt hoc multi, Euæona Laodamantis fratrem inter epulas in conuentúque publico obtruncatum à Bœoto, vnicum ob colaphum inflictum. neque vero vnica plaga iræ impetum illi, ſed ignominia ciuit. neque cædi ingenuis graue eſt: tametſi eſt ipſum graue. id enimuero demū graue eſt, ad contumeliam cædi. Siquidem multa facere, ô viri Athenienſes, exiſtimari poteſt is qui aliū cædit: quorum partē ne is quidem qui verberibus afficitur, indicare ſatis ſermone atque effari poſſit: ipſa perpetrādæ rei ſpecie, obtutu truculento, vocis atrocitate: adde quum ſugillandi animo, quū inimicum ſe profitendo, deniq; quū pugnis, & quum in malam cædit. Atqui hæc permouent: hæc inquam emouent de mentis ſuæ ſtatu homines contumeliæ, atque ſugillationis inſolentes. His commemorandis, ô viri Athenienſes, nemo eſt qui rei atrocitatē animis audientium oculíſque repræſentare queat: præut quidem eſt iniuria re ipſa conſpicua omnibus numeris euidentiæ, iis qui rei ſpectatores fuerūt, ipſique adeo iniuriam perpeſſo. Quorum verborum oratoris hæc ſententia eſt: ea quæ rei adiuncta dicuntur (à Quintiliano etiam complexus cauſarum & circunſtantiæ nomine appellantur, vt Græce appellant πεϱίστασις) eſſe huiuſcemodi, vt magna ex parte animo magis concipi, quàm verbo enunciari poſſint. Verum cum ea amplificationis argumenta quæ à circunſtantia ducuntur, Iuriſconſultus in hoc capite in ſeptem modos digeſſerit: qualitatis exemplum à Demoſthene potiſſimū ducendum eſſe cenſuit: qui in qualitate & æſtimatione iniuriæ, facinoris perpetrati ſpeciem (quod ſchema ipſe vocat) animaduertendam eſſe duxit: hoc eſt habitum & affectū corporis animíque tam pulſantis quàm vapulantis, & quandam veluti actionem atque repræſentationē improbitatis eius qui cædebat atque impotentis animi, contráque fœdi ac pudendi aſpectus eius qui vapulabat exhibitionē, animo obuerſari iudicū oportere, vt pœnam pro dignitate rei ſtatuāt. In qualitate etiam ponit truces minacéſque oculos pulſantis, in eum qui pulſatur: tum vociferationem deſæuiētis territantíſque eū qui violentiæ cedit. Quæ omnia accidere veriſimile eſt, cum ſugillandi animo id fit, id eſt notam ignominiámque inurendi homini integræ famæ intemeratique pudoris: quum inimicum ſe profitetur qui pulſat, cum iniuriam ita accipi vult, tanquam ab inimico offendendíque cupido illatam: cum plaga infligitur non expanſa manu, ſed in pugnum contracta, quo ictus ſit nocentior & grauior: poſtremo cum in eam partem corporis de induſtria plaga incumbit, quo atrociſſima noxa corpus mulctari poteſt, ſugillatáq; ea pars eſſe ac diu manere conſpicua, indéq; facies dehoneſtari. Hoc

Κόρρη. enim ſignificat ἐπὶ κόρρης, id eſt ἐπὶ τῆς σιαγόνος πατάξαι, Atticorū lingua loquētibus: quod interpres ignarus pupillam tranſtulit, quaſi κόρης Demoſthenes ſcripſiſſet. Hæc ſunt (inquit Demoſthenes) quæ homines iniuriis nō aſſuetos animi

impotentes faciunt: id eſt quæ patientiam quantumuis prudenti excutiunt.
Quintilianus in ſexto, de concitandis affectibus loquens, Atrocitas (inquit)
creſcit ex his: quid factum ſit, à quò, in quem, quo animo, quo tempore, quo
loco, quo modo: quæ omnia infinitos anfractus habēt. Et paulùm infrà, Plu-
rimum tamen (inquit) affert atrocitatis modus, ſi grauiter, ſi contumelioſe, vt
Demoſthenes ex parte percuſſi corporis, ex vultu ferientis, ex habitu inuidiā
Midiæ quærit. Idem alibi, Nanque in hoc eloquentiæ vis eſt, vt iudicem non
ad id tantum cōpellat in quod ipſe à rei natura ducetur: ſed aut qui non eſt,
aut maiorē quàm eſt, faciat affectum. Hæc eſt illa quæ Dinoſis vocatur: rebus δείνωσις.
indignis, aſperis, inuidioſis addens vim oratio: qua virtute præter alios pluri-
mum Demoſthenes valuit. Huc pertinet illud Ciceronis in Diuinatione, Pu
táſne poſſe (id quod in eiuſmodi reo neceſſarium eſt) facere, vt quæ ille libidi
noſe, quæ nefarie, quæ crudeliter fecerit, ea æque acerba & indigna videantur
eſſe iis qui audient, atque illis viſa ſunt qui ſenſerūt? magna ſunt ea quæ dico,
mihi crede: noli hæc contemnere. dicenda, demōſtranda, explicanda ſunt om
nia, cauſáque nō ſolum exponenda, ſed etiam grauiter copioſéque agēda eſt.
Hunc locū ideo enarrandū copioſius eſſe cenſui, quòd ab homine iuris in pri
mis perito, cauſarū actore nobiliſſimo, aliquando rogatus ſum vt eū explana-
rem. Aiebat enim ſe nunquā mentē Iuriſconſulti capere plane potuiſſe, cū ta
men in cauſa inſigni vſu ſibi veniſſet, vt auctoritate hac vtendum ſibi foret.

IN eodem cap. §. Euentus, Et ideo apud Græcos exilio voluntario fortuiti
caſus luebantur. Accurſius voluntariū exiliū intelligit arbitratu iudicis ſta-
tuendum: cū voluntariū pro ſpontaneo Iuriſconſultus intellexerit, quod ſibi
quiſque conſciſcit: vt ex iis quæ dicemus apparebit. Voluntarium etiā exiliū **Voluntariū**
intelligi poteſt quod liberum dicitur, hoc eſt non certo loco circunſcriptum: **exilium.**
quod genus deportationis eſt aut relegationis: ſed quo genere mulctātur, qui
patria extortes eſſe iubētur: cuiuſmodi fere hodie vtimur. Capitolinus in Mar
co Philoſopho, Deportatus eſt Heliodorus filius Caſſii. alii liberum exiliū ac-
ceperunt cum bonorum parte: mulieres ornamentis adiutæ, ita vt filia Caſſii
& Druncianus gener liberam vagandi poteſtatem haberent. Ex quibus ver-
bis intelligimus aliud eſſe liberum exilium quod vnuſquiſque ſibi eligit, & a-
liud liberam vagandi poteſtatē, quaſi exilium vagum: quo qui damnati ſunt,
locū ſubinde mutare poſſunt, modo ne eo reuertātur vnde exulare iuſſi ſunt.
Hoc latam fugam Marcellus vocat cap. Exiliū. infrà, De interdictis & releg.
Quia fuga Græce exilium ſignificat, & fugere exulare. quare locum illū cor-
ruptum eſſe cenſeo, vel mutilarum potius in medio membro: ſenſus enim,
meo iudicio, elici ex illa diſtinctione triplicis exilii non poteſt. Eſt autē φυγὴ,
id eſt fuga, exilium eorum qui pœnam legum vitare volunt. Cicero pro Ce-
cinna, Nam cū ex noſtro iure duarum ciuitatum nemo ciuis eſſe poſſit: tum
amittitur hæc ciuitas denique, cum is qui profugerit receptus eſt in exilium:
id eſt in aliam ciuitatē. Idem, Nam exilium (inquit) non ſupplicium: ſed profu **Exiliū olim**
gium portúſque ſupplicii. nam qui volunt pœnam aliquam ſubterfugere aut **pœna legū**
calamitatem, eò ſolum vertunt: hoc eſt ſedem aut locum mutant. Itaq; nulla **non erat.**
in lege noſtra reperietur, nec apud cæteras ciuitates, maleficium vllum exilio

eſſe mulctatum: ſed cum homines vincula, neces, ignominiáſque vitant quæ ſunt legibus conſtitutæ, confugiunt quaſi ad arma in exiliũ. Vbi tamen aram non arma legẽdum puto cõtra fidem exẽplarium. Licebat igitur reis poſt primam actionẽ exiliũ ſibi conſciſcere ante iudiciũ peractum: ídque appellabãt exilii cauſa ſolum vertere: μεθίστασθαι, μετοικίζεσθαι. Liuius de decemuiris loquens, Bona Claudii Oppiíque, qui ante diẽ iudicii vitã in vinculis finierant, tribuni

Exilii cauſa ſolũ vertere publicauere. Collegæ eorũ exilii cauſa ſolum verterunt: bona publicata ſunt. Hoc vt cætera ex Græcorũ legibus tranſlatum eſſe, ex oratione Demoſthenis κατ' Ἀριστοκράτους apparet his verbis, τὸν δὲ φεύγοντα, ἐὰν πρότερον ἐξῇ ἀπιόντα λόγον μεταστῆναι, καὶ οὔθ' ὁ διώκων, οὔθ' οἱ δικάζοντες, οὔτ' ἄλλος ἀνθρώπων οὐδεὶς, κύριος κωλῦσαι. Reo autẽ (inquit)

Solum vertere. licet cum primam orationem habuerit, ſolum vertere. id quod vetare, nec accuſatoris nec iudicum poteſtatis eſt. Solum vertere etiam de decoctoribus dicebatur: qui & foro cedere dicebantur: vt apud Iuuenalem, Cedere nanq; foro iam non eſt deterius, quàm Eſquilias à feruenti migrare ſuburra. Idem alibi, Qui vertere ſolum Baias, & ad oſtia currunt. Id eſt οἱ ἀνασκευασάμενοι τῶν τραπεζιτῶν apud Demoſthenẽ, hoc eſt οἱ τὰς τραπέζας ἀνασκευασάμενοι. Locus autẽ Pandectarũ inanis replendus eſt ex libro Iliados vltimo, niſi fallor. Homerus enim commemorans aduentum Priami ad Achillem, ductore Mercurio, ſupplicémque eum deſcribens, & ad genua Achilli aduolutum, vt corpus exanime Hectoris ab ſe redimi pateretur, hos verſus ſcripſit hic reponendos, dictóque Claudii conſentaneos.

ὡς δ' ὅταν ἄνδρ' ἄτη πυκινὴ λάβῃ, ὅστ' ἐνὶ πάτρῃ
φῶτα κατακτείνας, ἄλλον ἐξίκετο δῆμον
ἀνδρὸς ἐς ἀφνειοῦ, θάμβος δ' ἔχει εἰσορόωντας:
ὡς Ἀχιλεὺς θάμβησεν ἰδὼν Πρίαμον θεοειδέα
θάμβησαν δὲ καὶ ἄλλοι, ἐς ἀλλήλους δὲ ἴδοντο. Ac ſi Latine diceres,

Ac velut is crebris quem ſors incommoda noxis
Implicat, externas ſe contulit exul in vrbes,
Vtque piet facinus patratæ cædis, ad ædes
Diuitis accedens, mirantia contrahit ad ſe
Ora hominum hac ſpecie: Priamo ſic ſupplice, Achillis
Circunfuſa cohors comitum ſtupet, vt ſtupet ipſe.

Ad quorum verſuum intelligentiam interpretes Homeri tradunt, morem fuiſſe apud vetuſtiſſimos, vt qui non voluntariam cædem admiſiſſet, is exularet patria: ad ædéſque locupletis hominis ſe conferens, ibi opertus ſederet in limine, orarétque & poſtularet admiſſæ cædis expiamentũ. Huiuſmodi vero exilium ἀπενιαυτισμὸς appellabatur: τουτέστι φυγὴ ἐπ' ἐνιαυτὸν διὰ φόνον ἀκούσιον. verbum è verbo ductum Abannatio dici poteſt, quaſi annuum exilium. Cauſa autem exilii voluntarii, in eóque expiationis quærendæ, inſtitutum erat priſcorum, qui

Homicidæ ſcelerati & abominãdi olim exiſtimabantur. viros homicidas vt impuros & deteſtandos exiſtimabãt, ideóque vitandos & auerſandos. Arcebantur enim ſacris & foro ii qui in reatu cædis erant, quoad iudicium peractum eſſet. Auctor Pollux in octauo. Quare Antiphon in oratione περὶ χορευτοῦ ad iudices loquens, Cauſas (inquit) cædis (vt opinor) vos magnopere contenditis exacte iudicare, Quippe hominem reum ſententiis ve-

ſtris cædis damnatum, in eam fraudem incidere neceſſe eſt, vt nec cædis perpetrator, nec perpetratæ cædis re vera obnoxius, pœnas tamen pendat & legis ſanctionem ſubeat: vt vrbe, ſacris, ſacrificiis, certaminibus arceatur, quæ hominibus maxima antiquiſſimáque cenſentur. Et Lyſias contra Agoratū, οὐδεὶς δὲ αὐτῷ διελέγετο ὡς ἀνδροφόνῳ ὄντι. Nemo (inquit) eum vt homicidii reum colloquio dignabatur. Verba legis pœnā homicidii ſancientis ſunt apud Demoſthenē ἐν δὲ τῷ κατ᾽ ἀριστοκράτους, ἀπέχεσθαι ἀγορᾶς, ἐφορίας, καὶ ἄθλων, καὶ ἱερῶν ἀμφικτυονικῶν. quæ verba ipſe ibidem interpretatur. Verūenimuero huiuſcemodi expiationis necis humanæ ab imprudentibus admiſſæ, exēplum videre licet apud Herodotum libro primo. quo in loco Crœſi meminit nuptias filiū ſui celebrantis, Quum aūtē (inquit) filii nuptias Crœſus in manibus haberet: aduenit Sardeis quidā calamitate præditus, manibúſq; impuris, natione Phryx. Hic cū ad Crœſi ædes acceſſiſſet, gentilíque inſtituto ritúque patrio poſtulaſſet, ſibi vt liceret expiamenti optati compotē eſſe: Crœſus eum expiauit. Eſt autē Lydis Græcíſque ritus expiandi ſimilis. Poſtquam autē Crœſus legitima iuſtáque luſtrationis peregit: vndenam ille & quis eſſet percunctari inſtitit. Et paulùm infrà, Gordii (inquit ille) filius ſum, cui Midas parens fuit: Adraſto mihi nomen eſt: qui quia imprudens germanum meum interemi, ad te acceſſi. ſum enim & à parente eiectus, & omnibus fortunis exutus. Pauſan. in primo Eliacon. συμπέπτωκε δὲ τῷ ὀξύλῳ φυγάδι ἐξ αἰτωλίας εἶναι. δισκεύοντα γάρ φασιν ἁμαρτεῖν αὐτὸν, καὶ ἐκβεβλῆσθαι φόνον ἀκούσιον. τὸν δὲ ἀποθανόντα ὑπὸ τοῦ δίσκου τὸν ἀδελφὸν εἶναι τοῦ ὀξύλου. Ex iis quæ dicta ſunt ſatis apparet quid per voluntarium exiliū Claudius in hoc capite intelligi voluerit, qui fortuitum caſum ἀκούσιον φόνον vocauit: id eſt imprudens homicidium, vt Valerius dicit. Inde apud Herodotū καθάρσιος ζεύς, id eſt Iupiter expiator: qui præſes erat neceſſitudinis ab expiatione contractæ, & veluti diſceptator iuris inter expiatorem & expiatum: vt hodie deus expiator vindex eſt, ſiquid inter myſticum parentem & luſtratū hominem, vel initiali ſacramēto vel arcano & auriculario ſacramento expiatum, perperàm admiſſum eſt. Euſtathius Homeri interpres, Quòd autē (inquit) ſanguine luſtratio fieret, teſtis eſt hiſtoria: cuiuſmodi eſt homicidarum luſtratio, qui ſanguine abluti, luſtramenti loco id eſſe ipſi ducebāt. Cuius artis profeſſores Pharmacos Attici vocant, vt vrbium quoque expiatores. Hiſtoriæ Adraſti meminit Valerius libro pri. cap. De ſomnius, ſed ſtrictim & ſuppreſſo nomine, de filio Crœſi loquens ac eodem Adraſto, qui Crœſi filium lancea in venatione traiecit imprudens. Et quidem (inquit ille) eam potiſſimū dexteram caſus nefariæ cædis crimine voluit aſpergi, cui tutela filiū à patre mandata erat, quámque Crœſus imprudentis homicidii ſanguine violatam, hoſpitales veritus deos, ſupplicem ſacrificio expiauerat. Liuius de Horatio loquens, qui Horatiam ſororem interfecerat, Itaque vt cædes manifeſta aliquo tamen piaculo lueretur, imperatū patri vt filiū expiaret pecunia publica. Inde vocabula apud Græcos, καθαρὸς τὰς χεῖρας, de eo qui homicidio manus non contaminauit: quem etiā ὅσιον καὶ ἁγνὸν appellant. & cōtrà μὴ καθαροὺς dicunt τοὺς ἐναγεῖς, καὶ τοὺς μιάσματί τινι ἐνόχους, καὶ μὴ καθαρθέντας φόνου. Exemplo huiuſcemodi inſtituti antiquiſſimi planum fit, non de nihilo inſtitutū illud Franciæ inualuiſſe, quod multis tamen minime cōſentaneū

Expiamentū homicidii.

Iupiter expiator.

Φαρμακοί.

æquo & bono eſſe videtur, de homicidio ab imprudentibus admiſſo: etiamſi culpa vacet facinus,tamen vt ii veniam impetrandam habeant, aut à Principe, aut ab illa æquitatis officina quam Cancellariã dicimus: qua in parte potiſſimũ reip. operam ipſi nunc pro poteſtate nauamus, magiſtratu functitantes,quod magiſteriũ libellorum in Prætorio dicitur. Sic enim à regibus expiari vel facinus inconſultũ vel caſum temerarium, moribus comparatũ eſt, vt olim à ditiſſimo quoq; piaculum huiuſmodi admiſſorũ poſtulabatur. Cæterum eò nunc congruentius luculentioréq; cũ ratione: quo reges non ſine ſacris ritualibus inaugurati,vi quadam diuina præditi merito exiſtimantur:noſtríque eò amplius fortaſſe quod inſtar ipſi quoddam numinis,neq; id quodlibet, circunferre eos videmus, cũ medicam manũ ſalubrémque admouẽt iis quos ſtrumæ male habent. Ob quod ipſum ſpecimen potẽtatus auſpicato olim fundati,comitatus regius ægrotantium gregibus plærunque frequẽtatur, dies feſtos expectantium, qui ſacræ huiuſcemodi functioni piæque ſolennes ſunt. Dediſſet vero vna quoque id inſigne diadematicum Prouidentia,conſilia vt publica plærũque auſpicato inirentur ſalutaríque cũ numine atq; præſentiore: haud dubiè numeris omnibus maieſtatis inter homines beatiſſimæ (abſit inuidia verbo)principatus Franciæ præditus eſſe merito,aureáque fortuna viſendus diceretut. Summa autẽ fuit cura antiquis vindicandarũ cædium.

Areopagus Sicariorum vindex.

In curia enim Areopagitarum ſacrum fiebat Eumenidibus,quas etiam σεμνὰς θεὰς Græci vocant bene ominandi gratia:eas enim exiſtimari volebãt eius eſſe curiæ præſides in qua ſicarii iudicabantur, vt alibi diximus: tanquã vindices vltricéſque hominũ necatorũ. Quibus ſacrificuli ob id tres erant inſtituti, id eſt ἱεροποιοί. Quare Demoſthenes κατὰ Μειδίου purgare ſe volens ſuſpicione conſciẽtiæ cædis,quam ei inimicus obiecerat:ita inquit, ὅτι ἐπεχείρησέ με φόνῳ, τοῦ δὲ ταῖς σεμναῖς θεαῖς ἱεροποιὸν αἱρεθέντα ἐξ ἁπάντων Ἀθηναίων τρίτον αὐτὸν, καὶ καταρξάμενον τῶν ἱερῶν. Hic(inquit)qui me cædis crimine reum facere inſtituit: cum ego à curia ſacrificulus tertius deſignatus ſum è numero omni ciuium, vt ſacrũ pro populo deabus venerandis facerem(ſic enim Eumenidas appellabant)nulla interceſſione obſtitit quo minus ſacrificiũ auſpicarer. In Areopago autẽ cædes conſultæ iudicabantur, id eſt φόνοι ἐκ προνοίας. non autẽ ἀκούσιοι. Sed quod in hoc eodem ambitu orationis dictum, Vt à dementiſſimo quoque facta, etſi ſcrupulo mendæ non caret,quia non ſatis hærere cum euentu videtur: vnum tamen poſcere videtur, vt adnotemus quod Suidas retulit de ſtatua Niconis Thaſii,pugilis celebrati: cuius iam defuncti ſtatuam cũ æmulorũ vnus odio indulgens fuſtibus cæderet,tanquam Niconem ipſum viuum cõtumelia afficiẽs: ſtatua manium eius vltrix,in cædentẽ ipſa collapſa oppreſſit eum & extinxit. Propter cuius necem eius hæredes ſtatuam ipſam necis ream egerunt apud Thaſios,lege Draconis:tandémque ſtatua necis damnata, ſententia iudicum in mare demerſa eſt. Euſeb.lib.v.de præparation. euangel. Diomedis athletæ ſtatuam fuiſſe dicit.

Lex Draconis memorabilis.

Legem enim Draconis legiſlatoris Athenienſis ſecuti ſunt:qui cædis perpetratores,extorres patria & finibus fieri ſanxit, non homines modo,ſed etiam animantes alias atque etiã inanimata.quæ lex congruit cum eo quod ſcriptum eſt Geneſeos cap.ix. Huiuſmodi cædes ab inani-

matis factæ in Prytaneo iudicabãtur, vt inquit Demoſthenes in oratione ſupradicta κατ' ἀριστοκράτους. Moris etiam antiquiſſimi fuit, vt qui cædem perpetraſſent, ſi quum in externam vrbem profugiſſent, ad pœnam expoſciti non dederentur iis ad quos facinus admiſſum pertinebat: ipſis vt permitteretur iniuriam paſſis pignerãdi poteſtas, quam androlepſiam & neutro genere androlepſium Græci vocant. Verba legis à Demoſthene tranſcripta ſunt in orationem κατ' ἀριστοκράτους, in hanc ferme ſententiam, Si quis violenta morte obierit: pro hoc gentilibus & cognatis androlepſiæ ſunto, quoad iudicium cædis pœnáſque ſubierint, vel necis auctores dediderint. Androlepſia verò ad tres vſq; nec eò amplius, eſto. Pollux; ἔστι δὲ ἀνδρολήψιον ὅταν τις τοὺς ἀνδροφόνους καταφυγόντας ὥς τινας, ἀπαιτῶν μὴ λαμβάνῃ. ἔξεστι δὲ ἐκ τῶν οἴκων ἐκείνων ἄχρι τριῶν ἀπαγαγεῖν. Harpocration cum Polluce conſentiens ἐνεχυράζειν (inquit) τὴν ἔχουσαν πόλιν τὸν ἀνδροφόνον, ἢ πέμψειν αὐτὸν εἰς τιμωρίαν. Demoſthenes autem fortaſſe cauſæ inſeruiẽs dixit, androlepſiam lege eſſe permiſſam non contra profugum ſuſcipientes: ſed cõtra eos demum apud quos cædes facta fuiſſet. Mulcta autẽ erat androlepſiam nõ iure poſtulanti, vel potius ea vtenti. Licebat enim priuato conſilio androlepſiã exercere, vt ipſe Pollux inquit. Hæ cum libro ſexto Decretaliũ epiſtolarum, pignerationes vocẽtur, ſub titu. De iniu. tamen iuris interpretes malunt repreſſalias dicere: vſque adeo barbaries ad ſtomachum ruſticitatis facit. Pignerari Latinè dici debet Græcorũ exemplo, qui etiam ἐνεχυράζειν dicunt & κατενεχυράζειν ἀνθρώπους, & ἀνδροληψίας χρῆν ἅπαξ τῶν ἀνθρώπων. Hermolaus Barbarus vir doctiſſimus clarigationem appellari poſſe cenſuit: quaſi aliud verbum non eſſet Græcum aut Latinum, quo res omni tempore vſurpata ſignificari poſſet. Eſt etiam apud Homerum aliud exemplum exilii ob cædem inconſulto admiſſam, Iliados libro tertio & vicesimo, eò in loco vbi vmbra Patrocli ad Achillem ita inquit,

De iure pignerandorũ hominum.

Androlepſia.

Pigneratio.

Clarigatio.

μὴ ἐμὰ σῶν ἀπάνευθε τιθήμεναι ὀστέ' Ἀχιλλεῦ,
ἀλλ' ὁμοῦ, ὡς ἐτράφημεν ἐν ὑμετέροισι δόμοισιν,
εὖτέ με τυτθὸν ἐόντα Μενοίτιος ἐξ ὀπόεντος
ἤγαγεν ὑμέτερόνδ' ἀνδροκτασίης ὕπο λυγρῆς,
ἤματι τῷ, ὅτε παῖδα κατέκτανον Ἀμφιδάμαντος
νήπιος οὐκ ἐθέλων, ἀμφ' ἀστραγάλοισι χολωθείς.

Hiſtoria tradit Patroclum ludo talario ludentem, cũ puer eſſet ſubito excanduiſſe, iráque impetu puerum colluſorẽ nomine Cliſonymũ interemiſſe. Ob quod facinus pater eius Menœtius ex Opunte patria cum exulatum ad Peleí domũ deduxit: à quo benigne & liberaliter educatus, Pelei iuſſu comes Achillis eſſe cœpit & amicus. Hæc autẽ carmina quanquã non perinde conueniũt ſupplendo verborũ contextui: tamen eatenus pertinere poſſunt, quòd delictũ puerile tamen exilio mulctatũ eſt, etiam ſi inconſulto impetu cõmiſſum. Vltra hos duos Homeri locos, vt poema vtrunq; perlegatur, nihil (vt opinor) inuenitur, ex quo duci auctoritas conuenienter Iuriſconſulti dicto poſſit.

IN cap. Si pœna, eodem ſub titulo De pœnis. Si pœna alicui irrogatur: receptum eſt cõmentitio iure, ne pœna ad hæredem tranſeat. Ius cõmentitium Accurſius à cõmentis iuriſprudentũ dictum eſſe dixit: ignorans ſignificatio-

Commentitium. nem eius vocis. Commētitium idem eſt quod fictitium: quod Græci πλασματώδες appellant. Significat etiam nouum & recens excogitatum: hoc eſt non tranſlatitiū, non aliunde ſumptum. Tranquillus in Claudio, Spectacula com plura magnificáque edidit: non vſitata modo ac ſolitis locis, ſed etiā cōmentitia & ex antiquitate repetita; Commentitia, pro nouiter repertis nullóque exemplo inſtitutis: αὐθεντικά, τὰ πρῶτον ἐξευρηθέντα. Ariſt. in xii. Metaphyſicôn, cōmentitiam rationem opinionémve appellat, figmento non veritate ſubnixā: vt cum mathematicam lineam ponimus vel punctum mathematicū. In ſenſilibus enim huiuſmodi eſſe forma non poteſt, niſi opinione rationéque commentitia. ipſe πλασματικὸν λόγον appellat. Hac ratione ius commentitium dicitur δίκαιον ἐκ πλάσεως: quod figmento non re ipſa ſubſiſtit.

IN cap. Si diutino. Si diutino tempore aliquis in reatu fuerit, aliquatenus pœna eius ſubleuanda erit. Accurſius & Bartolus Latini vocabuli ignorantia ſenſum huius reſponſi peruerterunt. Exiſtimauit enim Bartolus poſt Accurſiū, reatum ſignificare ſpatium maleficii perpetrandi, quaſi Iuriſconſultus iis verbis ſtatuerit mitius cū eo agendum qui longo interuallo inter reos defertur, hoc eſt diu poſt crimen admiſſum. In diſſoluendiſque antinomiis Accurſius vt aſſolet vacillabunde conflictatur. Bartolus autē in errore ſibi conſtans (ipſe quidem alioquin epithetum ſoluti auctoris & expliciti: nec in addubitationibus hærentis, inter iuris ſtudioſos meritus) ad diuiſionē criminum diſcriminaque confugit (quæ ferme farrago eſt cōmentariorum iuris, ſyluáque maior Hercinia, nec minus ab omni cultu nitoréque abhorrēs) referre aiens maleficiáne continuæ noxæ, an ſemel finitæ ſint. Reatus. Nos vero reatum eſſe dicimus ſtatum & conditionem reorum, hoc eſt habitum demiſſum, pannoſum, ſqualidum & miſericordiæ aucupatorem. Vnde reorum ſordes ſordidatíque rei dicebantur, vt nos alibi copioſe iam diximus. Senſus igitur huius capitis hic eſt: in eum mitius animaduertendum qui diu ſordidatus fuerit: id quod euenire ſolet, aut iudicum conſilio in diem longiorem iudicium reiiciētium: aut pro re nata, ſi quia de cauſa plane non liquebat, reus ſæpius ampliatus eſt. Pars enim pœnæ eſſe viſa eſt, longa temporis intercapedo in conſpicua calamitate & miſeranda. Errore autem miro hæc opinio inter Iuriſperitos alióſque inualuit, vt reatus pro crimine exaudiatur: cum clara ſit huius vocabuli ſignificatio in cap. vlti. infrà, De bonis damnatorum. vbi Paulus, Fraudis autem cauſa (inquit) adoptio facta videtur, etiam ſi non in reatu, ſed in deſperatione rerum per conſcientiam, metu imminentis accuſatoris quis adoptet. Et itidem in tractatu, De bonis corū qui ante ſen. mor. ſibi conſc. cap. vlt. Ita demum bona eius qui in reatu mortem ſibi conſciuerit, fiſco vendicanda ſunt, ſi eius criminis reus fuerit, vt ſi damnaretur, morte aut deportatione afficiendus eſſet. ὁ μεταξὺ κρινόμενος ἑαυτὸν διαχρήσας. Hodie in reatu ſunt, qui vel carcere detenti ſquallore & illuuie conficiuntur, aut qui honoris cauſa cuſtodiæ ſuæ aut apparitorum commiſſi, aut vadimonio aut vadibus obſtricti ſunt aut expromiſſoribus. Iuſtinus libro quarto hiſto. Reuocato igitur ad reatum Alcibiade, duo prælia ſecunda Niceas & Lamachus faciunt. ad reatum inquit, id eſt ad cauſam dicendam.

IN lege Capitalium §. In exulibus, hunc locum Græce legimus ex Pandectis. οἱ μὴ παραφυλάττοντες τῇ ὑπερορίᾳ, ἀντὶ μὲν ὑπερορίας πρὸς καιρὸν, αἰωνίᾳ ὑπάγονται. ἀντὶ δὲ αἰωνίας ὑπερορίας, περιορισμόν. ἀντὶ δὲ περιορισμοῦ, κεφαλικὴν τιμωρίαν. Ex quibus verbis apparet relegationem eſſe exterminationem, cum quis exire fines patriæ iubetur: quod Cicero ſedibus expellere interpretatur. Deportationem verò quaſi circunfinitionem, cum ei qui damnatus eſt certo ſpatio circunſcribitur pœnæ pendendæ locus. nunc confinitos lingua vulgi appellat. Areopagita ad Ioannem euangeliſtam epiſtolam ſic inſcribit, Ioanni theologo apoſtolo & euangeliſtæ deportato ad Pathmum. deinde ſignificationem huius verbi expreſſit, τοὺς ἀδικοῦντας ὑμᾶς, καὶ περιορίζειν οἰομένους τὸν εὐαγγελικὸν ἥλιον, δικαίως αἰτιώμενος. Merito iſtos incuſans, qui vos iniuria hac afficientes, arbitrantur ſe ſolē euangelii circunſcribere. Hoc eſt qui te deportatione circunſeptum arbitrātur reliquo orbe diſcluſum iri.

Relegatio.
Deportatio

IN cap. Cicero. Cicero in oratione pro Cluentio Auito. Legendũ Habito ex Cicerone. Locus autem à Triphonio integer tranſcribi debuit: vt fortaſſe mutilatus vno membro ſit locus. Hæc enim verba deeſſe videntur poſt verbum damnatam: neque iniuria, quæ ſpem parentis, memoriam nominis, ſubſidium generis, hæredem familiæ, & deſignatum reipub. ciuem ſuſtuliſſet. Sic enim in ea oratione extat.

IN cap. Diuus, De bonis damnatorũ, duo verba deprauata eſſe tantummodo admonebo: quoniā emēdare nequeo. Nũmuli enim inueterales quid ſint, nemo intelligit. Satis eſt autē quòd intelligimus nũmos loculares aut viaticales ſignificari. fortaſſe Græcũ erat vocabulum, pro quo illud ſpuriũ ſenſim ſurrepſit. Alterũ verbum eſt illud, aut carciaticũ quibuſdam officialibus. Pro quo nihil cōminiſci potui quod ad rem ſatis pertinere videatur δικαστικὸν iudicibus dabatur, hoc eſt διώβολον & interdum τριώβολον. Sportularia pecuniola pro opera iudicandis controuerſiis impenſa: ad quam ſuppeditandam fortaſſe ea quæ πρυτανεῖα dicuntur, exigebantur. Quanquā parum conſtat quid illa voce ſignificetur. Ipſe enim cenſeo πρυτανεῖα tantùm depoſitari ſolita eſſe in ſponſionis iudicio, quæ παρακαταβολὴ dicitur, vt apud Romanos in ſacramento: de quo nos in prioribus diſſeruimus. Verùm δικαστικὸν non conuenit in hoc loco, quia de officialibus loquitur. In fragmentis Pandectarum inueni τὰς συνηθείας apparitoribus dari ſolere, τοῖς ἐκβιβασταῖς. quāquam & ἐκβιβαστικὸν vocetur eorum merces. Melius autē ac modeſtius eſſe cenſeo, mendam ipſam tantùm adnotare aſteriſco, nec pro ea ariolando ſufficere aliquid commentitium.

Τὸ δικαστικόν.
Τὸ ἐκβιβαστικόν.

IN fine autem huius cap. Officium pro cœtu eorũ ponitur, qui magiſtratui apparent: id eſt qui ſunt ex cohorte, vt in ſuperioribus diximus: Græcè τάξις dicitur: vnde ταξιῶται vocabulum in Pādectis. Inde apud officium deponere, eſt apud acta vel actuarios deponere, qui etiam ab actis appellati ſunt. & officia tradere, Modeſtinus in tract. De furtis. Ibi enim officiũ pro cœtu ponitur: ſicut Græcè τάξις τὸ πλῆθος ſignificat τὸ περὶ τὸ ἀρχεῖον. Sardonycha etiam accuſatiuo Græco non Sardonicam legendum. Plinius libro vlti. Primus autem Romanorum Sardonyche vſus eſt prior Africanus, vt tradit Demoſtratus: & inde Romanis hanc gemmam fuiſſe celeberrimam. quæ vnde dicta ſit, ipſe

Officium.
Sardonyx.

his verbis docet. Sardonyces olim, vt ex nomine ipſo apparet, intelligebâtur candore in Sarda: hoc eſt velut carnibus vngue hominis impoſito, & vtroque trāſlucido: taléſque eſſe Indicas tradūt. Idem, Scalpturæ Sarda vtiliſſima: quæ nomen cum Sardonyche cōmunicauit: ipſa gemma vulgaris & primum Sardibus reperta. Inde Sardonychatæ manus Martiali. Quòd autē hic legitur, Nec ſi zonam circa ſe habuerit: de zona militari intelligo. Inde illud Lampridii in Alexandro, Miles non timet niſi veſtitus, calceatus, armatus, & habens aliquid in zona. Pannicularia autē cauſa vel ratio, à panniculis dicta eſt, quos Græci ῥάκη vocant. Celſus, At ſi maiore vi opus eſt, extincti titiones panniculis inuoluti & circundati pro fomento erunt.

I N tract. De appellationibus, cap. Si qui ſeparatim, circa principiū. Si quis cū vna actione ageretur, quæ plures ſpecies in ſe habeat, pluribus ſummis ſit condemnatus, quarum ſingulæ notionē principis non faciunt, omnes autem coniūctæ faciunt: quid faciat iudex videndum eſt: & poterit ad principem appellare. Verbum iudex vt ſpurium auferendum eſt.

Proludere. I N cap. Si perluſorio. Lego proluſorio. Proludere eſt futurū certamen meditari, & exercendarum virium cauſa confirmandíque animi ſimulachrū certaminis inire. Virgilius libro tertio Georgic. Et tentat ſeſe, atque iraſci in cornua diſcit Arboris obnixus trunco, ventóſque laceſſit Ictibus, & ſparſa ad pugnā proludit arena. Iuuenalis, Iurgia proludūt. Auguſtinus lib. ii. De ciui. Scenicos ipſos domi hæc ſuæ proludendi cauſa coram matribus ſuis puderet. Inde fit vt proludere ſit aliquid agere quod ad iuſtū certamen pertineat: quaſique exordium legitimi pleníque certaminis auſpicari. Certamen autē pro iudicio ponitur apud Græcos, vt periculum: quod etiam Latini imitantur. ita fit vt proluſionis vocabulum ad cauſas trāſlatum ſit. Sic Cicero diuinationem ſuam proluſionē Verrinæ accuſationis vocat: in ea enim de conſtituendo accuſatore Verris agebatur.

Proluſio. Apud Græcos προαγῶνες præludia pugnæ vocātur, vt excurſiones ad præliū laceſſendum. προαγῶνες etiam dicebātur orationes vel altercationes quæ habebantur apud Theſmothetas: quæ erant præiudicia ad cauſas. Theſmothetarū enim erat, iudicia conſtituere & actionē dare: id eſt τὸ εἰσάγειν τὰς δίκας, vt tradit interpres Demoſthenis ἐν τῷ πρὸς Λεπτίνην. vnde orator ipſe ἐν τῷ κατ' Ἀριστοκράτους, ὅπως δ' εἰδῆτε ἀκριβῶς, ὡς οὐ δίκαια προαγῶνας ἀεὶ κατασκευάζει ἑαυτῷ τῆσδε τῆς γραφῆς, ἐτόλμα λέγειν, ὡς ὑπὲρ ὑμῶν καὶ δι' ὑμᾶς ἐχθροὺς ἐφ' ἑαυτὸν εἵλκυσε. id eſt, Huius certaminis proluſiones ſibi præſtruēs ad populum. Plutarchus in Pōpeio, ἐγένοντο δὲ αὐτῷ τῆς δίκης προαγῶνες οὐκ ὀλίγοι πρὸς τὸν κατήγορον. Plato lib. vii. de leg. προαγῶνας appellat certaminum quædam præludia.

Proluſoriū iudicium. Proluſoriū igitur iudicium nō à colluſione dictum eſt, quaſi συγκακουργικόν, ſed προαγωνιστικόν: eſt enim præiudicialis cauſa quæ hoc verbo ſignificatur.

I N tract. De iure fiſci, cap. Sed & ſi. Sed ſi accepto vſu togæ Romanæ, vt ciues Rom. ſemper egerint. Accurſius ignoraſſe ſe hic oſtēdit quid ſit toga: id enim ex eius ſcholiis apparet, in cap. ſuperiore. quare huius vocabuli vſum

Toga. priſcum enarrare latius inſtituimus. Toga geſtamen erat proprium inſignéque Romanorū ciuium, vt pallium erat Græcorū: vnde togatæ & palliatæ fabulæ dictæ ab Horatio, Diomede, & Donato. Tranquillus in Auguſto, Viſa

quondam pro concione palliatorũ turba, indignabundus & clamitans, En Romanos rerũ dominos gentémq; togatam. negociũ A Edilibus dedit, ne quem poſthac paterentur in foro circóve, niſi poſitis lacernis togatũ conſiſtere. Sed togæ varius erat vſus. nam togatus à ſagato & paludato diſtinguebatur, vt inermis ab armato: & rurſus à prætextato, vt vir à puero, & vt priuatus à magiſtratu. Inde illud Ciceronis, Cedant arma togæ. & Lucani de Pompeio, Prætulit arma togæ, ſed pacem armatus amauit. Cicero Philip. xiiii, Nam hoc quidem cum turpe eſt, tum ne diis quidem immortalibus gratum: ab eorundem aris ad quas togati adierimus, ad ſaga ſumenda diſcedere. Idem, Ne memoriæ poſteritatíque prodatur, propter vnius ciuis periculum, populũ Romanũ ad ſaga iuiſſe: propter eius ſalutem rediiſſe ad togas. Huc pertinet quod alibi de tumultu diximus ex octaua Philippica, Tumultus enim tempore iuſtitiũ indicebatur, ſaga à ciuibus ſumebantur, & togæ ponebantur: niſi quòd Conſularibus ſolis togatis eſſe licebat, cum cæteri eſſent in ſagis: vt idem auctor his verbis docet. Equidem Patres conſcripti, quanquam hoc honore vſi togati eſſe ſolent, cum eſt in ſagis ciuitas: ſtatui tamen à vobis cæteríſque ciuibus in tanta atrocitate temporis tantáque perturbatione populi Romani, non differre veſtitu. hoc honore vſi (inquit) id eſt Conſulatu perfuncti. De paludamento nos alibi diximus. De diſcrimine autem togati & prætextati, vt viri & pueri vel adoleſcentuli: crebra ſunt apud auctores exempla, vt apud eundem Ciceronẽ in Lælio, Ego autem à patre ita eram deductus ad Scæuolam ſumpta virili toga, vt quoad poſſem & liceret, à ſenis latere nunquam diſcederem. Toga virilis à puerili diſtincta erat, quæ prætexta appellabatur. de qua loquens Macrobius in primo Saturnaliũ ita inquit, Hinc deductus mos, vt prætexta & bulla in vſum nobilium puerorum vſurparentur ad omen & vota cõciliandæ virtutis. Idem inferius, Libertinis verò nullo iure vti prætextis licebat, ac multo minus peregrinis, quibus nulla eſſet cum Romanis neceſſitudo: ſed poſtea libertinorum quoque filiis prætexta conceſſa eſt. Toga virilis etiam pura dicebatur: hoc eſt, nullo purpuræ prætextu diſtincta. Catullus ad Mallium, Tempore quo primum veſtis mihi tradita pura eſt: Iucundum cũ ætas florida ver ageret. Lucanus in principio ſeptimi libri, -pura venerabilis æque Quàm currus ornante toga. Id eſt nec picta, nec triumphali, nec prætexta. Plinius libro octauo, Cæcilia prima texuit rectam tunicam, qua ſimul cum toga pura tyrones induuntur nouæque nuptæ. ἀπόρφυρον, ἱμάτιον καὶ τέλειον. Cicero ad Atticum libro ſeptimo, Habebamus autem in manibus Antonii concionem habitam x. Cal. Ianu. in qua erat accuſatio Pompeii vſque à toga pura, id eſt ab eius tyrocinio. Toga autem prætexta ideo dicebatur, quia togæ puerili purpura prætexta erat. vnde prætextatus ſermo & mores prætextati. de quibus in ſuperioribus diximus. Hac veſte poſita toga virilis ſumebatur: ἱμάτιον ἀνδρεῖον. id quod anno decimoſeptimo fiebat, vt ex Tranquillo patet in Auguſto, Quadrimus (inquit) patrẽ amiſit: duodecimum annum agens auiam Iuliam defunctam pro cõcione laudauit: quadriennio pòſt virili toga ſumpta, militaribus donis triumpho Cæſaris Africano donatus eſt. Idẽ, Liberis Senatorum quo celerius reip. aſſueſcerent, protinus virilem togam,

Togatus. Sagatus.

Prætexta.

Toga virilis, & toga pura.

Toga prætexta.

latum clauum induere, & curiæ intereſſe permiſit. Hic autem dies quo toga virilis ſumebatur,tyrocinium appellatur:vnde tyrones fori dicti.eo enim die in forum deducti ſolenni comitatu, cauſis actitandis initiari ſolebant. Cuius inſtar quoddam eſt apud nos in Curia, cum adoleſcentes & iuniores curriculum ſtudii iuris emenſi, ſtudiíque decus, docturæ inſignia vel ſubdocturæ meriti, ἤτοι διδάσκαλοι γενόμενοι, ἢ ὑποδιδάσκαλοι, iureiurando adiguntur in ſanctiones regias, in æquum & bonum, in officia atque inſtituta patronis conuenientia, in curiæ cultum atque obſeruantiam: túmque demum admiſſi in numerum togatorum cenſentur, quibus cauſas ſuſcipere agendas in eo conſeſſu licet. Inde illud Vlpiani, in tractatu De poſtul. Minorem decem & ſeptē annis Prætor prohibet poſtulate: quia moderatam hanc ætatem Prætot ratus eſt ad procedendum in publicum. Sed de tyrocinio nos alibi diximus. Græcè δοκιμασία dicitur. Et quo modo Romani à toga viri cenſebantur: ſic Athenis ἐδοκιμάζοντο, id eſt εἰς ἄνδρας ἐνεγράφοντο, καὶ ἐτάττοντο εἰς ἄνδρας: quod & τελεῖν εἰς ἄνδρας dicitur. Erat etiam vſus togæ in foro: vnde togati cauſarum patroni & actores dicti. indéque toga pro oratoria facultate ponitur: vt Lucanus de Marco Tullio, -cuius ſub iure togáque Pacificas ſæuus timuit Catilina ſecures. Sícque illud ipſius Tullii auditur: Cedant arma togæ, concedat laurea linguæ. Et illud Taciti, Cogitaret plebem quæ toga eniteſceret: id eſt patrociniis aduocationúmque officiis inclareſceret & otnatetur. Toga etiam alia

Toga. ratione à prætexta diſtinguitur. Prætexta magiſtratuum erat, honoréſque gerentium: quæ ſupra tunicam aſſumebatur, vt auctor eſt Nonius. Vnde eſt illud Satyrographi, -veniet de plebe togata Qui iuris nodos & legum ænigmata ſoluat. id eſt de genere plebeio. Comites etiam anteambulonéſque togati erant, quod ſignificatur illo eiuſdem Satyrici loco in ſeptimo, Reſpicit hoc primum qui litigat: an tibi ſerui Octo, decem comites poſt te: an ſit ſella, togati Ante pedes. Et itidem in primo, -nunc ſportula primo Limine parua ſedet turbæ rapienda togatæ. Et apud Martialem in ſecundo, grex togatus. toga enim purpuræ ſeruiebat. Vt apud eundem in decimo, Quid faciet pauper cui non licet eſſe clienti? Dimiſit noſtras purpura veſtra togas. Id eſt, nunc non licet nobis officium vobis præſtare, cum iam purpurati officiis præſtandis ſucceſſerint. Et toga pro officio ponitur ab eodem in eodem, Lis nunquam, toga rara, mens quieta. Plinius ad Apollinarem, Altius tibi ocium & pinguius, eóque ſecurius: nulla neceſſitas togæ: nemo accerſitor ex proximo. Id quod ideo inualuit, quòd ad officia præſtanda togati conueniebant. id eſt ad deducendos comitandóſque amicos honoris gratia. Toga τήβεννος & τήβεννα dicitur, vtrũque genere fœminino: & ἱμάτιον. Athenæus de Antiocho, καὶ τὴν βασιλικὴν ἀποθέμενος ἐσθῆτα τήβενναν ἀναλαβὼν, περιῄει τὴν ἀγορὰν ἀρχαιρεσιάζων. ciuilem togam aſſumens. Alibi, χρυσουφῆ τήβενναν φορῶν dixit. Alii τήβεν-

Toga virilis. νον & ἱμάτιον dicunt pro toga, quæ ſic erat ipſa vitorum, vt ſtola mulierum. Inde illud ſcommaticum in nobili Philip. Sumpſiſti virilem togam, quam ſtatim muliebrem ſtolam reddidiſti. Hæc in tēplo Iouis Capitolini ſumebatur: quod ex Valerio libro quinto intelligimus: Hanc pietatem (inquit) æmulatus M. Cotta: eo ipſo die quo togam ſumpſit virilem, protinus vt è Capito-

lio deſcendit, Gn. Carbonem, à quo pater eius damnatus fuerat, poſtulauit, peractúmque reum iudicio afflixit.ſic enim legere malim quàm pertractum. Valerii locus.
Adnotandum id quod Acron & Porphyrio dicunt, togas Romanas vel laxas vel arctas pro modo cēſus fuiſſe. quod Horatius in prima epiſtola innuit his verſibus,-mecum contendere noli. Stultitiam patiũtur opes:tibi paruula res eſt. Arcta decet ſanum comitem toga: deſine mecum Certare. Quod autem de toga diximus,virorum tantum fuiſſe,alii verum eſſe negant: argumētóque ſunt ipſis Horatii illi verſus in pri. Sermonum, Rem patris oblimare malum eſt vbicunque.quid interEſt in matrona, ancilla peccéſve togata? Sed vt Horatii enarratores tradunt, matronæ quæ à maritis ob adulterium repudiabantur,togam accipiebant,ſublata ſtola propter ignominiam. At toga meretrici apta, ſcortáque proſtare cum toga pulla ſolita erant,vt à matronis diſcernerentur.quare adulterii damnatæ,ea veſte vtebantur.indéque illud Martialis in ſecundo de mœcha, Vis date quæ meruit munera?mitte togam. Ibidem de ſpadone togato, Togatæ fœminæ.

Thelyn viderat in toga ſpadona:
Damnatam Numa dixit eſſe mœcham.

Alii togatas pro libertinis exaudire malunt:quia olim libertinæ toga vtebantur. Suetonius auctor eſt Caligulam Cæſarem Liuiam Auguſtam, cuius ipſe pronepos erat, Vlyxem ſtolatũ appellare ſolitum. quibus verbis ſignificatur ſtolam notã & indicem olim fuiſſe fœminæ Romanæ.ſignificabat enim Caligula Liuiã aſtutia & calliditate parem Vlyxi viro Græco fuiſſe. Rurſus toga multiplex fuit. Erat enim toga cādida, quam petitores magiſtratuum induebant:vnde candidati dicebantur ipſi.Plinius in ſepti.naturalis hiſt.de Naſica, In toga candida bis repulſa notatus à populo. Liuius in ſepti.belli Maced. Varia teſtimonia legatorum Tribunorúmq; militũ erant. M. Cato ante alios teſtes conſpiciebatur: cuius auctoritatē perpetuo tenore vitæ partam toga candida eleuabat. Cicero in candida orationem habuit in Catilinam & Antoniũ cōpetitores. De toga pura diximus,quam tyrunculi forenſes aſſumebant tyrocinii die.de qua Cicero ad Atticũ lib.ix, Ego meo Ciceroni, quoniã Roma caremus, Arpini potiſſimum togam puram dedi: idque municipibus noſtris fuit gratum. Toga palmata veſtis erat triumphalis, à palma in ea intexta. Martialis in ſeptimo, Vlyxes ſtolatus. Toga candida. Toga palmata.

I comes,& magnos illæſa merere triumphos,
Palmatǽque ducem ſed cito redde togæ.

Toga picta veſtis publica fuit ſummíque magiſtratus. Capitolinus de Gordi. Palmatam tunicam & togam pictam primus Romanorum priuatus,ſuam & propriam habuit: cum antè Imperatores & de Capitolio acciperent, vel de palatio. Lampridius de Alexandro, Prætextam & togam pictam nunquam niſi Conſul accepit: & eam quidem quam de Iouis templo ſumptã alii quoque accipiebant aut Prætores aut Conſules. At toga pulla ab alba diſtinguebatur:pulla enim in funeribus vtebantur, vt nunc atra veſte vtimur: alba autem in epulo, vel publico, vel parentali: à quibus atrati albatíque dicebantur. Cicero in Vatinium, Quæro quis vnquam cœnauit atratus? ita enim Toga picta

illud epulum eſt funebre, vt illud munus ſit funeris, epulæ quidẽ ipſæ dignitatis. Sed omitto epulum populi Romani, feſtum diem argento, veſte, omni apparatu ornatúque viſendo: quis vnquam in luctu domeſtico, quis in funere familiari cœnauit cum toga pulla? cui de balneis exeunti præter te toga pulla data eſt? cum tot hominum millia accumberent: cum ipſe epuli etiam dominus Quintus Arius albatus eſſet: tu in templum Caſtoris te cum Tito Fibulo atrato cæteriſque tuis furiis funeſtum intuliſti. Quis tũ non ingemuit? quis non doluit reipub. caſum? Hunc tu morem ignorabas? nunquam epulũ videras? Albatum λευχειμονοῦντα, atratum μελανειμονοῦντα dixit. Trãquillus in Domitiano, Generum fratris indignè ferens, albatos & ipſum miniſtros habere proclamauit, οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη. Horatius in ſecundò Sermonum, -licebit Ille repotia, natales alióſve dierum Feſtos albatus celebret. quibus verbis ſignificatur albam togam hilaritatis indicem fuiſſe. Pædianus in Præturam vrbanã auctor eſt prætextam nobilium fuiſſe tam mulierum quàm virorum. Cicero in eadem Præt. Eripies igitur pupillæ togam prætextam? detrahes ornamenta non ſolum fortunæ ſed etiam ingenuitatis? Prætextam Cicero pupillæ tribuit: quam nubẽtes deponebãt, inquit Feſtus. à qua prætextati & prætextatæ dicebantur pueri & puellæ ingenui & ingenuæ. qua dictione vſus eſt auctor Inſtitutionum iuris, in tract. De iniuriis. Cicero rurſus de pupillo quodam, Neque te tam commouebat quòd ille cum toga prætexta, quàm quòd ſine bulla venerat. veſtitus enim neminem cõmouebat, quem illi mos & ius ingenuitatis dabat: quod ornamẽtum pueritiæ pater dederat, indicium atque inſigne fortunæ, hoc ab iſto. prædone ereptum eſſe grauiter homines ferebant. de bulla prætextatorum loquens. Prætextatos pro ingenuis intelligimus apud Tranquillum in Auguſto, Maritis è plebe proprios ordines aſſignauit: prætextatis cuneum ſuum, & proximum pædagogis. τοῖς περιπορφύροις. vt Plutarchus in Publicola. Vnde prætextatus ſermo, vt ſuperius dictum eſt. Erat ſua magiſtratuum prætexta. Liuius libro ſeptimo ab Vrbe condita, Non patientibus Tacitum Tribunis, pro Conſule vno plebeio tres patricios magiſtratus curulibus ſellis prætextatos tanquam Conſules ſedentes nobilitatem ſibi ſumpſiſſe. Tacitus libro vndeuiceſimo, Sed vbi Cecinna prætexta & lictoribus inſignis dimota turba conſul inceſſit, exarſere victores. Sic apud Ciceronẽ pro domo ſua, Videre prætextatos inimicos. id eſt in magiſtratu poſitos. Et apud Pliniũ lib. xxiii. de Petrcio, Prætextatum immolaſſe ad tibicinẽ. Prætexta dicta eſt ob id quòd purpura circũtexta erat: ob quod à Græcis περιπόρφυρος dicitur. cuius erat ſimile apud eos geſtamen, παραλουργὶς. & vt apud Latinos prætextatorũ appellatione honoribus præditi, ſic apud eos τῶν ἐπαρύφων nomine intelliguntur. Ad ea quæ dicta ſunt pertinet illud Plinianũ in nono, de purpura tyria loquentis, Hinc faſces ſecuréſque Romanæ viam faciunt: idémque pro maieſtate in pueritia eſt: diſtinguit ab equite curiam: diis aduocatur placandis: omnémque veſtem illuminat: triumphali miſcetur auro. Alluſit enim his verbis Plinius ad purpuram magiſtratuum: & ad eam qua pudor ingenuitatis ſignificatur, vt inquit Macrobius: & ad ſacerdotalem prætextam, qua ſacris operantes vtebantur: & ad triumphalem, & ad latumclauum,

[Margin: Prætexta toga.]

[Margin: Purpura.]

quod inſigne eſt ſenatoriæ dignitatis, diſcriminans ſenatum ab equeſtri ordine: erátque non toga, ſed tunica. De triũphali Tranquillus in Tyberio, Triũphum (inquit) ipſe diſtulit mœſta ciuitate clade Variana: nihilominus Vrbem prætextatus & laurea coronatus intrauit. Lucius Valerius apud Liuium libro quarto de bello Macedonico in oratione quam habuit pro fœminis ius auri ac purpuræ poſtulantibus à Senatu, Marco Catone reclamante: Purpura (inquit) viri vtemur, prætextati in magiſtratibus, in ſacerdotiis: liberi noſtri prætextis, purpura, togis vtentur: magiſtratibus in coloniis municipiiſque togæ prætextæ habendæ ius eſt: nec id vt viui ſolum habeant tantum inſigne, ſed etiam vt cum eo crementur mortui. fœminis duntaxat vſum purpuræ interdicemus? Quibus verbis omnem prætextæ vſum Liuius complexus, eo etiam amplius docuit eos qui in magiſtratu moriebãtur, prætextatos in rogum ferri, cum prætextáque cremari, ſolitos eſſe Romæ. Ex Valerio autem intelligere datur hunc morem fuiſſe, vt prætor qui iudex quæſtionis & quæſitor rerum capitalium dicebatur, vt ſuprà oſtendimus, nõ antè ſententiam in reum noxæ capitalis pronunciaret, quàm prætexta exuta. Sic enim inquit libro nono, Conſimili impetu mortis Caius Licinius Macer, vir prætorius, repetundarum reus: dum ſententiæ dicerentur, in Menianum conſcendit. Siquidem cum Marcũ Ciceronem, qui id iudicium cogebat, prætextam ponentem vidiſſet: miſit ad eum qui diceret ſe nõ damnatum ſed reum periiſſe, nec ſua bona haſtæ poſſe ſubiici. ac protinus ſudario quod fortè in manu tenebat, ore & faucibus ſuis coarctatis, incluſo ſpiritu morte pœnam præcurrit. Prætexta autem pulla nulli licebat vti auctore Feſto, niſi qui funus faciebat. quæ haud ſcio an alia fuerit à toga pulla, de qua ſatis dictum eſt. Poſtremo hic addendum quòd prætextati ludos ſpectabant, ex Cicerone: qui in illa Philippica, admiranda ſimul & capitali, Quæro (inquit) deinceps num hodiernus dies qui ſit ignores? neſcis heri quartum in circo diem ludorum Romanorum fuiſſe? te autem ipſum ad populum tuliſſe, vt quintus præterea dies Cæſari tribueretur? Cur non ſumus prætextati? cur honorem Cæſaris tua lege datum deſeri patimur? De quo tamen addubitare me facit locus Plutarchi in Catone Minore: quo in loco Plutarchus ait Catoni è Cypro redeunti præturam extra ordinem à ſenatu eſſe conceſſam, & ius ludos ſpectandi prætextato. Sic enim inquit, ἥ τε βουλὴ ἐψηφίσατο τῷ Κάτωνι στρατηγίαν ἐξαίρετον δοθῆναι, καὶ τὰς θέας αὐτὸν ἐν ἐσθῆτι περιπορφύρῳ θεάσασθαι. vbi interpres purpuream veſtem tranſtulit περιπόρφυρον. vt fortaſſe apud Ciceronem legendum ſit, Cur nunc ſumus prætextati? Accedit quòd apud Græcos non licebat ludos ſpectare in veſte colorata, vt Lucianus oſtendit in dialogo qui Nigrinus inſcriptus eſt, Ἀφόητα μὲν γάρ ἦναι τὸν πολιτῶν ἀχθῆναι παρὰ τὸν ἀγωνοθέτην τῶν παναθηναίων, ὅτι βαπτὸν ἔχων ἐθεώρα. Lazarus Baifius vir eximia eruditione in vtraq; lingua præditus, nobis iandudum in aula agentibus, librum abs ſe cõpoſitum oſtendit de veſtibus Romanis. cuius cum vnam atque alteram chartam in præſentia legiſſem: coniecturam ex illis eiuſmodi in totum opus feci, expectationem vt excitare potuerit non mediocrem iis qui rerum antiquarum ſtudio oblectantur. Is liber ſi aliquando exierit, ea (vt opinor) quæ de toga diximus, clariora expli-

Prætexta à prætore ponebatur, cũ ſententiam capitalem pronunciaturus erat.

Prætexta pulla.

Prætextati ludos ſpectabant.

catioráque faciet.eſt enim Lazarus Latinæ Græcǽque cõpoſitioni aptus: noménq;,vt ſpero,Franciců ea facultate illuſtraturus. Verum ad rẽ tandem vt redeamus,atque ad Iuriſconſulti reſponſum:quibus hominibus vti toga Romana licebat,ii vt ciues habebantur. nam qui ciuitatem Romanã amittebãt, vſum quoque togæ amittebant. Plinius libro quarto epiſtolarũ,de Liciniano loquens viro prætorio, qui poſt damnationem profiteri Rhetoricam cœperat in exilio,Is (inquit) cum Græco pallio amictus intraſſet (carent enim vſu togæ,quibus aqua & igni interdictũ eſt)poſtquã ſe compoſuit, circunſpexítq; habitũ ſuũ:Latinè(inquit)declamaturus ſum. Suetonius in Claudio,Peregrinitatis reum,orta inter aduocatos leui contẽtione, togatúmne an palliatum dicere cauſam oporteret:quaſi æquitatem integram oſtentans,mutare habitũ ſæpius & prout accuſaretur defenderetúrque iuſſit.

IN tract.De capti.& poſtl.reuerſ.in cap.Poſtliminii,Nam ſi cum gẽte aliqua neque amicitiam,neque hoſpitium, neque fœdus amicitiæ cauſa factum habemus:hi hoſtes quidem non ſunt.Quia hoſpitiũ quid ſit,hoc in loco Accurſius non intellexit: ſciẽdum antiqui inſtituti fuiſſe,vt hoſpitii neceſſitudo non modo inter priuatos,ſed etiam inter populos cõtraheretur:neque id quidem modo, ſed etiam inter ſingulos priuatóſque homines & ciuitates. quod
Hoſpitium publicum. genus amicitiæ Græci προξενίαν, Latini hoſpitium publicum vocauerunt. Nam quod hoſpitium inter priuatos contrahebatur, Græcè ἰδιοξενία, Latine priuatum
Teſſera hoſpitalis. hoſpitium dicebatur.cuius erat nota pignúſque teſſera hoſpitalis:vt ille apud Plautum ait in Pœnulo,Deum hoſpitalem & teſſeram mecum fero. Et in Ciſtel. Abi quærere vbi tuo iuriiurando ſatis ſiet ſubſidii:hic apud nos iam fidei confregiſti teſſeram. Lucianus, ὅτι ἀλεξιφαρμακτικῶν πρόξενος ἦν, ὅτι ἰδιόξενος αὐτῷ φιλαίτερος. Demoſthenes in illa nobili oratione pro Cteſiphonte, obiicit AEſchini
Ius hoſpitii quòd legatos quoſdam Philippi hoſpitio ſuſceperit, & quòd hoſpitii ius cum eis contraxerit. καὶ σὺ προξένους αὐτῶν. Liuius libro quinto ab Vrbe condita, de Timaſitheo Liparenſi loquens : qui legatos Romanos hoſpitio exceptos, ac Delphos vſque deductos,retro in vrbem hoſpites reduxerat: Hoſpitium (inquit) cum eo ſenatuſconſulto factum eſt, donáque publice data. Idem libro ſeptimo, de bello Macedonico, Princeps legationis expoſitis initiis amicitiæ cum populo Romano meritiſq; Rhodiorum, Nihil,inquit,nobis tota noſtra actione Patres cõſcripti,neque difficilius neque moleſtius eſt, quàm quod cũ Eumene nobis diſceptatio eſt:cum quo vno maximè regum & priuatum ſingulis,&(quod magis nos mouet) publicum ciuitati noſtræ hoſpitium eſt. Cicero in Verrem acti.vltima,de Senatu Syracuſano loquens, Decernunt ſtatim vt fratri meo hoſpitium publice fieret: quòd is eandẽ voluntatẽ erga Syracuſanos habuiſſet,quam ego ſemper habuiſſem.id non modo tũ ſcripſerũt, verùm etiã in ære inciſum nobis tradiderunt.Cæſar de Heduis loquens,Quibus præliis calamitatibúſque fractos,qui & ſua virtute & populi Romani hoſpitio atque amicitia plurimũ antè in Gallia potuiſſent,coactos eſſe Sequanis obſides dare. Arctum autẽ neceſſitudinis huius fuit olim vinculum, at-
Iupiter hoſpitalis. que etiã diuini numinis reuerẽtia ſanctũ,quod iuris huius diſceptationi præfecit antiquitas, Iouem hoſpitalem appellans & inuocãs,quaſi hoſpitii præſidẽ

& vindicem. Græci ξένον & ἐφέστιον dicunt, quaſi contubernalem aut lararium. Cicero in Ver. proximè citata, Pater aderat Dexio Tindaritanus, homo nobiliſſimus hoſpes tuus: cuius tu domi fueras, quem hoſpitẽ appellaueras. eum cum illa auctoritate & miſeria videres prædituin, non te eius lachrymæ, non ſenectus, nõ hoſpitii ius atque nomen à ſcelere aliquam ad partem humanitatis reuocare potuit? Sed quid ego hoſpitii iura in hac tam immani bellua cõmemoro: qui Sthenium abſentem hoſpitem ſuum in reos retulerit? Idem in Ver. tertia, hoſpitii neceſſitudinem arctiſſimam appellat. In cuius locũ hodie ſucceſſit populorum quorundam inſtituto affinitas myſtica, quæ lauacro initiali contrahitur natali innocentiæ hominum beatricis. Cuius neceſſitudinis iura intercedũt non modò expiantibus cum expiatis: ſed etiam expiationis arbitris atque nuncupatoribus inter ſe, & inter nuncupatos eorúmque parentes. nullam enim perfidiã ſceleratiorem illi merito eſſe cenſent, quàm quæ in eum vel ab eo concipitur & admittitur, quem quis ob id delegit & acceſſiuit, vt filium ſuum aut filiam tolleret, naſcendi conditione æternæ neci miſerandæque expoſitum. Præclarum verò erat & dignitatis plenum, quod Cicero de Senatoribus Ro. inquit in quinta in Verrẽ acti. his verbis, Ecquæ ciuitas eſt non modò in prouinciis noſtris, verũ in vltimis nationibus, aut tam potens, aut tam libera, aut etiã tam immanis ac barbara: rex denique ecquis eſt, qui ſenatorẽ populi Romani tecto ac domo non inuitet? qui honos non homini ſolũ habetur: ſed primũ po. Rom. cuius beneficio nos in hunc ordinẽ venimus: deinde ordinis auctoritati, qui niſi grauis erit apud ſocios in exteráſq; nationes, vbi erit imperii nomẽ & dignitas? Mamertini me publicè nõ inuitauerunt. Me cum dico, leue eſt. ſenatorẽ po. Ro. ſi non inuitauerunt, honorẽ debitũ detraxerunt. Hoſpitii autẽ publici, cuiuſmodi in hoc cap. fit mẽtio, memorabile eſt exemplũ apud Herodotũ in ſexto, qui ἐρατώ ab eo inſcriptus eſt. de Mileſiorum enim euerſione loquens ita inquit, Mileſiis autem in hunc modum à Perſis affectis, Sybaritæ qui vrbe ſua exacti Laum & Scidron incolebant, gratiam parem non rependerunt. Siquidem Sybari olim capta à Crotoniatis, Mileſii omnes puberes capita raſitare inſtiterunt, ingentémque luctũ præferre ob calamitatẽ Sybaritarũ. duæ enim illæ ciuitates omniũ quas nouimus, maximè inter ſe hoſpitio coniunctæ fuerunt. Non ſic autẽ Athenienſes vt Sybaritæ: qui cum manifeſta alioquin indicia condoleſcentiæ multifariam eam ob cauſam dediſſent, inſuper Phrynico tragœdiam, de Mileto capta ſcribente, per Scenicóſque edente, cum theatrum ipſum in lachrymas verſum eſſet, ipſi Athenienſes poematis auctorẽ mille drachmis mulctarunt, tanquam proprias eorum calamitates commemoraſſet.

De Senatoribus Romanis.

Hoſpitium inter Mileſios & Sybaritas.

QVOD ſequitur in eodem cap. De Menandro interprete, latius narratur à Marco Tul. in oratione pro Cornelio Balbo his verbis, Ius omne mutandæ ciuitatis non ſolum in legibus publicis poſitũ eſt, ſed etiã in priuatorũ voluntate. Iure enim noſtro neque mutare ciuitatẽ quiſquam inuitus poteſt: nec ſi velit mutare, non poteſt: modò aſciſcatur ab ea ciuitate cuius eſſe ſe ciuitatis velit. vt ſi Gaditani ſciuerint nominatim de aliquo ciue Romano, vt ſit is ciuis Gaditanus, magna poteſtas ſit noſtro ciui mutandæ ciuitatis: nec

fœdere impediatur quominus ex ciue Ro. ciuis Gaditanus poſſit eſſe. Duarum ciuitatum ciuis noſter eſſe iure ciuili nemo poteſt: non eſſe huius ciuitatis ciuis qui ſe alii ciuitati dicarit,poteſt. Neq; ſolum dicatione(quod in calamitate clariſſimis viris Q.Maximo,Q.Philippo Nuceriæ,C.Catoni Tarracone,vidimus accidiſſe: vt earum ciuitatum fierent ciues: hanc antè amittere non potuiſſent, quàm huius ſolũ ciuitatis mutatione vertiſſent) ſed etiã poſtliminio poteſt fieri ciuitatis mutatio. Neq; enim ſine cauſa de Gn. Publ. Menandro libertino homine,quem apud maiores legati in Græciam proficiſcentes interpretem ſecum habere voluerunt: ad populum latum vt is Publicius ſi domum reuertiſſet, & inde Romam rediiſſet, ne minus ciuis eſſet. Ex verbis tam Ciceronis quàm Pomponii intelligendum datur Menandrum genere Græcum,ſeruum hominem fuiſſe:qui cum libertatẽ publicè priuatímve meruiſſet, factus eſt ciuis Romanus, cum liberti patronorum originem ſequantur. deinde vt interpretis munere fungeretur,cum legatis Romanis linguæ tum Græcæ ignaris profectum eſſe. Verum in hoc Menandro rogationem neceſſariam fuiſſe Cicero cenſet & affirmat:ne poſtliminio in ciuitatem ſuam rediiſſe videretur,ſicque ciuis Romanus eſſe deſineret. Pomponius cõtrà ſuperuacaneam fuiſſe dicit: nimirum vt Iuriſcõſultus de iure reſpondens: Cicero vt cauſæ patronus & cauſæ inſeruiens. Intelligo autem Menandrum origine liberum, captiuitate ſeruum fuiſſe. aliàs vt ſeruus ciuitatem non habuiſſet in Græcia,nec in eo poſtliminium valuiſſet. quanquam Cicero libertinum eum vocat, quaſi liberti filiũ. ſi quidem verum eſt id quod Tranquillus in Claudio de antiqua huius vocis ſignificatione ſcripſit. Quoniam verò hic de iure ciuitatis agitur, addam id quod idem Tullius ſuperioribus verbis ſubdidit: Atqui cæteræ (inquit) ciuitates omnes non dubitarent noſtros omnes recipere in ſuas ciuitates, ſi idem nos iuris haberemus quod cæteri. Sed nos non poſſumus & huius eſſe ciuitatis,& cuiuſuis præterea:cæteris conceſſum eſt.Itaque in Græcis ciuitatibus videmus Athenis Rhodios,Lacedæmonios,cæteros vndique aſcribi,multarúmque eſſe eoſdem homines ciuitatum. quo errore ductos vidi egomet nonnullos imperitos homines, noſtros ciues,Athenis in numero iudicum atque Areopagitarum, certa tribu,certo numero:cũ ignorarent,ſi illã ciuitatẽ eſſent adepti,hanc ſe perdidiſſe,niſi poſtliminio recuperaſſent.peritus verò noſtri moris ac iuris nemo vnquã,qui hanc ciuitatem retinere vellet,in aliam ſe ciuitatem dicauit.

IN eodẽ tracta.cap.Non dubito.Non dubito quin fœderati & liberi nobis extranei ſint. Lego extranei vel externi non ſint, contra fidem exemplariũ: vt ſenſus cõſentaneus ſit. hoc eſt,vt liberi & fœderati exterarũ gẽtium nomine non cẽſeantur,inter quas & populo Romano erat ius poſtliminii. *Fœderati.* Fœderati ſunt,nõ(vt Accurſius cẽſuit)quibuſcũ induciæ factæ ſunt: ſed ii cum quibus populus Romanus amicitiã coierat, ſocióſq; appellabat. *Liberi.* Liberi dicebãtur populi,qui in prouinciæ formã non erant redacti,quíque nihil Romanis pẽſitabant.Qui autẽ certis cõditionibus pactiſq; pẽſionibus in amicitiam venerant, ii ſtipendiarii vocabantur. *Stipendiarii.* Plinius lib.iii.de Hiſpania citeriore loquens, Prouincia (inquit) ipſa ccclxiii. continet oppida. In his colonias xii.oppida

ciuium Romanorũ xiii. Latinorũ veterũ xviii. fœderatorũ vnũ. ſtipendiaria cxxx. Et de Betyca, Oppida (inquit) habet Latio antiquitus donata xxix. libertate ſex: fœdere tria. ſtipendiaria cxxx. Idem auctor Aruernos in Gallia, Santones & Bituriges liberos fuiſſe tradidit. Suetonius Trãquil. in Auguſt. Romæ legatos ſociarũ libetarũmq; gẽtiũ vetuit in Orcheſtra cõſidere: cum quoſdam etiam libertini generis mitti deprehendiſſet. Et in Calig. de Germa. Cæſare, Domi foriſque ciuilis, libera ac fœderata oppida ſine lictoribus adibat. Quibus verbis ſignificat modeſtiores po. Ro. magiſtratus non eſſe ſolitos cũ faſcibus inſignibúſque magiſtratuũ, quaſi imperioſè verſari inter ſocios & fœderatos. quod Proculeius hoc in loco ſignificat, cum inquit: Liber autem populus eſt is qui nullius alterius populi poteſtati ſubiectus eſt: ſiue is fœderatus eſt, ſiue non fœderatus eſt. hoc enim mẽbrũ deeſſe hic mihi videtur, atque reſtituendũ. Quidã enim liberi & fœderati erant: quidã liberi tantùm: vt ex dictis citatiſque locis liquet. Quoniã verò non ſemper æquis conditionibus externæ gentes in populi Ro. amicitiam admittebantur: ideò illa verba adiiciebantur, quorum hic meminit Proculeius, Vt is populus populi Ro. maieſtatẽ comiter conſeruaret. hoc eſt obſequium obſeruantiámque liberis non indignam, nec indecoram imperio Romano populóque benignè exhiberet: & vt comiter obſequioſum ſe ille populus populo Romano præberet, curarétque vt imperiũ ſemper penes Romanos eſſet. Hoc enim ferè ſignificant illa verba, vt in ſuperioribus ex Ciceronis loco explicuimus, in illa oratione pro Cornelio, cum hoc verbum Maieſtas enarraremus. Hic autem non conſeruaret, ſed conſeruet legendum. quod verbum in fœderibus imperandi modo concipiebatur, ſi Ciceroni credimus, vt ſignificaretur imperium retineri ab eo populo qui obſeruandus erat. Imperandi enim modo lex vti ſolet: vt ſunt illa in XII. tabu. Magiſtratus nec obœdiẽtem & nocuum ciuem mulcta, vinculis, verberibúſve coercento. Militiæ ab eo qui imperabit prouocatio ne eſto. Comiter etiam non communiter, vt Accurſius adnotauit, legendum eſſe ex Cicerone patet. De imperandi modo quod diximus, ex Liuio etiam probatur libro octauo de bel. Maced. Diu iactati (inquit) AEtoli tandem vt ad cõditiones pacis conuenirent, effecerunt. Fuerunt autem hæ: Imperium maieſtatémque populi Romani gens AEtolorum conſeruato ſine dolo malo. Nequem exercitum qui aduerſus ſocios amicóſq; eorum ducetur, per fines ſuos tranſire ſinito. Eoſdẽ hoſtes habeto quos populus Romanus: armáq; in eos ferto.

Po. Romani maieſtatem comiter conſeruare.

Imperandi modi vſus.

Sequitur inferius, Et quemadmodum clientes noſtros intelligimus liberos eſſe: etiã ſi neque auctoritate neque dignitate neque viri boni nobis præſunt. quod corruptum eſſe facile eſt intelligere, & Accurſius videtur intellexiſſe: ſed quomodo ſit emendandum, non perinde eſt in promptu. Ego ſola coniectura adducor, vt ita locum legam: Etiam ſi neque auctoritate, neque dignitate, neque iure omni nobis pares ſunt. Clientes autem intelligo prouinciales vel Italicos populos, qui ſe in clientelam dabãt proceribus Romanis. de quibus Cicero in Diuinatione, Clariſſimi viri noſtræ ciuitatis temporibus optimis hoc ſibi ampliſſimum pulcherrimúmque ducebant, ab hoſpitibus clientibúſque ſuis, ab exteris nationibus, quæ in amicitia populi Romani ditio-

Clientes.

néque eſſent, iniurias propulſare, eorúmq; fortunas defendere. & reliqua. quæ Cicero longius proſequitur. Ferebat autem eiuſmodi neceſſitudo, vt clientes patronorum auxiliis & ſuffragatione, Romæ, caput ad fortunas ſuas bonáque omnia ſua tuerentur & vindicarent: rurſúſque vt patroni à clientibus ſuis omni obſequio liberali obſeruantiáq; colerentur. Quod ius non perſonale modo, ſed etiam hæreditarium erat atque gentilitium, vt auctor eſt Cicero ibidē, & lib. xiii. epiſtol. Silio ſcribens, Quare ſi te (inquit) fautore vſus erit, ampliſſimas clientelas acceptas à maioribus confirmare poterit, & beneficiis ſuis obligare. Idem ad eundem, Præterea cum ſociis ſcripturæ mihi ſumma neceſſitudo eſt: non ſolum ob eam cauſam quòd ea ſocietas vniuerſa in mea fide eſt: ſed etiam quòd pleriſque ſociis familiariſſimè vtor. In mea fide eſt: id eſt in meo patrocinio. Legimus apud Cæſarem in ſecundo de bello ciuili, magnas fuiſſe Pompeii clientelas in Hiſpania. Fuerunt & clientelæ priuatæ πελατεῖαι, à Romulo inſtitutæ, quarum meminit Plutarchus in eius hiſt. Sed de clientelis ſatis in ſuperioribus diximus. Clientes à Græcis πελάται & θητευτῆρες: Patroni προστάται dicuntur, & πάτρωνας. Quod autem dicitur in fine huius capitis, At ſi fuerint apud nos rei ex ciuitatibus fœderatis, & in eos dānatos animaduertimus: ideo adiectum eſt, quòd Romanis magiſtratibus in liberos populos ius dicere non licebat. Quare Cicero de L. Piſone loquēs in oratione de prouinciis conſularibus, Omitto (inquit) iuriſdictionem in libera ciuitate contra leges ſenatúſque conſultum. Et paulò inferius, Emiſti grādi pecunia à fœdiſſimo tribuno pl. vt tibi de pecuniis creditis dicere liceret ius in liberos populos contra ſenatuſconſulta, & contra legem generi tui.

IN codē tract. De captiuis, cap. Quod ſi filius. Ex quo pater hoſtium potitus eſt. Lego hoſtiū poteſtati ſubditus eſt. Cui lectioni Accurſius aſtipulatur. Et in cap. ſequēti. Item in pace qui peruenerunt ad alteros, ſi bellum ſubito exarſiſſet, eorum ſerui efficiuntur, apud quos iam hoſtes ſuo facto deprehenduntur. Sic legit Accurſius, ſed abſurdè. Legendum igitur ſuo fato.

IN cap. Poſtliminiū. §. Filius: Quia diſciplina caſtrorum antiquior fuit parentibus Romanis quàm charitas liberorum. Accurſius hic deceptus eſt homonymia: ideóque perperam intellexit liberorum charitatem poſteriorem tempore fuiſſe diſciplina militari. quod perinde abſurdum eſt, elementiſque iuris abſonum, atque ſi ius naturale poſterius eſſe & recentius iure gentium

Antiquius. dixerit. Antiquius enim non modò vetuſtius, ſed etiam potius ac venerabilius ſignificat. Fabius in quarto, Vt in armorum ratione antiquior cauendi, quàm ictum inferēdi cura eſt. Antiquiorem curam dixit, quæ prius animum occupat, id eſt potiorem. Sic Plinius ad Caluiſium, Saturninus qui nos reliquit hæredes, quadrantē reipublicæ noſtræ, deinde pro quadrante præceptionem quadringentorum milium dedit. hoc ſi ius aſpicias, irritum: ſi defuncti voluntatem, ratum & firmū eſt. mihi autem defuncti voluntas (vereor quam in partem Iuriſconſulti quod dicturus ſum, accipiant) antiquior iure eſt: vtique in eo quod ad cōmunem patriam voluit peruenire. id eſt, indulgere ego potius teſtatoris iudicio conſtitui, quàm iuris vti exceptione: videlicet quòd reſpublica hæres inſtitui iure nequeat. Cicero ad Atticū libro decimo, Itaque

qui nunquam egit vt Hiſpaniæ per ſe tenerentur, naualis apparatus ei ſemper antiquiſſima cura fuit. id eſt, potiſſima & cordi in primis fuit. Hoc à Græcis ſumptum eſt, apud quos ad verbum dicitur, τότε τὴν ὠφέλειαν τῶν πολλῶν μάλιστα ἐπρέσβευε. vt Synesius, ἡ φιλοσοφία πρεσβείαν οὐκ ἀπαιτεῖ αὐτήν, ἀλλ' μόνου δὲ ἕξεις εἰς ματαιοπονίας ἴσως, τὴν ἀπραγμοσύνην τῆς χώρας τάξομεν. Id eſt primo loco ponere & antiquiſſimum ducere. Trãquillus in Veſpaſianò, Per totum imperii tempus nihil antiquius habuit, quàm nutantem rempublicam ſtabilire. οὐδὲν προυργιαίτερον ἐγένετο: vel οὐδὲν πολυτιμότερον: vel ad verbum, οὐδὲν πρεσβύτερον ἦγεν. Herodotus in quinto, τὰ γὰρ τοῦ θεοῦ πρεσβύτερα ἐποιεῦντο ἢ τὰ τῶν ἀνδρῶν. res diuinas antiquiores humanis habuerunt: id eſt præuertẽdas & potiore cura proſequẽdas. Inde apud Homerum in Odyſſ. Νέστορος εὐρυδίκη πρέσβα κλυμένοιο θυγατρῶν. ἡ πρέσβειρα καὶ τιμιωτάτη. Sic in libro de diuinis nominibus Dionyſius, ſummos angelorum ordines πρεσβυτάτας δυνάμεις vocat. Et preſbyteri non tam ſeniores quàm prudentia & grauitate venerabiliores ſignificantur Græco vocabulo ab ipſis parum intellecto, qui ea appellatione cẽſentur. Et eorum (ſi diuis placet) quoſdã nõ pudet pro cõcione dicere atq; vociferari, linguæ Græcæ ignoratione quaſi ſanctiſſimæ atque innocẽtiſſimæ doctrinæ rudimentum & exordiũ, ſummopere amplectẽdam ac profitendam: vſqueadeò ſtomachũ ruſticitatis ſemper offendit, non nitor modo atque elegãtia, ſed etiam germana rerum incorruptáque natura. Antiquior igitur fuit Romanis parentibus cura Caſtrenſis diſciplinæ, quàm liberorum indulgentiæ: vt Manlio illi Torquato.

Antiquiſſimum.

Preſbyteri.

IN cap. Deſertorem, ſub titulo, De re militari, duæ ſunt mendæ minutulæ, nec tamen conniuẽtia prætermittẽdæ. Prior eſt in §. Is qui exploratione emanet hoſtibus inſiſtẽtibus: aut qui à foſſato recedit, capite puniendus eſt. Addẽda particula in: vt ſit, in exploratione: & foſſa legendũ, nõ foſſato: vt ſit, qui à foſſa tum recedit. Capitalem (inquit) animaduerſionẽ meretur qui explorandi prætextu, cum hoſtes caſtris inſtarent, aut exercitum vrgerent, à re gerenda & prælio abfuit: aut cuius culpa cum exploratum miſſus eſſet, hoſtes exercitum improuiſo oppreſſerunt. Quod Accurſius malè intellexit de eo qui ab hoſtibus exoratus emanſit: item qui pro vallo aut foſſa collocatus, ſtationem & locum non tenuit. Altera menda eſt vnius literæ, ſed reſponſi ſententiam immutans. IN §. In bello. In bello qui rem à duce prohibitam fecit, aut mandata non ſeruauit, capite punitur, etiã ſi res bene geſſerit. Sic Bartolus poſt Accurſium legit. Ego verò nõ geſſerit, ſed ceſſerit lego. κἂν εὐτυχῇ. Id eſt etiam ſi exitum rei fœlicem ſors dederit. κἂν εὐτυχήσῃ τὸ πρᾶγμα. alioquin Iuriſconſultus dixiſſet, Etiam ſi rem bene geſſerit, id eſt egregiè pugnauerit. Aliud eſt enim rem gerere, id eſt pugnare: & aliud res gerere. vt Plinius libro ſecundo, In Arabico ſinu res gerẽte Cæſare Auguſti filio, ſigna nauium ex Hiſpanienſibus naufragiis ſunt agnita. id eſt belligerante. Idem in quinto, Scipione Aemyliano res in Africa gerente, Polybius annalium conditor ab eo accepta claſſe, ſcrutandi orbis illius gratia circunuectus eſt.

Rem gerere, & res gerere.

IN §. Proximo. Et cum multi milites in aliquod flagitium conſpirent, vel ſi legio deficiat, auocari militia ſolent. Accurſius hunc locum inſcitè interpretatus eſt, ignorans interdum integras legiones exauctorati ſolere. Cuius

Legiones exauctoratæ.

inſtituti exemplum eſt apud Lampridium in Alexandro, qui de exauctorata vna legione loquens,ita inquit, Cum nihilominus poſt iſta fremerent,exclamauit: Quirites diſcedite,atque arma deponite.mirando exemplo depoſitis armis,depoſitis etiam ſagulis militaribus, non ad caſtra, ſed ad diuerſoria varia diſceſſerũt. Et paulo pòſt, Eam tamen legionem quam exauctorauerat, rogatus poſt dies triginta:priuſquam ad expeditionem Perſicam proficiſceretur, loco ſuo reſtituit. Cui ſimile eſt illud Cæſaris apud Lucanum in quinto Pharſ. Tradite noſtra viris ignaui ſigna Quirites. Et quod ſequitur, Iam certè mihi bella geram: diſcedite caſtris: Tradite noſtra viris ignaui ſigna quirites.

Quirites.

Quirites enim eos appellantes,ſignificabant non eſſe milites, ſed ciues tãtùm Romanos & paganos iam eſſe. Olim autem cum exercitus vniuerſus peccauerat capitaliter,legiones decimabantur.

IN cap.Qui cum vno. eodem ſub titu.§.Non omnis.Nõ omnis qui litem habuit, & ideò militauerit, exauctorari iubetur : ſed qui eo animo militiæ ſe dedit,vt ſub obtentu militiæ precioſiorem ſe aduerſario faceret. Lego præciſiorem, id eſt duriorem & intractabiliorem. Et imitatione Græcorum id tractum eſt, vt pleraque Latinorum. ἀπότομον enim dicunt τὸ τραχὺ καὶ σκληρὸν καὶ

Præciſum, præfractũ, abruptum.

ἀπόκρημνον. quod Latini,& præfractum,& præciſum,& abruptum dicunt,atque etiam abſciſſum.Quintilianus in decimo,Qui præciſis cõcluſionibus obſcuri, Salluſtiũ atq; Thucydidem ſuperant.Et in ſeptimo,Præciſam verborũ comprehenſionem,appellant diffinitionem dialecticam, quæ difficilior eſt tractatu oratoria finitione.Gellius,Obſcurè hoc & præciſe dictum. Metaphora inde(vt opinor)tracta, quòd quæ præciſa ſunt, ea ſunt iuſto cõciſiora & breuiora,indéque obſcuriora : vel à ſaxis præruptis,quæ ἀπόκρημνα dicuntur,vnde deſcenſus durior eſt.Valerius libro ſecundo,Aſpero enim & abſciſſo caſtigationis genere militaris diſciplina indiget. Idem libro ſexto, Sed aliquanto Charondæ Tyrii præfractior & abſciſſior iuſtitia ad vim & cruorem vſq;. Liuius libro xxv, Nec fermè quicquam ſatis arduum aut abſciſſum erat,quod hoſti

Abſciſſum.

aditum aſcenſúmve difficilem præberet. Abſciſſum pro abrupto & prærupto

Molle.

dicit.cui contrarium eſt molle : vt Sola viri molles aditus & tempora noras. apud Vergilium. Et mollis cliuus,& mollire cliuum,& molle faſtigium:qui-

Refractarium.

bus Cæſar vtitur. Non abſimile eſt refractarium:quod nonnulli quibus iuſto maior inceſſit(mea quidem ſententia)purè & inculpatè loquendi religio,eximere Latinæ linguæ,vt multa alia, volũt. Eſt enim & ipſum à Græcorũ imitatione tractum . nam quo modo illi ἀντίτυπον, vel vt alii ἀντιτυπὲς, ὃ σκληρὸν καὶ ἀνένδοτον dicunt : ſic Latini refractarium, quaſi repercutiens ad tactum & reluctans. Cicero ad Atticum libro ſecundo, Fuit enim mihi commodum,quòd in eis orationibus quæ Philippicæ nominãtur,enituerit ille tuus ciuis Demoſthenes : & quòd ſe ab hoc refractariolo dicendi iudiciali genere abiunxerat, vt σεμνότερος καὶ πολιτικώτερος videretur : curare vt meæ quoque eſſent orationes quæ conſulares nominarentur. Non pauca & alia ſunt quibus ille auctor in epiſtolis vſus eſt & libris philoſophicis:vt Pendeo animi expectatione Corſinienſi, ad Atticum. & alibi,vt decuſſare,rotundare,& ſeſquitertium,ſeſquialterum, ſeſquiquartum, & vlteriora : quæ Latina eſſe negantur à viris alioqui

de lingua Latina egregiè meritis:fortaſſe quia vno in opere Ciceronis leguntur. Quòd ſi vna & altera eius auctoris charta intercidiſſet,vt multa opera interciderunt : tantum iacturæ Romana lingua fortunæ iniuria feciſſet. Nam quòd illud eiuſdem de Oratore laudant in ſententiæ ſuæ teſtimonium : Pes enim qui adhibetur ad numeros, partitur in tria: vt neceſſe ſit partem pedis, aut æqualem eſſe alteri parti, aut altero tāto, aut ſeſquimaiorem : quaſi ſeſqui ſemiſſem ſignificet ſiue dimidium. Ego eos falli puto mendoſa lectione, itaq; eſſe legēdum: Aut altero tanto maiorem aut ſeſqui. id quod indicant ea verba quæ ſequūtur: Ita fit(inquit)æqualis dactylus, duplus iambus,ſeſqui pæan. Seſqui,vt opinor, ἐμφάσει dixit hoc ſenſu:vt pes duplus ſit qui altero tāto maior eſt in ſecunda ſui parte: qui autem non altero tanto, ſed dimidio maior eſt, ſit ſeſqui. Nam ſeſquimaiorem , vt dixerit Cicero, mihi perſuadere non poſſum. Abſciſſum igitur Calliſtratus Iuriſconſultus pro fixo & certo poſuit, in quo euariare non licet. Demonſtratur(inquit)variè nec abſciſſè,numerum liberorum ad excuſationem munerum municipalium prodeſſe.id eſt,qui numerus munerum immunitatem præbet, nec ſtatus nec fixus eſt. Hoc vſitatius præciſè dicitur:& præcidere verbum in ea re commodius eſt. Cicero in Acad. Stoicis placet peccata eſſe paria : at Antiocho hoc vehementiſſimè diſplicet. Liceat tandem conſiderare vtram ſententiam ſequar. Præcide,inquit : ſtatue quidlibet:& deſume vtrum magis probes. ἀφόρισον, προσδέχου. Eſt enim,vt opinor, tranſlatio à fabrili more ducta. nam fabri quod deſecare ſerra volunt: prius linea ducta ſignant & præcidunt. vel à more veſtem lineam ſericámve venditantium. quod enim emptori addixerunt & admenſi ſunt , prius leuiter incidunt quatenus menſura procedit,deinde abrumpunt : quando ita fert natura veſtis,vt ſecundum præciſuram rectis lineis dirumpatur. Præciſè pro durè, & præcidere pro durè negare. Idem ad Atticū libro octauo, Quibus literis ita reſpondit Dionyſius tuus, vt ego memini cuius cauſam non reciperem, nunquam reo cuiquam tam humili,tam ſordido,tam nocenti,tam alieno, tam præciſè negaui, quàm hic mihi. planè ſine vlla exceptione præcidit: nihil cognoui ingratius. Et lib.x.de eodem loquēs, Quod quia planè cum in Formianum veniſſet præciderat, aſperius ad te de eo ſcribere ſolebam. ἀποτόμως ἐκ ἴσου πάντων: ἄχαρος καὶ πάντων ἀποτόμως ἐχόμενος. Vernaculo prouerbio dicimus, poſtulati vel expectationis epiſtomiū abſcindere, metaphora à vaſis vinariis tracta: hoc eſt ſpem rei præcidere: vt Præcidere defenſionem, præcidere reditum, & alia quibus Cicero ipſe vtitur. vt in Piſonem, Sed de reditu Gabinii omittamus, quem ipſe ſibi præcidit. ἐν αὐτοῖς ἑαυτοῦ ἀποτέμνων.

Seſqui.

Præciſè.
Præcidere.

IN eodem cap.§.Grauius. Grauius autem delictum eſt detrectare munus militiæ quàm appetere. Nā qui ad edictum olim non reſpondebant, vt proditores libertatis in ſeruitutem redigebantur. Sed mutato ſtatu militiæ receſſum à capitis pœna eſt:.qua plerunque voluntario militi numeri ſupplentur. Legendum milite in ablatiuo. Sed quoniā huius dicti ſenſum Accurſius non intellexit: ſilentio prætereundam tam minutam mendam non cenſuimus. In ſuperiore reſpōſo dictum eſt, in eos vindicandum, qui ad deſertionis pœnam vitandam in aliam centuriam legionémve allegi ſe paſſi ſunt. Hic autem di-

cit maiori olim crimini datum eſſe militiā detrectare, hoc eſt fugitare, vt ſuperius explanauimus: quàm militiam contra ius affectare. nam qui vel in tumultu, vel in alio genere belli ſuſcipiēdi nominatim in tribu ſua citati ab eo qui delectus poteſtatem habebat, non reſpondiſſent: ii libertate mulctabātur, vt libertatis proditores, id eſt ſtatus popularis, qualis erat Romæ ante Cæſarem dictatorem. Poſtea auctis militiæ commodis, ratio delectus habendi immutata. Plerunque enim non niſi voluntarii milites centuriatim allegebātur, id eſt οἱ ἐθελοντὶ στρατευόμενοι. Eſt autem reſpondere ad edictum, ἀπαντᾶν πρὸς τὸν κατάλογον, πρὸς τὸ παράγγελμα ἀπαντᾶν. quod reſpondere ad nómen dicitur. Liuius libro ſeptimo, Acerbitas in delectu, non damno modò ciuium, ſed etiam laceratione corporum lata, (partim virgis cæſis qui ad nomina non reſpondiſſent, partim in vincula ductis) inuiſa erat. Inde dare nomen militiæ, eſt ad delectum ſeſe exhibere. Cicero in Philip. Re & veritate nobis milites ſine vlla recuſatione ſummo etiam cum ſtudio nomina dant. ἑαυτὸν ἐκδιδόναι ἀπογράφεσθαι. Numeri militares vocari cœperunt, quæ cohortes legionéſque prius vocabantur, propterea quòd Græci καταλόγους vocabant τὰ τάγματα: & qui ſupra numeros aut extra numeros eſſent, ἔκτακτοι appellantur, quaſi extra vel ſupra numerū accenturiati: vel vt Polybius vocat, ἐπίλεκτοι. Tranquillus in Claud. Equeſtris militias ita ordinauit, vt poſt cohortē, alam: poſt alam, tribunatum legionis daret: ſtipendiáque inſtituit & imaginariæ militiæ genus, quod vocatur ſuper numerū: quo abſentes & titulo tenus fungerentur. Maior eſt Latinitatis ignorātia illa Accurſii in cap. ſequenti §. Qui captus: in his verbis interpretandis: Item qui in præſidio captus eſt, in eadem conditione eſſe certū eſt. Ignotauit enim præſidium ſignificare numerum & ſtationē militum ad vrbis vel arcis cuſtodiam deſtinatorum: licet etiam in vniuerſum ἐπιτείχισμα & ἀσφάλισμα ſignificet, & φυλακτήριον, atque πρόβλημα: in plurali verò partes & caſtra. vt Cicero pro Ligario, Dic te Cæſar de facto Ligarii iudicem eſſe: quibus in præſidiis fuerit quære. Idem, Languidiore, credo, ſtudio in cauſa fuiſtis: tantummodò in præſidiis eratis: animi verò à cauſa abhorrebant. μόνον ἐν τῇ μερίδι ἐτύγχανες ὤν: ὁ μέντοι νοῦς τῆς μερίδος ἀφεστήκει. Verum hæc & huiuſcemodi alia animaduertere, vel cuiuſuis eſt hodie, qui modò literas meliores aliquantum attigerit: vt illud in capite Officium, infrà hoc eodem ſub titulo, Officium Tribunorum eſt milites in caſtris continere, principiis frequenter intereſſe, querelas cōmilitonū audire. quod Accurſius pro cætera ſua Latinitatis peritia interpretatus eſt: ignorans militaria principia Latinè, vt Græcè ἀρχὰς, eſſe dicta à principibus, qui in ſecunda acie erant. Nam cum in acie prima eſſent haſtati, in ſecunda erant principes, in tertia triarii, vt auctor eſt Liuius libro octauo. Hi principes etiam Antepilani dicebantur & robur exercitus. Inde illud Terētianum, Inde ego poſt principia omnibus ſignum dabo. Tranquillus in Othone, Ibi omiſſa mora ſuccollatus, & à præſente comitatu Imperator conſalutatus, inter fauſtas acclamationes ſtrictóſque gladios ad principia deuenit. Liuius, Vbi triarii conſurrexerunt integri refulgentibus armis, noua ex improuiſo orta acies, receptis in interualla ordinū antepilanis, clamore ſublato principia Latinorū perturbant. Principia pro ordinibus principum poſuit:

Reſpōdere ad edictū, & ad nomen.

Dare nomē militiæ.

Imaginaria militia.

Præſidiū & Præſidia.

Principia militaria & caſtrenſia.

vt Salluſtius in Iugurtha, Aciem ſicut inſtruxerat, trãſuerſis principiis in planum deducit. Principia etiam erant in caſtris, vbi ius reddebatur. Cicero ad Brutum, Spes libertatis nuſquam niſi in noſtrorum caſtrorum principiis eſt. Liuius libro octauo ſecũdi belli Pun. Forma tamen caſtrorum Ro. conſtabat vna ea ſpe, quòd milites tribunos ex contagione furoris haud expertes ſeditionis defectioniſque rati forent, & iura reddere in principiis ſinebant, & ſignum ab eis petebant, & in ſtationes ac vigilias ordine ibant. Iuſtinus, Ordines quoque nemo in exercitu Alexandri niſi ſexagenarius duxit: vt ſi principia caſtrorum cerneres, ſenatum te alicuius reipublicæ cernere diceres. Plutarchus in Galba, de Ouidio loquens, τὴν γυναῖκα τοῦ ἡγεμόνος ἐπεισήγαγε νύκτωρ εἰς τὸ στρατόπεδον ἐν ἐσθῆτι στρατιωτικῇ, καὶ διέφθειρεν ἐν τοῖς ἀρχείοις, ἃ πριγκίπια καλοῦσι ῥωμαῖοι. De ratione & modo inſtitutiſque caſtrorum Romanorum, Polybius ἐν τῷ περὶ πολιτείας τῆς ῥωμαίων luculenter ſcripſit. Sic autẽ accipienda ſunt principia in cap. Iubemus, De erogatione militaris annonæ, lib. xii. Codicis Auguſtialis. quod Accurſius identidem repetitum nuſquam intellexit. Inter alia autẽ hoc quoque Caſtrenſis erat moris iuriſque militaris, vt milites à Centurionibus vite cæderentur: id quod adnotatum ad id pertinet, quod in cap. Miles, dicitur inferius: Miles ſi vitem tenuit, militiã mutat. Plinius libro decimoquarto, Centurionũ in manu vitis opimo præmio tardos ordines ad lentas perducit aquilas: atque etiam in delictis pœnam ipſam honorat. Iuuenalis de Mario, Nodoſam poſt hæc frangebat vertice vitem, Si lentus pigra muniret caſtra dolabra. Plutarchus in Gal. κλῆμα ἑκατοντάρχου vocat, id eſt vitem centurialẽ. vt Macrobius. Inde factum, vt Spartianus vitem pro centurionatu acceperit in Hadriani vita. Inde ſub vitem præliari dicuntur milites, auctore Feſto. Vitis Centurionum.

IN cap. penultimo eiuſdẽ tract. De re milit. Ex cauſa deſertionis notatus ac reſtitutus, tẽporis quo in deſertionis cauſa fuerit, impẽdiis expũgitur. Stipendiis legẽdum eſt omnino: etiamſi nullam huius lectionis fidem, nec indicium vllum in exemplaribus inueni. In cap. Qui excubias, ſupra codẽ hoc titu. Sed ex cauſa deſertionis reſtitutus in militiã: non aliter medii tẽporis ſtipendia & donaria accipit, niſi ei hoc ſpecialiter liberalitas principalis indulſerit. hic cum in omnibus exemplaribus donaria legatur: ſimili tamen temeritate vel caſus vel emendatoris hãc mendam irrepſiſſe in libros qui extant; atque illam ſuperiorẽ, facilè eſt iudicare: non enim donaria, ſed donatiua. Plautus in Gurg. Miles pulchrè cẽturiatus eſt expunctus in manipulo. Cicero ære dirui vocat, vt alibi diximus. Donatiuũ autẽ largitio eſt Imperatoris in milites: id eſt λαμπρὰ ἐπίδοσις. quæ eadem in populũ facta, congiarium dicitur. Donarium autẽ eſt ἀνάθημα, qualia videntur in fanis. Tranquillus in Calig. Pronunciatóque militi centenis viritim denariis, quaſi omne liberalitatis exemplum ſupergreſſus: Abite (inquit) læti, abite locupletes. Primus autem Claud. Auguſtus inſtituiſſe ab eodem dicitur, vt Imperatores Ro. in auſpicatu imperandi donatiuum militibus pronũciarent. Quod autẽ ſequitur, Quòd ſi ratio conſtiterit, neque deſertorem fuiſſe apparuerit, omnia ſtipendia circa temporis finem reddũtur: hunc habet ſenſum, Quòd ſi ille qui deſertionis ſuſpectus eſt, rationẽ aliquam cauſamque iuſtam fuiſſe docuerit, quamobrem abeſſe ſi- Donatiuũ, & Congiarium.

bi contigerit.hoc enim ſignificat rationem conſtare. Plinius iunior ad Minutium, Mirum eſt quàm ſingulis diebus in vrbe ratio aut conſtet aut conſtare videatur. id eſt, mirum eſt, quàm officio quiſque in vrbe præclarè fungi videmur, benéque operas collocare, ſingulíſq; horis ciuiliter ſeruire: id eſt nihil tẽporis hominibus deperire: eo modo quo dicitur, rationẽ alicui conſtare, quãdo acceptorum ratio non ſuperat impenſorum rationem & reliquorum.

Ratio conſtat.

I N cap. Hæreditate, De caſtrenſi peculio, circa principium, commilitonũ pro commilitium legitur. quod Accurſius ſuſpicatus eſt. Eſt autem commilitium ſocietas militaris, & contubernalis amicitia.

Cõmilitiũ.

E S T caput Municeps, ſub titulo, Ad municipalẽ, vt ſubintelligas legem, vt Politianus pridem dixit. In eo capite ita legitur, Miles ibi domicilium habere videtur vbi inhæret: etſi nihil in patria poſſideat. Merere verbũ eſt ad milites pertinens. quare in promptu eſt iudicare, nec inhæret nec haberet, vt Accurſius: ſed meret legendum eſſe. Merere militare eſt, quod Græci στρατείας στρατεύειν dicunt. Lucanus, AEre merent paruo. Vnde equo merere Ciceroni in Philip. pri. cum alioqui merere, quæſtum facere ſignificet, id eſt ἐργάζεσθαι, μισθαρνεῖν. & milites merentes τεταγμένοι dicuntur, & μισθοφοροῦντες: & qui nõ merent ἀστράτευτοι, ἄτακτοι: & extraordinarii ἔκτακτοι. Inde emerere verbum vt elugere: & emeriti milites. & ſtipẽdia emerita Ciceroni. Liuius libro nono belli Maced. Conſules cum tribunis egernnt, vti ad plebem primo quoque tẽpore ferrent, vti Ebutio emerita ſtipendia eſſent: ne inuitus militaret. Modeſtinus ſuprà, De re militari, emerita pro commodis veteranorum accepit. Et vt veteranus (inquit) accipietur, & emerita accipiet. Tranquillus, Eorum duces quadragena M. ſeſter. merebant, ἐμισθοφόρουν. Cicero pro Roſcio, Nam illa membra merere per ſe nõ amplius poterant xii. æris. ἐδύναντο. Emeriti milites. Lucanus, -quæ rura dabuntur Emeritis: τοῖς τεταγμένας στρατείας πληρώσασι: vel τοῖς τὰς νενομισμένας στρατείας ἐστρατευμένοις: τοῖς στρατείαν πεπληρωμένοις καὶ μισθοφορῶν.

Merere.

Emerere.

Emerita.

I N cap. ſequenti, Humanũ eſt reliquorum vſuras neque ab ipſo qui ex adminiſtratione honoris relinquitur. Sic habent omnia exemplaria, & Accurſius probat: verum ſenſu expoſcẽte, ego reliquatur lego. Eſt autem reliquari, æs alienum ex reliquis rationum cõtrahere. quo verbo vſus eſt Paulus, ſuprà, De adminiſtratione tutorum, in cap. Lucius. Paulus reſpõdit, Non ex eo quòd adultus eum qui prædia eius coluit, procuratorem habere voluit: debitũ quod ex conductione reliquatus eſt, agnouiſſe eum videri. Obiter autem emendandus locus corruptiſſimus in cap. Licitatio, ſuprà, De vectigalibus, vbi idem Paulus in exemplaribus peruagatis ita loquitur, Et ideò impleto tempore conductionis licitatores alloquendi ſunt. Licitatores vectigalium ad iterandam conductionẽ antequam ſuperiori ſatiſfaciant, admittendi non ſunt. Nos ex vetuſtorum obſeruatione legimus, Et ideò impleto tempore conductionis ea locanda ſunt: Reliquatores vectigalium, &c. Sicque legebat Petrus Crinitus. In quodam tamen vetuſto libro relinquantes legimus. Cicero ad Atticũ, Maximè verò me angit ratio reliquorum meorum: quæ quanquam explicata ſunt, tamen quòd & Dolobellæ nomen in iis eſt, & attributione mihi nomina ignota, cõturbor. Plinius in epiſt. Priore luſtro quãquam poſt magnas re-

Reliquari.

miſſiones reliqua creuerunt. λοιπάδες & λοιπάζειν verbũ apud Græcos legũtur.

I N cap. Eius, eodem ſub titulo, Ad municipalem. Si quis negocia ſua non in colonia, ſed in municipio ſemper agit. Colonia hic non villam ſignificat, vt Accurſius exiſtimauit : ſed pro oppido quod coloniæ iure vtitur. Colonia interdum agricolationis locum, aratoriſque officinam & domicilium ſignificãt. Paulus in tract. Locati, Seruus quo coloniæ aſcriptus eſt, ad periculum coloni pertinebit. Sic Cicero in Frumentaria, Siculos colonos & aratores pop. Romani vocauit γεωργοὺς. Inde leges colonicæ Varroni lib. pri. de re ruſtica, Atque etiã leges colonicas tollis, in quibus ſcribimus, Colonus in agro ſurculario ne capras compaſcat. Columella lib. pri. Comiter agat dominus cum colonis, facilémque ſe præbeat : auarius opus exigat quàm penſiones. Colonia etiam ciuitas eſt à matrice ciuitate deducta, id eſt metropoli. quo modo Athenis Ionicæ ciuitates deductæ erãt & propagatæ : vt ex Herodoto nouimus libro ſeptimo. Colonia in hoc ſignificatu Græcè ἀποικία dicitur : & coloni ἄποικοι. Thucydides, ἀποικία δὲ μὴ πάσχουσα, τιμᾷ τὴν μητρόπολιν· ἀδικουμένη δὲ ἀλλοτριοῦται. Terra ſancta colonia vocatur cap. duodecimo libri Sapientiæ. Sed cum totus ille liber inſcitè & abſurdè è Græco verſus eſt ab homine quodam linguæ Græcæ Latinæque imperito: tum verò caput illud abſurdiſſimè. Nam vbi nunc legitur, Vt dignã perciperent peregrinationẽ puerorũ dei, quæ tibi omnium charior eſt terra: ita Græcè legitur, Vt dignã dei filiorũ coloniam ſuſciperet terra omnium apud te honoratiſſima. ἵνα ἀξίαν ἀποικίαν δέξηται θεοῦ παίδων ἡ παρά σοι πασῶν τιμιωτάτη γῆ. Colonia igitur interdum ab incolentibus terram inhabitantibúſque dicitur, interdum à cultoribus terræ. id quod oſtendit diuus Auguſtinus libro decimo de Ciuitate dei, his verbis, Nam ex hoc verbo colo agricolæ & coloni vocãtur: & ipſos deos nõ ob aliud appellant cœlicolas, niſi quòd cœlum colant, non vtique venerando, ſed inhabitando, tanquam cœli quoſdam colonos: non ſicut appellantur coloni, qui conditionem debent genitali ſolo propter agriculturam ſub dominio poſſeſſorum: ſed, vt ait quidam Latini eloquii magnus auctor, Vrbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni. ab incolendo enim colonos vocauit, non ab agricultura. Hinc & ciuitates à maioribus ciuitatibus velut populorum examinibus conditæ, coloniæ nuncupantur. His verbis Auguſtini vtraque ſignificatio enarratur. Cicero de lege agr. cõtra Rullum, Hoc in genere (inquit) ſicut in cæteris reipub. partibus, eſt operæprecium diligentiam maiorum recordari, qui colonias ſic idoneis in locis contra ſuſpicionem periculi collocarunt, vt non oppida Italiæ, ſed propugnacula imperii eſſe viderentur. Et pro Fonteio de Gallia prouincia loquens, Eſt in eadem prouincia Narbo Martius, colonia noſtrorum ciuium, ſpecula populi Romani, ac propugnaculum iſtis ipſis nationibus oppoſitum & obiectum. Cæſar libro ſexto belli Gallici, Fuit antea tempus cum Germanos Galli ſuperarent virtute, vt vltrò bella inferrent, ac propter hominum multitudinem agríque inopiam, trans Rhenum colonias mitterent. ἐς τὴν πέραν τοῦ Ῥήνου κληρουχίας ἀποπέμψαι. Tranquillus in Auguſto, Ad hunc modum vrbe vrbaniſque rebus adminiſtratis, Italiam duodetriginta coloniarũ numero deductarum ab ſe frequentauit. ἰταλίαν τῇ τριάκοντα ἀποικιῶν ἀριθμῷ δυοῖν δεουσῶν κατακεκληρούχηκε. De

Locus libri Sapientiæ.

municipii & coloniæ diſcrimine Gellius libro quinto ſcripſit. Coloniæ in titulo, De cenſibus,& alibi in iuris libris fit mentio : ſed nuſquam(vt opinor) ab Accurſio hoc vocabulū intellectum eſt. Adde hic corollarii nomine,quòd qui vrbes euerſas & reſtitutas incolere incipiūt: ii non ἄποικοι,id eſt coloni,ſed ἔποικοι dicuntur,quaſi incolæ immigrantes. quanquam & hoc verbum interdū pro colonis accipitur,& pro iis qui indigenis ſuperinducuntur. Ariſtoteles, οἱ δὲ ἀπολλωνιᾶται ἐποίκους ἐπαγαγόμενοι ἐστασίασαν.

Ἔποικοι.

IN cap. Generaliter, De decurionibus: Vt qui clementiorem ſententiam paſſus eſt, ob id quòd ad tempus relegatur, bonis conſulere debeat humanitatis ſententiæ,nec decurionatum accipiat. Legendum boni conſulere: quod quid ſit docet Quintilianus libro primo his verbis, Sitne Conſul à conſulendo,an à iudicādo:nam & hoc conſulere veteres vocauerunt. Vnde adhuc remanet illud: Rogat boni cōſulas , id eſt bonum iudices. Idem in præfatione ſexti libri, Boni autem conſulere noſtrum laborem , vel propter hoc cæcum eſt, quòd in nullum iam proprium laborem perſeueramus. id eſt bonā ſpem de labore ſuo concipere,hilaritérque operam in eo nauare. εὐθύμως ἔχειν φιλοπονοῦντα. Plinius lib. xxxiii, Quærebat argentum auaritia:boni cōſuluit interim inueniſſe nimium. id eſt bene ſecum actum eſſe iudicauit, & interim acquieuit inuento. ὁ δ' ἀγαπητῶς ἐν τῷ μεταξὺ τὴν μίλτον εὗρε. vtitur & Plinius Iunior. Hoc ferè Cicero, Terentius & Liuius AEqui boni facio dicunt. Cicero ad Atticū, Tranquilliſſimus autem animus meus,qui totum iſtud æqui boni facit. id eſt bonam in partem interpretatur, ὁ πάντα δὴ ἐπ' ἀγαθῷ λαμβάνων, ὁ πρὸς ἅπαν εὔκολος. Sic Vlpianus boni conſulere humanitatis ſententiæ,per genitiuum quaſi Græco more dixit: id eſt exiſtimare clementer ſecum à iudicibus actum eſſe in animaduerſione criminis. στέργειν ἐπὶ τῇ ἐπιεικείᾳ τῆς γνώμης. τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐπιεικείας ἀσπάζεσθαι. τοῦ συνήδεσθαι, τῇ γνώμῃ χρησαμένῳ ἐπιεικεῖ καὶ φιλανθρώπῳ.

Boni conſulere.

AEqui boni facere.

IN capite, Honores, eodem ſub titulo, Honores & munera non ordinationibus,ſed potioribus quibuſque iniungēda ſunt. In vetuſtioribus ordinationis legitur,ídque Accurſius teſtatur: ſed vtrūq; mendoſum eſt,vt opinor. quare vel ordinatioribus vel ordinatis omnibus legendum eſſe cenſeo. Eſt autem ordinare, aliquem ad honorem & magiſtratum promouere: hoc eſt(vt Cicero loquitur)ornare,honoribúſq; augere: κοσμεῖν, ὡς τιμὴν ἀνεβιβάζειν, ὡς ἀξίωμα προάγειν. Tranquillus in Veſpaſiano, Quendam è caris miniſtris diſpēſationē cuidam quaſi fratri petentem cum diſtuliſſet, ipſum candidatum ad ſe vocauit: exactáque pecunia quantam is cum ſuffragatore ſuo pepigerat, ſine mora ordinauit. Eſt enim ordinare,quaſi in ordines adoptare,vel in ordinem municipalem prouehere. Cicero in Prætura vrba. M. Octauium hominē ornatiſſimū loco,nomine,ordine,virtute. Alibi, Inferiores loco,ordine,auctoritate. Secūdum hoc honores deferendi ſunt optimo cuique,non in orbem honores municipales conferendi:nec vt quiſque in ordinem allectus eſt,ita ei munera iniungēda. Ordinatū etiam dicitur τεταγμένον, id eſt rectè atq; ordine conſtitutū. vt idem Tranquillus in Aug. Partitis poſt victoriam officiis, cum Antonius orientem ordinandum,ipſe veteranos in Italiam reducendos,& municipalibus agris collocandos recepiſſet: neque veteranorum,neque poſſeſſorum gra-

Ordinare.

tiam tenuit. Curtius, Forſitan dii ita fata ordinauerũt. Sic Cicero in Orat. ordinare litem dixit, συντάξαι, διατάξαι, ἐπανορθῶσαι, βραβεῦσαι, διακοσμῆσαι.

IN cap. Herennius. Modeſtinus reſpondit, ſola ſalarii præſcriptione minimè decurionem factũ, qui ſecundũ legem decurio creatus non ſit. Vel perceptione vel perſcriptione legẽdum: præſertim cum Accurſius teſtetur in aliquibus legi albi præſcriptione. Eſt autem perſcribere, in tabulas publicas in Perſcribere actáque referre: quod in regiſtro ſcribere vulgò dicunt, vocabulo à regeſtis corrupto. Sunt enim regeſta quæ à Græcis ἀπομνήματα & ἀπομνημονεύματα dicũtur. Regeſta. Quintilianus in ſecũdo, Vnde fit vt diſſoluta & ex diuerſis congeſta oratio cohærere non poſſit: ſimiliſq; ſit commentariis puerorum, in quos ea quæ aliis declamantibus laudata ſunt, regerunt. Et in tertio, Sunt enim velut res Regerere. regeſtæ in hos commentarios, quos adoleſcens deduxerat ſchola. ὡσανεὶ ἀπομνημονεύματα. Regiſtrum ergo quaſi regeſtarium lingua vulgaris vocat. Hæ à Cicerone perſcriptiones dicũtur. vt in Verrem, act. quinta, Primum mihi literas publicas quas in ærario ſanctiore conditas habebant, proferunt: in quibus oſtendũt omnia quæ dixi ablata eſſe perſcripta. Idem, Vt quiſque eis rebus tuendis conſeruandíſque præfuerat: ita perſcriptum erat cum rationem ex lege redderet, vt quæ acceperat, deberet reddere. Et Philip. quinta, Illa verò diſſipatio pecuniæ publicæ ferenda nullo modo eſt: per quam ſepties millies falſis perſcriptionibus, donationibúſque auertit. Perſcriptionibus, id eſt ἀναγραφαῖς. Et ad Plancium, Id ex ipſo ſenatuſconſulto poteris cognoſcere: ita eſt enim perſcriptum, vt à me deſcripto dicta ſententia eſt. ἀναγεγραμμένον. Idem pro L. Flacco, perſcriptiones pro ſyngraphis accepit: Perſcriptiones Perſcriptiones. cum mulierculis aperta circunſcriptione feciſti: tutor his rebus Græcorum legibus aſcribendus fuit. Et in Verrem, perſcriptorem pro cautore poſuit, Perſcriptor qui formulas concipit. Dicuntur & διαγράμματα ea quæ in acta referuntur, vt fit in delectibus militum. Eſt igitur Modeſtini reſponſum huiuſmodi: albi ſola perſcriptione decurionem non fieri. hoc eſt, Nõ ſatis eſt in album eſſe relatum, niſi recta allectio præceſſerit perſcriptionem.

IN capite, Imperatores, eodem ſub titulo, De decur. Niſi eius ætatis fuerit vt decuriones creari poſſent, & dignitas certam ſpem eius honoris id faceret, vt princeps indulgere poſſit. Hic locus ita mihi legẽdus videtur, Et dignitas certam ſpem eius honoris iis faceret. Dignitas autem hic mea ſententia non Dignitas. pro decurionatu accipienda eſt, vt Accurſius exiſtimauit: ſed pro oris probitate, morúmque præſtantia in facie eminente. Pulchritudinis genera duo (inquit Cicero libro primo Officiorũ) Vnum virile, quam dignitatem dicimus: alterum muliebre, quam venuſtatem appellamus. In Oratore autem perfe- Venuſtas. cto vtrũque coniunxit, Vultus verò (inquit) qui ſecundum vocem plurimum poteſt, quantam affert, tum dignitatem, tum venuſtatem? In quo cum effeceris, ne quid ineptũ aut voluptuoſum ſit: tum oculorũ eſt magna moderatio. Plinius in Panegy. Iam firmitas, iam proceritas corporis, iam honor capitis, & dignitas oris, nónne longè latéq; principẽ oſtentant? ἡ σεμνοπρέπεια καὶ τὸ ἀξιωματικὸν, τὸ ἀξιάγαστον τῆς ὄψεως. Senſus igitur huius dicti hic eſt meo quidẽ iudicio, Ita demum relegatũ poſt relegationis tempus exactũ in ordinem eligi poſſe,

ſi damnationis tẽpore needum ætatis decurionalis fuiſſet, & indoles morum in ore conſpicua polliceri ei videatur indulgentiã principis. id eſt principem cum allectum eum reſciuerit, gratum id ratúmque habiturum: hoc eſt diploma indulgentiæ reſtitutioníſque haud grauatè daturum.

I N cap. Reſcripto. De muneribus & honoribus, circa principium, non alligatus, ſed allectus legendum eſt, vt Accurſius ſuſpicatus eſt, etiam ſi nõ probauit. Allegere eſt in cœtum adiungere & adoptare: vt ſublegere in locũ demortui legendo ſubſtituere. quibus verbis Iuriſconſulti vſi ſunt. vt Vlpianus ſuprà, De decurionibus. Tranquillus in Tyb. Inſtanti ſæpius vt ciuitate donatum in decurias allegeret: negauit ſe allecturum. ἐν ἴσῳ προσκαταλέξαι, vel προσεγκρίνεσθαι, ὑποκαταστήσειν. Varro de lingua Latina, Collegæ qui vnà lecti ſunt: & qui in eorum locum ſuppoſiti, ſublecti. ἀντικαθιστάμενοι. Alioquin allecti dicti ſunt peculiariter qui propter inopiam Senatorum, in ſenatum ex equeſtri ordine aſſumebãtur, vt eſſet differentia inter patres cõſcriptos & allectos: vt auctor eſt Feſtus. Huiuſmodi viginti allectos aut conſcriptos nuper curia ampliſſima hic accepit. προσγεγραμμένοι dicuntur.

I N cap. tertio huius tractatus §. Quòd pater, deeſt negatio omnino: quod ſuſpicatus eſt Accurſius, qui tamen ſenſum non percepit. Quòd pater nõ cõſenſit honoribus ſiue muneribus filii, ne illius patrimoniũ oneri ſubiiciatur, præſtat defenſionem: nam ciuem patriæ vtilitatibus quatenus poteſt, aufert. Legendum non præſtat defenſionem. Latinitas autem purior exigit, vt illius non ad patrem, vt Accurſius cenſuit, referatur, ſed ad filium. Alioquin Vlpianus non illius, ſed ſuum dixiſſet, ſi patrem intelligi voluiſſet. Senſus eſt igitur, Pater, qui filium ſuum quantum poteſt patriæ commodis aufert & auertit, facere nequit, quominus filii patrimonium aduẽtitium, aut caſtrenſe honorum adminiſtrationi, munerúmque functioni obſtringatur.

I N cap. Ad remp. eodem tract. Minores denique nec decuriones creantur: vel creati ſuffragium in curia ferunt. Minutula menda ſenſum huius dicti conuertit. Illa autem particula nec in priore membro poſita, iterationem ſui in poſteriore poſcit. Igitur ita legendum, Nec creati ſuffragium in curia ferũt. hoc eſt, ex eorum genere ſunt, quos Græci ἀκουστικοὺς & ἐχεμύθους vocant, quaſi auſcultatores & cenſendi immunitatem habentes.

Echemythi & auſcultatores.

I N cap. vlti. eodem ſub titulo, De muneribus: Nam harum ſpecierum curatores, quos Græci appellãt, creari moris eſt. Lego, quos σιτώνας καὶ ἐλαιωνάς Græci appellãt. Sitonæ apud Athenienſes curatores erant coemendo frumento condendóque præfecti: qui Latinè frumentatores dicuntur. οἱ τὸν σῖτον ἀγοράζοντες καὶ ἀποτιθέμενοι. erant etiam qui σιτοφύλακας dicebantur, quaſi frumẽti aſſeruandi curam gerentes: vt Demoſthenes ἐν τῷ πρὸς Λεπτίνην, de Leucone rege Boſphori loquens: Ab eo (inquit) quotannis frumenti ad milia quadringenta medimnum: id quod ex tabulis & ſcriptura ſitophylacum videre quiuis poteſt. καὶ ἔστιν ἐκ τῶν παρὰ τοῖς σιτοφύλαξιν ἀπογραφῶν αὐτὸς ἰδεῖν. Idem munus ab aliis σιτολογία dicitur: & curatores ipſi σιτολόγοι: Latinè frumenti coactores. Diſpenſatores autem ipſi annonæ publicæ σιτομέτραι vocantur. Hæc munera inſtituta erant in iis ciuitatibus, quæ frumento importato vtebantur, vt Athenis.

Allegere. Sublegere. Allecti. Sitonæ. Frumentatores. Sitophylaces. Sitometræ.

Vnde Demoſthenes ibidem, πλείστῳ τῶν ἁπάντων ἀνθρώπων ἡμεῖς ἐπεισάκτῳ σίτῳ χρώμε-θα. Sic autem σιτῶναι dicuntur, vt ὀπωρῶναι, τελῶναι. Inde σιτωνία in cap. ſecundo, infrà tract. proximè ſequenti, Sextumdecimum ætatis annum agentem ad munus ſitoniæ vocari non oportet. id eſt frumentationis publicæ. In cap. vltimo, infrà, De adminiſtratione rerum ad ciuitatem perti. Item reſcripſe-runt Sitonas indemnes eſſe oportere. Sic enim legendum eſt, non ſicomas. Hæc autem ſunt munera, ex quibus publicè debitores fiunt ii quorũ fit men-tio in cap. tertio, Cod. De compenſationibus. Verum quod paulò ſuperius in hoc capite dicitur, Tyrorum ſiue equorum productio, id eſt, vt opinor, quod Græci ἐξέτασιν καὶ σύνταξιν appellant, quaſi recenſionem & concenturia-tionem. de quo munere Ariſtoteles in ſexto Politicôn ita inquit, Opus & bello & pace portarum & mœnium curatores eſſe, & recenſionis ciuium de-ſcriptioniſque in claſſes. δεῖ γὰρ ἐν εἰρήνῃ καὶ πολέμῳ πυλῶν τε καὶ τειχῶν φυλακῆς ὁ-μοίως ἐπιμελητὰς εἶναι, καὶ ἐξετάσεως καὶ συντάξεως τῶν πολιτῶν. Hæc autem munera Ariſtoteles ἀναγκαίας ἀρχὰς appellat συντεταγμένας πρὸς τὰς πολεμικὰς χρείας: ob id ſcilicet quòd neceſſariam functionẽ habeant ad res bellicas expediendas cum vſus venit. Equorum productio eſt hipparchia. *Sitonia.* *Equorum productio.*

Sequitur, Item epiſcopi qui præſunt pani & cæteris venalibus rebus, quæ ciuitatum populis quotidianũ victum vſui iungunt, perſonalibus muneribus fungũtur. Pro vſui iungũt, ſuggerũt legendũ puto. Epiſcopus eſt qui ſuũ ar-bitratũ rerũ habet. Cicero ad Atticũ lib. vii, Ego negocio præſum nõ turbu-lento. vult enim me Põpeius eſſe, quem tota hæc Cãpana & maritima ora ha beat ἐπίσκοπον, ad quẽ delectus & negocii ſumma referatur. Eſt autẽ ἐπισκοπεῖν idem quod ἐφορᾶν. Xenoph. de copiis regis Perſarum, & earũ recẽſione loquẽs, καὶ τὴν μὲν ἀμφὶ τὴν αὐτοῦ οἴκησιν αὐτὸς ἐφορᾷ, τὴν δὲ πόῤῥω ἀποικοῦντας, πιστοὺς πέμπει ἐπισκοπεῖν. Epiſcopi autẽ & ephori ſunt, quibus nõ ſolum oculis luſtrãdi poteſtas, ſed etiã prouidẽtia & cognitio mãdata eſt: à qua ſignificatione epiſcopi antiſtites di-cuntur. quod vocabulũ ſi Latinè trãſferre quis velit, nõ veriùs ſpeculatorẽ, vt cenſeo, quàm inſpectorẽ vocarit. eſt enim id verbũ ei rei ſignificãdæ accõmo-datum. Cicero, Nos enim augures obnunciationẽ ſolum habemus: cõſules & reliqui magiſtratus etiam inſpectionẽ. ἐπισκοπήν. Liuius, Placuit mitti legatos in Hiſpaniã ad res ſociorũ inſpiciendas: quibus ſi videretur digna cauſa, An-nibali denũciarent, vt à Saguntinis ſociis populi Romani abſtineret. Inſpice-re etiam eſt rem penitus conſiderare. Vnde inſpicere hominẽ penitus Plinio in epiſtolis, id eſt pernoſcere: Et inſpicere agrũ quem velis mercari, & inſpe-ctio. libro primo Cicero ad Varronẽ, Illud enim adhuc prædiũ ſuũ nõ inſpe-xit. Sic hoc verbo vſus eſt Gaius Iuriſcõſ. in cap. Si poſt inſpectũ, De pericu-lo & commodo rei venditæ. & inſpector quaſi ἐπιγνώμων, nomẽ eſt artificii, vt ſunt ii quibus res inſpiciẽdæ mandãtur, & æſtimãdæ antequam emantur. Hic autem epiſcopos ſignificare eos inſpectores puto, qui de panificiis & reliquis vænalibus pro poteſtate cognoſcunt. quales ſunt apud nos, quos magiſtros opificiorum vocant, quibus opifices opificia ſua vt approbent neceſſe eſt in-ſtituto municipali, aut in mulctam incidant, niſi (quod plerunque fit) prola-to ære ſe tueantur, vt vtar verbo priſco. His autem verbis quæ ſequuntur, *Epiſcopus.* *Inſpectio.* *Inſpicere.* *Inſpectores*

DE LA VILLE DE LYON

Qui annonam ſuſcipit vel exigit vel erogat: ii magiſtratus ſignificãtur, quos ἀποδέκτας & ταμίας σιτολόγους & σιτωνίσας vocant.

Sequitur: Ii quoque qui cuſtodes ædium vel archeotæ. Cuſtodes ædium ſacrarum intelligo, quos Ariſtoteles ναοφύλακας vocat, qui iidem non ſunt cum æditiuis, quos νεωκόρους Græci vocant. Archeotæ ἀρχειῶται παρὰ τὸ ἀρχεῖον, ab archiuo, vel archio potius dicti ſunt, de quo antè diximus.

Logographi. Logographi à rationibus publicis conficiendis perſcribendíſque dicti ſunt: quanquam apud oratores hæc dictio aliter accipiatur. Iidem fermè qui tabularii: qui in tabulas publicas referunt, quæ ad rempublicam pertinent.

Xenoparochi. Xenoparochi (vt opinor) iidem ſunt qui parochi: qui peregrinis ſalem & ligna præbebant, inquit Acron. de quibus Horatius in primo Sermonum, Et parochi quæ debẽt ligna ſalémq;. quos Porphyrio copiarios à Latinis vocatos eſſe tradit: qui ſalem & ligna iis præſtabant, qui reipublicæ cauſa peregrè ibant. Sub nomine autem harum ſpecierum omnia hoſpitibus neceſſaria intelligimus, vt idem

Parochus. Acron alibi ſentire videtur libro ſecũdo Sermo. vbi Horatius parochum pro conuiuatore poſuit. -vertere pallor Tum parochi faciem nil ſic metuentis, vt acres Potores. Cicero in priore ſignificatione vſus eſt ad Atticum libro xiii, Ariobarzanis filius Romã venit: vult opinor regnum aliquod à Cæſare emere, omnino eum Seſtius noſter parochis publicis occupauit, quod quidem facilè patior: verũtamẽ inuito eum per literas, vt apud me diuerſetur. Sunt qui parochias inde appellatas cenſeant, quibus ſingulis ſacerdotes ſui deſtinati ſunt: ab exhibitione ſcilicet ſanctifici cruſtuli, id eſt ſacroſancti panificii. Ego verò non parochias primùm, ſed parœcias appellatas eſſe cẽſeo. πάροικοι ſunt accolæ: quare qui fanum aliquod accolunt, parœci dicti ſunt, eiuſdem ſcilicet

Parœcia. fani conſortes: & parœcia accolarum conuẽtus & accolatus, ſacráque vicinia. Nam πάροικοι etiam οἱ πρόσοικοι dicuntur, id eſt vicini: legíque ipſe hoc verbum apud Græcos in ea ſignificatione, niſi falſus ſum opinione. Quòd ſi Latinè loqui magis placet Latinè ſcientibus, curiæ dici poſſunt: vnde curiones olim

Curiales. dicti: & πάροικοι ipſi curiales. Liuius, Inter maiorum rerum curas comitia maximi curionis vetus excitauerunt certamen, Patriciis negantibus, M. Manilii, qui vnus fuit è plebe potens, rationem eſſe habendam: quia nemo ante eum

Curiones. niſi è patribus id ſacerdotium habuiſſet. Curio autem maximus eſt, cuius au-

Curionatus ctoritate curia omnéſque curiones regebantur, inquit Feſtus. Inde curionatus dici debet, quæ vulgò cura dicitur. & ædes ipſæ ſacræ, curiatæ: quæ ſodalitia non habent, ſed quæ curialibus deſtinatæ ſunt, & accolas ſuos vendicant. Iſocrates, ἀπὸ δὲ Κιλικίας μέχρι Σινώπης Ἕλληνας τὴν Ἀσίαν παροικεῖν. Interdum πάροικοι ἀντὶ τῶν μετοίκων accipiuntur: vt illud ad Hebræos vndecimo, πίστει παρῴκησεν εἰς γῆν τῆς ἐπαγγελίας ὡς ἀλλοτρίαν. Fide incola aduenit in terram pollicitationis vt alienam.

Limenarchæ. ſic enim ad verbum verti potuiſſet. Quod ſequitur liminarchæ: limenarchæ legi debet, id eſt portuum præfecti. & limenarchia ipſum munus, quæ e-

Limenophylacia. tiam limenophylacia ab Ariſtotele dicitur. Cæterum quod hic de manſionum curatoribus dicitur, de iis manſionibus intelligẽdum, quæ à Græcis σταθμοὶ dicuntur, & στρατιωτικαὶ καταλύσεις, & καταγώγια τῶν ἀγγελιαφόρων. Erant enim or-

Manſiones. dinata per manſiones, demenſáque militum itinera, eorum qui diploma-

tibus vtebantur & curſu vehiculari,qui curſus publicus appellatur libro duodecimo Codicis. Apud nos hodie celeres curſores curſum publicum non vehiculis, ſed equis conficiunt: qui prout locorum ratio diuerſoriorúmque tulit,ſua habent curricula maiora vel minora: eáque ratione manſiones diſtinguntur:quos poſtas vocamus,vt in Italia curſores appellantur. Nunc eò euaſit licentia & luxus, vt paſſim commeanteis videas multos equis celerum, etiam quibus nullum eſt negocium,niſi animi cauſa:cum interim plærique tẽporis compendium nullum aut certè aſpernandum faciant. Sed tanti dudum eſſe cœpit, nihil more maiorum facere: & pulchrum eſſe cenſetur & ſericaris dignum, viatorium comitatũ vno aut altero die antreuertere. Hic quid agas? Sic viuitur. Hoc in mores receptum eſt.adeo qui eo more vtũtur,cupiunt & in acta referri,vt inquit Satyrographus. Sed ſolenne fatis & Prouidentiæ ſemper fuiſſe hiſtoria teſtatur,hominúmque memoria:pro luxu improbiore Sybariticiſque delicíis,expiamenta poſcere paria atq; conſentanea, aut vltro ſibi ſumere. Immodicam enim fœlicitatem mortalibus ſuperi nunquam nõ fœnerato indulgent. Verùm Plinius libro ſexto, de itinere Indiæ ab Alexandria loquens,A Copto(inquit) camelis itur aquationum ratione manſionibus diſpoſitis. Herodotus in quinto,centum & vndecim manſiones eſſe tradit Sardibus ad regiam Perſarum,quæ Suſa vocabãtur. καταγωγαὶ μὲν τῶν σταθμῶν πεντήκοντα εἰσὶν ἐκ Σαρδίων εἰς Σοῦσα ἀναβαίνοντι. Manſionis autem,id eſt ſtathmi ſpatiũ centum & quinquaginta ſtadia facit. Qui autem huiuſcemodi mãſionibus præfecti erant,ἐπίσταθμοι vocabantur:vt apud Iſocratem in Panegyrico,Ἑκατόμνως ὁ τῆς Καρίας ἐπίσταθμος πολὺν ἤδη χρόνον ἀφέστηκε. Sed eo loco Satrapam intelligo. Aliquãdo ἐπίσταθμοι appellantur ii qui ſuper hoſpitia ſunt in comitatu principis, aut legati duciſve exercitus:& Epiſtathmia hoc munus appellatur. Hodie Mareſchalli hoſpitiorum lingua noſtra vocitantur: qui eorum miniſterio vtuntur quos deſignatores manſionarios Latinè appellare poſſumus, & cretarios deſignatores à creta qua vtuntur. Cicero ad Atticum in grandi illa epiſtola libri decimitertii in fine,Hoſpitium ſiue ἐπισταθμείαν odioſam,mihi duxi non moleſtam. ἐπισταθμείαν cum diphthongo in penultima dixit,quod verbum neceſſitatem hoſpitis recipiendi ſignificat,à verbo ἐπισταθμεύειν,quod diuerſari Latinè dicitur. Plutarchus in Sertorio,τῶν ἐπισταθμειῶν ἀπαλλάξας: cujus rei qui immunitatem beneficio principali conſecuti ſunt, ii ἀνεπίσταθμοι dicuntur. Hoc autem in loco ſignificari puto inferioris muneris officium, operum reficiendorum curatoris, qui ἐργεπιστάτης dicitur, καὶ τῶν ἔργων ἐπιμελητής. De manſionibus militaribus exemplum eſt apud Lampridium in Alexandro his verbis, Tacebantur ſecreta bellorum: itinerum dies publice proponebantur, ita vt edictum penderet ante menſes duos, in quo ſcriptum eſſet: illa die, illa hora ab Vrbe ſum exiturus: & ſi dii voluerint, in prima manſione manſurus, deinde per ordinem manſiones, deinde ſtatiua, deinde vbi annona eſſet accipienda: & id quidem quouſque ad fines Barbaricos deueniretur. Idem alibi, Milites expeditionis tempore ſic diſpoſuit, vt in manſionibus annonas acciperent, nec portarent cibaria decem & ſeptem (vt ſoleut) dierum, niſi in Barbarico.

Curſus publicus.

Epiſtathmi

Mãſionarii deſignatores.

Camelelates. I N ·§· ſequenti, Camelaſia quoque ſimiliter perſonale munus eſt. Lego camelelaſia, id eſt camelorum productio. Eſt enim καμηλελάτης camelorum agitator & ductor: vt ὀνηλάτης, ἱππηλάτης, στρατηλάτης, id eſt dux exercitus. Huiuſmodi munus inſtitutum erat impedimentis exercitus agendis & comportandis in expeditionibus publicis. Camelarii etiam à Græcis καμηλῖται dicuntur, quos Herodotus inſidere camelis in acie facit. Camelis enim Armenii inter equites vtebantur, vt legimus apud Herodianum in quarto. Nicoſtrategi vocabulum corruptum eſt.

Syndici. I N ·§· Defenſores, Defenſores quoque ciuitatum quos Græci ſyndicos appellant, & qui ad certam cauſam agendam vel defendendam eliguntur. & reliqua. Syndici dicuntur aduocati, qui vt patroni ad cõmunẽ cauſam defendendam mittuntur. Sunt autẽ cauſidici plures vel oratores ad cõmunis cauſæ patrocinium miſſi, vt apud Demoſthenẽ in oratione pro Cteſiph. Ariſtides dicitur eſſe creatus ſyndicus ab Athenienſibus, vt cõmuni cauſæ Græciæ Athenienſium nomine patrocinaretur. & συνδικεῖν verbũ, idem quod συνηγορεῖν: ac ſi ſyndicari verbum fingas pro defendere & patrociniũ præſtare. Sunt etiã ſyndici ciuitatum aduocati & defenſores iuris publici: quaſi in cauſam publicam communiter incumbentes. Idem Demoſthenes πρὸς Λεπτίνην refert lege ſancitum Athenis, ne cui iterum ſyndicũ fieri liceret crearíque à populo: idq; Syndicia. ideo ne ſyndicia, id eſt ſyndici munus ob publicam vtilitatem inuentum, verteretur in quæſtum compẽdiúmque priuatum. Hoc nomine vocari poſſunt, quos hodie Deputatos noſtri vocant.

Sequitur ·§· Iudicãdi quoque neceſſitas: qui locus ita à Iuriſperitis intelligitur, quaſi iudex iudicare cogatur: ex quo ducunt argumentum in tabularios atque ſyngrapharios, vt id quod ſuæ functionis eſt, conficere ipſi cogantur: cũ reuera Arcadius Iuriſconſultus hoc ſignificare voluerit, hominẽ politicum ac ciuili more viuentem, vt cætera munera ciuilia: ita iudicandi quoque munus agnoſcere obiréque debere, ad ídque cogi poſſe. id autẽ vt planum faciamus, latius rem hanc totã de iudiciis Romanis explicare conabimur: id quod maiorem vtilitatem latiúſque patentem allaturum eſt, quàm quantũ eſt id vnũ quod ſpectat ad huius loci ſententiã percipiendam. Iam primum igitur hoc dictum Iuriſconſulti ſub titulo De muneribus poſitum, ſatis hoc quod dico indicare videtur: deinde Tranquilli locus in Auguſto id ipſum plane oſtendit, Ad tres (inquit) iudicum decurias quartam addidit ex inferiore cenſu, quæ ducenariorum vocaretur, iudicarétque de leuioribus ſummis. Iudices à trigeſimo ætatis anno allegit: id eſt quinquennio maturius quàm ſolebant. Ac pleriſque iudicandi munus detrectantibus vix conceſſit, vt ſingulis decuriis per vices vacatio eſſet. Idem, Splendidum (inquit) virũ Græciǽq; prouinciæ principem, verùm Latini ſermonis ignarũ, non ſolum albo iudicum eraſit, ſed etiã Album iudicum. in peregrinitatem redegit. Album iudicum appellat in quo eorum nomina deſcripta erant, qui earũ erant decuriarũ quæ vno quoque tẽpore iudicabant. ληξιαρχικὸν γραμματεῖον dicitur, & λεύκωμα à Græcis. Vnde illud Plinianũ in præfatione per metaphoram dictũ, Cũ hanc operam condicerem, non eras in hoc albo. Alluſit enim ad morem eorũ qui cauſas acturi in foro aut declamaturi,

auditores corrogabant,quaſi futuros iudices eloquentiæ aut facundiæ. Grauę autē detractandumque fuiſſe iudicandi munus, ex verbis Ciceronis intelligere licet in Prætura vrbana: Vos(inquit)quod ad veſtram famam,exiſtimationem,ſalutémque cōmunem pertinet,iudices proſpicite atque conſulite: Splē dor veſter facit vt peccare ſine ſummo reipub.detrimento ac periculo nō poſſitis. Non enim poteſt ſperare populus Ro. eſſe alios in ſenatu,qui rectè poſſint iudicare. Vos ſi non potueritis, neceſſe eſt cum de toto ordine deſperarit, aliud genus hominū, atque aliam rationē iudiciorum requirat. Hoc ſi vobis adeò leuius videtur,quòd putatis onus eſſe graue & incōmodum iudicare: intelligere debetis primū intereſſe, vtrū id onus voſmetipſi reieceritis: an quod probare populo Ro.fidem veſtram & religionē non potueritis,ideo vobis iudicandi poteſtas erepta ſit. Deinde etiam illud cogitate,quanto periculo venturi ſimus ad eos iudices,quos propter odium veſtri populus Rom. de vobis voluerit iudicare. Homines ſcitote eſſe quoſdā,quos tantū odium veſtri ordinis teneat,vt hoc palàm iā dictitent,ſe iſtum, quē ſciant eſſe hominē improbiſſimū,hoc vno nomine abſolui velle, vt ab ſenatu iudicia per ignominiam turpitudinémq; auferantur. Pro quorū verborū intelligentia ſciendū id quod Plutarchus de Gaio Graccho inquit, Leges ſcilicet eū tuliſſe populares aduerſus ſenatus potentiā: inter quas vnā tulit de iudicibus. Nam cū ſoli antea ſenatores iudicarent, ob eámq; cauſam à plebe timerentur: trecētos ex equeſtri ordine adiecit,quos totidē ſenatoribus miſcuit,vt vnà iudicarent. Hæc lex potentiā ſenatus magna ex parte infregit. Sylla autē ex equeſtri ordine iterum tranſtulit ad ſenatū,cum etiā tribunitiā poteſtatē ſuſtuliſſet,quæ robur erat & columen populi. At Pompeius poſtea iudicia ad equeſtrē ordinē lege tranſlata in populi gratiā ſenatui non reſtituit,cū tribunitiā poteſtatē populo reddidiſſet,vt inquit idem Plutarchus in Pōpeio,etiamſi in Plutarcho Latinè conuerſo aliter locus ille legitur. Cicero in Diuinatione, Populus Ro.tāetſi multis incōmodis difficultatibúſq; affectus eſt:tamen nihil æque in rep.atque illā veterē iudiciorū vim grauitatémq; requirit. Iudiciorū deſiderio tribunitia poteſtas efflagitata eſt: iudiciorū leuitate ordo alius ad res iudicandas poſtulatur. Iudicum culpa atq; dedecore etiā cenſorū nomen,quod aſperius antea videri ſolebat,id nūc poſcitur,ídq; populare ac plauſibile factū eſt. Quo in loco Aſconius eius interpres, quaſi ex perſona Ciceronis ita inquit, Gracchus legem tulerat,vt equites Romani iudicarent: iudicauerunt per annos xxx.ſine infamia: pòſt victor Sylla legem tulerat,vt ſenatorius ordo iudicaret: & iudicauit per annos decem turpiter. nunc Aurel.Cotta legem fert,vt ſenatores & equites Ro.ac tribuni ærarii ſimul iudicent. Et hoc eſt (inquit) quod Cicero dicit aliū quoq; ordinē ad iudicandū poſtulari. Cicero pro Milone orationem habuit ſequenti tēpore. nam Diuinationē aliáſq; in Verrē actiones ſcripſit,cū ædilitatē peteret. Milonē autē poſt conſulatū defendit. In ea oratione pro Milone Aſconius de M. Saufeio loquens: qui poſt iudiciū Milonianū eadē lege Pōpeiana accuſatus eſt: Eū(inquit)cōdemnauerunt ſenatores decē: abſoluerūt ſeptē. condēnauerunt equites Ro. nouē: abſoluerunt ſeptē. ſed ex Trib.ærariis vndecim abſoluerūt,ſex condemnauerunt. Idē Aſconius in enarratione ora-

Iudicandi munus graue & incōmodum.

De legibus iudiciariis.

ſionis in Piſonē, Legem(inquit)iudiciariā ante aliquot annos, quibus temporibus Verres accuſatus eſt à Cicerone, tulit Aurelius Cotta prætor: qua communicata ſunt iudicia ſenatui & equitibus Ro. & tribunis ærariis. Rurſus deinde Pompeius in conſulatu ſecundo, quo tempore oratio in Piſonem dicta eſt, promulgauit, vt ampliſſimo ex cenſu ex centuriis aliter quàm antea lecti iudices, æque tamen ex illis tribus ordinibus res iudicarent. De hac lege Pōpeia loquens Cicero in Piſonem ita inquit, Ecquid vides? ecquid ſentis, lege iudiciaria lata, quos poſthac iudices ſimus habituri? nō æque legetur quiſquis voluerit: nec quiſquis noluerit non legetur. Idem ad Quintū fratrem de Sexto Cælio, Senatorum eum vrna copioſe abſoluit, equitum adæquauit, tribuni ærarii condemnauerunt. Ex quo loco patet trium ordinum ſingulas ac diſcretas vrnas fuiſſe, in quas ſuffragia coniicerentur tabellaria.

Vrna iudicialis.

Vrna eſt κάλπη & ὑδρία, id eſt ſitella Latinè. In eam autem non tantùm ſuffragia iudicum, ſed & nomina coniiciebātur, cum Prætor iudices ſortiretur. Rurſus Plinius libro xxxiii. de iudicibus ita inquit, Sed annuli planè medium ordinē tertiúmque plebi & patribus inſeruere: ac quod antea militares equi nomen dederanr, hoc nunc pecuniæ iudices tribuunt. nec pridem id factum. Diuo Auguſto decurias ordinante maior pars iudicum in ferreo annulo fuit: iique non equites, ſed iudices vocabantur.

Equites & iudices.

equitum nomen ſubſiſtebat in turmis equorum publicorum. Equitum quoque nonniſi quatuor decuriæ fuere primò, víxque milia ſingula in decuriis inuēta ſunt, nondū prouinciis ad hoc munus admiſſis: ſeruatúmque eſt ad hodiernū diē, ne quis ex nouis iudicibus in iis iudicaret. Decuriæ quoque ipſæ diſcretæ pluribus nominibus fuere tribunorum æris & ſelectorū & iudicum.

Selecti iudices.
Nongenti.

Præter hæc etiamnū nongenti vocabantur ex omnibus ſelecti ad cuſtodienda ſuffragiorū ſcita in comitiis. Et diuiſus hic quoque ordo erat ſuperba vſurpatione nominū, cum alius ſe nongentum, alius ſelectū, alius tribunum appellaret. Tyberii demū principatus anno nono in ciuitatē venit equeſter ordo, annulorúmque auctoritati fama cōſtituta eſt. Plinius his verbis pecunias iudices appellat propter quadringenta ſeſter. qui cenſus erat equeſtris. Propter quod ipſe in præfatione libri xiiii. queribunde ita inquit, Poſteris laxitas mundi & rerū amplitudo damno fuit, poſtquā ſenator cenſu legi cœptus, iudex fieri cēſu: magiſtratū ducémque nil magis exornare quàm cenſus. Poſtquā cœpere orbitas in auctoritate ſumma & potentia eſſe, capratio in quæſtu fertiliſſimo, ac ſola gaudia in poſſidēdo: peſſum iere vitæ precia, omnéſque à maximo bono liberales dictæ artes in contrariū cecidere, ac ſeruitute ſola profici cœptū. Hactenus ille. Iudicum igitur appellatione equites intelligebantur: licet ſcrupuloſa quadam differentia equites & iudices & ſelecti diſcernerentur poſt illā Auguſti condecuriationē: equitéſque propriè dicerentur, qui equo publico merebāt.

Equites.

Poſtea equites omnes dici cœpti ſunt, quibus vti annulo aureo liceret: vt ſenatores dicebantur qui latoclauo vterētur.

Selecti iudices.

De ſelectis iudicibus Seneca lib. iii. de beneficiis, Vbi vero id de quo ſola ſapientia decernit, in controuerſiā incidit: non poteſt ad hoc ſumi iudex ex turba ſelectorū, quē cenſus in albū & equeſtris hærediras miſit. Cicero pro Aulo Cluentio, Deinde prætores tantū vrbani, qui iurati debent optimū quēque in

ſelectos iudices referre:nunquã ſibi ad eam rem cenſoriã ignominiã impedimẽto eſſe oportere duxerũt. Horatius in primo Sermonũ,-& ſiue iubebat Vt facerẽ quid:habes auctorẽ quo facias hoc, Vnum ex iudicibus ſelectis obiiciebat. Id eſt ex equeſtri ordine. Cicero in Verrẽ,act.iiii, Cæterarum rerũ ſelecti iudices ex ciuium Ro.conuẽtu proponi ſolent. Id eſt equitibus qui illuc conueniunt. Idem alibi, Hic tu recuperatorẽ dabis illum ipſum, quem tu in cohorte tua Caſſianum iudicẽ habebas, ſi qua res maior eſſet, Papyrium Potumonem hominem ſeuerũ ex veteri illa equeſtri diſciplina: quæ verba per ironiam dicta ſunt. Selecti iudices ſunt præcipui, ἔκκριτοι, vel ad verbum ἀπόλεκτοι. Vnde ſelectæ ſententiæ Ciceroni de Natura deorum κύριαι δόξαι. Inde dii ſelecti & præcipui diuo Auguſtino ex Varrone, libro ſexto & ſeptimo De ciuitate. De iudiciorum tranſlatione Plinius rurſus libro eodem xxxiii, Iudicum autem(inquit) appellatione ſeparari eum ordinem primi omnium inſtituere Gracchi, diſcordi popularitate in contumeliam ſenatus. Mox ea debellata auctoritas nominis vario ſeditionũ euentu circa publicanos ſubſtitit, & aliquandiu tertiæ vires publicani fuere. M. Cicero demum ſtabiliuit equeſtre nomen in conſulatu ſuo, ei ſenatum concilians, ex eo ſe ordine prouectum eſſe celebrans, & ei vires peculiari popularitate quærens. Ab eo tẽpore plane hoc tertium corpus in repub. factũ eſt, cœpítque adiici ſenatui populóque Romano equeſter ordo. Qua de cauſa etiam nunc poſt populum ſcribitur, quia nouiſſime cœptus eſt adiici. Quod de publicanis dicit Plinius, hoc Cicero pro Plancio declarat his verbis, Adiungam, ſi vis, id quod huic obeſſe putas: patrem publicanum. Qui ordo quanto adiumẽto ſit in honorem quis neſcit? Flos enim equitum Romanorum, ornamentũ ciuitatis, firmamentum reipub. publicanorum ordine continetur. Ex iis verò quæ diximus de Senatu, non eſt id intelligendum & ſentiendum, quaſi ſenatus in curiam coactus vel controuerſias vel crimina iudicaret: ſed quòd viri Senatores in decurias diſtinctas diſtributi, iudicare cogerentur: vel viri equites in decurias etiam ipſi diſtributi eo tempore quo iudicia ad eum ordinem tranſlata ſunt, iudicandi munere neceſſario fungerentur, ad ídque Prætoris imperio cogerentur: ita vt ſingulæ decuriæ iudicum vacationem iudicandi in orbem haberent Auguſti inſtituto. De cognitione autẽ ſenatus, & an reos iudicauerit, nos in ſuperiore editione copioſe diximus. Neque verò vniuerſæ decuriæ ſigillatim ad iudicandum ſedebant: ſed ex ea decuria, cuius vices tum erant iudicandi, certus ac conſtitutus numerus aſſumebatur ſortibus ex vrna ductis, cum res aliqua nata iudicium poſcebat: eáque erat Prætoris poteſtas, qui ob id iudex quæſtionis in criminalibus iudiciis vocabatur, vt in ſuperioribus explicatum eſt. Inde illud Satyrici,-improba quamuis Gratia fallacis Prætoris vicerit vrnam. Prætor enim ſummam poteſtatem iudiciorum habebat, præerátque iudicum ſortitioni reiectioníque, & rurſus ſubſortitioni in locum reiectorum: ipſe pro tribunali ſedens, cum interim iudices in ſubſelliis eſſent: ex quo factum eſt, vt ſubſellia pro foro Ro. accipiantur, in quo publica iudicia exercebantur, vt in ſuperiore editione dictum eſt. Martialis etiam pro iudicibus lib. pri. Sextiliane bibis quantũ ſubſellia quinque. Ab ea autem conſuetudine antiqua ſortiendi iudi-

Selectæ ſententiæ.

Decuriæ iudicum.

Prætor iudiciis præerat & iudicibus.

ces remanſit apud noſtros vocabulum iudiciale. Iuriſdictionē enim reſortitū vocant,& reſortiri apud curiam dicunt,vel apud aliud forum, eos quibus conſtituta eſt diſceptatio in curia vel alibi: hoc eſt qui huic aut illi iuriſdictioni attributi ſunt antiquitus. Numerus verò plenus ac legitimus in iudicũs publicis quæſtionibúſque rerum capitalium exercendis & iudicandis, quinque erant & ſeptuaginta viri,vt ex Cicerone in Piſonem intelligendum datur, cū ita inquit, An ergo expectem,dum de te quinque & ſeptuaginta tabellæ diripiantur? de quo iam omnes mortales omniū generum,ætatum,ordinum, iudicauerunt. In cauſa tamen Miloniana,vt tradit Aſconius, Gn. Domitius,qui quæſtor,id eſt quæſtionis iudex,ſuffragio populi creatus erat: legem quādam iudiciariā exercuit,qua lege cauebatur,vt priuſquam cauſa ageretur,teſtes per triduū audirentur:dicta autē eorum iudices confirmarent quarta die,& vt adeſſe omnes in diē poſterùm iuberētur,corámq; accuſatore ac reo,pilæ, in quibus nomina iudicum inſcripta erant,æquarētur. Dein rurſus poſtera die ſortitio iudicū fieret vnius & ſeptuaginta:qui numerus cū ſorte obtigiſſet,ii protinus ſeſſum irent: tum ad dicendum accuſator duas horas,reus tres haberet, eodémq; illo die reus iudicaretur. prius autē quàm ſententiæ ferrētur,quinos ex ſingulis ordinibus accuſator,totidem reus reiiceret: ita vt numerus iudicū relinqueretur qui ſententias ferrent,vnus & quinquaginta. Apud Græcos longe maior erat numerus,& interdū ſupra mille. Reiicere iudices eſt recuſare, vt nunc loquuntur. dicitur à Græcis ἐκλέγειν δικαστὰς. Cicero in Ver. act. pri. Vt primū è prouincia rediit,redēptio eſt huius iudicii facta. ea māſit in cōditione atq; pacto vſq; ad eum finē,dum iudices reiecti ſunt. Poſteaquā reiectio iudicū facta eſt:quòd in ſortitione,iſtius ſpem fortuna populi Ro. & in reiiciendis iudicibus mea diligentia iſtorū impudentiam vicerat:renunciata eſt tota conductio. Idem Aſconius in Diuinationē,moris fuiſſe ſcribit,celebrata iudicū reiectione haberi in officio Prætoris, & in area reponi nomina iudicū ſelectorū:reiectionémq; ideo dictā, quia cum multi iudices à Prætore ad conſilium aduocandi eſſent,qui quæſtor erat in publica aliqua cauſa, vt ambitus, repetundarum,maieſtatis: neceſſe erat primū de curia conſcribi ſenatoria: eo ſcilicet tēpore cum ſenatus iudicaret. Deinde in vrnā ſortitò mitti,vt de pluribus neceſſarius numerus confici poſſet. Tertio permitti accuſatori ac reo,vt ex illo numero reiicerent quos putarent ſibi iniquos aut aliqua ratione incōmodos fore. Reiectione autē facta, in eorū locum qui reiecti fuerant,Prætor alios ſubſortiebatur,quoad numerus legitimus impleretur: quæ ſubſortitio dicebatur. Nam prima delectio ſortitio erat:hæc autem ſubſortitio. His peractis iudices in leges iurabant,vt obſtricti religione iudicarent. cum iuraſſent omnes præter Prætorem,nomina eorum libellis(vt ſuprà dictum eſt) cōtinebantur,& vbique habebantur,ne pro ſelectis iudicibus(vt fit in multitudine) aliqui ſuppoſiti corruptíque iudicarent. Hactenus ille. Propterea in ſuperiore loco non pilæ,ſed libelli legendum puto apud eundem. Ipſe in Præturam vrbanam,de Oppianico iudicio loquens, cuius multa mentio apud Ciceronē pro Cluētio,Putauit(inquit) Verres eodē loco ſupponi potuiſſe iudices qui ſe corrupti abſoluerent, quēadmodum ſuppoſiti erant qui Oppianicū condemna-

Numerus iudicantiū.

Selecti iudices.

De reiectione & ſubſortitione iudicum.

rant. Nanque Curſius ſodalis eius, iudex quæſtionis, ſubſortiebatur in locum non reiectorũ, quos iſte redemerat improbos iudices, quibus ad venales ſententias proferendas vltimo die ſubiectis vteretur. Facile autem pro veris iudicibus improbi ſupponi poterant, volente hoc iudice quæſtionis, & illis patientibus qui iudices erant, quia niſi citati non conſidebant, & graue onus erat & incõmodum iudicare. Ex antè dictis intelligi clarius verba Ciceronis illa poſ ſunt ad Atticum libro primo de iudicio Claudiano, Nam vt reiectio facta eſt clamoribus maximis, cũ accuſator tanquam cenſor bonus homines nequiſſimos reiiceret, reus tanquã clemens laniſta frugaliſſimũ quenque ſecerneret: vt primũ iudices conſederunt, valde diffidere boni cœperunt. Non enim vnquam turpior in ludo talario conſeſſus fuit. Maculoſi ſenatores, nudi equites, tribuni non tam ærarii quàm vt appellantur, ærati: pauci tamen boni inerãt, quos reiectione fugare ille non potuerat. A Eratos appellat vel obæratos vel nũmatos, & corruptione locupletatos. Et inferius, Ita ſummo diſceſſu bonorum, pleno foro ſeruorũ X X V. iudices ita fortes tum fuerũt, vt ſummo propoſito periculo vel perire maluerint, quàm perdere omnia. X X X I. fuerunt quos fames magis quàm fama cõmouerit. Secundũ hæc verba, iudices ſex & quinquaginta fuerũt. Ipſe ad Q. fratrẽ, de iudicio Gabiniano loquẽs, ſeptuaginta iudices fuiſſe dicit: à duobus & viginti damnatum Gabinium, ab aliis in gratiam Pompeii abſolutũ. Plinius Iunior ad Vrſum ſcribens, quẽ ipſe in ſenatu defendit repetundarum reum: Actionem (inquit) meam, vt prælia ſolet, nox diremit. Egeram horis tribus & dimidia: ſupererat ſeſquihora. Nam cum ex lege accuſator ſex horas, nouem reus accepiſſet: ita diuiſerat tempora reus inter me & eũ qui dicturus pòſt erat, vt ego quinque horis, ille reliquis vteretur. Idem inferius, Succeſſit mihi Lucerius Albinus tam apte, vt orationes noſtræ varietatem duarum, contextum vnius habuiſſe credantur. Reſpõdit Herennius Pollio inſtanter & grauiter: deinde Theophanes rurſus dixit in noctem, atque etiam illatis lucernis. Poſtero die egerunt pro Baſſo Titius Homulus & Fronto mirificè. quartum diem probationes occupauerũt. Ex quibus verbis facile eſt colligere, pluribus actionibus & accuſatores & reos vti ſolitos eſſe, quas replicationes hodie duplicationéſque vocant: nec pluribus modo actionibus, ſed pluribus quoque aduocatis & oratoribus. Idem Plinius, Cẽ ſuit Bebius Macer conſul deſignatus, lege repetundarum Baſſum teneri: Cœpio ſalua dignitate iudices dandos. vterque rectè. Quî fieri poteſt inquis, cum tam diuerſa cenſuerint? quia ſcilicet & Macro legem intuenti, conſentaneum fuit damnare eum qui contra legem munera acceperat, & Cœpio cum putaret licere ſenarui, ſicut licet, & mitigare leges & intendere: non ſine ratione veniam dedit facto vetito quidem non tamen inuſitato. Præualuit ſentẽtia Cœpionis. His verbis intelligo ſenatum noluiſſe damnare reum lege repetundarum (nondum enim iudicia publica extra ordinem exercebantur) ſed iudices dediſſe, qui reum non ex formula legis repet. iudicarent, ſed extra ordinem pro arbitrio in eum animaduerterent. Aſconius in eandem Præturam enarrãs illa verba, Vt cum horis noſtris nos eſſemus vſi, tu binis ludis interpoſitis quadrageſimo pòſt die reſponderes, Suas horas ait X X. dies Cicero-

Legitimi dies. nem intellexiſſe, qui accuſatori legitimi erant ad accuſandum, & totidem defenſori ad reſpondendum. Græci etiam non libera ſpatia ad agendum oratoribus, ſed ad aquæ ſtillicidium dabant, clepſydras appellantes: vt nunc horarum ſpatia non horoſcopis tantum, ſed etiam vaſculis arenariis diſtinguimus in medio ſtrigoſis ac pertuſis: in quibus arena ad pollinariam exilitatem ſuccreta, vaſculi conuerſionibus vltro citróque commeando, horas metitur. Cicero libro tertio de Oratore, de Pericle loquens, At hunc non clamator aliquis ad clepſydrã latrare docuerat: ſed vt accepimus, Clazomenius ille Anaxagoras, vir ſummus in maximarum rerum ſcientia. Idem Plinius de accuſatione Priſci & Martiani in ſenatu loquens, Dixi horis pene quinq;: nam clepſydris, quas ſpatioſiſſimas acceperam, ſunt additæ quatuor. Reſpondit mihi pro Martio Cl. Marcellinus. Miſſus deinde ſenatus & reuocatus in poſterũ. neque enim inchoari poterat actio niſi vt noctis interuentu ſcinderetur. Et inferius, Itáque in tertium diem probationes exierunt. Iam hoc ipſum pul-

Iudiciũ in ſenatu factũ chrum & antiquum: ſenatum nocte dimitti, triduo vocari, triduo contineri. deinde ſubdit decretum ſenatus. Ex quo loco liquet reum peractum damnatúmque Priſcum: de quo antè dixerat, exceſſiſſe eum immanitate & ſæuitia, crimina quibus dari iudices poſſent, cum ipſe ob homines innocentes damnandos interficiendóſque pecunias accepiſſet: eámque cauſam fuiſſe quamobrem ſenatus vltra repetundarum legem quæſtionem de eo habuiſſet, qui ſenatus vt legum pœnas remittere, ſic etiam poterat intendere. Atque ita Ro-

Ad clepſydram orare mani Græcorum more ad clepſydrã orabãt. Qui mos (vt opinor) inualuit Ciceronis ætate: quanquam in cauſa Rabyrii in ſemihoræ circulum ab Labieno accuſatore coactum ſe eſſe Cicero ipſe conqueritur. Neque verò ſemper ad clepſydram dicere iubebantur, ſed ſæpe liberæ actiones erant: vt ex Plinio oſtenditur libro ſexto epiſtol. Iam illa periucunda vnà dicentibus, quòd Regu-

Interdum libera dicendi tempora dabantur. lus libera tempora petebat, quòd audituros corrogabat: quid denique iucundius, quàm ſub alterius inuidia, quandiu velis, & in alieno auditorio, quaſi deprehenſum commode dicere? His enim verbis ſignificat eum qui libera dicẽdi ſpatia petebat, itidem aduerſario concedere: ita vt is qui reſpondebat, poſſet vel longiorem vel breuiorem orationem habere citra inuidiæ aut pudoris periculum, cum ex tempore reſpondere videretur, palámque ea corona quam i-

Plures clepſydræ dabantur actoribus cauſarum. pſe Regulus inuitauerat. Et rurſus, Nam poſtquam obiit Regulus, illa increbruit & inualuit conſuetudo, binas vel ſingulas clepſydras interdum & dimidias dandi & petendi. nam qui dicunt, egiſſe malunt quàm agere: & qui audiunt, finiri quàm iudicare. Et rurſus, An nos ſapientiores maioribus noſtris? nos legibus ipſis iuſtiores? quæ tot horas, tot dies, tot comperendinationes largiuntur? nos paucioribus clepſydris præcipitamus cauſas, quæ diebus explicari ſolebant. Quãta autẽ clepſydræ menſura fuerit, mihi non conſtat. Et illud ipſius Plinii de xii. clepſydris, varie in exemplaribus legitur: nec horæ illæ (vt opinor) æquinoctiales fuerunt, quales nunc obſeruamus, ſed temporales erãt atque vulgares. hoc Græci πρὸς ὕδωρ μεμετρημένον λέγειν dicunt. vnde illud Demoſthenicũ: ἀναστὰς οὖν ἐν τῷ ἐμῷ ὕδατι εἰπάτω, dicat (inquit) vel ad clepſydram meam. Apparitor autem, qui aquam infundebat & huic miniſterio præfectus erat, ἐφύδωρ

appellabatur,& prouerbiũ inde natum,ὑπὲρ τὸ ὕδωρ ἐγχωσάμενον εἰπεῖν.Supra clepſydram dicere,& præter aquam:& aquam perdere apud Quintilianũ in.xi. aliaq́ non pauca.Ad iudiciorũ etiam Romanorũ morem intelligendum,vnde copia magna latinarũ locutionum exiſtit,ea quoq; pertinent,quæ nos pridem de ampliatione & comperendinatione diximus, aliiſq; forenſibus vocabulis:quæ hic repetenda nequaquã aut perſtringenda duximus.De centumuiralibus etiã cauſis confeſſuq́ centumuirali ſatis explicatum eſt , quem idem Prætor in quatuor haſtas cogebat.Dictum verò Iuriſconſulti hoc in loco de decuriis iudicũ intelligendum cenſeo:hoc ſenſu,vt equites Ro.vel ſenatores aliiq́ in decurias diſtributi,quorum ſcilicet nomina in albo decuriarum ſcripta,ad æˆrariumq́ delata erant:parere Prætori conſilium cogenti ad iudicium publicum exercendum aſtringerẽtur.Inde illud Plinianũ libro quarto epiſt. Eia tu(inquit)cũ proximè res agentur,quoquo modo ad iudicandũ veni.nihil eſt quòd in dextram aurẽ fiducia mei dormias:nõ impune ceſſatur. Ecce Licinius Nepos Prætor acer & fortis,mulctam etiã dixit ſenatori. egit ille in ſenatu cauſam ſuam:egit autem ſic vt deprecaretur.remiſſa eſt mulcta:ſed timuit,ſed rogauit,ſed opus venia fuit.Dices,Nõ omnes prætores tam ſeueri. Falleris:nam vel inſtituere vel reducere huiuſmodi exemplum nõ niſi ſeueri poſſunt:inſtitutũ reductúmve exercere vel leniſſimi poſſunt.Idem ad Traianum,Cum citarem iudices domine conuentũ inchoaturus , Flauius Archippus vacationẽ petere cœpit vt philoſophus.Fuerunt qui dicerẽt non liberandum eum iudicandi neceſſitate,ſed omnino tollendum de iudicum numero. Hęc Plinius ad Traianũ ſcripſit cum eſſet in Aſia.Cicero in quinta Philip.legem iudiciariam ab Antonio latam irridens, tertiamq́ iudicum decuriam ex aleatoribus & Gręcis exulibus conſcriptã:Sunt item(inquit)lecti iudices,qui fortaſſe excuſabũtur.habent enim legitimam excuſationẽ:exilii cauſa ſolum vertiſſe,nec eſſe poſtea reſtitutos.Qui autẽ iudex de controuerſia aliqua cognouiſſet,is ſententiã ferre cogebatur,niſi iuraret de cauſa ſibi nõ liquere.cuius rei exemplum eſt apud Gelliũ lib.xiii. quod nos alibi adnotauimus, cũ de die diffundendo ſcriberemus. Eodem etiam pertinet id quod Cicero in oratione pro Rabyrio dixit,equeſtrem ordinẽ illo capite legis repetundarũ non teneri,ſi quis ob rem iudicandam pecuniã accepiſſet: ſed ſenatores tãtum teneri. eamq́ eius differentiæ cauſam eſſe affirmat, quòd poſt iudicia ab Senatu ad equites tranſlata, ſenatores iudicandi neceſſitate non obſtringerentur, equites aſtringerẽtur.cuius orationis locũ tranſcribere quoniã longum eſſet: duos tantum verſus citabimus:Tu tamen es iudex,vt ego ſenator,ita eſt: ſed tu iſtud petiſti:ego hoc cogor.quare aut iudici mihi eſſe non liceat,aut legem lege ſenatoria non timere.Apud Athenienſes etiã hoc munus iudicandi neceſſariũ fuiſſe vt militandi, ex Demoſthene intelligimus in tertio Olynthiacôn,ὅλως δ' ὅτ' ἀφελὼν ὅτι πλεονάζει πολλῶν μικρῶν, τὴν ἀταξίαν ἀνελὼν,εἰς τάξιν ἤγαγον τὴν πόλιν τὴν αὐτὴν,τοῦ λαβεῖν,τοῦ στρατεύεσθαι, τοῦ δικάζειν,τοῦ ποιεῖν τοῦθ' ὅ, τι καθ' ἡλικίαν ἕκαστος ἔχει. Ad ſummã nec addẽs nec demens præter pauca,immunitatis tantũ licentia ſublata,in eundem ordinẽ ciuitatẽ redegi:æqua vt conditione capiãt,militent,iudicent:id denique faciãt quod quiſq; per ætatẽ facere poteſt.Iudicantes autẽ iu

Aquam perdere.

Iudicãdi neceſſitas inter munera perſonalia habebatur.

Sportulæ iudiciales. dicandi mercedem τὸ δικαστικὸν accipiebāt,hoc eſt ſportulas iudiciales,quod Ariſtophanes τριώβολον appellat.Sicque in prouinciis factitabatur,quæ Romano imperio regebātur,vt ex ea epiſtola Plinii ad Traianum oſtenditur: omniaq; ad iudicia publica priuataq; pertinentia,in prouinciis ad Romanæ vrbis exēplum ordinata ſunt tandem, vt ex Cornelio Tacito nouimus : qui lib.xii.ita ſcribit,de Claudio principe loquens,Eodem anno ſæpius audita vox Principis ,parem vim rerū habendā à procuratoribus ſuis iudicatarum, ac ſi ipſe ſtatuiſſet,ac ne fortuito prolapſus videretur,ſenatus quoq; conſulto cautū plenius quàm antea & vberius.Nā diuus Auguſtus apud equeſtres,qui Aegypto pręſiderent,lege agi,decretaq; eorū perinde haberi iuſſerat,ac ſi Romani magiſtratus cōſtituiſſent. Mox alias per prouincias & in Vrbe pleraque conceſſa ſunt,quæ olim à Prætoribus noſcebātur.Claudius omne ius tradidit,de quo toties ſeditione aut armis certatū , cum Semproniis rogationibus equeſter ordo in poſſeſſione iudiciorum locaretur,aut rurſum Seruiliæ leges ſenatui iudicia redderent, Mariúſque & Sylla olim de eo vel præcipue bellarent. Per Sempronias rogationes,leges Gracchi ſignificat:de quibus antè diximus. Non eſt autem intelligendum quòd omnes qui equites erant Roma.iudicarent:ſed ii demū qui ex equeſtri ordine cōdecuriabantur.nam quatuor decu-

Quinque iudicum decuriæ. riis iudicum quintam Caius princeps addidit. Quum vero etiam tum grauate equites iudicarent,ſextamq; adiici decuriam à Galba precarentur:non modo Galba negauit,ſed etiam conceſſum à Claudio beneficium,ne hyeme initioq; anni ad iudicandum euocarentur,eripuit.Propterea ſub Auguſto,cum decuriæ vix eſſent millenariæ,per paucitatē equitum Ro.equeſter ordo ſub Tyberio ius annulorum aureorū obtinuit,conſtituto cenſu quadringentorū millium: de quo in libro de Aſſe diximus. Vnde factū eſt vt in eum ordinem certatim trāſiretur:&(vt Plinii verbis vtamur)gregatim id inſigne appeti cœptum.Propter quod Caius princeps quintam decuriam adiecit:tantumq; natum eſt faſtus,vt quæ ſub diuo Auguſto impleri non potuerant decuriæ,non

Ratio animaduertēdi olim in flagitioſos homines. caperent poſtea eum ordinem. Cæterū animaduertēdi in facinoroſos ea erat ratio,vt primū ad triumuiros capitales crimina deferrentur: hi vt ad Prætorē delata referrent: Prætor iudicium conſeſſumq; cogeret,iudicéſque in conſi-

Triumuiri capitales. lium mitteret:Triumuiri capitales rurſus decretū conſilii exequerentur.Valerius libro.v. Tam admirabilis ſpectaculi nouitas ab ipſo cuſtode ad triumuirum,à triumuiro ad Prætorem,à Prætore ad conſiliū iudicum perlata.Idē alibi,Sanguinis ingenui mulierem Prętor apud tribunal ſuum capitali crimine damnatam,triumuiro in carcere necādam tradidit.Alibi, Vt ſuſpectus(inquit)in parricidio,& ob id latens,per triūuirum cōquireretur.Liuius, Triūuiris capitalibus mandatū vt vigilias diſponerēt per vrbē. Cicero pro Cluentio,Liberti Aſinii in Aiulium inuadunt,& hominem ante pedes Quinti Manilii,qui tum erat triumuir,conſtituunt.Atque ille continuo nullo teſte,nullo indice , recentis maleficii conſcientia perterritus , omnia vt paulo antè dicta ſunt,exponit:Aſiniumq; à ſe interfectum fatetur.Pomponius in cap. alte-

Vndecimuiri Athenis. ro De origine iuris,ait eos fuiſſe conſtitutos,vt cum animaduerti in aliquem oporteret, interuentu eorum fieret. His ſimiles erant Athenis vndecim numero

mero viri, quos νομοφύλακας vocabant: alii ipſi νομοφύλακες ab iis de quibus in
priore editione diſſeruimus. quorũ vndecimuirorũ Ariſtoteles in ſexto Poli
ticôn meminit, vt cuſtodiis pręfectorum: ſimileq́; erat Romæ triumuiris per-
mitti, vt Athenis vndecimuiris. Xenophon in pri. τῶν ἑλληνικῶν, αἳ δὲ δόξωσι ἀδι-
κεῖν, θανάτῳ ζημιῶσαι, καὶ τοῖς ἕνδεκα παραδοῦναι. Er apud Demoſthenẽ κατὰ τιμοκράτους.
Eò autẽ temporis lapſu vſus proceſſit, vt prouinciarũ præſides, quos ἐπάρχους
Græci vocãt, iudices appellati ſint. Lampridius in Alexãdro, Iudices cũ pro- Iudices.
moueret, exẽplo veterũ, vt & Cicero docet, argento & neceſſariis inſtruebat:
ita vt præſides prouinciarum acciperent argenti pondo vicena, phialas ſenas,
mulos equosq́; binos, veſtes forenſes binas, domeſticas ſingulas, aureos cente
nos, coquos ſingulos. Sic accipitur iudex in. l. Quiſquis, Si certũ petatur, Co-
di. & in titulo De curſu publico, & aliis quibuſdã in locis. Erant etiã dies cer- Dies iudiciales.
ri iudiciales, id eſt κρίσιμοι: quorum meminit Capitolinus in M. Philoſopho his
verbis, Faſtis dies iudiciarios addidit, ita vt ducentos triginta dies annuos re-
bus agendis litibusq́; diſceptandis cõſtitueret. Deos autem iudiciorum præ- Dii iudiciorũ præſides.
ſides Caſtorem & Pollucem antiqui in foro conſtituebant. Quare Cicero in
fine Verrinarum deos inuocans, Vóſque (inquit) omnium rerum forenſium,
conſiliorum maximorum, legum iudiciorumq́; arbitri & teſtes, celeberrimo
in loco prætorii locati, Pollux & Caſtor: cæteros item deos deasq́; omnes im-
ploro atque obteſtor. & reliqua. Ex ipſo autem in oratione pro Cluentio,
coniicimus ſententias interdũ à iudicibus palàm ferri ſolitas eſſe, vt hodie fit, Sentẽtiæ interdũ palam ferebantur.
duntaxat ſi vel actor vel reus hoc poſtulaſſet. quorũ iudicum vt nomen pri-
mum cuiuſque ex vrna exierat, ita is primus ſententiam rogabatur. Conſur-
gunt (inquit ille) iudices in conſiliũ: cum ſentẽtias Oppianicus (quæ tum erat
poteſtas) palàm ferri velle dixiſſet, vt Stalenus ſcire poſſet, quid cuique debe-
retur. varia iudicum genera: nummarii pauci, ſed omnes irati: vt qui accipere
in campo cõſueuerunt, iis candidatis quorum nũmos ſuppreſſos eſſe putant,
inimiciſſimi eſſe ſolent. Sic eiuſmodi iudices infeſti tum reo venerant: cæteri
nocẽtiſſimum eſſe arbitrabantur: ſed expectabant ſententias eorũ quos cor-
ruptos putabant, vt ex iis cõſtituerẽt à quo iudicium corruptum videretur.
Ecce tibi eiuſmodi ſortitio, vt in primis Bulbo & Staleno & Guttæ eſſet iudi
candum. Summa omniũ expectatio, quidnam ſentẽtiæ ferrent leues ac num-
marii iudices: atque illi omnes ſine vlla dubitatione condemnant. Hactenus
Cicero. Cuius veba vt intelligantur, ſcire oportet Oppianicum fuiſſe reum:
Stalenum autem vnum ex iudicibus fuiſſe, qui iudices ipſe aut magnam eo-
rum partem corrũpendos redemerat. Sequitur in eodem loco Ciceronis, Hic
tum iniectus eſt hominibus ſcrupulus, & quædam dubitatio, quidnam eſſet
actum. deinde homines ſapientes ex vetere illa iudiciorum diſciplina, qui ne-
que abſoluere hominem nocentiſſimum poſſent, neq́; eum de quo eſſet orta
ſuſpicio pecunia oppugnatum, re illa incognita primo condemnare vellent,
non liquere dixerunt. Ex quo loco id oſtenditur, quod alibi diximus, eos qui Non liquere de cauſa interdum dicebant.
condemnare nollent, hoc modo defungi poſſe iudicãdi neceſſitate. Quòd ve-
ro plerunque tabellæ clàm coniicerentur, ex eadem oratione patet: Itum eſt
(inquit) in conſilium: omnibus ſententiis præter vnam, quã ſuam Stalenus eſ-

ſe dicebat, Scamander prima actione condemnatus eſt. Illud verò memorabile, quòd in ſententiis ferendis non reum crimen admiſiſſe pronunciabant, ſed admiſiſſe videri. Id quod à Cicerone ſignificatur in Verrem actione ſexta, quo in loco Verri obiicit, quòd fugitiuos bellum molientes in Italia comprehenſos, de conſiliiq́ſententia damnatos, ipſe poſt pœnæ exemerit: O præclarum (inquit) Imperatorem. comprehendi iuſſit: quis non pertimeſcat? cauſam dicere dominos, quid ſeruis tam formidoloſum? feciſſe videri pronunciauit: ortam videtur flammam paucorũ dolore ac morte reſtinxiſſe. quid deinde ſequitur? verbera atque ignes: & ad metum cæterorũ, cruciatus & crux. hiſce omnibus ſunt liberati. Sic Plinius libro.xiiii. Cn. Domitius iudex pronunciauit mulierem videri plus vini bibiſſe quàm valetudinis cauſa, viro inſciẽte: ac dote mulctauit. Cuius rei exemplũ eſt in cap. pri. ſuprà Ad Turpil. Quæri (inqnit Marcellns) poſſit: ſi ita fuerit interlocutus, Lucius Titius temere videtur accnſaſſe: an calumniatorẽ pronunciaſſe videatur. Idque non in iudicando modò priſci, ſed teſtificãdo etiam obſeruabant. Cuius inſtituti originem ex Academicorum opinione emanaſſe, Cicero docere videtnr circa finem Academicarum quæſtionum. de Academicis enim loquens, qni ſcientiam ex catalepſi ortam, è rebus humanis tollebant, ita inquit, Quam rationem maiorum etiam comprobat diligentia: qui primnm iurare ex ſni animi ſententia quenque voluerunt: deinde teneri ſi ſciens falleret, quòd inſcientia multa verſaretur in vita. Tum qui teſtimonium diceret, vt arbitrari ſe diceret etiam quod ipſe vidiſſet: quæq́ iurati iudices cognouiſſent, ea non vt eſſe facta, ſed vt videri, pronunciarent. Ex eo more eſt illud Vlpiani tract. De iure fiſci, Cum quidam capitis reus emancipaſſet filium, vt hæreditatem adiret: reſcriptum eſt non videri in fraudem fiſci factum, quod acquiſitum non eſt. Poſtremo quod de decuriis iudicum, déque iudicandi neceſſitate dictum eſt, ita intelligẽdum arbitror, vt tam rerum priuatarum indices in decuriis quàm publicarum eſſent. Etenim Tranquillus in loco ſuperius citato, Ad tres iudicum decurias (inquit) quartam addidit, quæ ducenariorum vocaretur, iudicarétque de leuioribus ſummis. quam appellationem non à cauſarum æſtimatione, ſed à cenſu potius ortã eſſe opinor: vt fuerint ducenarii iudices, qui dimidium cenſus equeſtris poſſidebant: licet procurator ducenarius apud Cyprianum de Martiale aliter accipi videatur. Gellins etiam cauſarum priuatarum meminit his verbis libro decimotertio, Quo primum tempore à Prætoribus lectus in iudices ſum, vt iudicia quæ appellantur priuata ſuſciperem: libros vtriuſq́ linguæ de officio iudicis ſcriptos cõquiſiui. Et rurſus Tranqnillus in Claudio, Iis q apud priuatos iudices plus petendo formula excidiſſent, reſtitnit actiones. His addendũ exiſtimaui, quod haud ſcio an perpaucis animaduerſum ſit, nos autẽ antea ſtrictim adnotauimus, quòd cũ in iure dicunt oratores, apud Prętorẽ intelligere debemus: vt apud Ciceronẽ lib. pri. de Oratore, Nã volitare in foro, hęrere in inre ac Prætorũ tribunalibus, iudicia priuatã magnarũ rerũ obire, in quibus ſæpe nõ de facto, ſed de iure certetur: iactare ſe in cauſis centumuiralibus: inſignis eſt impudentiæ. Vnde locus ille Ciceronis in ſecundo Rhetoricorum clarioris erit intellectus. de tranſlationibus

Videri crimen admiſſum pronunciabãt, quaſi coniectura vtentes.

Ducenarij iudices.

In iure.

nibus

nibus enim loquens,quas Iuriſconſulti exceptiones & præſcriptiones vocãt, ita inquit, Atque in noſtra quidem cõſuetudine multis de cauſis fit, vt rarius incidant tranſlationes. nam & Prætoriis exceptionibus multæ excluduntur actiones,& ita ius ciuile habemus conſtitutũ,vt cauſa cadat is,qui non quemadmodum oportet,egerit. Quare in iure plerũque verſantur. ibi enim & exceptiones poſtulantur, & certo quodam modo agendi poteſtas datur: & omnis cõceptio priuatorum iudiciorum conſtituitur. Quæ autem in ipſis iudiciis rarius incidunt,eiuſmodi ſunt,vt per ſe minus firmitudinis habeãt. Quibus verbis ſignificat cõſtitutionem cauſæ tranſlatiuam(quam finem tum declinatorium, tum non procedendi hodie pragmatici iudicesq; vocitant)rarò in iudiciis Romanis incidere & agitari ſolitam:propterea quòd & petitiones & exceptiones à prætore ante iudicia ipſa conſtituebanrur,& quodam velut præſcripto formulam ſuam accipiebant: vnde fiebat, vt ſicut agendi formulam actor,ita præſcribendi & excipiendi defenſor apud tribunal impetrandã haberet:ſi quidem eiuſmodi eſſet cauſa nata,quæ exceptionem admitteret. Iudiciorum autem appellatione recuperatoriam iuriſdictionem Cicero intelligi voluit. Prætor enim poſt cõſtitutum iudiciũ recuperatores dabat: quibus iuriſdictionem mandabat priuatarum cauſarum, qui delegati iudices poſtea appellari cœpti ſunt à recẽtioribus. delegatę enim iuriſdictionis vocabulo Papinianus vſus eſt in tractatu De officio eius cui mandata eſt iuriſdictio. Recuperatorii iudicii exẽplum eſt apud Ciceronẽ in oratione pro Cecinna, quam orationem ipſe apud recuperatores perorauit:ſpõſione facta interdicto Vnde vi. Si autem & Ni particulis Prætores vtebantur in conceptionibus iudicii recuperatorii,vt apud Ciceronem in Frumenta. Iudiciũ erat, Si pateret iugera eiuſmodi fundi eſſe plura,qnàm colonus eſſet profeſſus,tum Xenon damnaretur. Xenon recuperatores de cohorte latronũ ſibi parari videbat:tamẽ iudicium accepturum ſe eſſe dicebat. Et in Diuinatione, Vocari ad ſe Agonidem iubet:iudiciũ dat ſtatim ſi pateret eam ſe & ſua Veneris eſſe dixiſſe: iudicant recuperatores id quod neceſſe erat: neq; enim erat dubiũ cuiquã quin illa dixiſſet. Iſte in poſſeſſionem bonorũ mulieris mittit: ipſam Veneris in ſeruitutẽ adiudicat. Ex quibus verbis ſatis liquet quo modo Prætores & quatenus iuriſdictionẽ mãdare ſoliti ſint. Et pro Cecinna, At hoc quidem iam vetus eſt,& maiorũ exẽplo vſitatũ,vt cũ ad vim faciẽdam veniretur,ſi quos armatos quãuis procul cõſpexiſſent,vt ſtatim teſtificati diſcederẽt:optimè ſpõſionẽ facere poſſent,ni aduerſus edictũ Prętoris vis facta eſſet. Conſtitutionis verò Prętoriæ,quod qnidẽ ad formulas actionũ & interdictorũ pertinet,multa ſunt in libris Pandectarũ veſtigia: vt in tractatu, Vti poſſidetis. De cloacis hoc interdictum non dabo: neq; pluris quàm quanti ea res erit, intra annum quo primũ experiũdi poteſtas fuerit,agere permittã. De exceptionibus conſtituendis eſt locus in ſecundo Rhetoric. Agit is cui manus præciſa eſt,iniuriarũ: poſtulat is quicũ agitur, à Prætore exceptionẽ,extra quàm ſi in reum capitis præiudiciũ fiat:hic is qui agit,iudiciũ purũ poſtulat: is quicum agitur, exceptionẽ addi ait oportere. Quæſtio eſt,excipiẽdũ ſit,an nõ. ratio,nõ enim oportet in recuperatorio iudicio eius maleficii de quo inter ſicarios quæri-

In iudicio.

Recuperatoria iudicia.

De exceptionibus.

tur,præiudiciũ fieri.Hactenus ille.Recuperatoribus ſimiles erant apud Græcos qui διαιτηταὶ vocabãtur:nõ αἱρετοὶ,ſed κληρωτοί.hodie huiuſcemodi iudiciorum cõſtitutiones principalibus reſcriptis fiunt,à noſtroq; collegio poſtulantur,duntaxat niſi cancellarius adſit,cuius earum rerũ ſumma eſt cognitio.Iudicia igitur Cicero in loco ſuperius prolato priuata & recuperatoria intelligi voluit:vt in primo de Oratore,Alterũ eſt,quòd remoto foro,concione,iudiciis,ſenatu , ſtatniſti oratorem in omni genere ſermonis & humanitatis eſſe perfectũ.hoc loco iudicia publica intelligimus.pro quo paulò ſuperius ſub-
Forum. ſellia dixerat:Ne ſemper forum,ſubſellia,roſtra,curiámque meditere.Forum hic priuata iudicia intelligo:ac ſi dixiſſet iudicia priuata publicáque, conciones & ſententias in ſenatu dicendas.Plinius in epiſtolis,Vt mihi Attilius noſter expreſſe dixiſſe videatur,ſic in foro pueros à centumuiralibus cauſis au-
Subſellia. ſpicari,vt ab Homero in ſcholis.Fori tamen appellatione, interdum ſubſellia intelliguntur:hoc eſt indicia publica quę in foro Romano exercebantur ſub diuo,vt videtur ex Fabio lib.x.his verbis,Quod accidiſſe Porcio Latroni traditur,vt cum ei ſummam in ſcholis opinionem obtinenti, cauſa in foro eſſet oranda,impẽſe petierit vti ſubſellia in Baſilicam transſerrẽtur : ita illi cœlum nouũ fuit,vt omnis eius eloquentia cõtineri tecto ac parietibus videretur.Sic apud Athenienſes ἡλιαία vocabatur μέγιστον δικαστήριον,ex eo quòd ſubdialis eſſet cõſeſſus,διὰ τὸ ἐν τῷ ἡλίῳ καθίζεσθαι τοὺς δικαστάς. Iudicum autẽ merces erat τριώβολον ſiue ἡμίδραχμον,duo ſeſtertii Romani,quæ pecunia è pnblico dabatur.Ariſtophanes ἱππεῦσιν, ὦ γέροντες ἡλιασταὶ φράτορες τριωβόλου, οὓς ἐγὼ βόσκω κεκραγώς. & plenius ἐν σφηξὶν,Summa enim vectigalium & tributorum collecta ad duo millia talentorũ, ita ſubdit, ἐκ τούτων νῦν μισθὸν κατάθες τοῖσι δικασταῖς ἓξ χιλιάσιν: & ſex millibus centum & quinquaginta talenta attribuit. Vt autem τὸ δικαστικὸν dabatur τοῖς ἡλιασταῖς,& indicantibus τὸ τριώβολον:ſic τὸ συνηγορικὸν patronis & cauſidicis ἡ δραχμὴ ſtipendiũ diurnũ,qui decem erant ſorte lecti,& erat annuus magiſtratus.Ariſtophanes ἐν σφηξὶν de iudicibus loquens, ὡς ὅστις ἂν ὑμῶν ὕστερος ἔλθῃ τοῦ σημείου, τὸ τριώβολον οὐ κομιεῖται, αὐτὸς δὲ φέρει τὸ συνηγορικὸν δραχμὴν,κἂν ὕστερος ἔλθῃ. His addam, quòd vt Romæ Prætor iudiciis cẽtumuiralibus & pnblicis præerat:ſic Athe-
Theſmothetæ. nis Theſmothetæ τοῖς ἡλιασταῖς,quod magnũ erat δικαστήριον,& iudices è ſua quiſque tribu ſortiebãtur,& ita in eos imperiũ habebant, vt etiã eiicere è cõſeſſu poſſent,ſi ad horam non adfuiſſent. Ariſtophanes,κἂν ἔγρῃ μεσημβρινὸς,οὐδείς σ' ἀποκλείσει θεσμοθέτης τῇ κιγκλίδι. Idem alibi,εἴ τις θύρασιν ἡλιαστὴς ἀσπάσω. ὡς νῦν ἂν λίπωσιν οὐκ εἰσφρήσομεν.Morem autem Athenienſium in exercendis iudiciis publicis Cicero in primo de Orat.refert, de damnatione Socratis loquẽs,quod quidem ad ſententiam ferendam in reos iam cõuictos pertinet.Moris enim fuiſſe vt reus ipſe rogaretur , quam pœnæ æſtimationem meruiſſe ſe confiteretur , niſi res planè capitalis eſſet,cuius quæſtio exerceretur.

Sequitur in eodem cap.Maſtigophori quoque,qui anothetas in certamini-
Agonothetæ. bus comitãtur.) Legendũ Agonothetas.Sunt autẽ ἀγωνοθέται οἱ τῶν ἀγώνων δὲ ἐπιμεληταί, vt inquit Euſtathius,certaminũ præſides atq; moderatores. Spartianus in Hadri.Multa in Atheniẽſes cõtulit,& pro agonotheta reſedit.& verbũ ἀγωνοθετῶ,Demoſthenes in Philip.iii. Et Thucydides αἴτιοι δ' ὑμεῖς κακῶς ἀγω-

νοθετῶντες. & munus ipſum agonotheſia dicitur. Dicũtur & athlothetæ: vt alibi diximus. Decemuiri erant ſacrorum certaminum præſides, ſinguli ſingulis è tribubus. Horũ ergo lictores erant maſtigophori, id eſt flagriferi, ad ſummouendam turbam, & cohibendas ſeditiones. Athlothetes Maſtigophoros.

IN ſequẽti, Elemphoria & oſpitatura apud Alexandrinos.) Lego elæemporia, id eſt olei publicè coemendi cura, vt ſuprà dictũ eſt: & oſprionia. ὀσπριῶναι enim ſic dicuntur, vt ὀπωρῶναι, σιτῶναι. Oſprionæ ſunt qui comparãdis leguminibus creati ſunt, & oſprionia munus ipſum. nihil enim aliud congruentius huic loco in mentem mihi venit. Quod autem inferius ſequitur, Veluti agminales equi: ego ταγματικοὺς intelligo, qui agmen exercitus ſequũtur ad eõ uehenda impedimenta. nam agminales τοὺς ἀγελαίους intelligere hic non congruit. Quod ſequitur inferius, Mixta munera decaproticos decaprotiæ: ex antiquorum obſeruatione ita eſſe legẽdum tãdem animaduerti, Decaprotiæ, icoſaprotiæ, vel Græcè δεκαπρωτείας, εἰκοσαπρωτείας. Et inferius, Nam decaproticos à protis tributa exigentes, legendum, Nam decaproti & icoſaproti, id eſt decemprimi & vigintiprimi. Hi decemprimi vocantur in titulo De domeſt. & protect. vt pentaproti quinqueprimi in cap. ii. De priuilegiis eorum qui in ſacro pal. mili. Decaprotia igitur eſt decemprimatus. Sunt autem verba municipalia. Cicero pro Roſcio, Itaq; decurionum decretum ſtatim fit, vt decemprimi proficiſcantur ad L. Syllam: doceantq; eum, qui vir Sex. Roſcius fuerit. Idem, Venit in decemprimis legatus in caſtra Capito. Et in Ver. Magiſtratus & quinqueprimi accitu iſtius euocantur. Eodem modo icoſaprotia vigintiuiratus dicitur. Fortaſſe autem qui à nobis. xii. Pares Franciæ nunc dicũtur, Duodecimprimi ab initio vocati ſunt. vtcũque ſit, duodecimprimatus vt decemuiratus & alia, non abſurde diceretur, etiã ſi Patriciatus appellatio ad verbum patrium alludere videtur, vt alibi diximus. Enimuero quãdò munerum publicorum diuiſio, quaſi per ſyluam ab Arcadio tractata mihi eſſe videtur, ſi quis poſt eum ab Ariſtotele huius tractatus rationem mutuari nõ grauetur, atque in ſummam redigere: expeditior erit explicatio, & doctrinę propior. Is igitur τῶν ἀρχῶν, id eſt magiſtratuum officiorúmve municipalium duo genera ſumma facit: vnum neceſſarium, ſine quo ciuitas conſiſtere non poteſt, oppidúmque habitari: alterum ſine quo decorè habitari. quod genus ipſe πρὸς εὐταξίαν καὶ κόσμον appellat, quaſi ad ordines cõmode diſtinguendos moresq; cõponendos inuẽtum. Prius illud genus circa res diuinas bellicasq; verſatur: circa vectigalia impendiaq; publica: circa forũ & vrbem, portus & regionẽ vniuerſam: circa iudicia, commercia, profeſſiones, exactiones, cuſtodias, ratiocinationes, recẽſiones: deniq; circa rationes referẽdas ab iis qui procurationes & magiſtratus geſſerũt: & poſtremo circa id quod in cõmune cõſulit, quę Curia vocatur. At inter ea munera quę maximè neceſſaria ſunt, prima eſt Aſtynomia, quaſi quędam lex vrbica, quę de rebus ſtatuit, quo ſub genere multæ formæ cõtinẽtur, pluſculæq; in iis ciuitatibus quæ populoſiores ſunt: in quibus ſingula munera peculiarẽ procurationẽ poſcũt. τειχοποιΐα murorum extruẽdorũ curã profitetur: κρηνοφυλακία fontiũ cuſtodiã atq; tutelã: λιμενοφυλακία portuum, quã Arcadius λιμεναρχίαν vocauit. Huius aliud eſt nõ abſimile, nec minus ne-

Elæemporus. Oſprionæ. Agminales equi. Decemprimi, vigintiprimi. Quinqueprimi. Vigintiuiratus. Duodecimprimi Franciæ. Munerũ publicorũ ſummaria diuiſio. Aſtynomia.

ceſſarium, quod regionē ſuburbanā moderatur,agrumq́; vrbi vicinū, ἀγρονομία ideo dicta, ipſiq́; magiſtratus Agronomi dicuntur,vt illi vrbici aſtynomi. ἀποδέκται pecunias publicas cogunt : quales ſunt qui à Latinis quæſtores & coactores vocati ſunt,quos hic Arcadius,verbum è verbo ductum,ſuſceptores appellat. μνήμονες,quaſi tabularii, vel à commētariis,atque actuarii,munere funguntur in tabulas publicas referendi quæ opus eſt memoriæ mandari. σιτομέτραι in quarto Politicôn vocantur,qui erogandæ annonæ publicæ munus habent:qui menſores frumenti appellantur in cap. His honoribus, infrà De vacatione & excu.mu.Sunt & alia non minus neceſſaria,ſed notæ maioris, quæ τὰς ἐν μείζονι ἀξιώματι τεταγμένας ἀρχάς Ariſtoteles appellat,quaſi maioris faſtigii ſpeciem præferentes : maioris enim experientiæ fideiq́; probationem poſcunt: cuiuſmodi ſunt quæ ad cuſtodiam ciuitatis ſpectant,aut quæ inter ea munia cenſentur,quæ ad res bellicas conſtituendas inuenta ſunt. Conueniēs enim eſt & belli & pacis tempore,portarum murorumq́; cuſtodes eſſe & curatores. Eſſe item alios neceſſe eſt,qui ciuium recenſionem agant, in claſſesq́; concēturiēt: ἐπὶ ὠθισμοῖς τὸ ἐξετάσαι τῇ πολιτείᾳ καὶ συντάξαι. πολέμαρχοι ſunt ad quos ſumma rei militaris refertur,& Polemarchia munus ipſum & magiſtratus vocatur. hodie Mareſchallos appellamus(quaſi maiores, hoc eſt iudices in caballo ſedentes)vno tātum magiſtro equitum inferiores. hi verò Tribuni militum Latinè poſſunt vocari,ſi quis Latinè loqui malit. Sic etiam vocātur in cap. Officium,De re militari. Hipparchia præfectura eſt & quaſi magiſterium equitum,vt Nauarchia nauium. λογισταὶ & ἐξετασταὶ ratiociniis præerant,iiſq́; magiſtratibus ius reddunt,qui rationes ad ærarium referre debēt. ab iis enim rationem adminiſtratæ procurationis exigūt. ναοφύλακες ſunt quibus tutela & ſartatecta ædium ſacrarum cōmiſſa ſunt. Alterum verò illud genus munerum quod ad decus & elegātiam çiuilis vitæ pertinet, ad morumq́; formationē maiorem in modū humanitatis, inſtitui ferè in iis ciuitatibus ſolet,quæ maiore ocio fruuntur,commodioreq́; viuendi ratione ſunt præditæ. Huius generis munia ſunt γυναικονομία, νομοφυλακία, παιδονομία, γυμνασιαρχία, ἀγωνοθεσία. Hæc eſt ferè ſumma munerum ab Ariſtotele poſitorum,quibus quidem vocabula ſint indita. Reliqua,quę permulta ſunt,vno procurationis nomine ſignificantur:id eſt τῆς ἐπιμελείας. γυναικονόμοι matronarū decētiæ & modeſtiæ arbitri ſunt:de iis pro poteſtate ſtatuentes, vt ne muliebris mundus aut cultus matronalis in luxum euadat,aut in habitum ab eo ſexu diſſentiētem. παιδονόμοι educandis pueris inſtituendiſq́; curam impendunt,vt pueri ex more ritúque à maioribus inſtituto artes & ciuiles & bellicas edoceantur:ne cui ſit liberū contra morē patrium liberos inſtituere. γυμνασίαρχαι gymnaſiorum præſides ſunt,quæ primū ipſa exercēdis inuēta corporibus,deinde ad ſcholas philoſophorū tranſlata ſunt,& ad exercendos animos. περὶ δὲ τῶν νομοφυλάκων ſatis alibi diximus. Ariſtoteles autē in quarto Politicôn differentiam ſignare volens inter magiſtratus,id eſt ἀρχάς,& curationes munerū,ita inquit, Maxime autem (vt ſummatim loquar) magiſtratus appellare eos debemus,quibus de quibuſdam conſultare datum eſt & iudicare,ac pro poteſtate iubere : præcipue vero hoc vltimum. Iubere enim,pleniorem notam magiſtratus obtinet.

Agronomi.

Polemarchi.

Gynæconomia.

Pædonomia

Gymnaſiarchia.

Magiſtratus & curatores præpoſitiq́;.

Quibus

Quibus autem hoc non licet,hos ἐπιμελητὰς καὶ ἐπιστάτας vocat:quaſi dicat curatores & præpoſitos.

IN cap.Semper.§.Conductores,De iure immunitatis: Quod proprius eſt defendere,niſi paria fiſco feciſſe dicantur.)Lego,quod propius:& paria cum fiſco. Propius verò aliquid eſſe dicimus,pro veriſimilius eſſe. Liuius libro ſecundo ab vrbe,Id propius fidei eſt:id eſt magis credendum. Paria autem facere non eſt verbum Hiſpanicum,vt Accurſius dixit, ſed vſitatum Latinis auctoribus. Columella libro primo,Pecuniam domini villicus neque in pecore, neque in rebus promercalibus occupet. Hæc enim res auocat eius curam , & eum negociatorem potius facit,quàm agricolam,nec ſinit vnquam eum cum rationibus domini paria facere:ſed vbi numeratio exigitur , res pro nummis oſtenditur. Plinius in epiſtolis,Habuerunt officia mea in ſecundis, habuerunt in aduerſis:non feci tamen paria:atque eò magis hanc cupio ſeruari, vt mihi ſoluendi tempora ſuperſint.id eſt,nec tamen ſatiſfeci,ac planè perſolui acceptum ab eis beneficium:nondum plenas vices rependi. Et in Panegyrico, Parens tibi imperium dedit:tu illi reddidiſti. Solus ergo adhuc es, qui pro munere tanto paria accipiendo feciſti:immo vltrò dantem obligaſti. communicato enim imperio,ſollicitior tu , ille ſecurior factus eſt. Idem alio in loco, Quòd ſiquádo cum influentibus negociis paria feciſti:inſtar refectionis exiſtimas mutationem laboris . id eſt cum tu fungendo officio principis, negociis explicandis & peragendis,parem te præſtitiſti non cedendo labori. Laurentius Vallenſis aliter hoc verbum interpretatus eſt in quinto Elegátiarum: ſed exemplum ab eo citatum,cum iis quæ dixi non pugnabit,ſi quis animaduertat: Paria facere,vt Plinius Iunior vſus eſt,Græci dicunt τοῖς ὁμοίοις ἀμείβεσθαι, vt Demoſthenes ὦ δὲ τοῖς ἀντιτίνειν. Ariſtoteles,τοῖς ἴσοις ἀμύνασθαι,in bonam partem. quanquam hoc verbum apud eos in vtranque pártem valet,vt apud Latinos quoque. Columella in loco ſuperius citato,& Calliſtratus hoc in loco,pro eo quod eſt accepti & expenſi parem rationem facere, & reliquari nihil. Columella etiam parem rationem facere dixit.

Propius eſt.

Paria facere.

Parem rationem facere:

IN cap.vlti.eo.tract. De iure immunitatis: Menſores,optio, valetudinarii.) Qui ſint optiones hoc in loco,haud ſcio an facilè quis dixerit. Varro in pri. de lingua Latina,Primi(inquit)ſingularū decuriarū decuriones dicti.quos ii primos adminiſtros ſibi adoptabát,Optiones vocari cœpti,quos nūc propter ambitiones tribuni faciūt. Feſtus,Optio(inquit)eſt optatio : ſed in re militari is appellatur,quem decurio aut cēturio optat ſibi rerū priuatarū miniſtrum, quò facilius obeat officia publica. Idem,Optio(inquit)qui nūc appellatur,antea appellabatur accēſus. Is adiutor dabatur Cēturioni à Tribuno militum: qui quia cooptare quem velint Centurionibus permiſſum eſt, ex facto nomē ſortitus eſt. Nonius,Optiones(inquit)in cohortibus dicūtur,qui ſunt honeſti gradus:vt optatos hoc eſt electos,& adoptatos,hoc eſt aſcitos, Varro de vita patrum lib.ii.exiſtimat appellatos,qui referentibus Cēturionibus adoptati in cohortes ſubibant,vt ſemper plenę eſſent legiones. à quo optiones Decurionum in turmis & in cohortibus centurionū appellati. Ego potius hoc in loco optionem pro eo qui adiutor eſt Centurionis aut Decurionis,acceperim:

Optiones.

Accenſus.

vt Plautus vſus eſt,licet metaphoricè,in Aſinaria, Optioné tibi ſumito Leo-
nidam.Fabricare quiduis,quiduis comminiſcere:perficito argẽtum vt habeat
filius,amicæ quod det. Optioné pro adiutore & vicario quaſiq́; collega ado-
ptato poſuit:quo modo hoc eo.cap.Optio fabricę vocatur.Vegetius de re mi
litari,Optiones(inquit)ab optando appellati ſunt:quòd antecedentibus ęgri-
tudine præpeditis,ii tãquam adoptati eorum atque vicarii ſolent vniuerſa cu
rare.Idem libro ſecundo,Habet legio fabros tignarios, lignarios, ſtructores,
carpẽtarios,ferrarios,pictores,reliquarúmque rerum artifices, ad hybernorũ
ædificia fabricanda,ad machinas turréſque ligneas, cæteráque quibus oppu-
gnantur aduerſariorum ciuitates, vel defenduntur propriæ, præparatos.Ha-
bẽt fabricas ſcutarias,loricarias,arcuarias.& omnibus enumeratis demũ ſub-
Præfectus fabrorum. dit,Horum iudex proprius erat præfectus fabrorum.Præfecti fabrorum mul
ta eſt mentio apud auctores.optiones autẽ in cap.Diuus,ſuprà De bonis da-
mnatorũ,eos eſſe cenſeo,quos Cõmẽtarienſis qui dicitur,adiutores ſibi ſum-
Menſores. pſit ad cuſtodias obſeruãdas regendáſque. Menſores (inquit idem Vegetius)
ſunt qui ad podiſmum dimetiuntur loca, in quibus tentoria milites figant,
Podiſmos. vel qui hoſpitia in ciuitatibus præſtant.Podiſmos eſt dimenſio pedibus facta.
Metatores. Hi etiam metatores dicuntur.& metari verbum,& metata in titulo De me-
tatis,Cod. σταθμοῦσθαι Græcè dicitur.Cuius rei maximus erat vſus Romanis in
Valetudinarij. caſtris,vt docet Polybius. Valetudinarii medici ſunt,qui valetudine affectos
curant:vel potius οἱ νοσοκόμοι,qui in valetudinario miniſterio funguntur:quod
Græcè νοσοκομεῖον dicitur.Columella libro duodecimo, Siue quis ſauciatus no-
xam ceperit, adhibeat fomenta:ſiue languidior eſt, in valetudinarium dedu-
Veterinarij. cat.Veterinarii ſunt κτηνίατροι, hoc eſt iumentorum veterinorúmque curato-
Naupegi. res & medici:qui idem ipſi ſoleas equis affigũt.Naupegi fabricatores ſunt na
Aerarij ſeu excuſores. uium.Aerarios vocat,quos Græci χαλκεῖς dicunt,quos Quintilianus excuſo-
Structores. res appellat.Structores ſunt fabri cæmentarii. Cicero ad Quintum fratrem,
In aream tuam veni:res agebatur multis ſtructoribus.Longilium redempto-
rem cohortatus ſum:domus erit egregia.Et ars ſtructoria eſt οἰκοδομική & τε-
κτονική.Structoriæ miniſtri ſunt λιθολόγοι,λιθουργοὶ & λατόμοι: vectiarii, lapicidæ,&
Scãdularij. ſcalptores.Scãdularii ſunt qui ſcandulis hyberna cõtegebãt.tabellæ ſunt præ-
tenues quæ tegularum vicem præſtant,è robore aptiſſimæ & glãdiferis aliis,
inquit Plinius libro decimoſexto. Cæterum cum in hac nomẽclatura verba
Aquilex. ſatis multa ſunt corrupta, tum aquilices mendoſe pro aquileges legitur, niſi
Calliſtratus errore ductus, aquilices ab aquis eliciendis dictos eſſe putauerit:
Aquælicium. vt aquælicium,quod antiquum verbum eſt,quaſi aquæ elicium,tum à priſcis
vſurpatum,cum aqua pluuialis remediis quibuſdam eliciebatur, quod fiebat
in magnis ſiccitatibus:quale Pariſiis ſolenne eſt fieri cũ fruges ſquallore ene-
cantur, ferculis à colle Genoueſæ ad diuæ Mariæ in ſupplicationum pompa
obſecrationúmque tranſportandis. Aquileges autem ab aquis legendis dicti
ſunt,vt auctor eſt Marcellus,artifices inueniendorum fontium, aquarúmque
colligendarum ad aquæductus:iidem ferè cum iis qui libratores vocantur in
tractatu De excuſa.artificum,lib.x. Cod. ab aquis librandis dicti. Plinius ad
Traianum, de aquæductu Nicomedenſium loquens, In primis neceſſarium
eſt

eſt mitti ad te vel aquilegem vel architectum,ne rurſus eueniat quod accidit: Pliuius auũculus libro vigeſimoſexto de Bechio,Eius duo genera . ſyluestris vbi naſcitur,ſubeſſe aquas credunt:& hoc habent ſignum aquileges.Idẽ libro trigeſimoprimo,qualis ſit ars aquilegii,docet,quo loco de ſcrutãdis aquis loquitur.Gladiatores hic,ſi verbum mendoſum non eſt, non μονομάχοι ſunt, qui ab laniſta inſtituebantur:ſed μαχαιροποιοί,hoc eſt gladiarii,& telorum artifices. Victimarii in comitatu caſtrenſi erant ob hoſtias quæ in ſacrificiis cædebantur. Librarii depoſitorum ii erant,qui perſcribebant quid quiſq; apud ſigna depoſuiſſet.Antiquitus enim(inquit Vegetius)inſtitutum eſt,vt ex donatiuo quod milites conſequuntur, dimidia pars ſequeſtraretur apud ſigna, ibidémque militibus ſeruaretur,ne à cõtubernalibus per luxum abſumi poſſet,inaniumq; rerum compa rationem.Sepoſitio autem iſta pecuniæ primùm ipſis contubernalibus docetur accommodata. nam cum publica ſuſtententur aunona,ex omnibus donatiuis augetur eorum pro media caſtrenſe peculium.Miles deinde qui ſumptus ſuos ſcit apud ſigna ſua depoſitos, de deſerendo nihil cogitat:magis diligit ſigna:pro illis in acie fortius dimicat, more humani ingenii,vt pro illis habeat maximam curam,in quibus ſuam videt eſſe poſitam ſubſtantiam. Denique decem folles per cohortes ſingulas exponebantur,in quibus hæc ratio condebatur. Addebatur etiam ſaccus vndecimus,in quo tota legio particulam aliquam conferebat,ſepulturæ ſcilicet cauſa.Et ideo ſigniferi non ſolùm fideles , ſed etiam literati homines eligebãtur, qui & ſeruarent depoſita, & ſcirent ſingulis reddere rationem. Hactenus ille. Fuit cum ego primipilum hunc vocatum eſſe exiſtimarem in lege, Satis, Cod. Quibus modis pignus vel hypotheca tacitè contrahatur. Et in lege vlti. De primipilo,libro duodecimo.nũc id dicere nõ auſim. Tranquillus in Domitiano,Geminari legionum caſtra prohibuit:nec plus quàm mille nummos à quoquam ad ſigna deponi paſſus eſt:quòd Lucius Antonius apud duarum legionum hyberna res nouas moliens , fiduciam cœpiſſe etiam ex depoſitorum ſumma videbatur.Pelliones à pellibus conficiendis dicti,ſub quibus milites hyemabãt.Cicero in Acad.In quo magna rei militaris eſſe occupatio ſolet,vt nõ multũ Imperatori ſub ipſis pellibus ocii relinquatur,id eſt ĩ ſtatiuis.

Victimarij. Librarij depoſitorum. Pelliones.

IN cap. Qui liber à legatione abeſt , in tractatu De legationibus,ſic legit Accurſius:& in omnibus ſic legitur exẽplaribus, vt opinor,poſt Accurſium: ſed tamen corruptè. Libera enim ablatiuus eſt,errore & ignorantia librariorum in duas voces ſolutus. Legationes liberæ olim ornamenti tantùm cauſa ab ſenatu impetrabantur:quemadmodum honorarii magiſtratus à principibus honeſtamenti cauſa conceduntur,titulóque tenus obeuntur & gerũtur. Hæ autem ab iis Senatoribus impetrabantur,quibus negocia futura erant in prouinciis:vt qui hæreditates perſequi aut legata,aut qui nomina exigere volebant in prouinciis,legatorum perſonis acceptis commendabiliores cõtrouerſias haberent,atque fauorabiliores . quamobrem lege duodecim tabul. id vetitum erat,his verbis,Rei ſuæ ergô ne quis legatus eſto. Quæ verba Cicero enarrãs libro de Legibus, ita inquit, Omitto quemadmodum iſti ſe gerant atq; geſſerint,qui legatione hæreditates aut ſyngraphas ſuas perſequun-

Legationes liberæ.

tur:quod eſt fortaſſe vitiū.Sed quæro,qd poſſit eſſe turpius, quàm ſine procuratione ſenator,Legatus ſine mādatis,ſine vllo reipublicæ munere? Quod quidem genus legationis ego cóſul,quanquam ad commodum ſenatus pertinere videatur:tamē approbāte ſenatu frequētiſſimo,niſi mihi Liuius Trib. pl.interceſſiſſet,ſuſtuliſſem.minui tēpus:& quod erat infinitum, annuum feci.ita turpitudo manet diuturnitate ſublata.Idē de lege Agraria, Hæreditatū obeundarum cauſa quibus vos legationes dediſtis,qui & priuati & priuatum ad negocium exierunt,non maximis opibus,neque ſumma auctoritate præditi:tamen auditis profecto quàm graues eorum aduentus ſociis noſtris eſſe ſoleant.Et contra Rullum,Legatos veſtros auctoritate tenui,qui rerum priuatatum cauſa legationes obeunt,tamen exteræ nationes ferre vix poſſunt. graue eſt enim nomē imperii:idq; etiā in leui perſona pertimeſcitur:propterea quòd veſtro non ſuo nomine abutuntur. Idem ad Atti.lib.xv. Habent(vt opinor)liberæ legationes definitum tempus lege Iulia,nec facilè addi poteſt. Bella eſt autem huius iuris quinquennii licentia. Quibus verbis coniicio interdū quinquēnales dari ſolere legationes.Huiuſcemodi dātur hodie à Pont. Ro.Huiuſcemodi etiam commētis nonnulli in Francia principum literis in aulam ex vrbibus euocantur,vt ſpecioſas cauſas abſentiæ habeāt:& viceuerſa à comitatu interdum in hanc vrbem legatorum perſonæ impetrantur,neſciis regibus quid iis literis impetratis agatur. *Libera mandata.* Libera etiam mādata legatis dari ſolebant:vt eſt illud apud Liuium libro ſeptimo de bello Maced. Auditę & aliæ legationes ex Aſia ſunt:quibus omnibus datum eſt reſponſum, decē legatos ſenatū more maiorum miſſurum ad res Aſiæ diſceptandas componendáſq;: ſummā tamen hanc fore, vt cis Taurū montem, quæ intra regni fines Antiochi fuiſſent,Eumeni attribuerentur,præter Liciam Cariámque,vſq; ad Mæandrum amnem:eæ ciuitates Rhodiorum eſſent. Deinde enumeratis de- *Legati duorum generū.* cem legatis quos ſenatus decreuit:His(inquit)legatis quæ præſentis diſceptationis eſſent,libera mādata de ſumma rerum ſenatus conſtituit. Hactenus Liuius.Huiuſmodi igitur legatis libera mandata dabantur de iis rebus quæ aliter decerni ac cōnſtitui quàm in re præſenti non poterant. Alii autem legati qui cum ea poteſtate non mittebantur,omnia regum,prouinciarum, exterarúmve gentium poſtulata,integra ad ſenatum vel referebant,vel poſtulantes *Liberū exilium.* ad eūdem reiiciebant,vt Cicero docet in xii.Antoniana. De libero exilio nos *Libera iuriſdictio.* iam diximus.Libera iuriſdictio dicitur,cum is qui eam habet, non impeditur maiore aliqua poteſtate,quo minus agat pro imperio,& lege agi iubeat. Trāquillus in Calig.Magiſtratibus liberam iuriſdictionē & ſine ſui appellatione *Libera diſceptatio.* conceſſit.Sic libera diſceptatio rerum cauſarúmque:de qua alibi dictum eſt.

IN cap.Eundē,eodem tract.Eūdem plures legationes ſuſcipere prohibitū nō eſt:præterea ſi & ſumptus,& etiā itineris cōpēdiū ſubeat.)Sic legit Accurſius,licet aliàs ſuadeat legi adnotauerit.Ego verò omnino ſuadeat reſtituēdū cēſeo,atq; eadē fiducia nō præterea,ſed præſertim legēdū:hoc ſenſu(quē Accurſius ideo non percepit,quia compendii ſignificationē vbique ignorauit)vt Iuriſcóſultus cēſuerit,tum demum aut tum maximè eūdē hominē plures ſimul legationes obire cōceſſum eſſe,cum viatici ratio & itineris cōpēdiū hoc fieri

fieri ſuaſerit: hoc eſt cū minore diſpēdio plures ſimul obiri legationes, quàm ſeparatim & ſigillatim poſſunt. Præſertim igitur legēdū eſt, καὶ ταῦτα, vel pręterea pro eodē intelligēdū more Græcorū, ἄλλως, quod vtrūq; ſignificat. Cōpēdium lucrū eſt tēporis, pecuniæ, & operæ. Plin. lib. xvii. Subtilitas parſimoniæ cōpendia inuenit, cū vinea in paſtinato ſetatur, obiter ſeminariū faciēdi. Idem, Arbuſta pampinari nō eſt moris, & hoc cōpēdiū operæ. Papinianus in cap. Meuius & Dinorū, De legatis ſecūdo. Hominis enim legatū, orationis cōpēdio ſingulos homines cōtinet. ὡς συντόμῳ τοῦ λόγου. Inde cōpēdioſa ſubſtitutio dicta. Pro breuitate & cōtractione viæ, μιᾷ ὁδῷ Græci dicūt, & Latini cōpēdiū: vt hoc in loco accipi debet. Auguſtinus libro ix. de Ciuitate elegāter vſus eſt ſentētia memorabili. De ſeruatore enim loquēs, vt inter diuinā humanámq; naturā interprete atq; interuētore, ſummiq; & beatifici cōmercii proxeneta, ita inquit, Beatus enim & beatificus deus, factus particeps humanitatis noſtræ, cōpēdium præbuit participādæ diuinitatis ſuæ. ϐυντόμως παρέσχετο κοινωνοὺς τῆς θειότητος αὐτοῦ. id eſt breui via, & vno tātùm gradu vt ſcāderemus ad immortalitatis participiū, nobis facultatē dedit. nō enim per naturā angelicā, ſed per ſeipſum hūc gradū nobis fecit. Diſpēdium viæ cōpendio opponitur, quibus verbis Innocētius tertius appoſitè vſus eſt in cap. Qualiter, tract. De accuſa. quæ verba Bernardus nō intellecta trāſmiſit. Quoniam verò in cap. ſequēti fit mentio Hoſtilii Mancini, & quæſtionē nō ſatis explicauit Iuriſconſultus: ſicui vacet hoc inquirere, adeat Ciceronē lib. ii. de Orat. quo in loco Craſſus probare inſtitit ſciētiam iuris oratoribus eſſe neceſſariam. Et in oratione pro Cecinna, Quid quē pater patratus dedidit, aut ſuus pater populúſve vendidit: quo is iure amittit ciuitatē? Vt religione ciuitas ſoluatur, ciuis Romanus detruditur. qui cum eſt acceptus, eſt eorum quibus eſt deditus. ſi nō accipiūt mancipio Numantini: retinet integram cauſam, & ius ciuitatis.

Cōpendiū.

Diſpendiū.

IN cap. altero, tract. De nundinis, non modo verba Græca deſunt, ſed etiā in Latinis verbis, quæ ex Platonicis ducta ſunt, ſententia mutilata eſt. Quare vt digna aliqua ſententia ex hoc loco elici poſſit, rem paulò altius repetēdam duximus, ne locus fruſtra reſtitutus ſit ſtudioſis. Plato igitur libro ſecūdo ciuilis vel vitæ vel adminiſtrationis, vel, vt Calliſtratus vertit, cōuerſationis, id eſt πολιτείας, vel etiam reip. oſtendere volens ciuitates humanæ conuerſationis gratia communioniſq; inſtitutas, communionémque ipſam cōmodioris vitæ cauſa neceſſario cōſtitutā, inducit Socratē cum Adimāto diſſerentē de republica, dicētémque cogendarū in vnū ciuitatū ex ſparſa quondā vagáque hominū vita neceſſitatē, auxilii inuicē præſtādi initiū attuliſſe: quippe quòd nemo vnus ſecū ipſe agēs viuēnſque, ſupereſſe ſibi poſſet, ſed multiplici egeret ope. Proinde cū vita humana & ciuilis viciſſitudines adminiculationū expoſcat: neceſſe eſt vt homines ferre opē & poſtulare mutuo aſſueſcāt. Id quod poeta Satyrographus his verſibus expreſſit, de brutis animantibus loquens,

Principio indulſit communis conditor illis
Tantùm animas, nobis animum quoque: mutuus vt nos
Affectus petere auxilium & præſtare iuberet:
Diſperſos trahere in populum, & migrare vetuſto

De nemore,& proauis habitatas linquere ſyluas:
Communi dare ſigna tuba,defendier iiſdem
Turribus,atq; vna portarum claue teneri. & reliqua.

Huius cõmunitatis ſocietatiſq; ciuilis coeũdæ cauſas Cicero lib.i. de Legibus copioſe explicuit.Plato verò ad cõſociationẽ hãc cõſtituẽdã,ciuitatẽq; ordinãdas atque tuendas,artifices varios aſcitos eſſe neceſſario multis verbis diſſeruit lib.antedicto.Apud quem Socrates cũ cõfeſſionẽ(vt ſolet)diſputando ab Adimãto expreſſiſſet,artifices ad ciuitatẽ cõficiũdã tuẽdãmq; eſſe neceſſarios: ad negociatores deinde hũc propè in modũ trãſitũ facit. Multis igitur nobis agricolis aliiſq; opificibus opus eſt in ciuitate? Adim. Vtique multis. Soc. Nimirũ aliis quoq; miniſtris qui importẽt exportẽntque ſingula:& hi ſunt negociatores.nõnne? Adim. Etiam. Socr. Et negociatoribus igitur egebimus? Ad.Prorſus iis quidẽ.Socr.Quòd ſi mari negociandũ ſit, permultis inſuper aliis ciuitas indigebit,vtique qui norint operã nauare maritimã. Adim. Sanè quidẽ permultis.Socr.Age verò,in ipſa vrbe quonam tãdẽ pacto impertient vnus quiuis alteri ſuę artis opificia? ſiquidẽ harũ rerum gratia cõmunitatẽ ineuntes,ciuitatẽ habitandã inſtituimus.Adim.Videlicet vẽditãdis & emptitãdis rebus.Socr.Et forum igitur & munus in notã cõmercii eam ob rem inſtituentur.Adim.Admodũ id quidẽ.Socr.Nẽpe igitur agricolæ aut cuiuis aliorum opificũ,cũ aliquid vænale in forũ attulerit,interim ceſſandũ inerter erit, inibiq; deſidẽdũ:niſi fortè fortuna incurrerit in eorũ ipſe aduentũ,queis eius artificio opus eſt.Adim.Minimè verò.Sunt enim qui cũ hoc viderint,in hoc ſeſe miniſteriũ protinus daturi ſint.ſiquidem id in rectè cõſtitutis ciuitatibus debiliſſimo quiq; corpore factitãt,nulliq; alii operi accommodati : quibus in ipſis homines illic immorãtes partim emptitare ab iis oportet qui res vænales habẽt:partim rurſus iis,quibus emptis rebus opus eſt,eaſdẽ res pecunia indicare & addicere.Socr.Nimirũ hæc vtilitas cauponũ nationẽ nobis in ciuitate peperit:niſi nõ caupones vocamus id genus hominum quod foro operã nauans,coemundis vendendiſq; rebus occupatũ eſt.Illud verò genus erraticum quod per vrbes peruagatur,negociatores vtique appellamus.Adim. Prorſus id quidẽ.Hactenus Plato. Hũc verò tractatum,Pandectarum conditores,vel coagmentatores potius, vt alios fortaſſe tractatus nonnullos , perfunctoriè atq; oſcitanter tranſmiſiſſe mihi videntur.Primũm,ecquod ieiunum eſt adeò argumentũ,quod non latius tractari potuerit? Deinde quid minus cohæret, quàm caput hoc cum ſuperiore,aut etiam cũ titulo ipſo:vt ad iuris quidẽ ſtudioſos pertinere videatur,aut preciũ aliquod operæ iis allaturũ ? Mitto quòd verba à Calliſtrato citata,duntaxat vt ex eorũ interpretatione tum abſurda tum mendoſa coniiciẽdum nobis relinquitur, ita conciſè tranſcripta ſunt ex Platone,vt ſenſus integer & cõgruus eſſe nequeat.Ipſe verò verba Gręca ita vt mihi reſtituenda viſa ſunt,ſubiiciam:nec totum loci cõtextũ tranſcribam.

ΣΟ. Πλειόνων δὴ γεωργῶν τε καὶ τῶν ἄλλων δημιουργῶν δεῖ ἡμῖν τῇ πόλει. ἈΔ. πλειόνων γάρ. ΣΟ. καὶ δὴ καὶ τῶν ἄλλων διακόνων που, τῶν τε εἰσαξόντων καὶ ἐξαξόντων ἕκαστα. οὗτοι δέ εἰσιν οἱ ἔμποροι. ἢ οὔ; Α. ναί. ΣΟ. τί δαὶ δὴ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει, πῶς ἀλλήλοις μεταδώσουσιν ὧν ἂν ἕκαστοι ἐργάζωνται, ὧν δὴ ἕνεκα κοινωνίαν ποιησάμενοι πόλιν ᾠκίσαμεν; Α. δῆλον δὴ ὅτι πωλοῦντες καὶ ὠνούμενοι. Σ. ἄγ' οὖν κομίζας ὁ γεωργὸς εἰς τὴν

ἀγορὰν

ἀγορὰν τι ὧν ποιεῖ, ἤ τις ἄλλος τῶν δημιουργῶν, μὴ εἰς τὸν αὐτὸν χρόνον ἥκων τοῖς δεομένοις τὰ παρ' αὐτοῦ ἀλλάξασθαι, ἀργήσει τῆς αὑτοῦ δημιουργίας καθήμενος ἐν ἀγορᾷ; Α. οὐδαμῶς, ἀλλ' εἰσὶν οἳ τοῦτο ὁρῶντες, ἑαυτοὺς ἐπὶ τὴν διακονίαν τάττουσι ταύτην. αὐτοῦ δὲ δεῖ μένοντας αὐτοὺς περὶ τὴν ἀγορὰν, τὰ μὲν ἀντ' ἀργυρίου ἀλλάξασθαι, τοῖς τι δεομένοις ἀποδόσθαι, τοῖς δὲ αὖ ἀντ' ἀργυρίου διαλλάττειν ὅσοι τι δέονται πρίασθαι.

S O. Multis igitur nobis agricolis aliiſq; opificibus opus eſt in ciuitate? Ad. multis vtique. Soc. Nimirum aliis quoque miniſtris importaturis exportaturiſq; ſingula. & hi ſunt negociatores, nónne? Ad. Etiam. Soc. Age iam: ipſa in vrbe quonam tandẽ pacto inter ſe communicabũt ſua quiſque opificia: quarum rerum gratia communionem ineuntes, ciuitatem collocãdam duximus? Ad. Rebus vænũdandis (vt clarum eſt) emendiſq;. Soc. Agricolæ igitur, cum in forum res ſui artificii attulerit, aut ſi quis eſt alius opificũ, ſuo ipſi ab opificio ceſſandũ erit, in foróq; ſedendum? Ad. Minimè verò. ſunt enim qui hoc videntes, ſeſe ad hoc ſtatim munus conferant. quos illic manenteis, circáque forum agenteis, partim nummis liceri ab iis oportet, quibus rebus iis venditis opus eſt: partim rurſus nũmis addicere, ſi quibus emptis opus eſt. Ad hoc autem dictum Platonis, illud Plinii dictum pertinet libro duodeuiceſimo, Ruſticæ tribus laudatiſſimæ eorum qui rura haberẽt: vrbanæ verò, in quas trãſferri ignominiæ eſſet, deſidiæ probro. Itaque quatuor ſolæ erant à partibus vrbis, in queis habitabant, Suburraua, Palatina, Collina, Eſquilina. Nundinis vrbem reuiſitabant: & ideo comitia nundinis haberi non licebat, ne plebs ruſtica auocaretur. Nundinis (inquit Feſtus) ruſtici cõueniebant mercãdi & vendendi cauſa: tũmque nefas erat cum populo agi, ne interpellarẽtur nundinatores. Hermolaus Barbarus animaduertit in antiquis exemplaribus Plinii legi, Et ideo comitia niſi nũdinis haberi nõ licebat. quæ lectio huic dicto Calliſtrati cõuenire videtur: etiam ſi Feſtus refragatur. Et quanquam Hermolaus de ea lectione ſtatuere nihil auſus ſit: nos tamen eam confirmare ex Macrobio non magnopere verebimur, qui lib. pri. Saturn. ſic inquit, Rutilius ſcribit Romanos inſtituiſſe nnndinas: vt octo diebus in agris ruſtici opus facerent, nono autem die intermiſſo rure, ad mercatum, legeſq; accipiendas Romam venirent: & vt ſcita atque conſulta freqnentiore populo referrentur, quæ trinundino die propoſita, à ſingulis atq; vniuerſis facilè noſcebãtnr. Ea re etiam candidatis vſus fuit iu comitium nundinis venire, & in colle conſiſtere, vnde corãm poſſent ab vniuerſis videri. ſed hæc omnia negligeutius haberi cœpta & abolita. Hactenus ille. Rem dubiã facit, quòd comitium longè aliud fuit, quàm comitia. Columella in præfatione operis, Nundinarum etiã conuẽtus manifeſtũ eſt propterea vſurpatos, vt nonis tantummodo diebus vrbanę res agerentur, reliquis adminiſtrarentur ruſticæ. illis enim tẽporibus proceres ciuitatis in agris morabãtur, & cum cõſilium publicũ deſiderabatur, à villis acceſſebantur in ſenatum: ex quo qui eos vocabant, Viatores nominati ſunt.

Cæterũ quoniã hic dicitur, *Si quis ipſos cultores agrorũ vel piſcatores deferre vtenſilia in ciuitatẽ iuſſerit*: videndũ quid vtenſiliũ appellatione intelligi debeat. Idẽ Calliſtratus, De decurionibus, ſuprà, Eos qui vtẽſilia negociãtur & vẽdunt, licet ab ædilibus cædãtur, nõ oportet quaſi viles perſonas negligi. Ego vtẽſilia χρήσιμα, σκεύη καὶ ὠνητέα intelligo. ad officium enim ædilium Vtenſilia.

ſpectat iniqua vaſa frangere. Iuuenalis, Et de menſura vis dicere: vaſa minora Frangere pannoſus vacuis ædilis vlubris. Hic verò vtenſilia edulia annonáq; intelligũtur. nam & ædiles inſpectores erant annonæ. Inde iocus ille Plautinus, Neptunus ita ſolet, quãuis faſtidioſus ædilis eſt: ſi quæ improbæ ſũt merces, iactat omnes. quare à Græcis ἀγορανόμοι dicuntur. Intrabant etiã balnea locáque publicè recipientia, munditiámque exigebant, vt ex Seneca nouimus.

IN cap. Si quis, De pollici. Si decimam quis bonorum vouit: decima non prius eſſe in bonis deſiit, quàm fuerit ſeparata.) Ad intelligentiam huius loci ſciendum eſt, moris fuiſſe apud antiquos, vt multi decimã ſuarũ facultatũ Herculi vouerent. propter quod Plautus decimam partem appellat Herculaneam in Trinũ. Iam de hoc obſonio deminui modò quinq; nummos partem Herculaneam. idque pollucere dicebatur, vt alibi in enarratione eius verbi diximus. Idem Plautus in Sticho, Hæc veniſſe iam opus eſt quantum poteſt, vt decimã partem Herculi polluceam. ἵνα τὴν δεκάτην ἀποθύσω τῷ Ἡρακλεῖ ἴσως τὸν λιμόν. Hoc apud Rom. Syllã & Craſſum feciſſe auctor eſt Plutarchus: qui in Probl. δεκατεύειν τὰς οὐσίας appellat. aitq; hac potiſſimum cauſa locupletes olim id facere inſtituiſſe, quòd longè excedẽtes opes, ciuibuſq; prægraues, homines locupletiſſimi imminuere volẽtes, quaſiq; immodicè exuberantẽ extenuare plenioris corporis habitudinẽ, honorẽ ſe quàm maximũ Herculi habere hoc modo exiſtimarũt, illúmque deũ huiuſcemodi redundantiũ opũ cõſumptione atq; cõtractione magnopere lætari, vt qui victu nec lauto nec copioſo nec immodico vitã egiſſet. Id à Græcis ad Delphicũ tẽplũ eſſe factũ, apud Xenophontẽ legitur. Accurſius & Bartolus hic decimã ĩtellexerũt, qualis à nobis hodie agnoſcitur, quã Vlpianus religionis veræ expers nũquã nouit: ſicut nec ſacerdotiũ orthodoxæ religionis Modeſt. in cap. Si qs ob honorẽ. ĩfrà eo. hoc tract.

Decimã bonorũ Herculi dicabant.

Pars Herculanea.

Pollucere.

IN cap. Charidemus, eodẽ tract. Charidemus reſpõdit ex epiſtola quã muneris edẽdi gratia abſens quis emiſit, cõpelli eũ ad editionẽ non poſſe.) Accurſius & Bartolus huius dicti abſonum ſenſum commẽti ſunt Latinæ dictionis ignorãtia. Munus præter notas ſignificationes ſpectaculum etiam ſignificat: cuiuſmodi olim à magiſtratibus Ro. populo edebãtur, quaſi remunerationes publicè offerentibus honorum ſibi collatorũ à populo. Cicero lib. ii. de Offi. Itáque & P. Craſſus tum cognomine diues, tũ copiis, functus eſt ædilitio maximo munere: magnificentiſſima verò noſtri Pompeii munera ſecundo conſulatu. nam Mamerco homini ditiſſimo prætermiſſio ædilitatis, cõſulatus repulſam attulit. Lactantius lib. ſexto, Et primitus quidem venationes, quæ vocantur munera, Saturno attributæ ſunt: ludi autem ſcenici Libero, circenſes verò Neptuno. De venationibus nos in anterioribus diximus. Frequẽtius tamen apud auctores muneris appellatione gladiatores ſignificantur: vt apud Tranquillum in Cæſ. Edidit ſpectacula varii generis, munus gladiatoriũ: ludos etiam regionatim vrbe tota. Idem paulo pòſt, Munere in foro depugnauit Furius Leptinus ſtirpe prætoria. Et in Aug. Quodam autem muneris die Parthorum obſides, tunc primum miſſos per arenam mediam, ad ſpectaculũ induxit. Plinius Iunior, Rectè feciſti qui gladiatorum munus Veronenſibus veſtris promiſiſti: à qbus olim amaris, ſuſpiceris, ornaris. Sic Plinius vſus eſt,

Munus.

vt

vt Vlpianus hoc in loco. Inde Munerarius dictus muneris gladiatorii exhibitor. Tranquillus in Domiti. Patremfa. quòd Thracem Mirmiloni parem, munerario imparē dixerat, detractū è ſpectaculis in arena canibus obiecit. Quibus verbis munerarius Domitianus dicitur vt ludorū exhibitor: à quo Thrax coactus fuerat depugnare. hoc enim ſignificat imparem ei fuiſſe. quæ figura ſermonis exitialis homini intēpeſtinè faceto fuit. Plinius lib. xxxiii. ſine adiectione dixit vt Trāquillus, ſed pro ferarū ſpectaculo: Cæſar (inquit) qui poſtea dictator fuit, primus in ædilitate munere patris funebri omni apparatu arenæ argenteo vſus eſt: feráſque argenteis vaſis inceſſiuere tum primum. Munerarius.

I N cap. Ex pollicitatione: Si bona liberalitati ſoluēdo non fuerint. Lego ſoluendæ. Sic enim Liuius locutus eſt non ſemel nec iterum. vt illud, Talia quærentes æqua orare, ſéque ea relaturos ad Scipionem tribuni reſponderūt: & P. Scipionē deum benignitate, & rempublicam eſſe gratiæ referendæ. Idem, Ea modò quæ reſtinguendo igni forent portantes. quo in loco ſubaudiri puto, accommodata vel idonea. Cicero, In coniectura igitur cum eſt inficiando reus: accuſatori hæc duo prima ſūt. vbi ſubaudio, crimini par vel opportunus, vel quid ſimile. Apud Liuium, Si reſpublica ſoluendo ære alieno eſſet. legitur pro æri in datiuo, vt quidem ego cenſeo. Soluendo ære alieno eſſe.

I N cap. Septitia: quanquam parum eleganter Latina hoc loco facta ſunt verba à Iuriſconſulto Græcè ſcripta: tamen quoquo modo reſtituenda puto. Sic autem ea lego, Agonem tetractericum ex triginta millibus ſortis (ἀπὸ τῶν δέκα μυριάδων ἀρχαίου) ipſa pecuniam retinens, & ſatiſdans idonee apud decemprimos ſoluturam me vſuras legitimas triginta millium: agonotheta exiſtēte & præſidente viro meo (ἀγωνοθετοῦντος τε καὶ προεδρεύοντος) liberiſq; inſuper qui ex me naſcituri ſunt. procedent autem vſuræ ad præmia Thymelicorū. & reliqua. τετραετηρικὸν dicitur, quod quarto quoque anno inſtauratur. & agon tetractericus ſic dicitur, vt trietericus à Virgilio in quarto, pro triennali. & πενταετηρικὸς, luſtralis. Tribus autē decem millibus abſurdè pro tribus myriadibus dicitur. Eſt autem myrias numerus decem millium. Decemprimi ſunt decaproti: de quibus paulo antè dictū eſt, qui ſacris certaminibus erant præpoſiti. Qui etiā agonothetæ quaſi & munerarii & munerū moderatores dicūtur καὶ βραβευταί. Huiuſcemodi verò agones in honorē manium inſtituebātur, quaſi magnifica parentalia: quorū Decemprimi exactionē habebāt. Quòd ſi quis velit locum Græcū ad verbū reſtituere, in promptu eſt ex verbis Latinis id facere. verū id curioſius quàm fructuoſius eſſe cēſeo. Verba ſunt enim cuiuſuis formularii Græci: quorū ſatis eſt ſententiā aſſequi. Cuiuſmodi pleraque fuerunt Græcè ſcriptorū in Pādectis, quæ nūc deſiderātur. tametſi tractatus De excuſationibus tutorū, aliáque pauca loca ſparſim in iiſdem libris non minus poſci mihi, quàm deſiderari vidētur. Quæ ſi ad hūc diem extant integra in Florentinis exēplaribus, vt Politianus teſtatus eſt, mirum eſt adhuc nō eſſe reſtitura, cum aliqui penes ſe habuiſſe dicantur, non pauci etiam ad ea aditū penè liberum habuiſſe. mihi vnum & alterum locum in ipſis inſpicere momento tēporis indultum eſt: ita vt honorificè mecū actum eſſe dicerem & cenſerem. Tetraetericus.

I N cap. ſequēti, Si quis ob honorem vel ſacerdotium pecuniam promiſe-

rit: & antequam honorem vel magiſtratum ineat, decedat,non oportere hæredes eius conueniri in pecuniam. Quoniam hic Accurſius nos reiicit ad ea quæ ab ſe dicta ſunt in enarratione cap.Barbarius, ſuprà, De off.Prætoris: primum ridiculum eſt quòd Accurſius ignorauit Gentiles, quos vocant ἐθνικοὺς, etiam ſua habuiſſe ſacerdotia & pontificatus: de quibus hic Modeſtinus locutus eſt. Deinde ne hic locus cum cap.vnico collidi videatur,ſuprà, Ad legem Iuliam de ambitu,vt Accurſius cenſuit & Bartolus:quo in loco ſic idem Modeſtinus hæc verba ſcripſiſſe dicitur, Quòd ſi in municipio contra hanc legem, Magiſtratum aut ſacerdotium quis petierit : per ſenatuſconſul.in centum aureos cum infamia punitur. Ne igitur pugnantia hæc duo loca viderētur:ita hic Iuriſcōſulti verba exaudire Accurſius debuit,Si quis cum ei à municipibus honor vltrò aut ſacerdotium eſſent delata , pecuniam & ipſe vltrò pollicitus eſſet. Prius enim deſignabantur magiſtratus,& poſt aliquot menſes magiſtratus inibant. Deſignantur enim magiſtratus tum cum creati renunciantur: túncque ἀναδεδειγμένοι & μέλλοντες dicuntur. Ineunt autem magiſtratus demum cum inſignia magiſtratus cum imperio aſſumūt:& εἰς τὰς ἀρχὰς εἰσιόντες dicuntur. Liuius,Cōſules quo creati ſunt die(ſic enim placuerat patribus)magiſtratum inierunt. Romæ autem Calendæ Ianuariæ ſolennes erant ineundis magiſtratibus. Herodianus in pri.de iis loquens, Cum hunc(inquit)diem feſtum ciuitas ageret, in quo Romani inuicēm ſe ſalutant, & nomiſmata alter alteri cæteráque munera multiplicia miſſitant,ſummíque magiſtratus cōſpicuam purpuram ſibi ſolennémq; aſſumunt.& reliqua. Tranquillus in Cæſare,Pridie autem Calend.Ianu.repentina conſulis morte ceſſantem honorē, in paucas horas petēti dedit. Plinius libro vndecimo,Defuit iecur Caio principi Calend.Ianuariis,cum iniret conſulatum: quo anno interfectus eſt. Comitia autem quibus deſignabantur magiſtratus, non ſemper eodem tempore ſtatutóque habebantur. Cicero ad Furnium, Comitia tamen , quando ex iis pendes,quantum facere poſſumus(quod multis de cauſis reipublicæ arbitrantur conducere)in Ianuarium menſem protendimus. Nihil tamen fuiſſe perpetuum & ſemper obſeruatum , ex Liuio liquet : qui librum ſecundum belli Maced.ſic exorditur:Conſules Prætoréſque cum Idibus Martiis magiſtratum iniſſent, prouincias ſortiti ſunt. Idem lib. ſuperiore, Omnium primum eam rem Idibus Martiis(quo die tum conſulatus inibatur)P. Sulpitius conſul retulit.Petere autem honorem vel ſacerdotium nunquam lege Ro.prohibitum fuit : ſed contra leges de ambitu latas petere,id demum erat vetitum: hoc eſt pecunia tributim centuriatímve pronunciata. Moris enim fuit apud Ro.vt candidati & magiſtratuum petitores,non modò publicè palámque,ſed etiam ſigillatim vnumquenque orādo, obſecrando, prehenſandóque peterent. Vnde Craſſus apud Ciceronem in ſecūdo de Oratore,Equidem(inquit)cum peterem magiſtratum, ſolebam in prehēſando dimittere à me Scæuolam,cum ita dicerem me velle eſſe ineptum.id erat petere blādius:quod niſi ineptè fieret,bene nō poſſet fieri.Hoc autē Græcè δεξιοῦσθαι dicitur, à dextræ prehēdendæ more: qui habitus eſt orantis,ſuffragiíque promiſſionem expoſcentis & penè exprimētis.Idem Cicero ad Atticū,Petitionis noſtræ,quam tibi ſummæ curæ

Deſignati magiſtratus.

Inire magiſtratum.

Petere magiſtratus nō erat vetitum legibus de ambitu latis.

eſſe ſcio, huiuſmodi ratio eſt, quòd adhuc coniectura prouideri poſſit. prehenſat vnus P. Galba ſine fuco ac fallaciis more maiorum. Plinius in epiſtolis ad Metium ſcribens, Superſunt ſenes, ex quibus audire ſoleo hûc fuiſſe comitiorum ordinem. Citato nomine candidati ſilentium ſummum dicebat ipſe pro ſe: explicabat vitam ſuam: teſtes & laudatores dabat, vel eum ſub quo legatus, vel eum cui quæſtor fuerat, vel vtrunq; ſi poterat: addebat quoſdã ex ſuffragatoribus: illi grauiter & parcè loquebãtur. plus hæc quàm preces proderant. nonnunquam candidatus aut natales competitoris, aut annos, aut etiam mores arguebat. audiebat Senatus grauitate cenſoria. ita ſæpius digni quàm gratioſi præualebãt. quæ nũc immodico fauore corrupta, ad tacita ſuffragia, quaſi ad remedia decurrerũt. Quòd autẽ Plinius hæc dixerit eo tẽpore quo principes Romani honores conferebant, vel ſenatui permittebant (quo tẽpore lex de ambitu lata eſt, quæ ab Accurſio pro obiice citatur in cap. Barbarius, ſupradicto) verba Plinii in fine eius epiſtolæ docent, Sunt quidem cuncta ſub vnius arbitrio, qui pro vtilitate communi ſolus omnium curas laboréſque ſuſcepit. Quòd autem Senatus decreto magiſtratus tũc conferrentur, ex epiſtola alia ad eundem intelligimus: in qua rurſus de tabellaribus ſuffragiis loquitur, de quibus in ſuperioribus nonnihil dictũ eſt. Scripſeram (inquit) tibi, verendũ eſſe, ne ex tacitis ſuffragiis vitium aliquod exiſteret. Factum eſt proximis comitiis, in quibuſdam tabellis multa iocularia atque etiam fœda dictu, in vna verò pro candidatorum nominibus ſuffragatorum nomina inuenta ſunt. Excanduit ſenatus: magnóque clamore in eum qui ſcripſiſſet, iratum principem comprecatus eſt. Ille tamen fefellit & latuit: fortaſſe etiam inter indignanteis fuit. Quid putamus eum domi facere, qui in tanta re, tam ſerio tempore ludat: qui denique omnino in ſenatu dicax & vrbanus & bellus eſt? Congruit hoc cum eo quod ſcriptũ eſt in lege, Tres, De epiſcopali audien. Cod. Quòd autem deſignatio magiſtratuum comitiali menſe fieret, & alio menſe conſulatum iniret, cum ex plurimis Liuii locis & Ciceronis liquet, tum ex eo quòd ipſe Cicero cum cõſulatũ gereret Murenã cõſulem deſignatũ ambitus reum defendit, vt ex eius verbis apparet circa principium defenſionis. Sunt autem hæc verba, Quòd ſi in iis rebus repetendis quæ mancipi ſunt, is periculum iudicii præſtare debet, qui ſe nexu obligauit: profectò etiam rectius in iudicio conſulis deſignati is potiſſimum conſul qui conſulem declarauit, auctor beneficii populi Romani defenſórque periculi eſſe debebit. id eſt, Quemadmodum vẽditor qui mãcipio dedit rem quæ eſt in humano cõmercio: quiq; nexu ſe obſtrinxit, vt emptori rem habere liceret: præſtare debet rei vendicationis periculũ, ne ab emptore res auferatur iudicio: ita conſul, quo comitia habente conſul alius deſignatus eſt in annũ futurũ, debet beneficiũ populi ſuúmque tueri. Magiſtratus deſignatus in iudicium vocari poterat: inito autem magiſtratu nõ poterat ex edicto De in ius vocãdo, nec accuſari, vt eſt auctor Venuleius in tracta. De accu. Proinde pecunia promiſſa ob honorem vel ſacerdotium, hic liberalitatem ſignificat ſpõtaneam, ad ſpectaculum edendum ob magiſtratum vltrò delatum: id quod ambitus crimine vacabat. Quam ad ſententiam aſtruendam nullo alio vtar auctore potius quàm Marcello in cap.

De more candidatorum in ſenatu.

Publius,ſuprà,De conditionibus & demonſtr. Publius Meuius teſtamẽto ita cauit, Quiſquis mihi hæres hæredéſve erunt, fidei eorum committo,vt dent Gaio Seio ſororis meæ filio in honorẽ conſulatus quadringẽta. Viuo Meuio Seius Conſul deſignatus eſt,& munus edidit:deinde ex Cal.Ianu. cõſulatum ingreſſus eſt.& reliqua. Quo in loco Accurſius harũ rerum ignarus,munus edidit(inquit)id eſt profeſſus eſt ſe ſuſcepturum : cum munus edere(vt paulo antè diximus) ſit ſpectaculum edere vel venationis vel gladiatorum. Cicero in eadem oratione,Quare nec plebi Romanæ eripiendi fructus iſti ſunt ludorum,gladiatorum,conuiuiorum:quæ omnia maiores noſtri comparauerunt: nec candidatis iſta benignitas adimenda eſt, quæ liberalitatem magis ſignificat, quàm largitionem. Plutarchus in Bruto ait ſpectacula Romæ mercedes fuiſſe magiſtratuum collatorum.

I N cap.pri. De variis & extraord.cognitionibus, lego ex antiquo exẽplari, in quo tenuia extabant veſtigia Græcorum verborũ, ἐλευθέρια μαθήματα. Plinius lib. xiiii, Peſſum iere vitæ precia:omnéſq; à maximo bono liberales dictæ artes in cõtrariũ cecidere,ac ſeruitute ſola profici cœptũ. Auguſtinus lib.ſexto de Ciuitate ſeculares eſſe vocitatas à recentioribus ait.Cicero in pri. de Orat. ingenuas appellat: Ariſtoteles ἐλευθερίους ἐπιστήμας: Galenus ἐλευθέρια μαθήματα, vt Vlpianus. Dicuntur etiã ἐλευθέριοι λόγοι:& προπαιδεύματα,quaſi inſtitutiones præuiæ ad primam philoſophiam quæ omnia complectitur : & ad theologiam, cuius incunabula hodiernis moribus longè exiſtimãtur tenuiora quàm olim. Quanquam id quoquomodo tolerandum eſſet:niſi etiam diſciplinarum elegantiæ literarúmque nitori & claritati inimicitias denunciaſſet theologia ipſa profeſſione. Verum ingenuæ & liberales vocitatæ ſunt,vt ab iis diſtinguerentur,quas Græci tum φαύλας ἐπιστήμας, id eſt viles:tum ἀνελευθέρους, βαναύσους, ἀγοραίους appellant:id eſt illiberales,ſordidas,circunforaneas.

I N cap.ſecũdo, De proxenetis, Sed & ſi quid philãtrophi nomine accepit. Lego philãthropiæ. Philanthropia enim nõ modò humanitatẽ,id eſt morum clemẽtiam ac benignitatem ſignificat: ſed etiam liberalitatem. Demoſthenes ἐν ᾧ δὴ παραπρεσβείας, καὶ φιλανθρωπευόμενος πρὸς αὐτοὺς ὁ Φίλιππος, ἄλλά τε πολλὰ, καὶ πλεῖστον ἐκπώματα ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ προὔπινεν αὐτοῖς. Et φιλανθρωπία, φιλοδωρία. Sic Latini benignè facere dicunt. Cicero pro Plancio, Doceo gratioſum etiam tribubus Plancium quòd multis benignè fecerit.pro multis ſpoponderit. Hic ergo philanthropiæ nomine aliquid accipere, eſt munuſculum accipere vel mercedulam,quæ benignitatis magis quàm obligationis ſit.

I N cap.ſequenti, Facilius quod Græci appellant peti poſſit. Puto legẽdũ, Quod Græci προξενητικὸν appellant:cum hoc verbum in Græco compendio legerim. niſi φιλανθρώπευμα magis placet : quod benignè datum ſignificat. Hæc tamen coniecturæ ſunt , non fiduciæ. vt in cap. Rei, De verborum ſignificatione : quod legitur,Id opus quod Græci vocant,id eſt ex opere facto corpus aliquod perfectum. τὸ ἀπειργασμένον.

I N cap. Munus, De verborum ſignificatione:Et quoſdam milites munificos vocari. Lego munifices. Munifices enim dicebãtur,auctore Feſto,qui nõ vacabant:ſed munus principi faciebãt. Cõttà Beneficiarii dicebãtur qui vaca-

Liberales artes.

Benignè facere.

Munifices.

bant muneris officio. & munifices à Vegetio dicuntur milites, qui munera fa-
ciunt: quibus immunes non obſtricti ſunt. Inde illud Plinianum per meta-
phoram dictū lib. xi, Vno vero ſue ex omni turba relicto, ſola munifex mā-
ma quæ genito fuerat attributa, deſcēdit. Munificē māmam Plinius pro lactē
ti dixit, qua ſcilicet fœtus lactatur. Libro tamen xi. Cod. in cap. ſecundo, De
prædiis nauiculariorum, munificum prædium dicitur ἃ λειτουργῶ καὶ συντελής.

IN cap. ſequēti, lego, Cōtractū autē vltro citróq; obligationē eſſe. quod Græ
ci συνάλλαγμα vocant. quod verbū apud Ariſtotelē idētidem legitur in v. Ethi-
côn. Cōtrahere & diſtrahere vt Latinè opponūtur: ſic Græcè συναλλάττειν καὶ δια- Contrahere
λύειν. Ariſtoteles οὐχ ὁμοίως δὲ συναλλάξας καὶ διαλυόμενος, ἐγκαλέσει. ac ſi diceret: niſi ita & diſtrahere.
res diſtrahatur vt cōtracta eſt, continuò expoſtulabit. id autem fit cum cōue-
ta diſſolutione implentur, hoc eſt debiti depēſione. Vnde ſoluere verbum di- Solutio debi
ctum τὸ ἐκτίσαι, τὸ ἀποτίσαι, τὸ καταβάλλειν. Plautus, Soluta res erit, ſi mihi dederis. ti vnde dicta ſit.

IN cap. Sylua, Noualis eſt terra præciſa: & reliqua. Lego obſeruatione an-
tiqui exemplaris, Noualis eſt terra proſciſſa: quam Græci νέατον vocant. νέατος
enim ſic dicitur, vt ἄροτος, ἄμητος, & ſimilia. hoc eſt ἡ γῆ νεωστὶ ἠροτριαμένη. Ξενοφῶν, καὶ
δὲ νεατὸς καὶ σπόρος καὶ φυτεία καὶ νομαὶ, ἐπ' ἀλθεία ταῦτα πάντα ἔργα ἐστί. Sed apud Xenophō
tē tēpus potius ſignificat quàm veruactū vel ſegetē, cū accētu in vltima. νεᾶν no
uare, eſt noualia facere: ἃ μεταβάλλειν τὴν γῆν πρότερον ἠργασμένην. Theophraſtus, ἡ δὲ
κατεργασία ἐν τῷ νεᾶν κατ' ἀμφοτέρας τὰς ὥρας καὶ θέρους καὶ χειμῶνος. Cicero in ſecundo
de Orat. Subacto mihi ingenio opus eſt, vt agro non ſemel arato: ſed nouato
& iterato, quo meliores fœtus poſſit & grādiores edere. Nouatū agrū apellat, Nouare
diu ante ſementē cultū, vt interim fermētaretur, & ſub ſemētē iteraretur. Pro- agrum.
ſcindi autē ager dicitur, nō præcidi. vt in illo Catonis oraculo, Lutoſam terrā Proſciſſus ager.
ne tangito: vi omni arato: priuſquā ares, proſcindito. hoc vtilitatē habet, quòd
inuerſo ceſpite herbarū radices necātur. Plinius lib. xviii, Quidā vtiq; ab æqui-
noctio verno proſcindi volunt. quódq; vere aratū eſt, à tēporis argumēto ver Veruactum.
uactū dicitur. Hoc in nouali atq; irrequieto neceſſariū eſt. Nouale eſt quod al Noualis &
ternis annis ſeritur. Ex quibus verbis planū fit, noualē paulū eodem modo vt nouale.
Pliniū accepiſſe. Idē, Iuſtū eſt proſcindi ſulco dodrātali iugerū vno die, itera-
ríq; ſeſquiiugerū, ſi ſit facultas ſoli: Si minus, proſcindi ſemiſſem, iterari aſſem.
Proſcindere eſt primùm terrā vertere grādioribus glebis relictis. Vt autē no-
ualis alternis annis ſeritur, ita reſtibilis quotānis: qui παλιμφυὴς vocatur & παλίμ- Reſtibilis.
βλαστος. Veruactū autē & nouale interdū pro eodē accipiūtur. Columella enim
veruactum appellat agrum vere primo proſciſſum, qui anno ceſſauit: vt lib. ii,
Fabæ modii quatuor vel ſex in veruacto duas operas bubulcorum detinent:
ac in reſtibili vnā. Idem, Faſellus terræ mandatur vel in veruacto, vel melius
pingui & reſtibili agro. Ego verò noualē tum dici ſentio & nouale, cum poſt
meſſem ager tonſus quieſcit: quod culmētum lingua patria vocat. Tum au-
tem veruactum dicitur, cum vere terra proſciſſa eſt: Græcè νέατος, vt diximus,
& νεὸς & νέαμα. Latinè etiam interdum ſeges dicitur, cum iterata & exculta eſt Seges.
ad ſementē. Id cū ex loco Plinii ſupradicto, tum ex Columella declaratur in
præfatione ſeptimi, his verbis, Neque inficior id eos aliqua ratione feciſſe, qua-
ſi ſit agricolæ contrarium paſtoris propoſitum: cum ille ſubacto & puro ſolo

gaudeat, hic nouali graminoſóque: ille fructū è terra ſperet, hic è pecore. Idem in octa. Sequeris autē noualia nō ſolū herbida, ſed quæ plerunque vidua ſunt ſpinis. Varro, Seges(inquit) dicitur quod aratum necdum ſatum eſt: noualis vbi ſatum fuit antequam ſecūda aratione renouetur. Idem, Multum intereſt in rudi terra: an in ea ſeras, quæ quotannis obſita ſit, quæ vocatur reſtibilis: an in veruacto, quæ interim requieuit. Inde tonſæ nouales Virgilio, & culta noualia. Eſt & aliud genus noualis, terra tunc primùm ad culturam proſciſſa: quo modo Plinius vſus eſt in decimo ſeptimo, de odorata terra loquens, Talis eſt ferè(inquit) in noualibus cæſa vetere ſylua, quæ conſenſu laudatur.

I N cap. Oſtentum, reſtituenda hæc duo verba, φάσμα, τερατῶδες.

I N cap. Inſtratū: lego ex antiquo exēplari, Neq; enim dubiū eſt quin ſtragula veſtis ſit omne palliū, quod Græci περίστρωμα vocant. Quo verbo Latini etiam vti ſolent: vt Cicero in ſecūda Antoniana, Cōchiliatis Gn. Pōpeii periſtromatis ſeruorū in cellis lectos ſtratos videres. Dicūtur etiam peripetaſmata, ex eo quòd tricliniis obtēdi ſoleāt: & παραπετάσματα, & aulæa, & Attalica, ab aulis regum in quibus expāduntur. Virgilius, Purpurea intexti tollāt aulæa Britanni. Curtius, Lectos circūdederant aulæa purpurea auróque fulgentia. Et in ſingulari aulæa: quo modo Græci vtuntur. Curtius lib. vii, Cum poſt aulæam quæ lectos obduceret, ſtaret rex. Cicero in Ver. act. quinta, Quid illa Attalica tota Sicilia nominata ab eodē Heio peripetaſmata emere oblitus es? Plinius libro viii, Aurum intexere in eadem Aſia inuenit Attalus rex: vnde nomen Attalicis. Dicuntur & Babylonica. Idem, Colores diuerſos picturæ veſtibus intexere Babylon maxime celebrauit, & nomē impoſuit. Et rurſus idem, Metellus Scipio triclinaria Babylonica ſeſtert. octingentis milibus væniſſe, iam tunc poſuit in Capitonis criminibus. Vocantur etiam tapetes verbo & ipſo Græco, & tapetia. noſtri vno verbo ſtragula & plagas appellant. vt Liuius lib. ix. de bello Macedo. Luxuriæ enim peregrinæ origo ab exercitu Aſiatico inuecta in vrbem eſt. Inde primùm lectos æratos, veſtem ſtragulam precioſam, plagulas, & alia textilia Romam adduxerunt. Hæc cum animalia habenr intexta, vt hodie paſſim habentur, ζωωτὰ à Græcis, id eſt belluata vocantur. Plautus in Pſeud. Neque Alexādrina belluata cōſuta tapetia. Pallia à quibuſdam vocantur, vt nunc ab Vlpiano: cum pallium alioqui ſit veſtis Græcorum propria. vnde palliatæ fabulæ dictæ ἱμάτιον ab illis dictum.

Periſtroma. Peripetaſmata. Attalica. Aulæa. Babylonica. Tapetes. Stragula & plagæ. Belluata ſtragula. Pallia.

I N cap. Sæpe ita cōputatū eſt: lego ex antiquis cōparatū: id eſt cōſtitutum & loquendi conſuetudine receptum. Terentius in Phor. Quàm iniquè cōparatum eſt: ii qui minus habent, vt ſemper aliquid addant diuitioribus. Cicero in Lælio, Quoniam ita comparata eſt ratio vitæ naturǽq; noſtræ, vt alia ætas oriatur ex alia. οὕτω καθέστηκε τὸ τῆς φύσεως καὶ τοῦ βίου τοῦ ἡμετέρου.

Comparatū.

I N eodē cap. Nā cū dicitur apud veteres agnatorū gētiliúmq;, quæ pro ſeparatione accipitur. Accurſius nō rectè gentiles cognatos interpretatus eſt: quia vtroq; vocabulo agnati intelliguntur. Verū gētilitas agnatorum erat clarioris familiæ. Morem autem eum fuiſſe antiquorum, vt hæc duo in ſermone iūgerent: ex illo prouerbio apparet, quo Varro & Columella vſi ſunt, Ad agnatos & gentiles eſt deducendus. de quo ſatis eſt à nobis alibi dictū, atque etiam

Agnati & gentiles.

de iure gentilitatis. & alioquin gentiles nõ tam agnati ſunt,quàm cognomines. Vnde Cicero Seruium Tullium,qui Romanorũ rex fuit,gentilẽ ſuũ vocar. Inde illud Plinianũ lib.xxxiii, Singuli Marcipores Luciporéſve dominorum gẽtiles victũ in promiſcuo habebant. quibus verbis ſignificat priſcos Romanos ſingulis ſeruis cõtentos fuiſſe. quare Marcipores quaſi Marci pueri vel Lucii vocabantur, quaſi miniſtri & aſſeclæ, vt Græci παῖδας vocant ſeruos. quod in numeroſa familia poſtea fieri non potuit. Fabius in pri. In ſeruis (inquit) iam intercidit genus illud nominis quod ducebatur à domino: vnde Marcipores, Publipores. Qui ergo dicebat agnatos gẽtiléſque, & eiuſdem gentis, & cognomines ſignificabat. Falſus eſt etiam in eo Accurſius, quòd ſeparatũ & disiunctum pro eodem accepit: cum Paulus hoc intelligi voluerit, gentiles ſeparatos ab agnatis eſſe. Aliud eſt enim diſiũctiua particula, διαζευκτικὸν μόριον: & aliud ſeparatiua, ἀποχωριστικόν. Cicero in Top. Gentiles ſunt qui inter ſe eodem nomine ſunt, qui ab ingenuis oriundi ſunt, quorum maiorum nemo ſeruitutẽ ſeruiuit, qui capite non ſunt diminuti. Nihil enim video Scæuolam pontificem ad hanc definitionem addidiſſe. Secundum hoc non vt quiſque agnatus eſt alicui, ita etiam gẽtilis eſt: nec quiſquis alicui gẽtilis eſt genere, non etiã agnatus eſt. Quare longè abfuit Accurſius à mente Iuriſconſulti, cum ait hic gentiles cognatos ſignificari. Verum eſt tamen (vt diximus) gentiles interdum eſſe, qui non ex eadem familia ſint: vt M. Tullius Seruio Tullio regi. Marcipores.

IDEM Accurſius in cap. Impenſæ, non intellexit quid ſit loricatio. non eſt enim cælatura in modũ loricæ facta: ſed cũ lorica ſit in vniuerſum cuiuſq; rei tutela & protectio & munimẽtũ, id eſt, πρόβλημα, σκέπασμα, καὶ τὸ στέγον: tum verò lorica pars murorũ eſt & ſtructurarũ. Vitruuius lib.ii. de lateritiis parietibus loquẽs, Cum enim in tecto tegulæ fuerint fractæ aut à vẽtis deiectæ, qua poſſit ex imbribus aqua pluere: nõ patietur lorica teſtacea lædi laterem, ſed proiectura coronarũ reiiciet extra perpẽdiculũ ſtillas. Loricam appellar coronarũ proiecturam, quæ ſit in parietibus eiuſcemodi. Curtius lib.viii, Anguſta muri corona erat. nõ pinnæ, ſicut alibi, faſtigiũ eius diſtinxerant: ſed perpetua lorica obducta trãſitũ ſepſerat. Itaque rex hærebat magis quàm ſtabat in margine, clypeo vndiq; incidẽtia tela propulſans. Loricam appellat ſtructurã faſtigiatam, quæ aquam pluuiã vtrinq; diſpellit extra perpẽdiculũ veluti ſuggrundulis prominentibus. Capiſtratæ huiuſcemodi ſtructuræ à ſtructoribus noſtris appellantur. In pauimentis etiam ruderatis lorica appellatur corium è marmore tuſo cum calce & arena, Vitruuio lib. ſexto: Itaque ſi neceſſitas vrgeat, vt minimè vitioſa fiant, ſic erit faciendum. cum coaxatum fuerit, inſuper altera coactio tranſuerſa ſternatur, clauiſque præfixa duplicem præbeat contignationi loricationem: deinde ruderi nouo tertia pars teſtæ tunſæ admiſceatur. Varro lib.pri. de re ruſtica, Parietes & ſolũ opere tectorio marmorato loricandi. Hoc in loco Paulus huiuſcemodi loricationẽ ſignificauit, quæ nonnihil ſimile vel operis tectorii habeat ad picturam admittendã: vel in ſummis ſtructuris aliquid elegãtius, cohoneſtamẽti gratia factũ potius, quàm ſtructuræ protegendæ. à Græcis θρίγκωσις dicitur. Homerus in Odiſſ. χάλκεοι μὲν τοῖχοι, περὶ δὲ θριγκὸς κυάνοιο. id eſt, ὁ περιέχων κύκλος ὡσανεὶ στέφανος. A lorica loricare verbum

Lorica. Loricatio. Loricare.

dictum. Plinius de ichneumone loquẽs in octauo, Mergit ſe limo ſæpius ſiccátque ſole : mox vbi pluribus eodem modo ſe coriis loricauit, in dimicationem pergit. Quem loquendi modum ab Ariſtotele ipſe mutuatus eſt libro ſexto, de hiſto. animalium. de apris enim loquens ita inquit, Mirabilia inter ſe prælia conſerunt : ſeſe ad ea loricantes, tergoráque ſua in ſummam craſſitudinem artificio comparantes, ea ad arbores affricantes, & cœno oblita ſubinde aſſiccantes. Sed hæc ſignificatio ab lorica militari ducta eſt. θωρακίζοντες ἑαυτὸ, καὶ ποιοῦντες τὸ δέρμα παχύτατον ἐκ παρασκευῆς.

I N cap. Cũ biſextus. Cato putat mẽſem intercalarẽ addititiũ eſſe: omnéſq; dies eius pro momẽto tẽporis obſeruat: extremóque die mẽſis Februarii attribuit Quintus Mutius. Mẽſis autẽ intercalaris cõſtat ex diebus xxix. Accurſius exiſtimauit Catonẽ & Mutium à Celſo reprehẽdi vt abſurda dicẽtes: quare ad huius dicti ſenſum percipiendũ, adnotãdũ hic eſſe duxi id quod Macrobius lib. primo Satur. his verbis dixit, Cum Romani ex diſtributione Põpilii ad lunæ curſum, ſicut Græci, annũ propriũ cõputarent: neceſſario etiã intercalarem mẽſem inſtituerũt more Græcorũ: & reliqua, quæ de intercalatione auctor ille proſecutus eſt. Hoc autem intercalãdorũ mẽſium inſtitutum Cæſaris ætatẽ præceſſit. Quare hic Quintus Mutius P. filius & Cato, à Celſo nominati ſunt Iuriſconſulti antiquiores Cæſare, vt auctor eſt Põponius in cap. altero, De origine iuris. De quo Cæſare Tranquillus ita ſcribit, Conuerſus hinc ad ordinãdum reipublicæ ſtatũ, faſtos correxit iampridem vitio pontificum per intercalandi licentiam adeò turbatos, vt neque meſſium feriæ æſtati, neque vindemiarũ autumno cõpeterent: annúmque ad curſum ſolis accõmodauit, vt CCCLXV. dierũ eſſet: & intercalario mẽſe ſublato, vnus dies quarto quoque anno intercalaretur. Quo autẽ magis in poſterũ ẽ Calẽdis Ianuariis nobis tẽporum ratio congrueret: inter Nouẽbrem & Decẽbrem menſem, interiecit duos alios. Fuitque is annus quo hæc cõſtituebãtur, quindecim mẽſium cum intercalario, qui ex conſuetudine in eum annum inciderat. Ex his ſatis declaratur, non abſurda eſſe quæ Cato & Mutius dixerũt de mẽſe, qui intercalabatur eo tempore, quo annum Lunæ curſus nõ ſolis moderabatur. Id demum ſcrupulũ facit, quod de menſe intercalari dicitur, eſſe eum dierũ vndetriginta. Macrobius enim in loco ſuprà citato: Sed nondum errore (inquit) comperto per octo annos nonaginta, quaſi ſuperfundendos Græcorũ exemplo cõputabant dies: alternı́ſque annis binos vicenos, alternis ternos vicenos intercalantes, expenſabant intercalationibus quatuor. Et rurſus, Hoc autem (inquit) errore iam cognito, hæc ſpecies emẽdationis inducta eſt. Tertio quoque octennio ita intercalandos diſpẽſabant dies, vt nõ nonaginta, ſed LXVI. intercalarẽt. Secundum hoc dictũ Macrobii, menſis qui intercalatur XXIX. dierũ eſſe nõ potuit. Quare ſcire nos oportet, menſem intercalarem dici non modò eum qui intercalatur, ſed etiã in quo intercalatur. Prior intercalatitius dici poteſt, id eſt, παρεμβεβλημένος: quo modo Cato cenſuit mẽſem intercalatem addititium eſſe, qui in vſu poſt Cæſarem non fuit. Poſterior ἐμβολιμαῖος Græcè dicitur : cuiuſmodi eſt Februarius hodie. quem Celſus vndetriginta dierum eſſe dixit, non ex Catonis ille quidem aut Mutii, ſed ex ſua perſona loquens.

Menſis intercalaris.

Græce autem ἐμβόλιμος vtráque ſignificationem habet. Plinius annũ intercalarem pro biſextili dixit. Liuius menſem intercalarium, vt Macrobius vocauit, de Lucio Scipione loquens, Triumphauit menſe intercalario, pridie Cal. Martias. Cicero ad Ligarium, Ego tamen cum ad III. Cal. intercalares rogatu fratrum tuorum veniſſem mane ad Cæſarem. & reliqua. Calendas vt opinor Martias ſignificauit. Omni enim intercalationi (inquit Macrobius) menſis Februarius deputatus eſt. Quod autem Cato de intercalari addititio dixit, hunc ferme ſenſum habet: Menſis intercalatus ad ſpatia temporum ætatúmque metienda dinumerandáque non procedit: cum id reliquis annis defuerit quod intercalari additur: qui anni nihiloſecius in numerũ proceſſerunt ætatum & temporũ, licet nec pleni eſſent anni nec iuſti. Itaq; hic annus licet diebus menſibúſve redundet, non tamen longior maiórve eſſe cæteris, Iuriſperitorum interpretatione cenſetur. Neque vero magnopere mirum eſt intercalandi varietate antiquiſſimos eſſe vſos: cum etiã illa Cæſariana, qua nunc vtimur, cum curſu ſolis anni moderatoris nõ ſatis quadrare videatur. Ephemerides aſtronomorum hodierno tempore æquinoctium vernum ad quintumdecimum Cal. Apriles, qui dies eſt duodeuiceſimus Martii, peractum eſſe ſignificant. Nam cum omnes cardines temporũ in octaua ſignorum parte conficiantur, ſi Plinio credimus auctori earũ rerum grauiſſimo, & aſtronomi introitum ſolis in cancrum ad vndecimum menſis Martii ſignent, qui quintus Iduum appellatur: octauo vtiq; inde die æquinoctium peragi ea ratione exiſtimandum eſt: qui duodeuiceſimus eſt mẽſis eius. At Colnmella & Plinius, qui Cæſaris ſecuti ſunt rationem, æquinoctium vernum octauo Calendas Apriles fieri dicũt, qui quartus eſt & viceſimus menſis. Quare facile eſt indicare, tantam eſſe temporis intercapedinem inter æquinoctium noſtrum, & id quod à Cæſare ſignatum eſt, quanta eſt inter quintumdecimum Calend. & octauum. tot enim diebus æquinoctium quod ſequimnr, Cæſarianum æquinoctium antenertit. Quæ ratio Cæſariana ſi mille ac quingẽtis annis tot dierum ſpatio aberrauit à ſolis veſtigiis: quo tandem euaſura eſt niſi à mathematicis aliquando corrigatur? quod niſi fiat, quid cauſæ eſt quin æquinoctiũ vernum in Februarium tandem retroactum iri exiſtimemus? De difficultate autem aſſignãdi eius æquinoctii aliatúmque temporis dimenſionum Plinius loquens, ita inquit, Addidere difficultatem & auctores diuerſis in locis obſeruãdo, mox etiam in iiſdem diuerſa prodendo. Tres autem fuere ſectæ, Chaldæa, Ægyptia, Græca. His addit apud nos quartam Cæſar dictator, annos ad ſolis curſum redigens ſingulos, Soſigene perito ſcientiæ eius adhibito: & ea ipſa ratio poſtea comperto errore correcta eſt, ita vt duodecim annis continuis non intercalaretur: quia cœperat ſydera annus motari, qui prius antecedebat: & Soſigenes ipſe tribus commentationibus, quanquam diligentior eſſet cæteris, non ceſſauit tamen addubitare ipſe ſemet corrigendo. Ex his verbis Plinii intelligimus iam tum Cæſaris tempore intelligi cœptum, intercalandi quadrãtis rationem non planè eſſe exactam ad obſeruationem temporum. Accedit auctor Columella, qui libro decimo: Bruma (inquit) conficitur circa octauum Calend. Ianuarii, in octaua parte Capricorni. Nec me fallit Hipparci ratio,

Annus intercalaris.
Menſis intercalarius.
Intercalatio Cæſariana

quæ docet ſolſtitia & æquinoctia non octauis, ſed primis partibus ſignorum confici. Verùm in hac ruris diſciplina ſequor nunc Eudoxi & Metonis antiquorúmque faſtos aſtrologorum, qui ſunt aptati publicis ſacrificiis. Quia & notior eſt iſta vetus agricolis concepta opinio: nec tamen Hipparchi ſubtilitas pinguioribus(vt aiunt)ruſticorũ literis neceſſaria eſt. Hactenus Columella. Cum igitur (vt coniectura colligo) prima illa ſiue prior Soſigenis intercalatio,multo maior quadrante diei fuiſſet,ſolis vtique curſum quaſi morari ac retardare cœperat:quippe cum annus vertens qui ſolis ipſe eadem in veſtigia reditu conficitur,minor eſſet eo anno quo Romani vtebantur, id eſt anno ciuili,intercalarionis vitio. Poſtea errore comperto cum aliam rationẽ Romani inſtituiſſent:intercalandi(vt ita dicam)compendio in errorẽ diuerſum mortales adduxerunt,vt iam Cæſaris rationem ſequentes nõ morari ſolem,vt antea,ſed vrgere acceleraréque videamur,annúmque vertentem anno ciuili ſeptem dierum interuallo anteuertamus:& veluti ſolem currentem præpropere incitemus.Eodem porro errore reliquos etiam temporum cardines retroagentes: ſolem ipſum eorum moderatorẽ ſolſtitio & bruma alteróque æquinoctio itidem adurgere videmur. Siquidẽ omnes temporũ cardines in octaua parte ſignorum peraguntur,vt antea ex Plinio docuimus,& Columella libro xii. Plinius,Omnes(inquit)hæ differẽtiæ fiunt in octauis partibus ſignorum.Bruma capricorni,ab octa.Calend.Ianua.ferè. æquinoctium vernum arietis,ſolſtitium Cancri,alterúmque æquinoctium Libræ.Cui congruit quod alibi eodem libro dicit. Solſti:iũ peragi in octaua parte Cãcri & octauo Cal. Iulii diximus.magnus hic anni cardo.Idémq; ipſe antea dixerat libro ſecundo,capite duodetriceſimo.Apud Columellã autẽ libro xii.legitur,VIII.Cal. Iulias ſol introitũ in Cancrum facit.quæ verba eſſe corrupta argumento ſunt verba quæ ſubſequuntur poſt vnum & alterum verſum,viii. & vii.& vi. Cal. Iulias ſolſtitiũ.Et rurſus inferius,Octauo Calend. Octobris & vii.& vi.æquinoctium autumnale. Aliud eſt enim ſolſtitium,& aliud introitus in Cancrũ: cum introitus in prima parte,& ſolſtitium in octaua fiat. Quare apud Columellam ita legendum videtur in loco ſupracitato,X V. vel xiii. Calend. Iul. ſol introirum in Cancrum facit.facile enim fuit notas numerorum corrumpi. Proinde cum Columellæ ætate,qui circa Cæſaris tempora fuit, ſolſtitium peragi non modo octauo,ſed etiã ſexto Calend.Iulias cenſeretur: qui dies feſtus eſt diuo Baptiſtæ:ſi retrorſus inde dies numeres octo,in diem ſeptimumdecimum menſis incurres,id eſt in quintumdecimum Cal.Iulias,quo die ſolis eſt ingreſſus in Cancrum. noſtri autẽ Mathematici eum tertiodecimo attribuunt,qui tertius eſt Iduum.Quòd ſi à ſexto Calend.quo peragitur ſolſtitium ſecundum Columellam, retro numeres: ad vndeuiceſimum peruenies, & maius erit interſtitiũ. Iam æquinoctiũ autumnale hodie ſtatuete aſtronomi videntur ad decimum diem Cal. Octobris,qui viceſimus eſt Septembris: cum introitum ſolis in Libram xiii.die ſignẽt Idibus eiuſdem menſis. At Columella,XIII.(inquit)Calendas Octobres ſol in Libram tranſitũ facit.Et paulo pòſt,VIII.(inquit)Cal. Octobres,& vii. & vi.æquinoctiũ autũnale. Denique introitũ ſolis in Capricornum hodie ephemeridum editores xii. die De-

cembris obſeruant, id eſt pridie Iduum. De quo Columella x v. (inquit) Cal. Ianuarii ſol in Capricornum tranſitum facit, Brumale ſolſtitium vt Hipparcho placet. Et inferius, I x. Calen. Ianuarii Brumale ſolſtitium ſicut Chaldæi obſeruant. hactenus ille. Nos igitur hodie pridie Idus Septẽbris introitum ſolis in Capricornum ſtatuimus: ideóque Brumam in octaua parte, id eſt decimoquarto Cal. Ianuarias, id eſt vndeuiceſimo die Decembris. Traditio autẽ Columellæ quarto & viceſimo die ſtatuit, id eſt nono Calend. quod eſt peruigilium natalis ſaluatoris noſtri. Plinius autẽ octauo Calend. attribuit, id eſt natali dominico. Ex quibus manifeſtum eſt nos ab antiquorum obſeruatione quinque dierum interſtitio vt minimum abſceſſiſſe. quanquã & apud priſcos parum eiuſmodi obſeruationis computationíſque ratio conſtitit, vtpote quum Hipparcho cum Chaldæis non conuenerit: niſi quòd Hipparchus obſeruaſſe videtur ſolſtitiũ cum oriretur, Chaldæi cum peragеretur, vt & Plinius fecit. Quòd ſi hodie faſtos conſtituere in mentem iis veniret, quibus id licet pro poteſtate facere: vt quarto quoque anno diem vnum intercalarem habemus, ita trecentiſimo ferè anno exemptilem vnum in poſterum haberemus, ita vt primo anno biſextili dies illi aut quinque aut pluſculi, qui hactenus excreuerũt & nũc redundant, ſemel eximerẽtur. Huiuſcemodi autẽ diebus olim Græci vtebantur, ἐξαιρέσιμους vocantes. Id quod Cicero in tertia Verrina refert. Difficultas autem rei exactè cõſtituendæ inde oritur, quòd orbis ſigniferi circuli in trecentoſſexaginta gradus tribuitur, quæ partes maximi circuli à ſphæricis authoribus appellãtur: quarum vnaquæque pars in ſexaginta particulas diuiditur, quæ minuta vocãtur: & rurſus minuta hæc ſingula primaria in ſexagena minuta ſecundaria. At diligentiſſimi mathematicorum tradiderũt ſolem orbe ſuo eccentrico ita ferri, vt ex aduerſo motionis cæleſtis, quæ orbes omnes ſecum rapit, in ſingulos dies minuta vndeſexagena & octona circiter ſecundaria quotidie retrocedat, quarum computatio & in aſſes in horáſque collectio, rem inexplicabilem reddit: cum eo quidem quòd vt collectæ fuerint quantumuis exquiſitè: tamen partitio in annos aliquot diſtribui ita exacte nequit, intercalationéque adæquari, vt non aliquid aut excurrat aut deſit. Hoc autem non ambigetur (vt opinor) ſiquis intentius animaduerterit, intercalationem quadrantis paulò maiuſculam eſſe, quàm vt cum fine anni vertẽtis competeret. Indéque factum vt ceſſim ſemper eamus à tempore Cæſaris ab eiúſque obſeruatione temporum. His etiam cauſis accedere forſitan illud poteſt quod Columella lib. pri. his verbis inquit, Multos enim iam memorabiles auctores comperi perſuaſum habere, longo æui ſitu qualitatem cæli ſtatúmque mutari: eorúmque conſultiſſimum aſtrologiæ profeſſorẽ Hipparchũ prodidiſſe, tẽpus fore, quo cardines mundi loco mouerẽtur. Cui conuenit Plinii dictũ lib. xxxvi. qui de gnomonis cuiuſdam mutatione loquẽs ita inquit, Hæc dierum obſeruatio xxx. iam ferè annis non cõgruit: ſiue ſolis ipſius diſſono curſu & cæli aliqua ratione mutato: ſiue vniuerſa tellure aliquid à centro ſuo dimota, vt deprehendi, & in aliis locis accipio: ſiue vrbis tremoribus ibi tantum gnomone intorto.

Exemptiles dies.

IN cap. Spadonũ Thilibiæ & Talaſiæ, Thlibiæ & Thlaſiæ hîc legendũ Ioã-

nes Craſtonus iandiu adnotauit.apud quoſdam tamen Thladiæ dicũtur: θλα-
δίαι. Paulus AEgineta lib. vi. de euneuchiſmo loquens, Duplex(inquit) eunu-
chos faciendi ratio. Partim enim colliſione: partim exectione fiunt. Prius il-
lud genus hoc modo fit, Pueros adhuc infantes in peluim inſidere faciunt a-
quæ calidæ. Deinde cum corpuſcula flaccuerint, in ipſa pelui digitis teſticu-
los collidunt, quoadusque euanidi abeant, nec iã concreto coagmento contre-
Spadones. ctationem ſubeant. ὁ μὲν γὰρ θλάσει, ὁ δὲ κατ' ἐκτομήν. Spadones ſunt quibus crema-
ſteres ſunt euulſi: id eſt nerui quibus colei ſuſpenſi ſunt.

IN cap. Anniculus, Ante diem decimũ Calendarum & poſt diem decimũ
Calendarũ, vtroque ſermone vndecima dies ſignificatur. Hoc loco(vt opi-
nor) Paulus lectorem morari hoc gripho voluit potius quàm docere. Quare
non immerito hoc dictum Accurſius malam literam vocat. Laurentius libro
iiii. elegantiarum meminit, nec tamen interpretandum cenſuit. Ipſe quidem
duobus modis intelligi hoc poſſe arbitror. vno modo, vt vndecimã diẽ præ-
cedentis menſis intelligamus: altero ſubſequentis, à quo Calendæ nomen ſor-
tiuntur. vt verbi gratia, Ante diem decimũ Calendarum Martii facturũ te ali-
quid cũ ſpoponderis, certum eſt te viceſimum diem Februarii ſignificaſſe: qui
decimus eſt à Calendis Martii, & quo die Romani decimo Calẽdas dicere ac
ſcribere ſolebant. Et rurſus cum dixeris te facturũ poſt diem decimum Calen
darum, intelligere potero diem vndecimum Martii, inter quem & Calendas
nouem dies intercedunt. Eſt enim vndecimus dies non Calendarum, vt ille
prior, ſed dierũ menſis à quo Calendæ denominantur. Priorem interpretatio-
nem vix probare iis poterimus, qui cenſent eundem diem ſignificari, cũ dici-
mus decimo Calendas Martii vel Aprilis, & ante diem decimũ Cal. id eſt de-
cimo die ante Calendas: quod loquendi cõpendio decimo Calẽdas dici inſti-
tutum eſt. In qua ſententia ego ſum Ciceronis auctoritate ductus, apud quem
in Philippica vltima ſic legitur, Memoria tenent me ante diem xiiii. Cal. Ia-
nuarii principem reuocandæ libertatis fuiſſe. quibus verbis eum diẽ ſignifica-
uit, quo die xiiii. Cal. Ianua. dicitur: vt Philippica quinta liquet. quam oratio-
nẽ cũ Cicero in Senatu haberet Calendis Ianuariis, Recordamini(inquit) qui
dies nudiuſtertiuſdecimus fuerit: quantus conſenſus veſtrum, quanta virtus.
Dies enim tertiuſdecimus à Calendis Ianuariis retrò numerũ agẽdo, eſt dies
quo dicitur xiii, Cal. Ianua. qui eſt viceſimus Decembris. quare in Philippica
vltima non diem xiiii. ſed xiii. Cal. legendum eſſe cenſeo. Nam ſi numeri no
Nudiuſquartuſdecimus. ta vno puncto non redundaret, Cicero nudiuſquartuſdecimus in quinta Phi
lippica dixiſſet: cũ nudiuſtertiuſdecimus non ſemel ibi legatur: etiã ſi Lauren-
tius mendoſè legi cẽſet. in quo ei minimè aſſenſus ſum: ſicut nec de eo quod
apud Plautum legitur. De xiii. enim die Ciceronem intellixiſſe, verba quæ a-
libi in eadem oratione ſequuntur ſatis declarant: Hoc dies(inquit) xii. profe-
cerunt: vt quem nemo præter Cotylam vnum inuentus ſit qui defenderet, is
habeat iam patronos etiã conſulares. Cæterum mos hic loquẽdi, de quo nũc
agitur, creber apud antiquos fuit. Idem Cicero ad Atticum, de Quinto fratre,
Nuncii nobis triſtes nec varii venerãt ex ante diem Nonarum Iun. vſque ad
pridie Cal. Septẽb. Et in Catil. Dixi in Senatu cædem te optimatũ contuliſſe

Ante diem quintũ Cal. & ſimilia.

in ante diem quintũ Calẽd. Nouemb. Liuius, Conſules Prætoréſq; vſque ante diem quintum Cal. Maias Romæ Latinæ tenuerunt. Eſt autem loquendi modus per verborum trãſpoſitionem receptus, vt exaudire hæc verba ita debeamus, vſque diem quintum ante Cal. Sic Græci, πρὸ πέντε καλανδῶν ἰανουαρίων. Lactãtius libro quarto Diui. inſtitu. Tyberii Cæſaris anno quintodecimo, duobus geminis conſulibus ante diem decimum Cal. April. Iudæi Chriſtum cruci affixerũt. quibus verbis dies tertius & viceſimus Martii ſignificatur. id quod ſi admittamus, verum non eſſe videbitur quod Paulus dixit, ante decimum diẽ Cal. vndecimum diem ſignificare. Vtcunque ſit: vel ænigmate vel oxymoro Paulus detinere lectorem voluiſſe mihi videtur: vt nunc mittã quod hallucinari potuit. Fortaſſe autẽ aliud eſt ante diem decimum Calendas, qui ſermo per tranſpoſitionem receptus eſt, vt diximus hoc modo, decimo ante Calendas, & ante diem decimum Calendarũ, qui ita vt illud reſolui non poteſt: vt ſit decimus Calend. Aprilium tertius & viceſimus Martii, & ante diẽ decimũ Calendarum vndecimus, id eſt ſecundus & viceſimus eiuſdem: poſt diem autem decimum Cal. Aprilium, ſit dies vndecimus Aprilis. Cum ergo dicit Paulus, Vtroq; enim ſermone vndecima dies ſignificatur: id ſubintelligendum reliquit: ſi alterum ſermonẽ retrò, alterum porrò agas: vt alter ſit menſis ſequẽtis, & alter præcedentis. Quòd ſi de iis menſibus intelligatur qui vndeuiginti Calendas habent: vt verbi gratia, ſi dicas, Decimo Cal. Decẽb. pridie & poſtridie eius diei erit vndecima dies, ſiue porrouerſus numeres ſiue retrorſus. nam viceſimuſſecundus dies erit vndecimo Cal. & viceſimuſquartus erit vndecimus Cal. id eſt vndecimus à decimonono Cal. Secundũ quam interpretationem cũ eodem nomine vocetur, tamen non idem erit dies. Huiuſcemodi fermè eſt apud Gellium lib. vii, Quoad viuet & quoad morietur. Conuenire hic etiã videtur illa quæſtio apud eundem agitata lib. xi. quid ſit intra Calendas.

IN cap. Maſſurius, verbum Græcum reſtituendum. Quoſdam eã quæ vxoris loco ſine nuptiis in domo ſit: quam Græci παλλακὴν vocant.

Strobili.
Balani.

IN cap. Carbonum, Sed & de balariis idem eſt. Legẽdum Balanis. Et inferius, non ſtoboli ſed ſtrobili legendum. Strobili prima breui nuces ſunt pineæ, & venti procelloſi, qui conuolutim graſſantur. Balani ſunt glandes, & id quod glandis forma ad ſubducendam aluum in podicem manu inditur, apud auctores medicinæ.

Tabulæ domeſticæ, id eſt ephemerides.

IN cap. In lege cenſoria. Lex cenſoria non à cenſu, vt Accurſius dixit, ſed à cenſoribus: quorũ erat munus portoria vectigaliáq; locare. Liuius lib. iiii. de cenſura loquens, Sub ditione eius magiſtratus publicorũ ius priuatorúmque locorũ, vectigalia populi Ro. ſub nutu atq; arbitrio ſunt. Quod autẽ ſequitur, Conſtitutũ eſt eã domũ vnicuique noſtrũ debere exiſtimari, vbi quis ſedes & tabulas haberet, ſuarúmque rerũ conſtitutionẽ feciſſet: interpretatione egeret, niſi in priore editione huiuſmodi animaduerſionũ docuiſſemus eas tabulas his verbis ſignificari, quas inſtituti priſci fuit vnũquemque ſibi de domeſtica ratione facere, à Græcis ephemeridas dictas. Cornelius Nepos de Põponio Attico, Cũ in primis lautus eſſet eques Ro. & non parũ liberaliter domum ſuam omniũ ordinũ homines inuitaret: ſcimus nõ amplius quàm terna

milia æris in ſingulos menſes ex ephemeride cũ expenſum ſumptui ferre ſolitum. Ibidẽ, Ex quibus agris paterfamilias fructus caperet, quibus ſe tolera-
Tolerare. ret. Tolerare hoc in loco eſt, quod Græci διαζῶ dicunt, καὶ ἀποζῶ: id eſt modicè & ſumma parſimonia viuere. ἐπιπονιμένως ζῶ. Plato, νομῇ ἐν δίζαν ποιλᾶσιν. Thucyd. νεμόμενοι τὰ αὐτῶν ἕκαστοι ὅσον ἀποζῶ. quibus opponitur ἀδηζῶ καὶ καταζῶ, τοῦτ' ἔστι τὸ ἐκπεπταμένως ζῶ. Cæſar lib. iii. belli ciuilis, Libenter etiã ex perfugis agnoſcebamus equos eorum tolerari: reliqua verò iumenta interiſſe. id eſt quoquo modo ſuſtentari. Idem, Erat ſumma inopia, adeò vt foliis ex arboribus ſtrictis, & teneris arborũ radicibus contuſis equos alerent, & cogerentur his rationibus equitatũ tolerare. τὸ ὑπομένειν διακαρτερεῖν. Tolerare vitã. Tacitus, Multos militia, quoſdam exercendo agros tolerare vitam. A Græcis ſermo tractus, à quibus ὑπομένοντες διακαρτεροῦντες vocantur ſeſe tolerantes: hac ratione quòd qui facere non ſuſtinent, ἀποκαρτερεῖν dicuntur, & inedia vitam finire.

I N cap. Qui fundum: deeſt vnũ verbum Græcũ: Nuces & ficus & vuas dũtaxat duracinas & purpureas, & quæ eiuſdem generis eſſent, quas nõ vini cauſa haberemus: quas Græci φαγίμους appellãt. Sic in antiquo legimus, & Politianus in epiſtolis animaduertiſſe ſe ſcripſit. φάγιμος edulis & cibaria eſcariáq; Latinè dicitur. Plinius lib. xiiii, In pergulis verò (inquit) ſeruntur vuæ eſcariæ appellatæ: è duracinis albæ nigræque. Idem, Conſeminia nigra: vino minimè durante: vua maximè poſt quindecim dies quàm vlla alia: minus fertilis, ſed cibaria. Duracinas autẽ à duritia acinorũ dictas, ex eodẽ auctore nouimus: qui de Italia loquẽs, Vua (inquit) non alibi gratior callo: vnde poſſit inueniſſe nomen duracinæ durus acinus. Idem etiam purpurearum meminit. Trãquillus ex epiſtola Auguſti, Dum lectica ex regia domnm redeo, panis vnciam cum paucis acinis vuæ duracinæ comedi. Sic autem duracina vua, vt ficus duricoria dicitur.

Vua edulis & cibaria.

Duracina vua.

I N cap. Liberorũ, Totiens enim leges neceſſariã dicunt cognationẽ ſingulorũ nominibus vti. Sic in antiquis legitur, & apud Accurſiũ: ſed tamen planum eſt animaduertentibus mẽdoſam eſſe lectionẽ, ſicq; reconcinnandã, Toties enim leges neceſſariũ ducunt cognationum ſingularum nominibus vti.

I N cap. Si calũnietur § Telum, deſunt tria verba Græca, quæ ſic in meo libro reſtituenda duxi, antiqui exemplaris obſeruatione nonnihil in hoc loco adiutus. In § Telum, Dictum ab eo quòd in longinquũ mittitur, à Græca voce τηλόθεν figuratum. Et paulo pòſt, Nam quod nos telum appellamus, illi βέλος appellãt. Et rurſus inferius, Et id quod ab arcu mittitur, apud Græcos quidem proprio nomine πέμμα vocatur.

I N cap. Qui venenum, legendum, Cum id quod nos venenum dicimus, Græci φάρμακον dicunt. Pharmacon apud Græcos in vtranq; partẽ ſignificationem habet. Vnde Pharmacopolæ medicamentarii dicti: quorum miniſtri Pharmacotribæ dicuntur, medicamenta pilo pinſentes, in mortarióque terentes. & antipharmaca antidota, & quaſi venenorum venena. Dioſcorides de iuglandibus, Contra venena (inquit) exitialia vim habent autipharmaci: ſiue à veneno hauſto eſitentur, ſiue antè edantur. Dicũtur etiam ἀλεξιφάρμακα, quaſi venenum amolientia & vim veneni expultricem habẽtia: quæ cum ante ve-

Pharmacopolæ.

nenum ſumuntur, προφυλακτικὰ etiã appellantur. Inferius autem area Homericis verſibus ex Odyſſeæ libro quarto replenda,

τοῖα Διὸς θυγάτηρ ἔχε φάρμακα μητιόεντα,
ἐσθλά, τά οἱ Πολύδαμνα πόρε Θῶνος παράκοιτις,
Αἰγυπτίη, τῇ πλεῖστα φέρει ζείδωρος ἄρουρα
φάρμακα, πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά.

Tyndaris hæc habuit ſummo Ioue nata venena,
Quæ Polydamna dedit coniunx AEgyptia Thonis,
Commoda, conſulte medica compoſta ſub arte:
Multa legens Pharia ſolers tellure venena,
Noxia permixtim carpens quoque commoda multa.

Hæc medicamenta data eſſe Helenæ ab vxore Thonis Thebis in AEgypto, auctor eſt Diodorus in ſecundo. Locus autẽ ille Homeri celebratus eſt à Græcis ob Nepenthes illud quod Helena cũ Telemachum cum Piſiſtrato hoſpitio ſuſcepiſſet, in cõuiuiũ attulit, in vinúmq; iniecit. cuius medicamẽti erat ea vis & facultas, vt omniũ malorũ obliuionem ingeneraret. Siquidẽ vſq; adeo lætificum erat atque exhilarans potores: vt qui vinũ eo temperatũ hauſiſſet, nullam ille lachrymã eo die emittere poſſet: non ſi ambo eius parentes mortẽ eo die obiuiſſent: non ſi liberi eius in ipſius conſpectu cõtrucidati fuiſſent. Propterea eiuſmodi pharmaca μητιόεντα vocat Homerus, id eſt ἐπὶ τὴν θεραπευτικὴν τέχνην ἐπαναφέροντα, vt inquit Plutarchus. Plinius libro quinto & viceſimo, de inuentione herbarũ loquens: Homerus (inquit) ptimus doctrinarũ & antiquitatis parens, multus alias in admiratione Circes, gloriam herbarum AEgypto tribuit, tum etiam cũ rigaretur AEgyptus illa, non autem eſſet poſtea fluminis limo inuecta, herbas certè AEgyptias à regis vxore traditas ſuæ Helenæ plurimas narrat, ac nobile illud nepenthes obliuionẽ triſtitiæ veniámq; afferens, & ab Helena vtiq; omnibus mortalibus propinandũ. Quod dictum Plinius ex Theophraſto accepit lib. nono de hiſt. plantarum. qui quod Plinius obliuionẽ triſtitiæ veniámq; afferre dixit, quaſi ἄδειαν πένθους immunitatẽ vacationémque: ipſe λήθην ποιεῖν καὶ ἀπάθειαν τῶν κακῶν dixerat. Fortaſſe autẽ Plinius apud Theophraſtũ non ἀπάθειαν, quaſi indolentiã & impatibilitatẽ malorũ: ſed ἀπένθειαν legit, quaſi luctus veniã. quod verbũ alludit ad νηπενθὲς, vt ſuſpicari ſubeat Pliniũ ſcripſiſſe, Obliuionẽ triſtitiæ veniámq; luctus afferre. Meminit etiã nepenthus libro vno & viceſimo idẽ Plinius. Macrobius ſeptimo Satur. Non minus autẽ quàm dulcedo vini hilarant verba conuiuiũ. Nam ſi Homeri latentẽ prudentiã inſcruteris altius: delinimentũ illud quod Helena vino miſcuit, non herba fuit, non ex India ſuccus: ſed narrandi opportunitas, quæ hoſpitem mœroris oblitum flexit ad gaudium. Meminit & Philoſtratus in vita Apollonii libro ſeptimo. Νηπενθὲς autem (vt inquit Euſtathius) dicitur οὐ μόνον ἰατρευμένον πένθος, ἀλλὰ καὶ σβέννυον, ὃ ἐστιν ἄλυπον. Νηπενθὲς ἄγγελόν τι κακῶν ὑπερβαλλόντων ἀπαίτων.

Locus autem integer apud Homerum ſic legitur,

Ἔνθ' αὖτ' ἄλλ' ἐνόησ' Ἑλένη Διὸς ἐκγεγαυῖα.
Αὐτίκ' ἄρ' εἰς οἶνον βάλε φάρμακον ἔνθεν ἔπινον,

Νηπενθὲς, ἄχολόν τε, κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων.
ὅς τὸ καταβρίξειεν, ἐπὴν κρητῆρι μιγείη,
οὐκ ἂν ἐφημέριός γε βάλοι κατὰ δάκρυ παρειῶν,
οὐδ' εἴ οἱ κατατεθναίη μήτηρ τε πατήρ τε,
οὐδ' εἴ οἱ προπάροιθεν ἀδελφεὸν ἢ φίλον υἱὸν
χαλκῷ δηιόῳεν, ὁ δ' ὀφθαλμοῖσιν ὁρῷτο.
Τοῖα Διὸς θυγάτηρ ἔχε φάρμακα μητιόεντα,
Ἐσθλὰ, τά οἱ Πολύδαμνα πόρε Θῶνος παράκοιτις
Αἰγυπτίη, τῇ πλεῖστα φέρει ζείδωρος ἄρουρα
φάρμακα, πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά.

Hic Helenæ ſubiit vino miſcere venenum,
Soluere quod luctus, iras ſopire minaces,
Quod memori fertur reſides abſtergere ſenſus
Sortis acerbæ animo: atque obliuia ferre malorum.
Qui ſemel id patera mixtum nepenthes iaccho
Hauſerit, inde diem totum non fuderit vllam
Ille oculis lachrymam: non ſi ſuauiſſima proles,
Si germanus ei charus matérve patérve
Oppetat ante oculos ferro confoſſus atroci.
Tyndaris hæc habuit ſummo Ioue nata venena,
Quæ Polydamna dedit coniunx AEgyptia Thonis.
Commoda, conſulte medica compoſta ſub arte:
Ipſa etenim Pharia ſolers tellure venena
Noxia multa legit, mixtímque ſalubria multa.

Sequitur in eodem capite, Glandis appellatione omnis fructus continetur, vt Iabolenus ait, exemplo Græci ſermonis, δρυὸς: apud quos omnes arborum ſpecies appellantur. Quem locũ ex antiquo exemplari ſic lego, Apud quos omnes arborum ſpecies ἀκρόδρυα appellantur. Species autem hic ſic accipitur, vt in cap. vlti. ſuprà, De muneribus. Nam harum ſpecierum curatores, quos σιτώνας & ἐλαιεμπόρους Græci appellant, creari moris eſt. Et ſpecies horrearìæ in titulo, De conditis in publicis horreis, libro decimo Codicis. Priſci autẽ Græ-
Δρῦς. ci omne genus arboris δρυὸς appellatione intellexerunt. Eſt autem δρῦς proprie robur. Vnde Dryidæ Gallorũ ſacerdotes appellati, vt auctor eſt Plinius libro ſextodecimo. Ab hoc vocabulo δρύφακτος & δρυπεπὴς deriuata: in quibus dictionibus veſtigia primigeniæ illius ſignificationis apparent. δρυπεπεῖς enim dicuntur fructus adulti & maturi, quaſi iam ex arbore caſuri. Vnde drupæ oliuæ. Plinius libro xv, de oleo loquens, Optima autem ætas ad decerpendum inter copiam bonitatémque incipiente bacca nigreſcere: noſtri vocant drupas:
ἀκρόδρυα. Græci verò drypeteis. παρὰ τὴν δρυῶ igitur fit dictio ἀκρόδρυα: quo verbo Gaius omnem fructum ſignificari dixit. Propriè tamen ἀκρόδρυα à Græcis appellantur quæ in ambitu lignoſum putamen habent: id eſt τὰ τὸ ξυλῶδες ἐκτὸς ἔχοντα καὶ πέριξ τὰ ἄκρα, καὶ τὸ τρώξιμον ἐντός. quod genus appellatione nucum apud Latinos continetur: id eſt τὰ καρυηρά. Contrà autem quæ poma dicimus, vt ſunt cy-
ὀπώρα. donia maláque reliqua, pruna, ceraſa, & ſimilia: à Græcis ὀπώρα dicũtur ſingu-

lari numero. Iulianus in epiſtolis, καὶ ἄκροα παντοίας ὀπώρας φέροντα. vnde ὀπωρῶναι corum fructuum negociatores apud Demoſthenem, vt σιτῶναι & τελῶναι. Quæ autem glandis appellatione apud ſcriptores intelliguntur, à Græcis βάλανοι vocantur. Latior eſt autem Iuriſperitorum ex edicto interpretatio, vt hic Gaius tradidit.

IN capite, Pupillus, lego, Incola eſt qui in aliquam regionem domicilium ſuum contulit: quem Græci πάροικοι vocant. Sic enim antiquum exemplar legendum eſſe, nō leuem fidem facere mihi viſum eſt literarum veſtigia obſeruanti, fugientia illa quidem & obſcura, ſed aliquam imaginem lectionis veriſimilis retinentia: cum frequentius incola μέτοικος appelletur, vt alibi diximus. Incola. Cicero in Officiis, Peregrini autem & incolæ officium eſt, nihil præter ſuum negocium agere: nihil de alieno inquirere: miniméque in aliena rep. curioſum eſſe. Huiuſcemodi incola fuit Abrahamus ille inclytus in terra pollicitationis. πίστει παρῴκησεν εἰς γῆν τῆς ἐπαγγελίας. Quare ad Epheſios ſecundo cap. Ergo iam (inquit Apoſtolus) non eſtis hoſpites & incolæ: ſed eſtis ciues ſanctorum & domeſtici dei. οὐκ ἔτι ἐστὲ ξένοι καὶ πάροικοι. vel ad verbum, Iam non eſtis peregrini & incolæ, ſed municipes eſtis ſanctorum & in familia domini. Apoſtolus enim Græcarum etiam rerum gnarus perinde vt linguæ fuit: quamobrem in epiſtolis, trāſlationibus non paucis vſus eſt, ad Græcorum ritus inſtitutáque alludentibus. Diuus Paulus. Sequitur in eodem cap. Aduena eſt quem Græci ap pellant. Lego, quem Græci ἔποικοι appellant, eiuſdem exemplaris fide adductus. ἔποικοι, id eſt aduenæ & coloni, duorum ſunt generum. Quidam enim indigenis exactis ad incolendum ciuitatem quampiam veniunt: vt apud Thucydidem, ἐποίκους ἑαυτῶν ἐξέπεμψαν Ἀθηναῖοι. è corpore ſuo miſerunt Athenienſes qui in vrbe exhauſta habitarent. Aduenæ & coloni. Quidam autem ideo mittuntur, vt tanquam ſupplementum ſint ſemiplenæ ciuitatis: vt apud Ariſtotelem in Politicis, ἀπολλωνιᾶται ἐποίκους ἐπαγαγόμενοι ἐστασίασαν: Apolloniatæ cum aduenas in ſuam vrbē aſciuiſſent, ſeditione agitati ſunt. σύνοικοι autem ſunt conuenæ diuerſis è locis eodem coeuntes ad vrbē coniunctis ædificiis condendā: qui alio nomine σύγκλυδες appellantur. quare συνοικίαν Plato ciuitatem appellat, propter domiciliorum coniunctionem. Aduena alioquin à Græcis ἔπηλυς dicitur. Iſocrates in Panegyrico, οὐκ ἔστι πάτριον ὅτι ἡγεῖσθαι τοὺς ἐπήλυδας τῶν αὐτοχθόνων. id eſt, Lacedæmonios Athenienſibus imperitare, qui aduenæ ſunt: cum Athenienſes ſint indigenæ Atticæ.

IN cap. Malum. §. Plumbum, Plumbum autem quod pro tegulis poneretur, ædificii eſſe Labeo ait: ſed id quod in ripa ypatheii tegendi cauſa poneretur, cōtrà eſſe. Lego ex antiqui obſeruatione hypethrii: vt in priore editione animaduertiſſe nos iampridem ſcripſimus, cum de hoc vocabulo diſſereremus.

IN cap. Statuæ, Statuæ affixæ baſibus ſtructilibus. Siquis id legerit quod alibi de ſtructili opere ſtructuráque ſcripſimus: facile percipiet Accurſium huius dicti ſententiam non eſſe aſſecutum. Baſes ſtructiles ſunt veluti ſedimenta columnarum, nō ſolido lapide cæſa, ſed opere cæmētitio lateritióve coagmentata: quibus columnæ βεβήκασιν, id eſt nituntur, ipſæ quidem ſolido lapide conſtantes. Baſis ſtructilis. Quas ideo (vt opinor) partem ædium non eſſe reſpondit Pom-

lz.i.

ponius, quòd ſolidi lapidis ſcapus videri non poteſt cohærere cum baſi quæ ſtructili opere conſtat:quare pars eius corporis eſſe non poteſt,quod diſſimili opere compoſitũ eſt. In eodem cap. Prothyrũ quod in ædibus interdũ fieri ſolet,ædiũ eſt. Prothyrũ eſt veſtibulum domus,ita de priuatis ædibus dictũ, vt Propylæum de veſtibulo vrbis vel templi vel regiæ. quanquã Ariſtoteles de regia Perſarum loquens in libro de Mundo, τὸ πρόθυρον iunxit τῷ πυλῶνι. Plinius lib.xxxvi, Non poſtferuntur & Charites in propylæis Athenienſiũ,quas Socrates fecit alius ille quàm pictor. Prothyrũ tamen aliter à Græcis aliter à Latinis accipi, auctor eſt Vitruuius libro ſexto,de vocabulis Græcis loquens, quæ apud Græcos Latinóſque non eodem ſignificatu accipiuntur: Prothyra (inquit) Græcè dicuntur quæ ſunt ante ianuam veſtibula:nos autem appellamus Prothyra quæ Græce dicuntur Diathyra. Nec addidit quid hoc vocabulo intelligere debeamus. Ego autẽ exiſtimo διάθυρον eſſe obicem tranſuerſariũ ductilem aut verſatilem:id eſt repagulum è materia compactum,quod & vehicula & equos à veſtibulo ædium arcet: qualia multa Lutetiæ videntur. In quo ſignificatu hoc in loco Prothyrum accipiendum cenſeo. Prothyrum dictum,quaſi ianuæ obiectum: vel porro à ianua ſitum, obicis vicem præbens. Nam alioqui ſi Prothyron τὸ πρὸ θυρῶν, id eſt veſtibulum intelligamus: fieri nequit vt pars ædium non ſit, cum prothyrum inter exemptilia numeretur ſine ædium fractura. Nec obſtabit dictum Gellii, qui Cæcilium Gallum in libro de ſignificatione verborum quæ ad ius ciuile pertinent, ita tradidiſſe affirmat: Veſtibulum non in ipſis ædibus eſſe dicit nec partem ædium, ſed locum ante ianuam domus vacuum, areámque per quam à via publica acceſſus eſt ad ædeis. Siquidem olim quibus ampliores domos habere licebat: ii ante ianuã locum relinquebãt,qui medius inter viam & fores domus eſſet:qui locus ſtatio erat ſalutarorum. Apud nos autem huiuſcemodi veſtibula in viam procurrentia longiuſculè non fiunt duntaxat in priuatis ædibus:niſi quatenus ea quæ diximus prothyra proferre eorum venia licet,quorum de via publica ſtatuere munus eſt: quos ob id viatores (vt opinor) appellare poſſumus. ὁδοποιοὺς appellabant Athenienſes.

Prothyrũ. *Propylæũ.* *Diathyron.* *Veſtibulũ.* *Viatores.*

S V B titul. De regul.iuris, Omnis diffinitio in iure ciuili periculoſa eſt.parũ eſt enim vt nõ ſubuerti poſſit. Lego, Rarũ eſt enim. Accurſius diffinitionem duobus modis intelligi poſſe ait. Vno modo,vt diffinitio ſit propria & breuiter comprehenſa rerum ſubſtantiæ enunciatio: quæ conſtat genere,ſpecie,differenribus & propriis,vt inquit Quintilianus. Alio modo,vt ſit plurium rerũ ſummatim facta tradirio,quaſiq; ad regulam exacta rerũ doctrina. Quod ſi verum eſt,non diffinitio ſed definitio legi debet,vt verbo Græco reſpõdeat. Huiuſcemodi enim definitio Aphoriſmos Græcè dicitur. Eſt enim ἀφορίζειν καὶ τὸ ἀφορισμὸς φθέγγεσθαι. vt Σωρανὸς de Hippocrate loquens, ὃς ἀφορίζων ἔοικε βραχυλογεῖν, ἔφη τὴν ἔνδειαν ὑγείας εἶναι μητέρα. Sic enim dicitur vt ἀποφθέγγομαι, ἀντὶ τοῦ συντεταμένως λέγω. Vnde apophthegmata quaſi præciſæ ſentẽtiæ & breuiter circunſcriptæ. καὶ γνωμικοὶ ἀφορισμοὶ iidem ſunt cum apophthegmatis: dicta ſcilicet ſententioſa,quæ dicteria quidã appellauerũt. Plutarchus in Lycurgo, καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ Λυκοῦργος βραχυλόγος τις ἔοικε γενέσθαι καὶ ἀποφθεγματικός. Definire autẽ verbũ in ea ſigni-

Definitio. *Aphoriſmi & Apophthegmata.*

ficatione legere me non memini. Ex quo fit vt mirer vnde id aut Accurſius accepe-rit, aut ii vnde Accurſius didicit. Vtro autem modo potius hic accipi debeat defini-tio, non temere inuenias qui affirmare auſit, vt opinor. vtrunque enim defendi æque poteſt. De finitione enim loquens Quintilianus in ſeptimo, Rariſſima enim apud o-ratores reperietur illa ex conſuetudine Philoſophorum ducta ſeruitus. eſt enim cer-ta ſeruitus ad certa ſe verba aſtringendi: ídque faciẽdum in libris Ciceronis de Ora-tore vetat M. Antonius. Nam eſt etiam periculoſum, cum ſi vno verbo ſit erratum, tota cauſa cecidiſſe videamur. optimáque eſt illa via qua vtitur Cicero pro Cecinna: vt res proponatur, verba non periclitentur: Etenim Recuperatores, nõ ea ſola vis eſt quæ ad corpus noſtrum vitámque peruenit: ſed etiam multo maior ea quæ periculo mortis iniecto formidine animum perterritum, loco ſæpe & ſtatu dimouet. Difficul-tas autẽ finiendi oritur ex ſubtilitate quæ circa propria ac differentia verſatur: vt ipſe alibi dixit. Eodem pertinent ea quæ à Cicerone de definitione in Topicis dicuntur.

RELIQVARVM ANNOTATIONVM INDEX
tam Latinarum quàm Græcarum dictionum copioſiſſimus.

A

Abruptum 90
abſciſſum 90
Accepto ferre 49
accurſii audacia 36
ἀκόλουθοι 45
ἀκουστικοί 98
ἀκρόδρυα 140
actionem dictare 1
Adærare 66
adæratæ ſpecies 66
ἄδεια 18
admiſſarius 3
admiſſura 3
admittere 3
admittere equum 4
adoptio 36
aduenæ 141
aduocare 63
aduocatio 2.63
aduocationes vænire 10
aduocatus 63
AEdicula 50
ærarii 118
æqui boníque facere 96
æſtimare litem 47
æſtimare litẽ capitis 48
æſtimatio litis 47
Ager nouatus, proſciſ-ſus 129
agere cum patribus 51
agere cum populo 51
agminales equi 115
agnati & gentiles 130
ἀγωνοθεσία 116
agonothetæ 125
ἀγωνοθετεῖν 114
agonothetes 114
ἀγορανόμοι 124
agronomi 116
ἀγρονομία 116
Album Iudicum 102
ἀλεξιφάρμακα 138
ἀλλαγαί 44
allegere 98
allecti 68.98
ἀμείβεσθαι τοῖς ὁμοίοις 117
de Ambitu lex 127
ἀμύνασθαι τοῖς ἴσοις 117
ἀμερίμνια 18
ἄμικτος 129
ἀμοιβαί 44
ἀνακρίνειν 16
ἀνάκρισις 15
ἀναδεχόμενοι 126
ἀναγραφεῖς 97
ἀνάστατοι 20
anathema 57
andria 12
androlepſia 75
angariæ 43
animaduertendi locus 23
animaduerſio viri in vxorem 37
animaduertendi ratio in facinoroſos 110
annonæ curatores 100
annus intercalaris 132
anquirere capitis 48
ante diem quintum 137
antepilani 92
anteſtari 11
ἀντικαθιστάμενοι 68
antiquiſſimum 89
ἀντίτυπον 90
ἀπεσκυθισμός 72
aphoriſmi 142
ἀφορισμός 142
ἀφορίζειν 142
τὰ ἀφροδίσια 29
ἀποδέκται 66.116
ἀποκαταστῆσαι 138
ἀποχρηστικὸν μόριον 131
ἀποδέκται 100
ἀποδιαιτητήν 39
ἀπονοία 95
ἀπόληκτοι 105
ἀπολογίσασθαι 14
apophthegmata 142
ἀπόστροφον 72
apoſynagogi 57
ἀπότομον 92
ἀποζῆν 132
apparitores 68
approbare 42
approbatum opus 42
Aqua & igni interdice-re 56
aquam perdere 109
aquælicium 118
aquilex 118
aquileges 118
ἀρχαιρεσίαι 54
ἀρχαιρεσιάζειν 55
ἀρχεῖον 68
archeotæ 100
archippocomus 44
archiuum 68
areopagus ſicariorũ vin-dex 74
ἀργυρολόγοι 66
ἄρρητος 129
arrenogona 38
artes liberales 128
ἄρθρα ἐν ἄρθροις ἴχων 29

ἀσελγείας 39
ἀσφαλεία 18
ἀσφάλισμα 92
ἀ ἀθμβντοι 101
aſtynomia 115
Athenienſes vndecim-
uiri 110
athlothetæ 115
atocia 38
attalica 130
Auerta 44
auguſti duo primùm fa-
cti 31
aulæa 130
auſcultatores 98
autophoros 2
ἀξίωμα 97
τὸ ἀξιωματικὸν 97

B

Babylonica aulæa 130
balani 137
βαλανεῖα 141
barbara verba in tribus
libris Codicis 43
baſis ſtructilis 141
Belluata ſtragula 130
beneficiarii 128
benigne facere 128
ad Beſtias damnari 69
Boni conſulere 96
βραβευταὶ 125
Bupreſtis 37

C

Cæſaris dictatoris tem
pus 54
calcularii 9
camelarii 102
camelelates 102
camelitæ 102
campe 37
candida toga 81
candidati 50
candidati Cæſaris 54
cādidatorum mos in ſe-
natu 127
cantharides 38
canticum palmarium 3
capitalium rerū mos pri-
ſcus 42
capitis anquirere 48
capitis litem æſtimare
48
capitis triumuiri 110
cardo 50
caſtrenſia principia 92
καταβάλλειν 129
καταγώγια τῶν ἀγγελιαφό-
ρων 100
κατασκήπτειν 69
catharmata 58
κατηνεχυράζειν 75
cauere 40
cauere ab aliquo 40
cauere obſidibus, capite
40
cauſæ ſubſcribere 2
cauſam ſubſcribere 2
cauſam dicere 14
in Cauſam deſcendere
2
cautio 40
cautores 40
κειμήλια 65
centuriæ primæ claſſis
51
centuriæ prærogatiuæ
51
centuriata comitia 50
centurionum vitis 93
certa crimina 39
χαλκεῖς 118
chartophylacium 69
chartopratæ 65
chirographum imitari
42
chomata 8
χειροτονία 66
χειροτονεῖν 66
χειρίσματα 123
Cimeliarchus 65
cimeliarchion 65
cintia 46
circenſes ludi 124
circūuenire 32
circunuenire iudicio 32
Clarigatio 75
claſſes 51
κλέμμα 44
ad Clepſydram orare
108
clepſydræ plures actori-
bus dabantur 108
κλέπτειν 44
κληρωτοί 114
κλητεύειν 11
clientes 87
Coactores 66
codicillaris poteſtas 43
codicilli 43
codicis libri tres poſtre-
mi 43
cœnobiarchæ ius 37
cognitor 62.63.64
cohortales 67
coire 9.41
coitio 10
coloni 95.141
colonia 95
comata 8
comites iudicum 45
comites quaſi ex cohorte
Prætoria 46
comitiorum ſumma 51
comitium 123
comitia centuriata 51
comitia curiata centuria-
táque 50
commentitium 76
commercium & cognatio
linguæ Latinæ cū Græ
ca 17
commilitium 94
comopolis 65
comparatum 130
compendium 121
compendioſa ſubſtitutio
121
congiarium 93
coniurationis crimen
23
confeſſus 66
conſtat ratio 94
conſtituta quæſtio 34
conſtitutio iudicii 2
conſulere boni 96
contrahere 129
conualare 11
conuenire 31
conuenticula 13
conuentus 31
κ ξῆν 70
κοσμεῖν 96
Crimen maieſtatis 23
criminis admiſſi pronū-
ciatio 112
crimina certa 39
κρυπτοφυλακία 115
κρίνεσθαι 14
κρίσιμοι 111
κτηνιατροί 118
Cucuma 36
cucumella 36
curatores 116
curiæ iudicum quinque
110
curiales 100
curiata comitia 50
curio 100
curionatus 100
curſus publicus 101
curſus vehicularis 43
cuſtodes 1
κυρίαι δόξαι 105

D

Damnari indicta cauſa
15
dare nomen militiæ 46.
92
Decaprotia 115
δικαστεύειν 124
decedere 19
decedere de officio & mo
re 19
decemprimi 115
decemprimatus 115
decernere quæſtionem 35
decima bonorum, Hercu
li 124
decoctiones 66
decoctores 66
decoquere 66
decumanus 50
decuriæ iudicum 105
defenſores ciuitatum 66
definire 142
definitio 142
degiubere 4
δέησις 71
denunciare teſtimonium
10
deportatio 77
deprehenſus 29
deprehenſus orator 29
deſcendere in cauſam 2
deſignati magiſtratus. 126
deſignatores manſionarii
101
detrectare 28
διενοῦ μόνον 50
δεξιοῦσθαι 126
dextræ prehenſio 126
Diacatoche 65
διδάσκαλοι 80
διαιτηταὶ 114
διαλύεσθαι 129
διαφθορὰ 27
διατάττειν 97
διάδοχον 142
διαζῆν 138
διαζευκτικὸν μόριον 131
δίκαιον ἐπιπλάσιον 76
διασμὸν 77
τὸ διασμὸν 110
dicere pro deſtinare 17
dicere cauſam 14
dicere dictatorem 17
dicere doti 17
dicere mulctam 16
dicere ſacramento 17
dicta dies 17
dicta puella 17
dicta ſponſa & pacta
17
dictare iudicium, actio-
nem 1
dictator 17.51
dictio cauſæ, pro apolo-
gia 15
dies dicta 17
dies iudicialès 111
dies legitimi 107
dignitas 97
dinoſis 71
διορίζαι 11
diplomata 42
diſpendium 121

diſtrahere 129
diui fratres, de geminis Auguſtis 31
diuiſores 52
διωμασία 80
de Dolo actio 5
donatiuum 93
doti dicere 17
δραχμή 114
druſus 8
δρυπτεῖς 140
δρύφακτος 140
δρύς 140
Ducenarii iudices 112
duo Auguſti primi facti 31
duodecimprimi Frāciæ 115
duracina vua 138
δύ ὀβολὼ 77
dyſtoca 38
δυσοκεῖν 38

E

τὸ ἐκβιβαστικὸν 77
ecdicus 66
ἐκδικεταὶ 66
ἔκδικοι 66
echemythi & auſcultatores 98
ad Edictum reſpōdere 92
ἐγκαταστήσειν 69
Eleemporus 115
ἐλεύθερια 128
ἐλευθέριοι λόγοι 128
ἐμβόλιμος 133
emerita ſtipendia 94
emmeles 61
ἐνεχυράζειν 75
ἐνεχύρων ἀξίων 1
enopliæ ſaltationes 61
ἔπαρχοι 111
ἐπεξιέναι 13
ephemerides 132
ἐφορᾶν 99
ἐφόδιος 108
ἐφιππομάχειν 28
ἐπικούρημα 92
ἐπιμεληταὶ 117
epinicia 3
ἐπισκοπεῖν 99
epiſcopus 99
ἐπιστάται 117
ἐπισταθμεύειν 101
epiſtathmi 101
ἐπισταθμεία 101
ἔπαινοι 96.141
Equi agminales 115
equites & iudices 104
equorum productio 99
equum admittere 4
ἐργάζεσθαι 94
ἐργεπιστάτης 101
ἐργμάζειν 65
eruca 37
ἐθνικοί 126
Euangelia 3
euectiones 43
euerriculare 5
euerriculum 5
eunuchi 136
Ex vinculis cauſam dicere 14
ἐξαργυρίζεσθαι 66
exauctoratæ legiones 90
exceptionū formulæ 26
de Exceptionibus 113
excuſores 118
exemplū memorabile 54
exemptilis dies 135
ἐξίστασις 99
ἐξετάσαι 116
exilii cauſa ſolum vertere 71
exilium liberum 120
exilium olim non pœna legum 71
exilium voluntarium 71
eximere pœnæ, noxæ, notæ, & ſupplicio 42
expiamētū homicidii 73
expiator Iupiter 73
expilator 11
extorris 57
extraquam, in exceptionibus 26
ἐνθυνόμενοι 42

F

Fabrorū præfectus 118
facere æqui bonique 96
facere paria 117
Feris obiecti 61
ferre accepto 49
ferre quæſtionem 34
. Fide publica venire 19
Flagitare 2
Fœderati 86
formulæ exceptionum 26
formularii 64
forum 114
Franciæ infœlicitas 53
franciæ palladium 53
frumentatores 98
Fur vnde 2
furtum nec manifeſtū 3

G

Gabinetum h. 65
gallinaceus 41
Gentiles & agnati 130
gerere rem 89
Gladiatura 60
Græca verba Latina facta 2
græcæ linguæ cum Latina commercium 17
grammatophylacium 68
graſſari 69
graſſatores 69
γυμνασιαρχία 116
γυναικονομία 116
gynæciarius 65
gynæconomi 116

H

ἡλιαία 114
ἡμίδραχμον 114
Herculana pars 124
herculi dicatæ decimæ 124
ἑταιρεία 12
hetæriarcha 12
Hieremiæ locus 4
ἱμάτιον 79.130
ἱμάτιον ἀνδρεῖον 79
hipparchia 99.116
hippocomi 44
ἱππικόν 138
ἱππογνώμων 4
ἱππόσειρος 4
ἵππος 4
ὁδόσπινσ 142
homicidæ ſcelerati & abominandi olim 72
homicidarū pœna 56.57
homicidii expiamētū 73
hominum oppignerādorum ius 75
homo ſacer 57
hoſpitii ius 84
hoſpitalis teſſera 84
hoſpitium publicum 84
hoſpitium inter Mileſios & Syberitas 85
hoſpitia 84
Hydraulus 65
ὑπομνήματα 97
hypomnematographi 65

I

ἰσοξενία 84
Imaginaria militia 92
imitari chirographū 42
imminuere magiſtratū 23
imminuere imperium 22
immunis 129
imperandi modi vſus 87
impoſtura 11
In iudicio 113
in iure 112
inauditus 36
incolæ metœci 64
indicium 25
indicium profiteri 32
indiciū ſibi poſtulare 32
indicta cauſa damnari 15
ingenuæ artes 128
inire magiſtratum 126
inquirere 33
inſpectio 99
inſpectores 99
inſpicere 99
intercalaris annus 132
intercalaris menſis 132
intercalatio Cæſariana 133
Irrepere 45
Iudex quæſtionis 35
iudex quæſtionis in tholo capitali 33
iudicare 20
iudicare perduellionis 20
iudicādi munus graue 102
iudicandi neceſſitas inter munera perſonalia habebatur 109
iudicātium numerus 106
iudices 111
iudices & equites 104
iudices ſex & quinquaginta 107
iudicia Romana 102
iudicia publica quomodo olim exercebantur 35
iudicialis vrna 104
iudiciales dies 111
iudicii conſtitutio 2
iudicum decuriæ 105
iudicum decuriæ quinque 110
iudicum reiectio & ſubſortitio 106
iudicium dictare 1
iudicium in ſenatu factū 108
iudicium prodere 55
iudicium proluſoriū 78
iudicio circūuenire 32
iudiciorū appellatio 113
iudiciorū præſides dii 111
iupiter expiator 73
iupiter hoſpitalis 84
iupiter ſodalicius 12
iuriſdictio 113
iuriſdictio libera 110
ius pignerandorum hominum 75
iuſta vxor 27

L

Læſa maieſtas 21
λαγχάνειν δίκας 32
laſciuia 5.39
λατῖνοι 118
lazari Baiſii laus 83
Legati duorū generū. 120

legationes liberæ 119
leges ſacratæ 58
de Legibus iudiciariis 103
legiones exauctoratæ 90
legitimi dies 107
leguleí 64
lex Cintia 46
lex de ſodaliciis 13
lex de vſuris 25
lex draconis memorabilis 74
lex ſocialis 46
λεύκωμα 102
Libera dicẽdi tempora 108
libera diſceptatio 120
libera iuriſdictio 120
liberæ legationes 119
libera mandata 120
liberales artes 127
liberum exilium 120
liberí 86
librarií depoſitorum 119
libratores 118
ligna & ſal 100
limenarchæ 100
λιμεναρχία 115
limenophylia 100
λιμενοφυλακία 115
limes 50
λιτρῶ 1
non Liquere de cauſa, &c. 111
litis æſtimatio 47
lites æſtimatæ 47
λιθολόγοι 118
λιθουργοὶ 118
λογισταὶ 116
logographí 100
λωποδύται 11
λωποδυτῶ 11
loríca 131
loricatio 131
Lucipores 131
ludus 60
ludus venatorius 60
luſtrare 38

M

μαχαιροποιοὶ 119
μαγγάνευμα 11
magiſter populi 51
magiſtratus & curatores 116
magiſtratum imminuere 23
magiſtratum inire 126
magiſtratus petere licebat 126
magiſtratuum creandorũ mos 50
maieſtas 21
maieſtas imminuta 21
maieſtas in populo 21
maieſtas læſa 21
maieſtatis crimen 23
maieſtatem minuere 22
maieſtatem retinere, conſtituere, conſeruare 22
maieſtatem ſoluere 21
mandata libera 120
manſionarii deſignatores 101
manſiones 100
in Manu mariti eſſe 37
marcipores 131
in Mariti manu eſſe 37
maſtigophoros 115
μαθήματα 128
Medicamenta venenata 37
μελλοδιδάσκαλοι 80
μέλλοντες 126
μελλόνυμφιος 66
melloproximi 66
μελλοθάνατος 66
melos 61
menytra 3
menſis intercalaris 132
menſores 118
merere 94
μετωνασιεῖν 72
metatores 118
μέτοικος 121
μέτοικοι 64
μέτοικος 141
metrocomia 65
Militaris miſſio 46
militaria & caſtrẽſia principia 92
militia imaginaria 92
minuere maieſtatem 22
miſſio militaris 46
μισθαρνεῖν 94
μισθοφοροῦντες 94
μνήμονες 116
Molle 90
μονάζειν 65
mos in teſtibus rogandis 30
Mulctam dicere 16
munus 124
munerũ publicorũ ſummaria diuiſio 115
munerarius 125
munificus 128
munificum prædium 129

N

ναύδιον 50
ναοφύλακες 100. 116
nauarchia 116
ναῦν 129
νέατος 129
nec pro non 3
νεώκοροι 100
nepenthes 138
Nilus 9
νομὸς 67
nomen militiæ dare 92
ad Nomen reſpõdere 92
nomenculatores 50
nomenclatura 50
νομοφυλακία 116
νοσοκομεῖον 118
οἱ νοσοκόμοι 118
notoria 55
noualis 129
nouare agrum 129
Nudiuſquartuſdecimus 136
numerus iudicantium 106
nunciare 56
nundinæ 123

O

Obrepere 44
obrepere ad honores vel magiſtratus 44
obſidibus cauere 40
ὀικτήγια 123
Officium 77
de Officio & more decedere 19
οἰκοδομικὴ 118
ὁπλάτης 102
ὀνοματογόγοι 50
ὀνοματολογία 50
Opificiorum magiſtri b. 92
ὀπώρα 140
ὀπωρῶναι 92
ὀψῶναι 115
optiones 117
opus probatum 42
Orare ad Clepſydram 108
oratores 32
orcheſtodidaſcalos 62
ordinare 96
ordinatum 96
Oſprionæ 115
Otioſum eſſe 29
Oxitoca 38

P

παιδονομία 116
παλίμβλαστος 129
παλιμφυὲς 129
palladium Franciæ 53
pallia 130
palliatæ fabulæ 130
pandectæ Græcæ 125
papyropolæ 65
παρακαταβολή 77
παράλυσις 64
παράλυτοι 64
παραγγέλλειν 55
παράλογος 82
παρατεῖναι 44
paria facere 117
parippus vel parrhippus 43
parochus 100
parochia 100
paſtus 67
de Patria poteſtate 36
πάροχος 82
patronus 63
pauli locus 141
Pediſmos 118
πελάται 82
πελατεῖαι 82
pelliones 119
pendere dicuntur rei 14
pendentes rei 13
peragere reum 13
perduellio 23
perduellionis iudicare 20
peregrini officium 141
periculum 7
περιπετάσματα 130
περιστερεών 82
peripſema 58
periſtroma 130
perſcribere 97
perſcriptiones 97
perſcriptor 97
perſecutor 66
φαρμακοὶ 73
pharmacopolæ 138
pharmacum 138
φενακισμὸς 11
φεύγειν 14
φεύγειν δίκας 14
phiditia 12
φιλανθρώπευμα 128
φιλανθρωπία 128
φιλαρχία 55
philius Iupiter 12
φιλοδωρία 128
φιλοτιμία 55
philtra 38
phthoria 38
φυλακτήριον 92
Pignerandorum hominum ius 75
pigneratio 75
Plagæ 130
πλασματώδης 76
platonis locus 122
πλεονέκτημα 52
Polemarchi 116
polemarchia 116
pollucere 124
populi Ro. maieſtatẽ co-

miter conſeruare 87
poſtulare 35
de Poteſtate patria 36
Præcidere 91
præciſè 91
præciſum 90
præfectus fabrorum 118
præfractum 90
præpoſiti 116
prærogatiua 52
prærogatiuæ centuriæ 51
præſcribere 26
præſidium & præſidia 92
prætexta 78
prætexta à Prætore pone batur, quando, &c. 83
prætexta pulla 83
prætexta toga 82
prætextati olim ludos ſpectabant 83
prætor 33
prætor iudiciis præerat & iudicibus 105
prætoriani 28
pragmatici 62
pragmaticarius 64
presbyteri 89
προαγωγεῖον 78
προαγῶνες 78
probatum opus & approbatum 49
πρόβλημα 92.131
probrum 27
πρόκλησις 30
procurator 63
προγραφή 62
proludere 78
proluſio 78
proluſorium iudicium 78
pronunciare nummos 52
προπαιδεύματα 128
προφυλακτικά 139
propius eſſe 117
propyiæum 142
προσαγγελίας 55
προσαίρησις 62
προσαιρεῖσθαι 98
proſciſſus ager 129
προσγεγραμμένοι 98
προσληπτῶ 1
πρόσοδος 82
prothurum 142
prothyrum 142
προξενικόν 128
πρόξενος 84
πρυτανεῖα 77
ψηφίσασθαι 19
ψηφόλογοι 9
πτύγμα 42
Publica fide vænire 19
publica iudicia quomodo olim exercebantur 35
publicani 105
publicus curſus 101
pulla prætexta 83
purpura 82
Pyrrhicha 61
pyrrhicharii 61
πυῤῥιχίσαι 61

Q

Quærere 33
quærere rem 35
quæſitor 33
quæſtio 6.33
quæſtio conſtituta 34
quæſtionis iudex 35
quæſtionis iudex in thalo 33
quæſtionem decernere, poſtulare 35
quæſtionem ferre 34
quinqueprimi 115
quintæ claſſis 51
quirites 90
quoad viuet, quoad morietur 137

R

Ratio conſtat 94
Reatus 6.76
recipere inter reos 42
recuperatores 113
recuperatoria iudicia 113
referre in reos 42
refractarium 90
regerere 97
regeſta 97
rei pendentes 13
de Reiectione iudicũ 106
relegario 77
reliquari 94
rem vel res gerere 89
reorum ſordes 6.7.8
in Reos referre, recipere 42
requæſitæ res 33
reſpondere 14
reſpondere ad edictum & ad nomen 92
reſtibilis ager 129
retinere maieſtatem 22
reum fieri 42
reum peragere 13
Rheda 43

S

Saccularii 9
ſacer homo 57
ſacerdotes ſodales 12
ſacoma 49
ſacramento dicere 17
ſacrare caput cũ bonis 58
ſæculares artes 128
ſagatus 78
ſal & lignum 100
σαλαμάνδρας 37
ſaltationes enopliæ 61
ſapientiæ libri locus 95
ſardonyx 77
ſarta tecta 48
Scandularii 118
ſcenici ludi 124
σκέπασμα 131
σκηνή 123
ſchola 60
σκυτῶν 39
ſcrutari crimina 56
σίκωμα 49
ſecuritas 18
ſeges 129
ſeiectæ ſententiæ 105
ſelecti iudices 104
ſelecti iudicum 106
σημειοῦσθαι 97
ſenatores Romani 85
ſententia tabellaris 68
ſentẽtiæ interdum palàm proferebantur 111
ſententiæ ſelectæ 105
ſeruitium 12
ſeſqui 91
ſeſtertia dena 47
σιτολόγοι 98
σιτολογία 98
σιτομέτραι 98.116
ſitonæ 98
σιτῶναι 99.115
σιτωνία 99
ſitophylaces 98
Socialis lex 46
ſodales ſacerdotes 12
ſodalitius Iupiter 12
ſodalitium 12
de Sodalitiis lex 13
ſodalitates 12
ſolidus 65
ſoluendo eſſe ære alieno 125
ſoluere maieſtatem 21
ſolum vertere 72
σόφισμα 11
ſordes 6
ſordidus 6
ſordidatus 6
ſortes iudiciorum 32
de Sortitione iudicum 106
Spadones 136
ſponſa & pacta 17
ſportulæ iudiciales 110
σποδεῖα 61
σποδαρχεῖν 55
σποδαρχία 55
σταθμᾶσθαι 118
σταθμοί 100
ſtellatura 77
ſtipendiarii 86
ſtolatus Vlyxes 81
ſtragula 130
στρατιὰν στρατεύειν 94
ſtrobili 137
ſtructores 118
ſtructoria ars 118
ſtuprum 27
Sublegere 98
ſubiecti 68
ſubſcribere 1
ſuſcribere cauſæ 2
ſubſcriptio 1
ſubſcriptores 1
ſubſellia 105.114
ſucceſſorem mittere 19
ſubſcribere cauſam 2
ſubſtituere 98
ſuffragia vocalia & tabellaria 68
ſuppilare 11
ſupprimere 39
ſurrepere 44
ſuſceptor 66
Sycomorus 9
συγκατηγορεῖν 78
συγκακούργημα 11
σύγκλητος 141
συγκρατεῖν 41
συλαγωγεῖ 11
συλᾶν 11
συναλλάττειν 129
συνάλλαγμα 129
ſyndici 102
συνδικεῖν 102
ſyndicia 102
συνέδριον 66
συνηγορεῖν 102
συνηγορικόν 114
συνίστασθαι 41
σύνομοι 141
συνομία 141
συντάττειν 97
σύνταξις 99
συσκευάζεσθαι 11

T

Tabellæ in vrnam mittebantur clàm 111
tabellaris ſententia 68
tablinum 68
tabulæ domeſticæ 137
tabulæ duæ iudicibus dabantur 34
tabularii 100
tabularium 68
ταμίας σιτολόγοι 100
tapetes, tapetia 130
τάξις 76
τήβεννα 80
τήβεννος 80

τέχνασμα 11
τεκτονική 118
τεχνῖται 115
τέλσον 79
τελῶναι 99
τηλόθεν 138
tempora dicendi libera 108
teſſera hoſpitalis 84
teſtimonium denunciare 10
teſtium rogandorum mos 30
τεταγμένοι 94
tetraetericus 125
Thæligona 38
θεωροδότης 88
theſmothetæ 114
θλαδίαι 136
θρήνωσις 131
ζημιώματα 51
Toga 78.80
toga cãdida, palmata, picta 81
toga prætexta 79
toga virilis, & toga pura 79.80
togatus 78
τοιχωρύχοι 11
tolerare 138
τόξευμα 138
Tribunorum militũ officium 92
tribunuſplæbis 8
τριώβολον 77.110.114
triumuiri capitales 110
τρώξιμον 138
Turba vnde 5
Tyrbe 5
tyrones fori 80

V

Valerii locus 81
valetudinarii 118
Venenata medicamenta 37
veredus 43
veruactum 129
veſtibulum 142
veterinarii 118
Viatores 142
victimarii 119
vigintiprimi 115
vigintiuiratus 115
vindico 6
virgilii locus 33
virilis animaduerſio olim in vxores 37
vitis Centurionum 93
Vlixes ſtolidatus 81
Vndecimuiri Athenis 110
Voluntarium exiliũ 71
Vrna iudicialis 104
Vſurarum lex 25
Vtenſilia 123
Vua edulis & cibaria 138
Vxor iuſta 27
in Vxores virilis animaduerſio 37

X

Xenoparochi 100

Z

Zygoſtatæ 65

BIBLIOTH DE LA VILLE DE LYON

EXCVDEBAT ROBERTVS STEPHANVS
PARISIIS, ANN. M. D. XXXV.
VI. CALEND. NOVEMB.